

Ottlik Géza

Minden megvan

TARTALOM

A Drugeth-legenda

(Nyugat, 1939)

A Hegy Lelke

(Turul irodalmi antológia, 1939)

A kilenc kínai

(Budapesti Hírlap melléklete, 1939)

Dalszínház

(Színházi Magazin, 1939)

Hét perc

(Tükör, 1940. február)

La Concepción

(Irodalmi almanach, 1941)

Hamisjátékosok

(Nyugat, 1941)

Vegyészek

(Vigilia, 1942)

Hűség

(Ezüstkor, 1943)

A drótszemüveg

(Magyar Csillag, 1943)

Pangásos papilla

(Magyar Csillag, 1943)

A kegyelem

(Magyarok, 1945)

Keléby

(Új Idők, 1945)

Két mese

(Új idők, 1945)

Uszodai tolvaj

(Új Idők, 1946)

Szerelem

(Új Idők, 1946)

Virrasztók

(„Budapest”, 1946)

A rakparton

(Magyarok, 1946)

Fényűző élet

(Új Idők, 1946)

Apagy

(Válasz, 1948)

Minden megvan

(Vigilia, 1968)

A Drugeth-legenda

Az ürügy

Ezerkilencszázhuszonkilenc tavaszán, Franciaországból hazafelé igyekezvén, enyhe kerülővel vettem az utamat, hogy a világhírű tengeri fürdőn, amelyet szép hamis névvel Oloron-les-bains-nek neveznek majd, meglátogassam Ervint, unokabátyámat. Ekkor már több mint tíz esztendeje nem láttam őt - egy hónappal a fegyverszünet előtt találkoztunk utoljára, s az összeomlás után nyomtalanul eltűnt. Egy ideig sokat gondoltam rá, gyerekesen vágyakoztam utána, gyermekkorom e kedves rokona után, aki - felnőtt fiú léte - komoly, valódi „barátom” volt. De aztán, mire évek múltán hírt kaptunk felőle, hogy Oloronban él, s valami szállodaigazgató, már alaposan elfelejtettem őt.

Ó, hát szállodaigazgató lett Ervinből... Hogy imádta őt mindenki, legfőképpen a nők, a tízéves elkényeztetett kis Editkétől kezdve a szivarozó, nagyszerű Zseni nagymamáig, mindegyikük. Hosszú, karcsú fiú volt, tüneményesen mozgott, remekbe faragott, végtelenül vonzó arcéle és felnyírt tarkója kisfiúsnak hatott, míg a szeme szögletében ezer apró, öreg ránc bujkált, és arcán két mély, megnyerő barázda szántott végig. Ha megérkezett, először mindig kedvencét, Zseni nagymamát üdvözölte, két izmos karjával felkapta őt a levegőbe, körültáncolta vele a szobát, s csak e szertartás után varázsolta elő számára a szivarokat, a férfiszivar-költeményeket. Henri Clayt, üvegtokos Upmant; a nagymama a gáttalan, rendíthetetlenül vidám férfiasságáért szerette. Ha Editke erőnek erejével az ölébe ült, ő kissé zavartan, de elragadó udvariassággal társalgott vele; a kislány nyilván ezért a csókolni való, fiús gyámoltalanságáért rajongott, szunnyadó anyai érzéssel. Ervin mint tényleges főhadnagy szolgált a prágai fekete dragonyosoknál.

Hogyan került Oloron-les-bains-be? Árva fiú volt, dragonyos kapitányként szerelt le, izületeiben finom, de elűzhetetlen nyavalyával, s kissé orrolva a Monarchiára. A kártyához, a tánchoz és a teniszjátékhoz értett, s így némi kalandozás után Marienbadban talált alkalmazást, amely - mint később írta - nem sokban különbözött a parkett-táncos, a krupié vagy a tenisztréner minőségétől, legfeljebb abban, hogy e három mesterséget neki egy személyben kellett gyakorolnia, s hogy akitől borraivalót kapott, az éppúgy kapitány úrnak szólította, mint az, akinek ő adott. Innen került rövidesen a tengeri fürdőhelyre. No, de nem is Ervinről akarok én beszélni.

Ezen a tavaszon tehát, amely óta már éppen újabb tíz év telt el, meglátogattam Ervint, az oloroni szállóigazgatót. Érkezésem pontos idejéről nem értesítettem, s így aztán magam indulhattam neki a szállodát megkeresni. Mikor megmutatták, melyik az, nem akartam elhinni. Ez a délszaki kertből kiemelkedő márványpalota lenne az ő „vityillója”, amiről írt? Ezt igazgatja ő, itt él? Perzsaszőnyeges csarnokba léptem be, s némiképp elfogódva érdeklődtem iránta. Először nem értették a nevét, idegen kiejtésre kellett ferdítenem. Ó, a kapitány úr - felderültek az arcok, suttogás, továbbítás, telefon -, foglaljak helyet. Néhány pillanat múlva a lépcső aljában, a csavart oszlopok mögött megjelent a régi Ervin zsakettes alakja.

Csak a polgári ruha jelezte a változást. Egy mákszemnyit sem öregedett, ezt rögtön észrevettem, pedig már a negyvenben lépegetett. Míg én evvel a kusza, szórakozott fejszámolással bíbelődtem, ő tárt karokkal sietett felém.

- Kedves kis öregem!... Micsoda ember lettél!

- Ervin - kiáltottam végre -, drága Ervin. - Összeölelkeztünk.

- Hol a csomagod? Rögtön kiküldök érte, a vendégem vagy, nem ereszt... eresztelek ám el - megfordult, odaintette magához az embereit, és intézkedett, sebesen görgetve gégéjéből az idegen szavakat, rohanó, lágy r betűket. „Szaladj csak, kisfiam, a táskáért... no, öreg huszár, nyissuk ki, várjunk csak, a tizenhetest az én kedves öcsémnek... te is szaladj, Fandine, szedd a lábad...”

Úgy állt itt, a hétpróbás nyugalma, peeri rangban lévő szálló süppedő szőnyegén, a hatalmas karosszékek között, mint állhatott az apja a bebeki kúriájuk előtt. A felbolydult, serény cselédnép lázaspiros orcával tesz-vesz körülöttem, míg ő felajánlja úri házának vendégszeretetét... Nem lehetett letagadni, hogy erősen idegen kiejtéssel, furcsa hangsúllyal beszél már magyarul - ha ismét felém fordult, éreztem, amint nehezen kapcsolja át agyában a szót az anyanyelvére. Különös módon volt fogatékos ez a beszéd, a szóbősége nemhogy csökkent volna, hanem éppen feltűnően sok zamatos magyaros fordulattal, ízes kifejezéssel élt, igaz, hogy el-elvétve a ragokat és vonzatokat. Bár meglehet, hogy csak éppen e mulatságos botlások, e paradox hibák s a szokatlan hangszínezés és beszédütem tette feltűnővé a tősgyökeres, szinte hatásvadászóan hamisítatlan magyar szöveget - s olyannyira, hogy az idegen környezet nagytőján kissé népszínműhősnek s kissé bujdosó brigadérosnak éreztem őt emiatt, megtévesztve.

Mert ez a tengermormolós emigráció igazán nem volt valami keserű száműzetés, ezt látnom kellett. Hamarosan kiderült, hogy Ervint itt éppúgy imádja mindenki, mint odahaza. Ő volt a szálló legelőkelőbb vendége, tökéletes világfi, nyaraló dragonyos kapitány. Kártyázott, udvarolt, az elemében élt itt, igazi elemeiben. Ezért nem is öregedett. Látni való volt, hogy hajlott tartása mit sem jelent, hogy már tizenhat éves korában ilyen enyhén görnyedt felsőtesttel járt, mintha örökös készenlétben lenne egy szépasszonynak bókot nyújtani át. Tetőtől talpig szép volt, hódító, hibátlan, a szó szoros értelmében, mert a talpa bőre akkor sem hatott kellemtelenül, ha a főveny sáros homokjára lépett vele, a haját összekócolhatta, járhatott frakkban vagy pecsétes, ócska nadrágban, az asztal alá mászhatott egy elgurult karkötőért, akár a fülét is piszkálhatta volna, akkor is az marad, vonzó, hibátlan nemes vad. Minden mozdulata fesztelenné oldódott, egy csámpás kalap, egy lehetetlen kabát alázatosan szépült volna meg rajta, mindent legyőzött, mindent áthatott elbájoló lénye, bármit tett, filmképre lehetett volna venni. Hogyan mondjam el hát, milyen csodálatos volt este, a *diner* után, a kártyaasztalnál, igazi területén? Oldalról néztem őt, belefeledkezvén a látványba, amint mosolygott, amint cigarettaival a szája szögletében, felvont szemöldökkel, fejét ferdén lógatva, osztott, vagy fél kézzel tüzet adott egy hölgynek. Nem volt sohasem bőbeszédű.

A kedvemért le akarta mondani ez esti kártyacsatáját. „Lemegyünk a bárba, majd megtáncoltatlak, van itt egy szakajtóra való fehérnép, sok helyénvaló menyecske... helyre... vagy szemrevaló, na!” - Nagy nehezen bírtam csak lebeszélni, én egyáltalában nem tudok táncolni, és nem tudok mit beszélni az idegen nőkkel, viszont nagyon szeretnék kibicelni neki. Beleegyezett, de kikötötte, hogy egy óránál tovább nem játszik semmi esetre sem.

Kilenc órakor kezdték, és éjfél felé járt, mikor Ervin felkelt az asztaltól. A játékról a legelemibb fogalmam sem volt, de végig feszülten figyeltem, és élveztem minden húzását. Gyengéden emelt ki egy-egy lapot a többi közül, könnyen és mellékesen, de végtelen erő és fölény tündökölt ebben a könnyedségben, lazán ejtette a zöld posztóra, de milyen jelentős volt ez a mozdulat - két ujjal fogott meg egy kártyát, mint a virtuóz sebész a műszerét, s így, mosolyogva, szótlan eleganciával vezényelte az ötvenkét lapos roppant zenekart, így pontifikálta a

játék nagy szertartását. Olykor az ujjá hegyével megérintett egy lapot az asztalon, jelképesen, olykor felmutatta a kezében maradt két-három kártyát, s a többiek ledobták lapjukat, ilyenkor a kör királyok, káró dámák arccal előre buktak a megsemmisülés örvényébe... Csak bámultam őt, vékony bal fülét, bal halántékát, kékes, borotvált bőrét, ideges bűvészségeit, és megértettem: fenséges lehet ezekkel a piros-feketén kavargó figurákkal játszani.

Ahogy felállt az asztaltól, szabadkozott jobbra-balra, aztán karon ragadott, és lementünk a bárba. Kék, erős homályba léptünk, búgott a dzsesszzene, táncoló szép párok siklottak lassan a száguldozó zongora és a csukladozó meg bele-belevíjjogó fűvös hangszerek nyomában, már gyéren, lustán kerengve. Ervin köszönetet, és egy távolabbi sarokban letelepedtünk. Milyen jól él ő itt - gondoltam megnyugodva -, mennyire neki való mindez. A pincér kérdés nélkül elénk tett két nagy, gömb formájú lapos poharat, melyeknek az alján nevetségesen kevés lila folyadék csillogott - s további utasítást várt.

- Mit iszol? - kérdezte Ervin.

- Clicquot özvegyét! - feleltem habozás nélkül, szerénytelenül, mert elragadott a sugallat: most ihatok ebből a pezsgőből, melynek létezéséről valami operett vagy regényfejezet értesített.

A pincér Ervinhez hajolt, és kérdezett tőle valamit, ilyesmit: „Gordon?” vagy „Cordon?” - s ő egy pillanatnyi habozás után közelebb intette a pincért, néhány szót súgott neki. „Szóval kitöltve?...” - „Igenis, kapitány úr!” - mondta az, és eltűnt.

- Tudod - szóltam -, ez az igazi emberséges élet, zene, kártya, békesség. Játsszani kell. Mintha rád szabták volna Oloront, oly szép itt. Nincs is más humánus tevékenység, mint a játék, ez az ember dolga, ez az élet méltósága, kártyázni... nincs más cselekedet, mely emberi lehetne.

Ervin bizonytalanul tiltakozó mozdulatot tett. Nemigen érthette; oly mérhetetlenül jó fiú volt, olyan önzetlen, hogy jóformán alig élt önálló érzelmi és értelmi életet - így gondoltam. Nem tudtam volna őt elképzelni a leghalványabb indulattól gyötörve sem, sem pedig holmi töprengések közepette. Jókedvű, alázatos lélek volt, sugárzott belőle az emberszeretet és az egészség, józan okossága úgy vezérelte őt, mint az erős, derűs természet a bonyodalmas agytekervényekben szükölködő teremtményeit, jóindulattal és igazsággal.

- Nincs más? - kezével egy ívet írt a levegőben. - Dehogy nincs, kedvesem...

- Úgy értem - vágtam közbe -, hogy a kifelé való béke csak az emberhez méltó magatartás. Semmiféle harc nem isteni eredetű.

Meghozták az italt, s egy közönséges kristályüvegből töltött a pincér, nagy csalódásomra, mert a pezsgősüveget szerettem volna látni, oldalán a felirattal: Özvegy Clicquot-né. Ennek nem örültem, noha kiderült, hogy egy különlegesen drága és pompás márkát bontatott fel Ervin. De az íze jó volt, s olyan súlytalanul siklott le a torkomon, mintha csak hús, gyöngyöző levegőt innék. Szótlanul, sokáig iszogattunk. A helyiség halk mozgalmassága már nem csillapodott, akik eddig kitartottak, azok „mélyvíziek” voltak, ahogy Ervin mondta.

- Ezek maradnak, már elhullt a férge... a feregje... - A hangulat valóban inkább makacsnak, kitartónak tetszett, mint vidámnak.

- Hogy mondtad az előbb? - kérdezte aztán hosszú hallgatás után, nagy meglepetésemre. - Semmiféle harc nem isteni eredetű...

Ugyan mi ütött Ervinbe? Felemelte poharát:

- Most már tudom, hirtelenében nem is értettem... hát kérlek, pontosan így mondta a szegény Drugeth Balázs... hogy is?... „Semmilyen... lázadás... nem lehet isteni eredetű”... ó, az öreg Drugeth!

Hagytam, hogy átmelegedjen, míg megered a nyelve. Aztán elmondta nekem, a Clicquot-tól, az emlékezéstől vagy az anyanyelvétől kissé ittasan, a Drugeth-legendát.

Drugeth

Tudod, nem valami érdekes, ügyes kis történet. Drugeth Balázs császári alezredes volt, öreg fejével, vagy hatvanesztendősen lehetett, s az egész csak annyi, hogy három évig tanított bennünket a Monarchia és Európa történelmére Morva-Fehértemplomban, tudod, ahol katonaiskolában voltam, s egyszer pofon verte a padszomszédomat, aztán, néhány héttel a halála előtt mindenáron le akart köszönni a rangjáról, és egy kicsit megbolondult. Nem is tudom, hol kezdjem el.

Az úgy volt, a pofon, hogy még a mértanórán, a bicegő Kovarzik óráján elkezdett esni a hó. Ennek én is nagyon megörültem, tizenhárom-tizennégy évesek voltunk. „Hó! Esik a hó, százados úr!” - kiáltották néhányan óvatosan, s Kovarzik, aki a táblán szerkesztett valami ábrát, megfordult, mert vele lehetett komázni. „Nyugalom” - szólt békésen, kinézett az ablakon, elismerőleg bólintott, aztán visszafordult a rombuszaihoz. December elején jártunk, s ez az első hó jelentette a tél megérkezését. Mindnyájan tudtuk, hogy ez nem az évszak egyszerű fordulása. Az épületek, a kert, a főallé fehérbe borul, a hatalmas, bolthajtásos étterem ablakaira finom jégvirágokat rajzol a hideg, csikorognak a csizmák a havon, befagy a Becsva. A gyakorlatokra való kivonulások erősen megritkulnak, rövid séták jönnek helyükbe, „kincstári séták”, „oszoljban”. És boldog, hosszú tantermi napok következnek, ez már csak felkészülés a karácsonyi szabadságra, ilyenkor a császár fiatalkori képmása, a nagy olajfestmény az étterem felső részén, a zenekari emelvény feletti falon, az is barátságosabban néz ránk, ő felséges szemeivel.

Mert ha egyszer leesett a hó, ott is maradt a tavaszi olvadásig, mikor a kis Becsva a szilánkká morzsálódó jégtábláit sodorva megindult, s ha a menetoszlopunk átvonult fölötte, a hranicei út felé vezető vashídon, nemigen álltuk meg, hogy le ne pislogjunk az izgatott folyóba, bár itt már zárt rendben meneteltünk Morva-Fehértemplom kövezete felé, büszke „kettős rendekben”. A nagy parkunk fái belesüppedtek a fehér dunyhába, amely az olvadásnak is soká ellenállt, ha a főallén már lucskos sárban tapostunk, ez a dunyha a fák alatt még nehezen süllyedt a földbe, kínnal rogyott össze. A vékony ágak töredezték az ujjnyi hóprém alatt, s a külső kapu melletti kis kapus- vagy kertészház alacsony ereszeről, ha arra vitt a sétánk, hidegen pengve tördöstük a gyönyörű jégcsapokat. Talán azóta sem láttam jégcsapot.

Drugeth Balázs legendája e szelíd, fehér vidék fölött bontakozott ki. Szóval, Kovarzik óráján indult meg a havazás, míg ő háttal a teremnek magányosan dolgozott óriás vonalzóival, s a fogát szítta. A mértanórák mindig így zajlottak le, a sovány, fekete Kovarzik ránk sem hederített. Mindegyikünknek külön kis asztala volt, felemelhető lappal, ezeket a tetőket támasztottuk magasra, mint valami fedezéket, s e mögött sakkoztunk, olvastunk, vagy ettük a frissen sült krumplit, amelynek szaga a vaskályha felől, a meleggel keveredve, finom szálakban kigyózott a levegőben.

Nyugtalanság lappangott bennünk ezen a napon, zavarosan fénylett a szemünkben ez a civil érzés. Drugeth már a belépéskor „indolens kreténnek” nevezte az ügyeletest, mert nem szelöltettük ki a sült kenyér és krumpli illatát. Egy pillanatig állva hagyott bennünket, végignézett rajtunk gyanakvó, szigorú szemmel.

- Megvadult a társaság? - kérdezte lassan. - Szedjék össze magukat! Leülni!

Na, itt ma nem lehetett bedobni: „Alezredes úr, esik a hó...” - Drugeth a levegőből megérezte az eljövendő figyelmetlenséget. Védekező-támadó feszültség ömlött el csontos arcán. Barkója ilyenkor mindig idegesen remegett, pamacsnyi haja csapzottan lógott, csak a deres, kese bajsza hirdetett nyugalmat. Alighogy elkezdett magyarázni, valami állítólagos mocorgás, fészkelődés miatt hirtelen felugrott, és vigyáztt ordított. Mereven, kőkeményen álltunk, s ő ugyanígy velünk szemben, percekig néztünk így farkasszemet.

- Lá-za-dás? - mondta csaknem suttogva. Aztán ismét hosszú szünet után:

- Nem ajánlom - s halkan vezényelte: - leülni...

Hiába jelezte minden módon, hogy látja az állapotunkat: csak nem ügyelt rá senki. Csendben maradtunk, mert Drugeth jó ember volt, ártalmatlan, nagyon békés, afféle tudós, s bár ez a csend határozott áldozatot jelentett, minthogy saját erejéből nem bírta volna megteremteni - megadtuk neki, mert tudtuk, mennyire idegesíti a suttogás. Inkább olvasgattunk az óráján, vagy aludtunk gyakorlott, félig nyitott szemmel. Pedig előkelően, különös felkészültséggel adta elő szeretett tárgyát, a történelmet.

A legenda előzményei hagyományként szálltak a felsőbb évesekről az alsóbbakra. Volt köztünk néhány magyar fiú rajtam kívül is, én ezektől hallottam, hogy Drugeth Balázs nagy és előkelő magyar családjának utolsó sarja. Ősei - így állították - részt vettek mindama szabadságharcokban, melyeket ő előadásában csak „zendülésnek”, „forradalomnak” nevezett. Sőt, a legvakmerőbb értesülések arról szóltak, hogy tulajdon apját mint negyvennyolcas honvédtisztet, Haynau végeztette ki, amikor ő született. Ez a történet másfelől úgy módosult, hogy az apja a szabadságharcban vagy az egyéves fogságában szerzett betegségébe halt bele, mikor ő négy-öt éves volt. Persze valószínű, hogy mindebből egy árva szó sem volt igaz, s az öreg Drugeth talán mint köztisztviselő álló bécsi polgár vagy államhivatalnok fejezte be életét. A kósza, felelőtlen mendemondák arról is tudni véltek, hogy az édesanyja, egy aulikus grófi család leánya, ugyancsak meghalt a szabadságharc idején, s avval valami módon kapcsolatban. Nos, én igazán nem így képzeltem el a szilaj magyar nagyurak ivadékát. Drugeth Balázs kopott ember volt, ócska köpönyege alól szomorúan bújt elő sárga bőr lábszárvédője, s a kardját úgy vonszolta maga után, mint egy esernyőt. Csak a soványsága, a csontos orra sugárzott értelmet, ez tette előkelővé az arcát, mint a rajzterembeli gipsz Voltaire-ét Houdon vésője.

Igen, Drugeth szellemi ember volt, ezt mindenki tudta róla, sőt félreértett nagyság. Harminc éve tanított már Morva-Fehértemplomban, mikor mi is a keze alá kerültünk. A bécsi katonai levéltárból jött át fiatalon, ahol - állítólag - igen sokra tartották, és jövő várt rá. Ezt nem nagyon hittük el, hogyan lehetett volna őt elképzelni sikeres, megértett embernek, hiszen úgyszólván a lényege volt a meg nem értettség. Már így lépett be az első óráján, így tartotta előadásait, melyekről köztudomású volt, hogy mennyire nincs fogalma senkinek arról, milyen magas színvonalon mozognak. Méltányoltuk a vele esett méltatlanságot, ha tetszett neki, ha nem, és jogosnak éreztük keserűségét, fanyar gögjét, amely valójában derűs nyugalom volt, elégedettség. De hát, mint a származásáról szóló legendát, ezt is nyilván éppen a látszattal ellenkező volta hívta életre. Az értesülés egyébként úgy szólt, hogy a jövőjét önmaga, erőszakkal tette tönkre egy olyan összeütközésével, melyet a vezérkar jóindulata sem tudott elsimítani.

De hát a pofozkodását és a halálát akarom elmondani. Ezeket azért bocsátottam csak előre, mert az utolsó napjairól szárnyra kelő hírek összefüggőnek látszottak evvel a kelekótya legendával. Természetesen könnyen lehetséges, hogy a hírek egyik főforrása, a kis Bauerwald, a kórházi ápoló, aki szintén tudott e legendáról, éppen ennek az értelmében hamisította meséit, ha nem is egészen tudatosan. De még tovább: az is elképzelhető, hogy a kissé megboldogult öreg Drugeth, ugyancsak ismervén saját legendáját, ő maga komédiázta el végső napjait ennek a hatása alatt. Ne vágjunk azonban a dolgok elébe.

Egyszóval, ezen az első hóesés napján, Drugeth ellenségesen magyarázott valamit a jobbágyok és zsellérek viszonyairól. Olyan szenvedélyesen udvarhű elvei voltak, hogy egészen tűzbe jött, ha erről a kérdéstről beszélt, verte az asztalt, lázasan, csaknem költőien zengett a hangja, mint egy forradalmi szónoké. Ilyen perceiben kiáltotta: „Semmiféle lázadás nem isteni eredetű!” De különben halkan, és tényleg okosan adott elő. Városi lakásának két savanyú, sötét szobája tele volt könyvekkel, s ő maga is írt vagy kettőt, hosszú életében. Úgy hiszem, semmi kincsért nem adta volna ezt a békés életét. Mindenki szerette az öreget és nagyra tartotta, mint ahogyan rengeteget tudott is.

- A zsellérség száz éve már fel volt szabadítva - hangzott a hangja -, míg a jobbágy, mint tudjuk, nem volt szabad ember. A vagyoni helyzetük azonban a társadalmi helyzetükkel szemben úgy festett, hogy a zsellér - jegyezzük meg - nincstelenül, a társadalom számára is haszontalan és veszedelmes szegénységben sínylődött, s szívesen cserélt volna a jobbággal, aki urának szolgálatában általában nagyon jól el volt látva, rendes lakás, élelem, sőt, bizonyos viszonylatokban fizetség is járt neki, s polgári szabadságjogai közül csak az a kevés, illuzórikus nyirbáltatott meg. A társadalmi kérdéseket azonban nem forradalommal... eszeveszett forradalmakkal, a jobbágyság felszabadításával kell megoldani, hanem gazdasági, társadalom-gazdasági úton-módon, hiszen a zsellérség mint osztály, úgyszólván megszűnt, és a történelem ekképp igazolta...

Rákiáltott gépiesen a mögöttem ülő, szeplős, cseh fiúra:

- Mit mondtam?

Az felugrott:

- Hogy a jobbágyság felszabadítása... a magyarországi Kossuth-féle forradalom... forradalom...

Drugeth röviden intett, hogy üljön le. Láttuk, hogy remeg a barkója a leplezett indulattól. Szomszédomat állította fel:

- Kinek volt jobb dolga, a zsellérnek vagy a jobbágyoknak?

Hallgatás.

- Feleljen! A zsellér szabad ember volt, a jobbágy...

- A zsellérnek! - vágta közbe a szerencsétlen, mert a szabadságot tisztelni tanultuk itt is.

Drugeth támolyogva rohant le a dobogóról, csak úgy csörgött a kardja, hörgő hangok jöttek a torkára, és nekiesett a szomszédomnak. Jobbról-balról erősen arcul ütötte, aztán kissé megnyugodva ment vissza:

- Indolens kretén! - ez volt a szavajárása.

Döbönt csend támadt. A legvérmesebb tisztünk sem pofozkodott, szigorú úriemberségre neveltek bennünket. És éppen Drugeth, ez a szelíd tudós...

Napokig tárgyaltuk az ügyet. Megegyeztünk abban, hogy tökéletesen fátyolt borítunk rá, részünkről meg nem történnék tekintjük. Mint már mondtam, szerettük ezt a vén madarat. Talán kellemetlenségei lettek volna, ha kitudódik. De alig csillapodtak el ezek a hullámok, nagyobb dolgok történtek vele.

December közepe táján elmaradt egy órája, s a következő alkalommal már helyettes jelent meg a szokásos időben. Úgy tudtuk, hogy beteg. Aztán kiépült az újabb legenda, Bauerwald, az ápoló és az egyik gazdasági hivatali altiszt meg a felsőbb évesek útján.

Drugeth közel harminc éve élt már ebben a kisvárosban, ugyanabban a lakásban, a könyvei közt. Jól tudtuk, hogy elégedett és nyugodt ember, a tudományával volt tele, s ez két ember-életre is elfoglalta volna. Talán sohasem akadt dolga növel. Most - így szóltak a híresztelések -, hogy ősszel két napra Bécsbe utazott, visszajövet a magyarbrodi állomáson, a vasúti restaurációban megismerkedett egy facér fiatal lánnyal - vagy az kötött bele, s kifaggatta a lakóhelyéről, címéről. A lány egyesek szerint távoli rokona volt neki, mások viszont úgy tudták, csak egy utcaszéli nő. Szóval decemberben megjelent ez a lány a lakásán, és ottmaradt nála. A szomszédok eleinte azt hitték, cselédnek fogadta fel, a külseje annak is rossz volt. Ezután jött a meglepetés. Az öreg - szabályszerű díszben, kihallgatáson - bejelentette a parancsnoknak, hogy megnősül, elveszi ezt a lányt, akiről persze már az egész város tudott. Mikor a parancsnok tiltakozott, s minden erejével el akarta téríteni szándékától, dühöngve elrohant. Két napig nem jelent meg az intézetben. Az ezredes ekkor két idősebb tisztet küldött el hozzá, beszéljenek a fejével. Drugeth ki akarta őket rúgni, s állítólag botrányos jelenetek közt adta tudomásukra, hogyha a parancsnok nem terjeszti elő a kérését, lemond a rangjáról. Csaknem könyörögtek neki, térjen észre, egy császári alezredes, egy nagy tudós nem vehet el egy utcalányt. Erre dührohamot kapott és - ismétlem, állítólag - magyarul káromkodva átrohant a másik szobába, kivonszolta a szégyenkező lányt tisztársai elé, és ilyesmit kiáltozott:

- Én, Drugeth Balázs! Én, Drugeth Balázs!

A tiszték természetesen gyorsan elbúcsúztak tőle. Harmadnap maga a parancsnok kereste fel, mert az öreg egy lemondó nyilatkozatot szerkesztett, és elküldte neki. Ezt hozta vissza.

- Szóval, megtagadja a továbbítást, ezredes? - megint ordított. - Akkor majd a szolgálati út megkerülésével...

Úgy mesélték, a kardját is odavágta az ezredes elé. De ez bölcs és jó ember volt, elküldte Drugethhez az orvost, és betegszabadságot adatott neki. Ám a türelemnek is van határa, s az ezredes a saját rangjával játszott volna, ha még továbbmegy: mert egy hét múlva Drugeth megjelent nála kihallgatáson újabb kérvénnyel és leköszönő levéllel, s kijelentette, hogy még aznap megesküsznek. Ez persze megint elmaradt. A lány - az ápoló előadása szerint - megszökött tőle, míg ő a kihallgatáson járt, s az öreg másnap tényleg ágynak esett. Az ezredes, aki már arra gondolt, hogy megteszi a szükséges és kényszerű lépéseket, most ismét meglátogatta, abban a hiszemben, hogy az ok megszűnván, Drugeth nyilván észre tér. Megbánta jóhiszeműségét: az öreg komiszul és gorombán utasította ki, hadonászva az ágyában, nyögve és ordítva. Ragaszkodott hozzá, hogy leköszön a rangjáról. Sokat káromkodott magyarul. Mi úgy tudtuk, hogy csak törve beszéli anyanyelvét. Aztán egészen elgyengült, de ha tisztársai látogatták meg, s felismerte őket, mindig valami torz dühroham jött rá, elűzte magától azokat, akik szerették. Karácsony előtt halt meg.

Ervin

- Tudod, valószínű, hogy e sok mendemondából egy szó sem igaz. Az öreg megbetegedett, talán fogadott egy ápolónőt, és veszekedett is néha, s a látogatói is bizonyára rosszkedvűen távoztak tőle. A tisztjeink sohasem beszéltek ezekről a dolgokról, s később, ha mégis szóba került előttük ez a képtelen, szomorú mese, a leghatározottabban cáfolták. No, ígyál.

- A temetés teljes katonai pompával folyt le. Úgy mesélték, hogy az ezredes saját felelősségére visszatartotta, sőt megsemmisítette a már nagybeteg Drugeth kérvényét. Az egész város ott volt, mi is kivonultunk, díszben. Mondom, fehérség, téli derű keretezte történetét. Letaposott hóban lépkedtünk, vastag takaró borította a temetőt, a sírokat csak enyhén hepehupás sorok jelezték. Oldalt helyeztek el bennünket, a temetésből csak egy sáros-havas buckát láthattam, a felhányt földet. A végtelen csendben, miután a vezényszók halkán elpattantak, a pap hangja hallatszott csak, visszhangtalanul, beleúszva a széles vidékbe. Mindnyájan megilletődve álltunk. Megemelték a koporsót.

- Ekkor felrémllett előttem Drugeth Balázs csontos arca, a szomorú ádámcsutkája, a barkó, a kese bajusz, az előkelő orra. Úgy gondoltam, világosan, hogy az utolsó történelemórán láttam így az arcát. Oktalan szorongást olvastam ki a szeméből.

- Honvág? Nem volt ez honvág - miért mondom ezt? A honvágyat én is nagyon jól ismerem, az magas láz, heveny kényszerűség, felgyújt és összeroppant, hamar elcsendesedik, nem is bírná sokáig az ember; aztán még évekig vissza-visszajár, már ismerjük, és meghajtjuk előtte a derekunkat, beletanul, aki gyakorolja. Hiszen Drugethnek még annyira sem volt hazája, mint nekem.

- Aztán eszembe jutott egy régi előadása, a szavai, a nyöszörgő hangja. Csak felfigyeltünk, mit beszél, mi nem tetszik már megint neki. „Rákóczi - magyarázta -, Rákóczi Ferenc nem is akart a lázadás élére állni sohasem, adatokkal igazolható, hogy birtokait ki akarta cseréltetni ausztriai birtokra, német ruhát viselt, hogy ellenszenvenné tegye magát a nép előtt... aztán Lengyelországba menekült, ahol többször felkeresték a lázadás vezérei. Ő elzárkózott, végül kénytelen volt mégis tizenkét zászlót küldeni, de a szigorú utasítással, még ne bontsák ki.”

- Tudod, szinte hallottam ott a panaszos-keserves hangját. „A tarpai országos vásáron, május huszonegyedikén, Esze Tamásék mégis kibontották a zászlókat, és felcsendült Ugocsában, Beregben a szörnyű, velőbe markoló Rákóczi-induló, ez a tébolyító muzsika, ez a szomorú riadó, ez üzte a mezítlábasokat és a művelt, józan Rákóczit is, saját felkelése kényszerűségének engedett ő is, ennek a zenei-hősi-indulati kényszernek, noha tudhatta, mire vezet a lázadás... de elsodort mindent a gonosz, iszonyatos muzsikája...” Szegény öreg, micsoda indulatba jött, nyöszörgött a kintől. Tudod, nem mondtam, hogy az egyik könyvével külföldön is sikere volt, haladott szellemét tisztelték, korát megelőzte, így tartották Nyugaton. A morva-fehérttemplomi temetőben olyan izgatottság fogott el. Látni véltem Drugeth Balázst, amint görnyed, görnyed, és a Rákóczi-induló kísértetiesen pereg fölötte, s végül lerogy a hóba. Az az ostoba legendája biztosan szemenszedett hazugság csak, talán elvadította őt, nem tudom, mi történt az utolsó napjaiban, de ez - mikor a fekete-sárga, puha morva földbe lezuhant a teste, a halálos fehér csendben -, ez igaz, ezt oly világosan láttam: a két enyves szem, s bennük valami oktan szorongás, valami tétova... oktan... gyötirelem...

- Sokáig álltunk a hóban, de nem éreztem, hogy fázik a lábam. Végül mégiscsak eltemettük őt... „Kettősrendek-jobbra-át! Század-in-dulj!” Csillogó rézgombos köpenyeinkben büszkén meneteltünk a városon át.

- Aztán most eszembe jutott ez az egész. A szép fekete „fegyverkabát” helyett ez a fekete-fehér, ingmelles egyenruha van rajtam... hiszen szeretem ezt a pincérviseletet... Na, gyertünk!

Frissen pattant fel. A bár még éldegélt, a zene azonban már régen elvonult.

- Te... - fordult hozzám, a szememben kutatva.

- Te, nehogy azt hidd, hogy ezt az egész történetet most találtam ki... nincs nekem semmi bajom. Csak olyasmit mondtál, hogy humánus tevékenység...

- Hiszen imádom a trente-et-quarante játékot, a langusztot, a jó ruhát... de egyszer meghal az ember... és nekünk valami fűszeres, erős keserűség is kell, kicsit rongyosnak és véresnek is kell lenni... nem vagyok én langyos sehonnai, keresztény dzsigoló...

- Nézd, gyerekem sincs, csak meghal az ember egyszer, és... bizony isten félek ettől a... szem alján kigyúló, ismerős lángtól... azért is mondtam el a Drugeth-dolgát, talán így kibeszélve, elvetéldődött a mérge, talán nagy jót tettél velem...

Magam

„Részeg fővel - gondoltam ekkor - verset is csak a részek számára lehet írni.” Először elképedtem: milyen értelmes ez a szép fiú - aztán megrökönyödve, egyre jobban elzárkóztam oldott érzelmessége elől. És - minthogy szervesebb köteléssel volt hozzám kapcsolva, semhogy ezt egykönnyen elszakíthattam volna - erősen szégyenkezni kellett gyengeségén, helyette is; s el kellett utasítanom ezt a laza, értelmének csak az imént megismert erejéhez annyira méltatlan, salakosan renyhe belső magatartását. Elfordultam szégyenünktől, takargattam magam elől is, hogy feledjem a kínos, szemérmetlenül rossz ízű emlékét, s nem is bolygattam mind a mai napig. Megtudtam-e azóta valamit is a dagály erejéről, igazságáról, titkairól? Csupán Ervinről kaptam végső híradást.

Ma délben, tehát tíz évvel fenti esténk után, itt Budapesten, a Belvárosban, pontosan a Váci és a Régiposta utca sarkán összeakadtam egy közös rokonunkkal. Az örvendező kérdezősködések közben egyszerre csak elkomorult az arca:

- Igaz is... Emlékszel te Ervinre?

- Mi van vele?

- Hát... én is csak pár napja tudtam meg... karácsonykor meghalt Oloronban...

Egy régi vers sorai indulnak meg a fülemben: „...s állunk zöld gőzőkbe, míg - légsőnk lassan mállik -, így érkezik a dagály - és elborít állig...” Ervin előredőlve, idegenes kiejtéssel, a szavakat tétován keresgélve, még okosan magyarázza: „...tudod, nem vagyok én langyos sehonnai... keresztény dzsigoló...” S a végén már csak nyöszörög: „...ez a szörnyű muzsika...”

Bizonyára - így remélem - csendesen, békén hunyta le a szemét, hogy mi a hamisság, és mi az igazság az ügyében - „nem álltam ágyánál ezüstkanállal” -, azt csak ő tudja, mint ahogy a Drugeth-legenda nyitja is nyilván a birtokában van már.

Semmi egyebet nem közölhetek róluk.

A Hegy Lelke

1

Szétvetett lábakkal állt az állomás tornácán, felsőtestében lazán meghajolva, egy önműködő szekrény előtt. Kihívóan, valójában azonban figyelmetlenül szemlélte ezt az okos ládát, amely néhány fillérért - ha széles betűkorongján letárcsázta a nevet - egy csinos, ónszínű pánton, dombormívű névjegyet nyújtott csaknem a kezébe. Már három hete kódorgott városról városra. Délután, mint mindennap, egy kofánál banánt vett, leült az utcapadra, és megeszegette. Odahaza nem árultak banánt már évek óta.

A kutatók, felfedezők kedvéből nem sok lakozott benne. Az országot, amelyben először járt, számára ez a kedves, gyengéden megpirított gyümölcs és a többfelé látott automata betűprés jelentette. Igaz, nagy hegyek között utazgatott, vonatjának sínei sziklák, alagutak, magas hidak tekervényein futottak, ez a táj ugyancsak különbözött a hazájától, az éghajlat is más volt, az ég is, aztán meg, mintha itt nem létezett volna falu, község, csak város, nagyváros, kisváros és még kisebb város - mások voltak körülötte az emberek is; mindezt tudomásul vette, de a legkevésbé sem törődött vele. Tizennyolc éves volt.

Ezt a hathetes utazást sikeres vizsgája jutalmául kapta. Aggodalmas takarékossgal kezdte az útját, olcsó fogadókban szállt meg, olcsón élt, s mikor így - ha számadást csinált - mindig sok fölös pénze maradt, ezt a maradékot lelkiismeretesen elköltötte ostobaságokra. Végtelenül alázatosan bánt a pénzzel, s ugyanekkor fölényesen, figyelmetlenül. Így kezdte, utazása első napján, így is folytatta, tehetetlenül, s a pénzzel való első találkozásának ezt a magatartását később sem, sohasem tudja majd levetni.

Az állomásokat mindig nagyon szerette. Most, hogy az előkelő magaslati gyógyhely csinos kis indóházának a tornácán várta vonatját - a háromheti magánytól már szinte meszesen, repedező bőrében a sétányok, szilfák, sikátorok, szállodaszobák, vasúti fülkék illatával, a majonéztól, borstól ideges gyomorral - csaknem boldog volt. A hosszú nyári nap alkonyata érzékelhető gyorsasággal szállt le. Miféle terve is volt délután? Ezen töprengett, amíg a betűnyomó ládát nézte. Sápadt, fiatal forradalmárcsa az egyedüllétől és a sok hallgatástól határozottan szomorú kifejezést nyert. E közönyösen szenvedő külső mögött mámorosan lobogott féktelen szabadságának az érzése; ez a szabadság tett oly mellékessé mindent, tájat, vacsorát - ez a féktelen szabadság tette őt oly igénytelenné. Együgyűen szerény volt, mert az lehetett, a boldogság a gerincében remegett. Előhalászott a zsebéből egy szivart, és rágyújtott. A gyufa élesen lobbant, most látta csak, hogy már egészen beesteledett.

Némi mozgalom támadt körülötte. Az állomás csengője egyet-kettőt kalapált, ő is gépiesen nyúlt a táskája után. Nem, nem a b.-i gyors, húsz perc - mondta a vasutas -, még húsz perc. - Néhány lámpa kigyúlt, fakó fény hullt a falombokra.

Egy pillanatig habozott, mit csináljon a táskájával. Aztán felkapta, és elindult a vasúti vendéglő söntése felé.

- Kérem szépen - szólt -, tudna nekem adni konyakot vagy valami égetett szeszt?
- Hogy mit? - kérdezte a pincér, szinte goromba hangon, de rendkívül udvarias arckifejezéssel.
- Tudna ön... szóval, pálinkát kérek... aqua vitae...

- Értem, értem. Egy pohár cseresznye, finom.

- Nem, nem. Nem cseresznyét.

A pincér arca hirtelen felderült.

- Várjon csak - mondta, hátat fordított, és leemelt egy üveget, már töltött is. - A hegy... - ezt nem értette jól. Diadalmas arccal tették elébe a tele pohárkát.

- Még egyet? - kérdezte a pincér, mikor egy hajtásra kiitta.

- Még... - mondta engedelmesen.

Mikor fizetett, a csapos megismételte az ital nevét. „Hegy Lelke”, így értette most. Egész jó volt - állapította meg -, bár nyilván házi készítmény, mert az üvegen semmiféle címkét nem látott.

Hüvösödött, felvette a kabátját, s így ült ki a vasúti tornácra. Vidéki házaspár beszélgetett mellette. Négy évig - gondolta -, most négy évig él majd a nagyvárosban, egészen egyedül, függetlenül. Ma este megérkezik B.-be, s legalább egy hétig marad ott, úgy tervezte. Két és fél órai utazás vár rá, egy magas hegygerincen vágnak át, sokat kapaszkodik a vonat, nem tud gyorsabban menni. Arra rezzent csak fel, hogy a hatalmas mozdony keservesen fékez.

Alighogy felkapaszkodott, meglódult újra a vonat. Böven volt ülőhely, lerakodott, előkereste a képes újságját, szivarra gyújtott. Vidáman zakatolt vele a kocsi, elmélyedt az olvasmányába, bár a táncoló betűktől kissé szédült. Jó félóra telhetett el így, néhányszor megálltak, csak egy pillanatra, s ő ki sem nézett az ablakon. Megint éppen egy állomáson voltak, amikor hirtelen rátört a fejfájás. Letette a folyóiratot. Kegyetlenül szorította valami az agyát. Tíz percig tűrte, aztán felugrott, az ablakhoz állt. Eldobta a szivarját is. Hiába, újabb tíz perc múlva szörnyű rosszullét fogta el, émelygés környékezte. Csaknem egy órája robogtak már a hegyek közt. Iszonyatosan érezte magát. Leült, felállt, már a homloka, egész teste verejtékben úszott, rázta a hideg, halálosan sápadt lehetett. Mi lesz? Nem volt már ahhoz sem ereje, hogy kihajoljon az ablakon levegőt szívni, azt hitte, menten elájul. Egyszerre fékezni kezdett a vonat, újabb állomás közeledett. Gondolkozni sem bírt, támolyogva állt fel, hogy a táskáját leemelje, belebújt a kabátjába, és elindult az ajtó felé.

Útitársai már figyelték, ő rájuk sem hederített. Utolsó erejével mászott le a lépcsőn, erősen kapaszkodva. A fényes éjszakai gyorsvonat zihálva lélegzett, fehér gőzfelhők szállongtak. Megállt a vágányok között, táskáját ledobta, és ingatagon, fedetlen fővel, szívta csak a levegőt. Cukorkaárusok, rikkancsok fejhangon kiáltozták elnyújtott éneküket a tintafekete estében, aztán az induló vonat zaja elnyomta a hangjukat. Az ablakok kivetülő fénye a sínpárokon és a fekete földön kúszott, egyre gyorsabban, a sárga pászták lágyan siklottak keresztül rajta is meg a csomagján, míg az utolsó kocsik is kifutottak.

Csodálatos gyorsasággal szűnt meg az émelygése. Megtörölte a homlokát, mormogott. „Az az átkozott Hegy Lelke...” - már bánta, hogy szállt. Az egész rosszulléte elpárolgott, s bár a feje még enyhén zúgott, most fenségesen érezte magát. Fütttyentett egy hordárfélének. „Parancsol?” - kérdezte az tunyán, s ő csak rámutatott táskájára. Eddig még mindig maga cipelte, most nem okoskodott. Nem akart sokat beszélni, és főképp nem tudott figyelni a keményen belénevelt udvariaskodásra. Egyenesen állt, nem fordult a hordár felé, úgyhogy végül az oldalgott eléje, és levette a sapkáját. „Kocsit” - mondta nyugodtan, jóindulatú keménységgel. „A legjobb szállodába, barátom...” „Kocsit” - ismételte az ember, feltette a sapkáját, és megragadta a táskát. Átmentek az állomás épületén, az előtte ügető hordár egy egyfogatú bérkocsihoz vezette. Ez meglepetés volt, ő autótaxira gondolt. Ahogy fellépett az alacsony hágcsón, hogy lezökkenjen

az avas bőrülésre, a kocsi rugalmasan hajladozott a súlyától. Figyelmeztetőleg emelte fel a kezét, a kocsis hátrafordult, megbökte a sapkája szélét. „Lassan” - mondta. - „Lassan.”

Mellékesen észlelte csak az elfutó díszleteket. Enyhe kaptatón döcögtek, klop-klop, a kocsis hátát látta, a sárhányót a rezgő, alacsony lámpást, mely alig világított, mintha csak jelképesen tenné. Széles, barátságos kövezeten gurultak. De azt mellékesen is érezte, hogy tündéri helyre került. Egy park mellett haladtak el, egy vertvas kutat látott, fatornyokat, emeletes házakat. Negyed tíz lehet - gondolta -, ezek a hegyek már havasok, jó magasan lehet most a tenger felett. Megfordult, három csúcs látszott, s minden oldalról gerincek vették körül a várost, valami völgyben voltak. Mi ez, falu? Téli sporthely? Kisváros? Az egyik ház felirat jelezte, fatáblán: Vendégfogadó, így, régi szóval; meredek lépcső vezetett fel az emeleti ajtóhoz, de a másik sarkon villanyfényben úszó kirakat világolt, s nem tudta megállapítani, hogy női divat-üzlet-e vagy illatszertár. A levegő éles volt, ő mindenáron fenyőízűnek vélte, pedig csak a karbid vagy az acetilén meg az öreg bőr szagát érezhette.

Az utca térré szélesedett, a járókelők megsokasodtak, s az egyik kapuban feltűnt neki egy karcsú lányalak. Rövid, világos színű szoknya volt rajta, idősebb férfi felé ágaskodott, mintha a nyakkendőjét igazítaná. Milyen ismerős - gondolta. Igyekezett hátrafordulni, de elhagyták őket, s egy mozi bejárata ötlött a szemébe. Ennek nagyon megörült. Hirtelen az a gondolata támadt, hogy le kell szállnia. Ma már egyszer leszállt, kitért a tervezett útjából, akaratán kívül, most miért ne szállna le a szeszélyének engedve csak? Meglepetésére a kocsija a járda mellé kanyarodott, s megállt - megérkeztek a szállóhoz.

Az épület bal homlokzatát a mozi színes táblái borították, e mellett egy órásüzlet lapult, a bejáratától jobbra pedig afféle kávéház-étterem volt, biliárddal. A kocsikázás megint elszédítette őt. Szeretett volna megfordulni, hogy jobban szemügyre vegye a tér túlsó, homályba burkolt részét. Mintha egy hidat látott volna a sötétben, talán egy patak folyik ott a fák alatt. De nehéz volt a feje, nem nézett hátra, úgy döntött, hogy a patak a helyén van. Mielőtt lelépett volna a kocsirol, gépiesen összegezte, amit eddig elrendezett: ahol jöttek, az a főútvonal, jobbra-balra még néhány sor ház veszi őket körül, s a legszélső épületeknél rögtön kezdődik az erdő és a meredek hegyoldal - a patakkal párhuzamosan gyalogösvény vezet, mely aztán eltűnik a fák közt, s a város végében magányos vízimalom áll. Kifizette a kocsist.

Csomagját egy öreg szolga vitte. „Erre tessék” - mondta, aztán otthagya őt a kapus fülkájénél. Nem volt hajlandó beszélgetni, az ívet, amit elébe tettek, visszalökte, előkotorta az útlevelét, s szó nélkül átnyújtotta. A portás meghajolt, legyőzve. Félig hátat fordítva állt, türelmetlenül dobolt az ujjával a polcon. Az előcsarnok szűk volt, kedélytelen. Gyalog indultak neki a piros szőnyeggel borított, enyhén recsegő falépcsőnek. Az első emeleten kapott szobát. Az ablaka nyitva volt, valami udvarra nézett. „Csukjam be?” - kérdezte a szolga, mert a sötét földszint felől halk, de világosan kivehető zene hallatszott be. Minthogy nem felelt, az ember odalépett, és behajtotta az ablaktáblákat. Habozva indult kifelé, s az ajtóból még visszafordult: „Tetszik még valami? Mikor keltsük uraságodat?”

„Hozzon nekem egy üveg ásványvizet...” - felelte tagoltan. Mikor egyedül maradt, meggyújtotta az éjjeliszekrény lámpáját, lecsatolta az óráját, és kitett egy csomó szivart a zsebéből. Barátságos, alacsony mennyezetű szoba volt, az asztalon tintát, levélpapírt látott, ahogy körül-nézett. A csendben most egészen távolról hallatszott az előbbi zene. Kinyitotta az ablakot, a hangok felerősödtek. Zongora, hegedű és még valami, honnan jön ez? Persze, a mozi, az ablaka alatt nyílnak a mozi hátsó bejáratai. Kopogtak, a szobalány jött be, különleges, rossz szagú vizet hozott egy kis üvegben, megvetette az ágát, ő is becsukta az ablakot, gyorsan mosolygott egyet, és már el is tűnt. Az ablakot megint ki kellett nyitnia. Néhány holmit kicsomagolt, és gyorsan lefeküdt. Jó meleg paplant kapott, bár a nyár közepén jártak.

Zúgó feje mozdulatlanul hevert a hűvös, puha párnán. Gyengéden locsolta őt ez a szűrt mozimuzsika. Nem az odahaza ismert opera- és operettegyvelegeket játszották, inkább dzsessz-számokat. Úgy érezte, hogy a városkával együtt elmerül a sötétkék völgyben, fürdik az erdők között. Hol futhat már a vonat, melyet elhagyott, merre jár világító ablakaival az éjszakában? Még egy édes, ismerősnek tetsző lányarcot látott, hunyorogva, a felszüremlő zenerongyok szövédékeiben, így aludt el.

2

Korán ébredt másnap, nyolc óra sem volt. Csengetett, bőséges reggelit rendelt, ugyancsak megéhezett. A nap nem sütött, de ő jókedvűen ugrott ki az ágyból. Hatalmas tálcán hozta a lány a reggelijét, abbahagyta a borotválkozást, és félíg szappanosan nekilátott. Egy menetrendet is kért, s mikor nézegetni kezdte, a lágy tojáshoz hasonlóan, elnevette magát. „Azt sem tudom, mi a neve ennek a városnak!” - Rögtön becsengette a szobalányt. „Milyen város ez?” - kérdezte, s a lány zavartan hallgatott. Megismételte a kérdést, mosolyogva, s a lány, most már szintén mosolyogva, kissé húzódozva, kissé kacéran, így felelt: „Püspöki, kedves uram. Püspöki város.” A félreértés nyilvánvaló volt.

Nevetnie kellett, s hogy kócosan, nyitott hálórúhában ült, nagy étvággyal evett, átszellemült forradalmárcarca felcserélődött egy átutazó falánk Don Juanéval. Nem sejtette, hogy e percben fiús nyakszirtje, szappanhabos, olajbarna bőre kíváncsú. Kérdését most már nem ismételte meg, csak nevetett, teleszájjal, szembefordulva a lánnyal, aki néhány lépést közeledett. „Püspöki, a fene!” - kiáltotta anyanyelvén, jókedvűen, és nagyot harapott az ötödik kiflijéből. A lány egészen eléje állt, fesztelen tartással, meglazított csípővel, és a vállát himbálva így szólt: „Önnek aztán igazán csak jó étvágya van!” Felnézett, nyugodtan végigmérte a lányt, meghökken: csinos, fiatal teremtmény állt előtte.

„És milyen karcsú mégis, uram - folytatta az sóhajtván -, ha én ennyit reggeliznék...” Mint egy próbakísasszony, fordult egyet a sarka körül, derekára tett kézzel megtapogatta gömbölyűségét, puha vonalait. Aztán gyengén elpirult a fiú tekintetétől. Néhány pillanatig némán állt, nem értette egészen a dolgot, aztán „Jaj, dolgom van, megbocsát, uram!” - kiáltotta, és kiszaladt.

Szörnyű zavarba jött, de nem volt kínos a jelenet, mert a lány gyors menekülése is a megkezdett hangnemben történt, kacér, kötekedő volt ez a megfutamodása. A kutyafáját - gondolta elhűlve -, kis híja, hogy be nem törtek sziklakemény magányába. Felöltözött, bezárta táskáját, lement a portáshoz, és kifizette a számlát. Egy kerékpáros ember kivitte a csomagját, s ő gyalog indult az állomás felé.

A szürke reggeli világításban minden más volt, mint az előző este. Kitűnt, hogy pataknek nyoma sincs. Az órásbolt nyitva volt, a mozi csukva, elhagyatva. Szemben egy sárga iskolaépület állt. A kövezet felett por szálldogált a kocsik, kerékpárosok nyomában. Hamarosan feltűnt az állomás, nem gondolta, hogy ilyen közel lesz. Egy papírkereskedés mellett haladt el, a kirakatban tábla lógott: „Kölcsönkönyvtár”. Az ajtó nyitva volt, benézett, de nem állt meg. Egy fiatal lányt látott a polc mögött, s mintha a tegnapi rövidszoknyás lett volna. A felhők kezdtek szétszakadozni, a napsugár itt-ott áttört már rajtuk. Az állomásépület vendéglője erre a kis kövezett, homorú térre nyílt, két sor asztal volt kirakva elébe, az asztalokon színes terítők. Az utca végében a legszélső épület a Posta-Távíró volt, a másik oldalon parányi park feküdt, előterében kőtalapzaton szobor állt, s e kis kerten túl, a házak mögül kiemelkedett a távoli templom. Sárga tornya, melyre most a nap sütött, élesen vált ki a sárga háttérből. Ma

sárga volt az egész kép, homokos. A főutcát magasabb házak szegélyezték, s innen egészen jól látta a tetők kanyargó és végül lebukó vonalát.

Miután megállapította, hogy a legközelebbi vonatig még van egy fél órája, kiült a vendéglő elé. Kit ábrázolhat a szobor. Talán papember, öltözete ezt sem árulta el. S honnan ismeri ezt az eléje táruló képet? Fokozatosan jött rá a tréfára. Először a Posta-Távíró ügyetlen betűi árultak el annyit, hogy a századvégről való az egész. Valami rézmetszet lesz, a házak tövén rövid, párhuzamos vonalkák jelezték az árnyékot, s erre vallott az egyöntetű, sárgásszürke színezés is. Sört rendelt, a pincér perecet tett az asztalára. Ekkor felfigyelt. Egy hat-hét éves gyerek - cipővel a lábán - egy poros, szomorú öszvért hajtott, vékony ágacskával ütögetve az oldalát. A kép - most már megesküdött volna rá, hogy nem először látja - nem nagy értékű, és semmi esetre sem a hazáját ábrázolja. Messze, a hegyek felé, egy darabot látni lehetett a vasúti sínekből. A pincér megzavarta, s egy ideig most nem ügyelt a dologra. Mikor újra a park irányába fordult, káprázva, de félreérthetetlenül megjelent a szobor fejénél egy karikába zárt kis szám, s odébb is, egy gyalogos parasztember mellett, a posta homlokzatán, mindenütt. Megértette a tréfát. Egy régi, gyermekkori nyelvkönyvében, az isten tudja, hányadik lecke mellett állt ez az oldalas kép, a kisvárost ábrázolta, hegyek közt.

Mindeddig a tértől és időtől függetlenül élt. Minthogy mindkettő folytonos, változást nem észlelt, és csak egy harmadik dimenzióban, saját kozmoszának, önnön izzó tömegének gravitációjában élt tudatosan. Nem hihette, hogy bármelyik percében is más legyen, mint előbb, tegnap, tegnapelőtt vagy tíz éve volt. Ugyanaz a velő, vér, s ami változott, az csak forma, felület - az irhája, hétesztendős vedlés. S a táj lehet-e más, mint egyszerűen odébbi, ismert tájelemek más permutációja? Tartalmazhat-e az idő és a tér számára egyebet, mint amit ismer?

Egyszeriben rászakadt egy régi, decemberi környék. A piros kötésű könyvek, Durakin tábornok. Fogadó az Őrzőangyalhoz. Szánkázás után, a mikulási pirossal bélelt cukrosboltokat nézegetve hazafelé mennek. „És mondd, Simone, te milyen városban laktál? Ott is voltak hegyek?” - „Voltak-e... így kérdezd, hogy voltak-e... nem, nem, Limousinben nemigen...”

Így hát értelmet nyert ez a táj. Akkor bizonyos volt benne, hogy egyszer eljut ide, s most alig ismerte fel. Mennyi mindent tudott ő erről a városról, s minthogy az illusztráció kétségtelenül azonos, és neki is - az időn kívül élőknek - azonosnak kell lennie önmagával, e várossal szembeni magatartása is csak az az egy lehet - és: itt most meg kell találnia azt a sajátos ízű életet, melyről oly sokat tud, oly sok pontatlan, de egyetlen értelmű dolgot.

A nagy felfedezése lenyűgözte. A pincér jött jelenteni, hogy mindjárt itt a vonatja. „Nem utazom - mondta -, vitessék vissza a táskámat a szállóba.” Biztos - gondolta fogcsikorgató dühvel -, biztos, hogy megint csak megcsalják, tévedés sül ki belőle, nem volna szabad belemennie ostobán. De szó sem lehetett ellenállásról.

3

A szálloda felé indulva, letért a főutcaról. Gyorsan járt, mintha határozott célja lenne. A nap már kisütött, teljes fényében ragyogott a távoli égen messziről, s ő télinek érezte ezt a napsütést, annyira, hogy képzelete behavazta az utcát, a házakat, s bokázva, topogva járt, ahogyan hóban szokás. Hamarosan egy szűk, ék alakú térre ért. Négy keskeny utca torkolt ide, a két-három emeletes házak összeborulni látszottak, megnőttek a szemnek. A sarkon vendéglő nyílt, egyszárnyú ajtó és egyetlen ablak alkotta homlokzatát, s az étterem egy homályos, alacsony szoba volt mindössze. A kapu felett mindenütt valami tábla, X. - kádármester, Y. - gerencsér, sütő vagy varga. Kárpitos az udvarban, ingszabónő. Nem mind

értette pontosan, mit jelentenek e foglalkozások, a mállott, vénhedt falakon az ilyen szépen hangzó címek: tímárság, hentesség. Egy kirakatot is talált, könyvek, térképek porladoztak benne, s előtte a járdaszélen kétlábú levélszekrény, lámpaoszlop. Igen - gondolta -, ez mind derékig hóban áll.

Gyanútlanul kalandozott, kissé mámorosan, mint aki valami délszaki, édes gyökeret rágott. Egy hatalmas, szelíd iparosféle ember került eléje, apró gyereket vezetve, s az ügyefogyott kolosszus, mint moziképek hatásos jeleneteiben, hasztalan igyekezett beszélgetést kezdeni fölényes, parányi társával. Ez a különös pár visszavezette őt a főutcába. A mozinál - gondolta -, a sarkon kell felkanyarodni a hegyre, a ródlipálya felé. A kápolnán túl van az igazi jó terep. Közben rá kell vennie Simone-t, hogy majd utána menjenek fel a villába, Mikiékhez, feltétlenül beszélnie kell Mikivel, a lencse miatt is, de főképpen az egylet ügyében... majd ottmaradnak vacsorára, ha Simone-nal tud okosan beszélni. A villa falépcsőjét szerette, és az erkély mögötti nagy szobát, a kandallóval. Az idegen városban is minden ház sajátos és vonzó lakásokat rejtget. A Posta-Távíró felett, az emeleten lakik a postamester, három-négy szobában, melyek közül az egyiket ismerte már: ez a lakószoba, a nyelvkönyv második leckéje mellett volt látható, faliórával, hintaszékben ülő nagyapával, kanárral és bölcsovel, zsámollyal. Náluk mindez hiányzott, az ingaóra is, meg a zsámoly is. Erre a szobára, nagyapára, másféle kályhára vágyott, mert a megismerés öröme átcsapott a birtoklás vágyába: s ez nem az anyanyelvén történt.

Merre lehet az Őrzőangyal Fogadó, melynek havas udvarán Poligny vagy Dérigny, az idegen, fát vág? Esténként pirosra fagyott arcú vadászok térnek be az ivóba, ahol az enyhén füstölő lámpa alatt a kövér kocsmáros tréfálkodik a pappal, s öblös, mély nevetése megremegteti a falakat. Déltájt, az iskolából hazatérő gyerekek, táskával a hátukon, hőembert építenek, a csúszda körül zsvajognak.

Arra eszmélt fel, hogy a szálloda elé ért. A kávéház ajtaján egy muszlinruhás, csupasz térdű lány lépett ki hajadonfőtt, hogy mintegy figyelmeztesse őt: nyár van. A kisvárost ábrázoló képen is nyár volt, ezt jól tudta, mégsem fogott gyanút.

A tegnapi szobáját kérte. Az volt a terve, hogy a vasúti vendéglőben vacsorázik, utána elmegy moziba. De még az ebédidő is messze volt. Mindenesetre felment a szobájába, és kirakta a holmiját. A folyosón találkozott a csinos szobalánnyal.

- Ó, ó - kiáltott az örömmel -, én azt hittem, elutazik, kedves uram...

Lement a kávéházba. Tágas, városias helyiség volt ez, néhányan üldögéltek az asztaloknál, nagyjából újságot olvasva. Sört kért és lapokat, szivarra gyújtott, és érdeklődéssel merült az újságokba. Komolyan olvasott, napilapoknak még soha nem szentelt ilyen figyelmet. Mikor a sörét meghozták, sonkát és tojást rendelt. Néhány órán belül már harmadszor reggelizett, csodálatos étvágya volt. Miközben evett, olvasott is, lapozta a képes folyóiratokat. A túlságosan családi jellegűeket félrelökte, a tájképeket, virágcserepeket, háziállatokat, kézimunkaterveket, az érzelmes novellákat nem szerette. Világiasságot keresett, még ha ez közhely, elnyűtt minták formájában jelentkezett is.

Odaintette a pincért, biliárdozni akart. Az intézeti kaszinójukban sokat biliárdoztak, főként tiltott időben, mert máskor alig lehetett hozzáférni az egyetlen asztalhoz. Most egymaga játszhatott. Megtapogatta a „mandinert”, válogatott a dákók között. Szivarja lassan hamvadt a hamutálcán, egészen megfélemedezett az időről. Órák telhettek el, érezte, hogy alaposan kifáradt, mire abbahagyta a játékot. Fizetett, lesétált a vasúthoz, közben elhatározta, hogy nem ebédel, még nem volt éhes. Az állomáson megvárta egy vonatot, sokáig válogatott az újságárus

ablakánál, végül egy színházi képeslapot vett. Itt jutott eszébe a kölcsönkönyvtár. Miért ne menne be oda?

Miért ne iratkoznék be? Most úgyis itt marad, ki tudja, meddig. A könyvek, az ismerős kislány, a papírkereskedés emléke, a csengettyűs ajtó. Erősen tűzött a nap, a kirakat vakon fehérlett a sugarakban. Bent azonban homály, hűvösség fogadta őt. Egy sovány öregasszony jött elő.

- Parancsol, uram?

Hol a lány? Ahogy megszokta a szeme a homályt, körülnézett, nem felelt mindjárt. A könyvespolcok mögött ajtó nyílt a ház belseje felé.

- A kölcsönkönyvtár... - mondta bizonytalanul -, be lehet lépni?

- Kérem, hogyne, csak biztosítékot kell letenni... Nini! - kiáltott hátra. - Nini!

Ez a lány neve, megdobbant a szíve. Két karcsú alak jelent meg a háttérben, Nini és a barátnője, nyilván.

- Hozd csak, kicsikém, a jegyzéket.

Míg az asszony leült, és írni kezdett, a kislány mosolyogva hozzálépett, és egy könyomatos, piszkos füzetet nyújtott át.

- Jó napot, uram - kezdte olyan hadarva, hogy csak a beszédje foszlányait tudta megérteni -, nagyon kedves... olyan kevesen érdeklődnek... ön idegen... itt marad?

Kis szünet támadt, aztán a lány újra feltette a kérdést:

- Ön ugye idegen?

- Igen, igen. Én csak... átutazóban vagyok csak...

- Ó, átutazóban! Nagyszerű... - Nini hátrafordult a barátnőjéhez, vissza akart vonulni - jövők... külföldi... átutazó...

Egyet lépett feléjük, aggódó mozdulatot tett:

- Kisasszony, kérem szépen... Nini kisasszony...

A barátnő mély hangon, szintén hadarva, éppen ilyesmit mondott, kénytelen volt így érteni:

- A kis bégum magát persze behintázva, hogy nevethessenek légyen, tralala.

De erre, hogy a lányt keresztnévén szólította, mindketten odanéztek, és Nini hozzászaladt, az orra elé állt, félrehajtott nyakkal, csaknem gyengéden, elhadart egy verset neki. Barátkozás és feddés lehetett ez, a hangsúlyból érezte. Most odajött az öregasszony, és Nini felé szemrehányó, feléje bocsánatkérő hangon igyekezett őket szétválasztani.

- Ezt meg tessék itt aláírni - mondta.

A torkában érezte a kislány varázslatos szépségét.

- Milyen szép a városuk - mondta az asszonynak bókolva.

- Ó, ó! - most mind a három nő tiltakozott, s az öreg így szólt:

- Nini, hozz székelt az úrnak.

Tiltakozni akart, aztán segíteni, de elkésett, Nini egyet perdült, és odarakta eléje a széket. Aztán el akart menni megint.

- Kisasszony... - szólt utána könyörögve, s a lány nevetve visszafordult:

- No, hát válassza ki a könyveket... akarja, hogy segítsék?

- Igen! De talán zavarom...

Nini egy pillanatnyi habozás után a barátnőjéhez fordult, valamit beszéltek, elbúcsúzott, és a másik két nő elvonult. Valószínűtlen egyszerűséggel folyt le mindez, most itt ül kettesben a lánnyal.

A széket felajánlotta neki, de Nini felkuporodott az asztalra, és a könyvjegyzéket kezdték olvasni. Leplezetlen sóvárgással nézte a kislányt, aki összevissza fecsegett. Megkérte:

- Beszéljen lassan, drága kis Nini, mert nem nagyon értem...

Sokáig válogattak a könyvek között. Egy ízben összeért a kezük, s ő rémülten elkapta - a kislány elragadtatva kacagott fel, s valami ilyet beszélt: „Ó, én fekete szemű idegenem...” és megsimogatta az arcát, aztán felrohant, felmászott a kis létrán, és két könyvvel tért vissza.

- Maga olvasta ezt? Télen is itt laknak? Szokott a hegyekbe járni? Szereti ezt az író? - szorgalmasan kérdezgette a lányt, de a feleleteket alig értette. Megmondta, hogy melyik szállóban lakik, s hogy este moziba megy.

- Jöjjön hatkor - mondta Nini -, én akkor megyek.

Talált egy kedves könyvet, melyet már ismert és szeretett, ezt vette ki, s minthogy az öregasszony másodszor jelent már meg, elbúcsúzott.

Az utca érettebb, nyugodalmasabb fénybe borult már. Délután négy óra lehetett, alig lézengtek néhányan a városkában. A pályaudvar felé indult, hóna alatt a könyvvel. Már ismerte a házakat, a kiszögelléseket, a díszletek hullámlását. A posta előtt egy suta épület jött, aztán egy rövid, zöld deszkakerítés, s ahol ez a postaház falának támaszkodott, a meghajlott ereszcsontra csavarva egy vastag kötél lógott. Az emeleti lakás ablakain a zsalugáterek be voltak csukva. Az állomás pihent. Kiült a peronra, és elkezdte olvasni a könyvét.

Később visszasétált a szállóhoz, benézett a kávéházba, s minthogy néhányan ültek bent, bement ő is. Az egyik asztalnál szakállas, sötét ruhás bácsi kávézott, s csíptetője a tálcán hevert. Miért ne inna ő is kávé? Kalácsot és tejeskávé rendelt, és megkérte a pincért, hozzon neki szivart. Háromnegyed hatig olvasott. Akkor felvitte a könyvet a szobájába, és átöltözött a melegebbik ruhájába. Az asztalán odakészített ásványvizet talált és a menetrendet. A kis szobalány - gondolta - bizonyára azt hiszi, nekünk valami nemzeti szükségletünk a menetrend, akár utazunk, akár nem. A nyakkendőt nehezen bírta megkötni, még nem szokta meg a polgári öltöztetést, kissé álruhában érezte magát, kissé kalandor ízűnek tartotta a civil viseletet. Hat óra lett, mire elkészült.

A mozi előtt, a várakozók között már ott fecsegett Nini a délutáni barátnőjével. Barátságosan fogadták, de ő hűvösnek érezte a hangot. A barátnő dörögött valamit: a jó bégum átsodrólag teljességgel.

- Na, menjen már - mondta Nini -, vegyen jegyet ebbe a sorba.

Kissé le volt forrázva, miért kellett ezt a bégumnőt is elhozni. Nem kapott megfelelő jegyet, visszament jelenteni a kislánynak. Nini nevetve leszidta, amiért elkésett, és maga ment a jegyért. Odafurakodott a pénztárhoz, és egykettőre elintézte a dolgot, már jött is vissza, a jegyet lobogtatva:

- Adjon ide hamar ennyi meg ennyit.

Talán már előre megbeszélték a mozit, s nem tudta lerázni a Bégumot? Bevonultak a néző-térre, Nini a karjába kapaszkodott. Hosszú, lejtős terem volt ez, a vászon előtt zongora, néhány szék. A zenészek az ajtóban cigarettáztak. A két lány sokat beszélt, néha odafordultak hozzá is, s egyszer arra lett figyelmes, hogy a Bégum őt doktornak szólítja.

- Nem vagyok doktor - mondta.

- Nem? Dehogynem, Nini mondta, hogy orvos...

- Csak leszek talán, diák vagyok...

- Diák! Hát látja, hogy mégiscsak orvos maga, hisz az már mindegy, maga kis orvos-béguin.

- Mónika másodéves hallgatója az x.-i főiskolának - mondta Nini -, most szünet van, hazajött.

Nem tudta, erre mit válaszoljon, mindenesetre elismerőleg bólogatott. Sötét lett, megindult a film és a zene. Ő a fal mellett ült, balra tőle Nini, Mónika-bégum pedig kívül. A lányok susogtak. Odafordult Ninihez:

- Nézze - súgta -, a zongorista-béguin állandóan eszik.

Érezte, hogy a kislány megsimogatja a kezét. Egy hegedű játszott, s a harmadik hangszer harmonika volt. A vásznon sietősen jártak az emberek, aztán egy fiatal pár jelent meg, beszédet mímelve, szájukat hangtalanul nyitogatva, s végül a nő fáradtan, szenvedve támaszkodott egy szék támlájára. A feliratok váltogatták a képeket. A cselekmény világos volt és lendületes. A fiú siet az utcán, a lány telefonál, csüggedten leteszi a kagylót, és elfordul, megtudjuk a csel-szövő fondorlatait, és hősünkkel már robog is a vonat balsorsa felé, mert a hű barát egy másodperccel később érkezett. De nem adják fel a reményt, meg kell kísérelni a tetőn keresztül vagy lóháton... ó, de nem megy. A vonat száguld, alagútba be, alagútból ki, a hős éppen rágyújt... mi lesz?... a mozdony fékez a nyílt pályán...

Feszülten figyeltek mind a hárman. Nini oldalt dőlt, válla hozzáért az övéhez. A zene rendületlenül húzta, az akkordeon zsongott, a zongora vágtázott. Egy fatetős házra gondolt, a kandallóban pattogó tűzre, havas hegyekre. Ninivel visszatérnek a városból, vagy nyáron hevernek a gyepen. Ninivel sétál este a kis ösvényen, s a lány átkarolja a nyakát, és megcsókolja. „Te” - mondja neki... alattuk pislognak a város fényei, messze a völgyben kígyózva kúszik a gyorsvonat, a negyedtízes gyors, amely őt is idehozta.

Aztán, pompás fordulatok után, hogy minden rendbe jött, hirtelen véget ért a film, kigyúltak a lámpák, és kinyíltak az ajtók. A szemüket dörzsölgetve, szótlanul ballagtak kifelé. A tér közben átalakult, este lett, égtek a lámpák, folyt az esti séta. Most mintha a tegnapi vélt patak meg kis híd megint ott lenne a túlsó oldalon. Elindultak befelé, amerre még nem is járt.

- Jöjjön - mondta Nini -, elmegyünk a szénégető felé, még van egy fél óránk...

Nézte a lány árnyékát, amint ferdén, jobbra-balra hajlott az öreg kövezeten, megnyúlt, és újra eltűnt. Milyen gyerekesen kedves, kislányos alakja van, a torz árnykép is világosan mutatta, mennyivel szögletesebb mellette Mónika. Boldogan, fulladtan haladt az oldalán, nyelni sem mert, a torkában érezte ennek a puha, gödrös pofácskának az ízét.

Nem mert többet tudomásul venni ebből a képből, nem mert többet a recehártyájára fényképezni, mint a két lány magas sarkú cipőjét, inas bokáikat, amint kecsesen lépkedve rakosgatják a púpos utcakövekre, s a kirakatokból éles fény hull a keskeny járdára.

A házak kezdtek ritkulni, a sötétség nőtt. Az egyik fordulóban hirtelen megálltak, és Mónika gyorsan elbúcsúzott. Minthogy ő csak maflán bámult, Nini belékarolt, és húzta tovább. Kérték valami sétányhoz, erre már nem járt senki. Nini halkán, vidáman duruzsolt a fülébe. Megállította a lányt, előkeresett egy cigarettát, és rágyújtott. A fák közt, emelkedő úton mentek tovább.

Lassan bár, de megértette, hogy Mónika alibinek kellett. Nini egy fenyőtobozt rugdalt maga előtt, és dúdolt. Egy erkélyszerű tisztáson kötöttek ki, az erdő szélén, a kislány egy padhoz vezette őt. Alig ültek le, egymással szemben, támlás, vén fapadon lovagolva, hogy a térdük összeért. Nini már fel is ugrott, és húzta őt magával:

- Nézze csak, innen látni a várost...

Tényleg, mint egy derengő, iromba paplan, úgy feküdt a lábuknál az esti kisváros. Keményen, nyílegyenesen állt, a lány a válla körül törleszkedett. Egyszerre azt érezte, Nini elébe lép, ágaskodik, két karja a nyakába kúszik, és húzza őt lefelé. Gépiesen hajolt le, a száján érezte a szorosan hozzásimuló kislány ajkait.

4

Nini puhán, nyitott szájával csókolt, ősi tehetséggel. Meglepődött ezen a szenvedélyen. Csak nem meglepődni - gondolta -, csak el ne árulja magát. Bármilyen történjék, ennek nem szabad kiderülni, úristen el ne árulja magát. Enyhe, egészen enyhe undort érzett, és végtelen közönyt. Ott remegett ez az izgatott, mohó test a nyakában, a lány szája nedves volt, kellemes, csak különös. Minden idegszála megfeszült, hogy ne árulja el magát. Erősen szorította a kislányt, kétségbeesetten nyomta az ajkait a lányéira, és ilyesmit gondolt: tehát most félőrrült vagyok a boldogságtól, ez a mennyország, iszonyatosan nagyszerű és drága angyal. Ilyen értelemben kell viselkednie, mindenáron. Nem volt ez egy cseppet sem tréfás.

A lány levált a nyakából, ő idétlenül kapkodott utána. Közönséges akart lenni, nehogy kiderüljön, milyen közönségesnek tartja a jelenetet. Nem bánta, hogy ízetlen és képtelen a viselkedése, csak a titka, magánya titka, oldhatatlansága el ne árulódjék, ez az aljas, hitvány csalás.

- Te édes, drága... - mormogta, s a hangja remegett. Nini a vállához simult, és kedvesen, finnyáskodva fecsegett. A várost mutatta, az az állomás, az a szállója, az a templom. Leültek a padra, a kislány a nyakába bújt. „Te drága, kedves...” - motyogta ő, és erőlködött, hogy a vonásain földöntúli boldogság áradjon, a sötétben is. Olyan kényelmetlenül ült, hogy a nyaka már-már görcsöt kapott, de mozdulni sem mert. Mit beszélhetne most, a délutáni témákat lehetetlen elővenni.

- Tegnap ilyenkor - szólt kenetteljesen -, még azt sem tudtam, hogy Nini a világon van.

Ez szörnyű rossz volt, a kutya-fáját. A lány olyasmit válaszolt, dallamosan, hogy holnapra meg már elfelejti majd.

- Tegnap este láttalak a kocsimból, mikor jöttem, már akkor tudtam, hogy Nininek hívnak...

- Ó, ó, honnan tudta volna kis-béguin, hahaha...

- De igen, de tudtam.

- Tegnap nem is láthattál!

Most hosszú csönd jött, verejtékezve ült, már csak kínlódva tudott mosolyogni, úgy fáj a nyaka. A fejét, úgy vélte, gyengéd szeretettel hajtja a lány felé, ezt nem mozdíthatta el. Még legjobb volt csók közben, kissé kényelmesebben ülhetett, nem kellett beszélnie, csak az a hideg, idegen száj... ez az idegen nemzetiségű papírkereskedő foghúsa... az idegen szoknya szövete...

Nininek hamarosan indulnia kellett vissza. Ugrálva szaladt le a hegyen, s ő fejvesztve a nyomában, lihegett, mint egy vén pajzánkodó udvarló. A határban elküldte őt a lány, nem szabad, hogy együtt lássák őket.

Került-fordult egyet, s aztán elindult vaktában, amerre a szállót sejtette. A szája száraz volt és keserű, a nyaka fájt. Nem ízlett a cigaretta, eldobta, aztán szórakozottan másikra gyújtott. Banánt kívánt, de hol kaphat már ilyenkor? A szűk gallérját rángatta idegesen, a bőre az egész testén égett, nem tűrte a ruhát. Csoda, hogy nem tévedt el.

Vákuum volt ez, vákuumba zuhant. Nem tudta érzékelni a házakat, utcát, napszakot. Az a város, amelyet ő kergetett, most a végtelenbe iramodott tőle, a valóságos meg, amely már idestova huszonnégy órája kellett magát néki, olyan közel volt, hogy nem vehette észre. Most a légüres térben lökdöste a lábát, és rángatta a gallérját.

Szinte futva ért a szállóba, kettesével ugrotta át a lépcsőfokokat, és ahogy a szobájába lépett, első dolga volt, hogy a gallért kikapcsolja. A gyomra is fel volt zaklatva, nyomorúságosan érezte magát. Gyorsan levetkőzött, és belevetette magát az ágyba. De ez sem volt jó, a villanyt égve felejtette, és a kis szoba így kínosan barátságatlannak tűnt. Kimászott a paplan alól, hogy eloltsa a villanyt és az éjjeliszekrény kis lámpáját gyújtsa meg helyette.

Ekkor tűnt a szemébe az asztalon álló ásványvizes üveg meg a halványzöld menetrend. Milyen szomjas - eszmélt rá, s dühösen húzott egyet az idegen, langyos ízű italból. - Förtelmesen rossz - állapította meg, és indokolatlanul megint a szájához emelte az üveget. Kopogtattak.

Egy szál alsónadrágban állt. „Nem lehet!” - akarta mondani, de már belépett a szobalány. - Ó, ó! - kiáltotta. - Bocsánat...

De eszében sem volt kimenni, sőt, nyugodtan becsukta maga mögött az ajtót. Mulatságosnak találta a dolgot, jókedvűen, anyásan nevetett a fiú zavarán.

- El tetszik utazni reggel? - kérdezte.

Ő a menetrendre nézett, aztán a lányra. Maszatos kötényt látott, csupasz térdeket, a ruha alatt feszültek a csípőjére támaszkodó lány vonalai, a két melle anyagszerűen rajzolódott ki, a tekintete kihívó volt. Az orra tömpe, de kedves - állapította meg. Micsoda örültség ez - gondolta aztán -, mit akar ő ettől a várostól...

Leült a székre. A lány odalépett melléje, átnyúlt az asztalon az üres üvegért, hogy közben a mellei csaknem az arcát súrolták. Így maradt állva mellette.

- Nem parancsol valamit, uram?

Hisz ez szobalány - gondolta -, nem nő, mégis, ahogy mosolyog, ahogy egészen önállóan mosolyog, lánynak kell felfognia. Ez csak itt lehetséges, ebben a városban...

- Hát persze hogy utazom - kiáltotta, felvillanyozva ettől az új elhatározástól -, hajnalban megy-e vonat?

- Fél ötkor, uram. Ha megengedi, majd én költöm fel...

Hirtelen felállt. Átölelte a szobalányt, aki nevetve alig védekezett, s jóízűen szájon csókolta. A lány vinnyogva, tele szájjal csókolta vissza, a puha testet érezte meztelen bőrén. Mikor elengedte, az boldogan méltatlankodott: Ó, ó, ó... Megsimogatta ezt a hűsége arcot, és kituszkolta őt gyengéden. Már nevetett.

Aztán lefeküdt, és olyan mélyen elaludt, hogy hajnalban alig bírta őt felkölteni ez a - számára különös jelentőségű - szobalány. Még akkor is hajnal volt, amikor B.-be érkezett, a nap vörösen, hidegen világolt, a város ébredezett.

- Élek... - gondolta.

Itt, a b.-i kis pályaudvar koromszagú hajnali éttermében visszanyerve magányát, amelynek tartós elvesztése számára bármikor a fulladásos halált jelentené, kötelékeit meglazítva, a társaságot ismét pincéri távolságba taszítván a testétől, szabadon lélegzett.

Tehát lehetetlenség a jelent tudomásul vennie. Ha mégis megérezné e percben ennek a napszámba reggeliző, érzéken mohón biliárdozó, meszes magányának, sós, maró ifjúságának az ízét: abban a szempillantásban már el is illanna az, s a rejtelmes, új jelenjéről megint csak nem tudna semmit.

Milyen dühös rosszindulattal vágott neki a múltjából ismert, nagyon is elhatározott kisvárosnak: „Úgysem lesz olyan...” De ugyanezt gondolta a moziban, mikor a kölcsönkönyvtárbeli kislány oldalára képzelte magát, oly kevésbé bonyodalmas szerelmükben, az esti város felett, a hegyen csókolózva - s milyen gúnyos szabatossággal valósult meg ez a szenvedő látomása... pontosan, szó szerint, nehogy valamiképpen elkerülhesse a figyelmét az intő gúny... „Íme a boldogságod, hűségesen megszerkesztve a terveid szerint” ...ó, milyen szörnyű volna, ha valami, bármi is, úgy történhetnék, olyan lehetne, ahogyan azt előre elképzei, ha csak olyan lenne... s a szobalány... ez a színpadra betolakodó civil, akiről szó sem volt a szerepkönyvben... mint kegyes jelen, ha fel nem oldozza a szörnyű ígézet alól...

Egyáltalán nem létezik a nyelvkönyvbeli város, a csók a hegyoldalban? Létezik, de csak egyszer, egyetlen példányban... a város a gyermekkori téli délutánban, a kislány csókoló varázsa a mozielőadás sötétjében... ahol először és egyetlenegyszer megtörtént... a vágy abszolútumában, ebben a kocsonyás valóságban...

A város boldogságos zamatát a régi decemberi megismerkedés pillanataiban ízlelhette, akkor járt itt, csak nem tudott róla, a jövőbe helyezte... vagy ezt csak most képzei a múltjáról, csak az emlékkép lenne ebben az egész ügyben az abszolútum... de hát az ördögbe is, milyen ez a mostani, valóságos város, valamilyennek kell lennie - ha csak tíz év múlva tudja meg, mikor visszagondol rá, s talán még a szörnyű hegyi csók valószínűtlenségét is jóízú, szépséges valóságnak látja majd, az már akkor egy új, más emlékkép lesz, és nem ez a város, ez a jelen.

Nincs érzékszervünk a jelen számára? - tette fel a kérdést - mi itt az igazság? „Élek” - gondolta aztán egyszerűen. És a jegyzőkönyvébe azt írta be: ...a dolgoknak nincs lényegük, csak formájuk - valamilyen természetük van, sajátosságuk, s csak ez a milyenségük biztosítja az ontológiai szerepüket, csak ez abszolút, a jelző, nem a főnév... de egyúttal, semmi sem öltheti fel ezt a létező jelzőt, csak valami módon felidézheti a valóságban... semmi sem lehet ilyen vagy olyan...

Aztán kitépte a lapot, látván, hogy jámbor vakmerőségében az elmondhatatlant éppen a legreménytelenebb módon akarja elmondani, és a következő oldalra csak ennyit írt fiatalságának e jellegzetes gondjairól fékezett, erős indulattal: „Semmi sincs sehogyan.”

A kilenc kínai

1

A kilenc kínai valami ügyetlen rajzon volt látható, amint egymás hegyén-hátán ácsorogtak a pagodák előtt, nagyjából hegyes süveget viselve, természetesen kínai süveget. A szerény alkotást vastag keret vette körül és három pontozott vonal szelte részekre.

A rajz e vonalak mentén volt szétvágható s alkalmas módon ismét összerakható: hogy a kilenc kínaiból csodálatosképpen tíz kínai váljék. Így szólt az utasítás a kínaiak képe alatt, egy színházi hetilap rejtvényrovatában, mely lap nyitva hevert egy alacsony, íróasztalszerű alkotmányon.

Az asztal közepén egy hordozható írógép állt, ekörül hatalmas rendetlenségben ceruzák, könyvek, tiszta és teleírt papírlapok, hamutartó, egy nagy olló és egy menetrend. A szoba tágas volt, de még tágasabbnak tűnt, minthogy az egész berendezése egy tábori vaságyból és egyetlen székből tevődött össze. Két nyitott, kétszárnyú ajtó vitt innen a nyaraló többi helyiségébe: három teljesen üres szobába s egy kisebb hallba - itt két karosszék állt, egy dívány és egy megrakott könyvespolc -, innen nyílt a barátságos tornác és a folyosó a konyha és a fürdőszoba felé. A tornácra egy parányi fehér macska sütkérezett.

András a kertben sétált, fent, a kertészháznál, ahonnan a villának már csak a teteje látszott s emögött, lenn a völgyben, a folyó csillogó szalagja. Így szerette ő a kertet, elvadultan, fölverve dudvával, gazzal, az enyészet hatalmában. A gyümölcsfák sorvadoztak, az aljukban gomba tenyészett, sárga fejüket kiütötték a buja avar alól. Lent, ahol valaha virágágyak szegélyezték az utakat, gondozott gyepgazsot, most garázda, nagyra nőtt bojtorjánfű, katáng, csalán és kutyatej borított el mindent, fonnyadozva. Fél tizenegy lehetett, a nap bágyadtan lángolt az égen. A nyár vége felé járt. Igen, pusztulás és enyészet, rozsdás kútlánc, korhadó hordók. A kertészházban egy zsellércsalád lakik, le kell járniuk vízért a villához, a villanymotoros kúthoz.

2

- Most már - mormogta András - kérlek, figyelj ide, Judit, most már világosan látom az egészet. Mind a ketten nagyon kevélyek voltunk, nagyon önzők. Eddig rosszul láttuk, megtevesztett bennünket a tünet, az unalom. Reménytelen unalom! Szó sincs róla! Te Judit, éppúgy, mint én, tele vagy életkedvvel, fiatal erővel, ami mohó és önző. És kevély. A boldogságot csak tökéletesnek tudjuk elképzelni, engedmények nélkül, megalkuvás nélkül. Végtelenül sokat követeltünk egymástól, kíméletlenek voltunk, kegyetlenek, mint a gyerekek. Pedig lemondás nélkül és közöny nélkül, ezt értsd meg, Judit, közöny nélkül nincs szeretet! A közöny a legnagyobb bölcsesség és a legnagyobb lemondás a szeretetben... az érzések rablásából ennek az árán léphetünk a valóságba, így válik az érzés - mondhatnám - alkalmazhatóvá az élet számára... persze ez lemondás, lemondás az önzésről, a kevélységről, a másik jogának elismerése a saját életéhez. Az az ostobaság... a halálos unalom, az csak annyi, hogy rögtön megmerevedtünk, nem jelentettem számodra egyebet, mint szereteted tárgyát, önzésednek szigorú magántulajdonát.

A villa elé ért.

- Fél tizenegy - gondolta -, már itt lehetnének. Hatvan kilométer, Iván jól vezet. Úgy látszik, lassan meghülyülök itt magamban, kivel beszélgettem? Kinek magyarázom? Csodálatos elméleteim vannak mindig, hiszen Judit megértené, mindent megértünk... és semmi sem segít. Talán magamnak magyaráztam? Hiszen az sem nyugtat meg, hogyha elhiszem, hogy megnyugtat, ha elhiszem... - idegesen nevetett - már öt hete vagyok itt egyedül, ezzel a szerencsétlen készülő harmadik felvonással, ezzel a bizarr társsal, öt hete mondták ki a különélést, s míg a válóper vígan érlelődik, a darabom szomorúan sorvadozik. Viszont jelentős számú elméletet dolgoztam ki Juditról meg magamról. Megálljunk csak: rendben van-e minden, az ebédet egy órákor hozzák, tányérok, igen. Ivánnak szivar, Juditnak Teophani, igen, sör lesz, ez magamnak lényeges, savanyú bor Juditnak, borszesz kellett a kávéfőzőbe... Hohó! Panni, Panni...

A zselléasszony, akit erre a napra odarendelt András, már futott is a kulccsal a kapu felé. Iván dudált az autóban, mellette pirospöttyös fejkendővel Judit ült. Csak integettek, nem szálltak ki.

- Mi az ördögöt töprengek annyit, öt hét és tegnap Judit távirata, hogy meglátogatnak, hát mi másért jönne Ivánnal, aki szigorúan az én oldalamon van? Szánalmas szamarak voltunk, nem baj, túl kellett esni ezen is, talán már holnap bemegyek, Úristen, milyen egyszerű az egész, halló, Judit! - nincs is mit beszélni erről, milyen egyszerű...

3

- Várj - mondta Iván -, beállok, nyissátok ki a másik felét...

- Van kávéd, Dédé? - kiabált Judit. - Hoztam kávé, Dédé, Keystone-keverék, darálva hoztam, remélem, még nem törted el a lombikot...

Iván átkapcsolt, András, aki nyitott teniszpályán volt, lépésben követte a kocsit.

- Hajts kissé balra - szólt Ivánra -, úgy emlékszem, ott volt az út...

- Tíz éve - vágott közbe Judit -, Úristen...

Házasságuk első esztendejét itt töltötték, Judit azóta sem látta a nyaralót. Akkor ő tizennyolc éves volt, András pedig húsz. Úgyszólván semmiféle jövedelmük nem volt, mégis úgy éltek itt, mint valami fejedelempár.

- „Dunarév szuverénje” - morogta András -, hé, örökös úrnő, semmi matézis! Pompás póráló vagy! Hol tettél szert pettyes fejkendőre?

Hogy kitől kapta a kendőt? A népszínmű lendületében András túlfutott a határon. Judit csaknem kimondta a nevet, amelyet mindketten jól ismertek. Iván a kocsival babrált. Finom hallásával felfogta az üres ütemeket Judit és András beszédjéből. Hozzájuk fordult:

- Nézzétek - mondta -, az út elveszett a fű alatt, derékig ér a gaz, olyan dzsungel van itt, mint annak a rendje, de ott a fal tövében az a kúszónövény, hogy a csudába hívták, az most is éppoly csenevész, mint tíz éve... emlékszem, mit locsolgattatok, szögecseltétek, de nem volt hajlandó kúszni. Látod, ez tiszteletre méltó, ez elvből nem kúszik, még ha páfrányok nőnek a háztetőn, még akkor sem. Egy skiccfüzetet hozhattam volna. Van kártyád?

- Van. Nincs kedve kúszni, miért kússzon?

Később bejárták a kertet, Iván hetekig lakott itt náluk, éppúgy ismerte a villát, mint ők. Egyáltalában hozzájuk tartozott, csak két éve külföldön telepedett meg, s most a válás előtt jött vissza. Mikor közölték vele a - számára képtelennek tetsző - tényállást, valósággal düh-

rohamot kapott. De ők csak ingatták a fejüket, nem lehetett beszélni velük. Most már Ivánra is átragadt ez a konok reménytelenségérzés, már békén hagyta őket.

Ebédig rengeteget nevettek, ebéd alatt ugyancsak, ebéd után ugyanúgy. András bemutatta Juditnak a csöppnyi fehér macskáját, volt sör, volt bor, volt szivar, volt Keystone-keverék. A teraszon üldögéltek, az asszony a vasúti vendéglőből hozta az ebédet, ha nem is volt meleg, de rossz sem.

Judit befeküdt a heverőszékbe, ölébe vette a kis fehér macskát, András meg Ivánnal kezdett pikézni. Fél kettő volt. Judit és a macska hamarosan elaludtak, a piképarti folyt. András egyenletesen vesztett, gyalázatosan járt a lapja. Telt az idő, észre sem vették, hogy besötétedett. Hat óra, fél hét, Judit felébredt, a macska is, villanyt gyújtottak, csak játszottak tovább. Judit kávét főzött, mézet, kolbászt hozott, rövid vacsorafélét rendeztek.

Iván nyert nyolc pengőt, most hármásban kezdtek kártyázni, valamilyen, a pikk dámával kapcsolatos egyszerű játékot. András egy itteni ügyvédről adott elő:

- Krajanomirszky zöld bőrkabátot hord, és olyan rendíthetetlenül kedélyes, hogy egy hétig nem mertem lemenni az állomásra. Mondtam, hogy meg is akart látogatni? Nehezen, de kitaláltam a módját, hogyan sértsem meg. Visszavicceltem neki, a saját modorában: Csés-pálinkás pity-mallatot - így üdvözöltem -, tán-tán kapcsolja le a pocakját, Krimajoronszky úr. Megrökönyödve nézett rám, megdöbbent és megsértődött. Joggal. Szegény Krojameronszky...

- Szegény Dédé - mondta Judit -, így persze hogy nem megy a vígjáték. Humoros barátok... próbálj megismerkedni a halottkémmel, vagy járj temetésekre...

Tücsköt-bogarat összehordtak és nevettek-nevettek. Egyszerre Iván felugrott:

- Fél tíz, indulunk...

Játék közben nem vették észre, hogy megeredt az eső. A kocsi tetejét föl kellett húzni, nehezen ment a sötétben.

- Szervusz Dédé, drága - mondotta Judit -, hideg lesz az úton.

Erősen lehűlt a levegő. Lelkesen kiabáltak még egymásnak, aztán elrobogott a kis sportkocsi. András becsukta a kaput, és felballagott a villába.

4

Nagy rendetlenség maradt utánuk, már amennyire az úgyszólván üres házban rendetlenség lehetett. Egyet-mást behordott, aztán bement a szobájába, leült az íróasztalához. Fél tíz, itt ez már sötét éjszaka, mély, hangtalan éjszaka. Valamit még kellett volna beszélni Judittal, talán azért jött ki, talán most már örökre elment. De csak nevettek, kávéztak, kártyáztak...

Ez mindig csak így volt. Csak együtt tudtak igazán nevetni, félszavakból, mozdulatokból megértették egymást, az emberek, az egész világ fölött csak integettek egymásnak, átintettek, és mindent megértettek és nevettek. Ez ne lenne elég kapocs? Elhagyhatják egymást örökre?

Nem akart igennel felelni magamagának. A szoba olyan nagynak látszott, mint egy fellekvár terme, a macska az ágyon aludt, összegömbölyödve. Most mit kezdjen? Együtt voltak estig, aztán elváltak, és semmiről sem beszéltek. Undorral nézte a kézíratait, a keserves harmadik felvonást. Semmit, soha... Soha többé semmihez nem tud már fogni.

Egy ideig szomorúan bajlódott a szivarjával, aztán észrevette a képeslap rejtvényeit, a kilenc kínai problémáját, nézegette, elolvasta az utasítást, s végül hozzáfogott, hogy kivágja s ahogy kell, újra összerakja az ábrát. Csodálatos módon tényleg tízre szaporodott a kínaiak száma.

Dalszínház

1

Ezen a napon Sasa már alig-alig palástolta kedvetlenségét. Kora reggeltől fogva zsörtölődött Zsuzsikával, a szerencsétlen, ügyefogyott, süket vénasszonnyal, mindenért belekötött. „De hát miért nem küldöd el - kérdezte Gábor az apját -, vagy ha sajnálod, miért nem fogadsz melléje egy lányt?” De Sasa csak legyintett: „Eh, majd Klára... erre a pár napra igazán nem...”

Idestova két hete már, hogy Gábor hazajött, s így kénytelen volt Sasa lassan számot vetni a fájdalmas, de félreérthetetlen tényállással: a fia megváltozott. Micsoda csalódás! Inkább maradt volna ott - gondolta keserűen -, így nem kell, igenis, nem kell... A hosszú négy év alatt, míg a fiú idegen országban tanult, legalább a fiának érezte, bármily messze is tőle, Gábor még az ő fia volt. De ez a hűvös idegen, ez a tartózkodóan előkelő fiatalember, választékos műveltségével, nyolcszögletű pápaszemével és a túlon túl korai kopaszodásával... ő, erről nem tudta elhinni, hogy az ő Gábor fia lenne.

Nem mert arra gondolni, hogy talán le is nézi őt ez az udvarias és zárkózott zenebölc, ez az élő műveltséggyűjtemény, akinek a tárgyilagos hangja egyáltalában nem titkolta a mögötte rejlő okosságot. De mit bánta Sasa fiának a metsző agyvelejét... Bár inkább háborodott volna fel a Klára-ügy, az eljegyzés miatt is, veszték volna össze inkább, csak ezt ne látná, ezt a közönyt... Akkor kedvetlenedett el először, mikor Klárát, menyasszonyát bemutatta Gábornak. - „A mostohád, ő lesz a gonosz mostohád!” Milyen félvállról vette tudomásul a dolgot, udvarias helyesléssel, de ebben ilyesmi volt: Mit bánom én, milyen számárságokat csinálsz vén fejeddel... Inkább sértette volna meg, lett volna tiszteletlen... Aztán mindegyik nap újabb kis csalódást hozott, s most már hogy lassan két hete halmozódik benne a keserűség, szemet sem hunyhat a kegyetlen tények fölött. Gábor minduntalan elmászkál hazulról, kitér a beszélgetések elől, nem érdekli az apja kitüntetése, az apja bélyeggyűjteménye, a keleti vallásokról készülő könyve, s utóbb már zenei vitákba sem hajlandó belemenni... Ilyenkor, mint e délutánon is, Sasa a bélyegekhöz menekül.

Tizenöt éve özvegy már, akkor halt meg Gábor édesanyja, s azóta él a süket, öreg Zsuzsikával ebben a házban, a kertek közt, egyórai villamosutazás távolságában a fővárostól. A vénasszony az utolsó években egyre használhatatlanabbá vált, olyannyira, hogy ezt még Sasa rendíthetetlennek látszó kedélye is kezdte megérezni: a kényelem nagyon fontos volt számára.

- Zsuzsika! Zsuzsika! - kiabált toporzékolva. - Miféle sárcipőt adtál, hát nem megmondtam! És folyton ordítóznom kell!

Sasának tekintélyes gyűjteménye volt a sárcipőkből is. Megteázott, s indulnia kellett, de előbb még hosszasan pepecselt a fürdőszobában, majd átment a dolgozószobájába, és néhány papírlapot elzárt a fiókba, végül kezében egy kis tubussal, a tükör elé állt, s mielőtt, szokása szerint, a fehér pépből az orrlukaiba nyomkodott volna egy keveset, még végigtapogatta az öltözetét, megnézte magát, behúzza pohosodó pocakját, hátravetve szép, sárga oroslánfejét.

Aztán sietve elindult útjára, hogy idejében érhesse az állami operaházba, melynek nagynevű tenoristája volt.

Gábor otthon maradt. Tudta, hogy Klára hamarosan megérkezik, segít Zsuzsikának elkészíteni a kései vacsorát, s együtt várják majd meg az apját. Sasa... hát igen, szerette az öreget, de számára talán még nagyobb kiábrándulást hozott ez a négy év utáni újraismerkedésük.

Az első vacsorán lelkesen kezdett mesélni neki, de Sasa félbeszakította. „Várj csak, fiam...” - s míg aprólékos gonddal bugyolálta valami kendőbe az egyik lábszárát, belefogott egy brahman törvény ismertetésébe, származtató módszerrel, s megeredvén a nyelve, órákig beszélt egyfolytában a készülő könyvről, majd Kláráról, a helyesen alkalmazott tormamártásról, egy kevés politikáról - és ő rosszkedvűen ismerte fel a régi Sasát, a laposan unalmas, nehézkes nyárspolgárt, akiről már egészen elfelejtkezett. És a zene, az választotta el csak igazán őket!... Milyen másként gondolkoztak a zenéről! A távollét négy esztendejében úgy fogta fel apjának a hiú, testes, túlzottan művészi külső megjelenését és olcsón köznapi lényét, hogy ez csak a szemérem és a megközelíthetlenség szándékos áthatlan maszkja, melyet ő áldozatosan hordoz. Hamarosan meg kellett ismernie az igazságot. Mert ha ez maszk volt, hát az egész életre szólt, s öelötte sem hullott le. Sasa: hízásra hajlamos, csaknem visszataszító, otromba nyárspolgár, aki nemcsak hogy nem értett hozzá, de nem is törődött a zenével. Mikor apja annak az öreg, érzélgős zongoristának a nevét bedobta a beszélgetésükbe, ő elpirult szégyenében. Éppen Klárának mondott valamit a nagy, hősiesen vakmerő svájci zeneköltőről, mikor az apja közbeszólt, s a tájékozatlan megjegyzés torkára fagyasztotta a szót. Vásári zenésznek érezte Sasát, festett hajú ripacsnak, rossz csepűragónak, aki elég közönséges ahhoz, hogy kihasználja a természet véletlen ajándékát: jól csengő hangját, a legkisebb aggály nélkül. Így látta, s ez a kísértő látomás fáj neki, kegyetlenül.

Pedig ők ma már a zene metafizikáját feszegetik, a humuszt igyekeznek feltörni... s micsoda jéghideg tárgyilagosság, micsoda kéken izzó hit kell az ő nyaktörő útjukhoz, hogy ne zuhanjanak a megsemmisülés szakadékába...

- Zsuzsika - kiabált Sasa -, nincs papucs! Nézd, Gábor, nézd fiam, meg kellene nősnöd, maholnap huszonöt éves leszel... nem, nem, csak huszonnégy...

„Két érzéketlen vénember” - mondta tegnap elkeseredve Klárának, akivel sokat beszélgetett ezekben az esti órákban, míg Sasára vártak. Leginkább otthon maradtak, ha csak nem volt valami jelentősebb előadás. Sasa néha már a második felvonásban meghalt, ilyenkor rendes időben tudtak vacsorázni - de egyébként kettesben ültek a nagy szobában, olykor még villanyt sem gyújtva. Gábor rengeteget mesélt a lánynak a barátairól, a körükről, Gastonról, aki lángész, Fedorról, aki tüdőbajos, Merimée-ről, aki istenien biliárdozik. Mesélt Tolsztoj, Schubert és Velasquez összefüggő alkotásáról, a Napoleon kávéházról, a Fritjof-mondáról és a zongora nélküli zenéről. Klára, bár operaszakos volt, zeneszerzést is tanult, mint ő - ami a lányoknál nagy ritkaság.

Órákig játszották néha a gramofont. Egy tucat lemezt hozott magával Gábor, Sasának szánva, ezeket hallgatták újra meg újra. Klára zenész volt, és Gábor viharos zeneisége még inkább azzá tette.

A karcsú, fehér bőrű fiatal lány Sasa rajongójából lépett elő menyasszonyává. A nagy énekessel sokáig meg sem tudott ismerkedni, távolról imádta, míg végül - egy évvel ezelőtt - sikerült egy társaságban összejönnie vele. Olyan feltétlen hódolattal állt elébe, hogy ezt nem lehetett elhárítani. S ha az odaadó alázat fegyverével győzte le Sasát, miért dobta volna el a győzelmes fegyvereket? - mindig is ilyen maradt leendő urával szemben. Áhítattal hallgatta előadásait, ha kellett, vitázott vele, mert Sasa nagy vitatkozó volt, ha kellett, némán csüngött csak szemével a beszélő, mesélő vőlegényén - vagy kacéran hagyta, hogy udvaroljon neki a világfi Sasa, az

ismert lovag, ha olykor elmentek kettesben, vagy akár nagyobb társasággal egy divatos étterembe, mulatóba - és készséggel, szívesen intézett el a férfi számára olyan dolgokat is, mint - teszem - a villanymelegítő megcsináltatása, gallérvásárlás vagy valami ház körüli munka. Klárának egy nénje ott lakott Sasa szomszédságában, s mikor hivatalosan is megtörtént az eljegyzés, a lány kiköltözött az elővárosba, hogy mentől többet lehessenek együtt. Most, hogy Gábor megjött, rendszerint hármasban vacsoráztak, és éjfél felé a fiú hazakísérte apja menyasszonyát.

Úgy körülbelül egyidősek lehettek. Ez alatt a két hét alatt, magukra hagyva remekül összebarátkoztak, olyan természetesen és egyszerűen, hogy észre sem vették. Klára, akit igazán érdekelt Sasának az emésztése is, most - öntudatlanul, enyhe hűtlenséggel - úgy vélte, Gábor érdekesebb tárgyakról beszél, és meggyőzőbben. Szép lány volt, de, ahogy mondta, elsősorban muzsikussal, s csak azután nő. A Gáborral való nagy zenei összecsalálkozásuk nem bizonyult minden tekintetben veszélytelennek.

Sasa - akiről a hosszú esti együttléteken hallgatólag már régen eldöntötték, hogy semmi köze nincs a zenéhez -, szegény Sasa, ez a bélyeggyűjtő és a buddhizmus tagozódásáról könyvet író tenorista, annyira eltelt fiában való keserű csalódásával, hogy az utolsó lett volna, aki észreveszi Klára lassú elpártolását. De mindhárman a legjámborabb gyanútlanágban haladtak a kibontakozás pillanata felé.

Ami ezen a napon, amelyen Sasa a szokottnál is többet perelt vén Zsuzsikájával - ami ezen a napon bekövetkezett, az mindannyiuk számára meglepetés volt.

3

Tehát: Gábor otthon maradt, és várta Klárát. Ezekben a napokban a legújabb szerzeményében, egy ötszólamú fűgában élt, melyet kottáin és a fejében hozott magával. Türelmetlenül várta már a lányt, mert a mű bonyolult befejezése körül ma némi változtatást eszközölt, és izgatta, hogy az mit szól majd hozzá. S Klára egészen felvillanyozódott a fűgától. Gábor minden rendelkezésre álló eszközzel igyekezett kifejezni művét. Tehát elsősorban hadonászott, majd oda-odaugrott a zongorához, továbbá fűtyült, énekelt, dúdolt, búgta, szinte a testéből, végtagjaiból rázta ki témája változatait, meghökkentő fordulatait. Klára természetesen vele tartott.

- Plim-plim-plim... tarará-rá-lallalaa...

S aztán megint, a szemével intett csak a lánynak, ezt figyelje meg:

- Tatata-taa-taa-plim-tará!

És most: - lam-pa-plimm - diadalmasan néztek össze, elragadtatva.

Órák teltek el, nem tudtak róla. Mikor belefáradtak a fűgába, félretették a kottát, és gramofonozni kezdtek. Egymás mellé ültek a díványon, szótlanul és illedelmesen, s a fiú egyszerre csak nyugodtan rátette a kezét Klaráéra. Ahogy a hosszú lemez véget ért, Gábor felállt, és a másik oldalán indította el újra a tűt. Sasa énekelt kettest egy olasz művésznővel. Emlékezett, hogy mikor egyszer ebéd után szóba hozta ezt az énekesnőt, az apja felugrott, hogy azonnal felhívja az ügyvédjét, mert valami adóügyét juttatta eszébe.

Visszaült Klára mellé, s talán csak mert a vezénylésre ingerelt, fáradt karjával nem tudott mit tenni, átölelte a lányt. Megcsókolták egymást, és aztán - boldogan ébredve rá erre az egyszerű és kitűnő lehetőségre - nem is hagyták abba a csókot. A gramofon járt, s míg Sasa egyrészt énekelt nekik, nem hallották amint - másrészt - élő valóságban belépett az ajtón.

Néhány pillanatig mereven nézte őket. A lemez véget ért, s azok kibontakoztak egymás karjából, megfordultak és meglátván a velük szemben álló Sasát, rugószerűen felpattantak. A tenorista piros arcbőre alatt sápadtság kezdett feszülni. Mindhárman mozdulatlanul, némán álltak. A lemez kehesen forgott, döglődött a gépen, kh-kh-kh, semmi más nem hallatszott.

Sasa első gondolata az volt, hogy behúzza a pocakját. Aztán jobb lábával előrelépett terpeszállásba, miközben gallérját egy gyors mozdulattal meglazította, két karját, közel a testéhez, kérdő-tétova kifejezéssel tárta szét, amivel a kultúrától lefűkezett indulatot akarta jelezni, a mellkasát megemelve, és dús sörényű fejét felvetve, tiszta, felszárnyaló hangjával így vágott bele a csendbe, énekelve:

- Megcsalta-to-hóóók!

Egy ismert opera nagy hármasa kezdődött ezzel, a második felvonás közepe táján.

A másik kettő - kiket szeretett, s akik jobban szerették őt mindenkinél, egymásnál és önmaguknál is - a másodperc ezredrész alatt felfogta és megértette az énekest. Klára a zongorához ugrott, néhány hangot vert le, aztán visszaperdült Sasa lábához:

- Könyőőörgöm-ó-könyőőörg...

Gábor pedig, miközben a süket Zsuzsika álmélkodva állt meg az ajtóban, Gábor átvette a lány helyét, és kicsavart derékka zongorázva a székén hátrafordulva, ilyesmit énekelt ültében, amikor kellett, minthogy a dalmű magyar szövegét nem ismerte:

- Da-stehe-ich-und-bííín-bereit...

Sasa: Én éhé-letem, megcsaltak ők...

Gábor: Oh-welch-oh-welch-ein...

Klára: Könyőőörgöm-könyőőörgöm...

Sasa igézete megint úrrá lett rajtuk, talán még a pici, vén Zsuzsikát is hatalmába kerítvén. Zúgott, zengett az opera, áradva hömpölygött. Klára megbabonázva, alázatosan térdelt Sasa lábainál. Gábor legyőzve és lenyűgözve verte a billentyűket. Nagyon jól tudta, hogy ezt, így, egyikük sem tehetné volna meg, egyedül Sasa, a muzsikának ez az édesgyermeke, kinek számára a zene nem volt sem mesterség, sem tudomány, csak az életének köznapi és ünnepi, szent és profán állandó viselete - aki semmiféle irodalmat és elméletet nem ismert, nem is akart, és nem is tudott volna úgy beszélni, mint ő, aki sem büszke nem volt rá, sem nem szégyellte, s inkább a keleti vallásokkal törődött, vagy a bélyegeivel, mert - őszintén és igazán - nem érdekelte őt a zene: csak egyszerűen, mindig és mindenütt ott volt vele, s így éltek, közvetlen, tegeződő, bensőséges kapcsolatban. Az arcán, ezen a vén tenoristaarcon most kaján fintor tükröződött, lukacsos bőre megfeszült, kiaszott állkapcsai közül egy magas bé kelt útra, s a sárgás fogai alatt láthatóvá vált a nyelve, amint egy mássalhangzó érdekében lágyan megérinti a szájpadrólását. Álla alatt a bőr nagy ráncokat vetett, hogy ezzel is enyhítse arckifejezésének torz sátániságát. Gyűrűs bal kezét kifeszített ujjakkal szorította a mellére, nagy testét óvatosan ingatta csikorgó ízületein. Így állt, a kis együttes középpontjában, jól megvetett, biztos lábakon.

Még sokáig muzsikáltak.

Hét perc

Ahogy kilépett a kapun, kellemes meglepetés érte. Óvatosan, de örömmel szívta a tüdejére ezt a fanyar, mondhatni nagyvilágiasan csípős levegőt. „Jó, hogy bundát vettem” - gondolta. Március eleje volt, ez a délelőtt még hideg, nyersen, keményen s mégis üdén és boldogítón hideg. A kora tavaszi levegő, amely a fjordokból a havasokon keresztül érkezett a nagyvárosba, belemart frissen borotvált képébe, a fülét perzselte. Belenyújtózott a lépésekbe, a prémes városi bunda alatt éledni kezdtek izmai: mintha vadlibázni indulna, puskával a vállán. Az Egyetem téri óra fél tizenkettőt mutatott. Ákos telefonált érte, s most egy belvárosi kávébárban várja, afféle török kávézóban, amilyen ebben az esztendőben tucatjával burjánzott fel a városrészben.

„Gyalog érek oda a leghamarább - gondolta -, noha a gyalogjárás korszerűtlen. Meg kellene lassítani az életet, úgy gondolom, a magánéletet. Ostoba és önhitt ez a kor. Hová sietnek? Pokrócokba bugyolálva, szánon hajtani a sárosi megyebálra, vadászgatni, hosszasan hadakozni, udvarolni. Hogyan is hívhatnak egy nőt Ednek? Terézia, Borbála, ezek a női nevek. De Ed, Eddi? Lám, a farsang is milyen rövid volt, a szilveszter a kaszinóban, a szerzői estem, aztán Józsiéknál voltunk, és még az az éjszaka az ismeretlen gyárosék villájában, és vége. Az jó volt, a vadidegen lakás, felelőtlenség, azt hiszem, nem is tudták, ki vagyok, és Helló Ed, kiabáltam, mint egy mai ficsúr, egy bálfiú, pedig - hanyadszor? - negyedszer, nem, ötödször találkoztunk csak. Eddi, milyen régen láttam. A csodaszép Ed. A szerzői esten azt hitték, valami komoly ügy van köztünk, vagy legalábbis udvarolok neki. Összesen ötször találkoztunk. Most honnan az ördögből jutott az eszembe? Először... mikor is volt a Mémé bridzspartija? Azt hiszem, még karácsony előtt. A kutyafáját - gondoltam akkor, ahogy belépett -, de szép lány. Ez aztán a szép lány, böktem oldalba Mémét. - Asszony, te buta - morogta vissza. - Hogyhogy nem ismered? Eddi híres szépasszony. - Egy partiba osztott be bennünket. - Divék András? - búgta hízeglő, kedves szopránján Ed - olvastam a regényét, remek, hogy ilyen fiatal, azt hittem, öreg bácsi. - Fiatal? Hát jó, legyek fiatal, erre a szempontra sosem gondoltam. De azt látnom kellett, hogy a csodásan szép Ed, bár jelentéktelen lény, olyan hibátlanul játssza a szerepét, olyan tökéletesen játssza önmagát, hogy ilyen módon már valamiféle jelentőséget szerzett. Kecses kis dáma volt, meggyőzően alázatos, jókedvű és tacskószerű, szívet vidító tünet - szóval képtelenség lett volna őt nagyságos asszonynak szólítanom. Legyőzött, az első percben; a bridzstőmbre így írtam a nevét: Eddi. Eddi. Milyen szeretettel gondolok most rá, pedig ugyancsak elfelejtettem egy hét alatt. Szilveszterkor a kaszinó nagy tánctermében valósággal belém kötött, felkért táncolni, »hogyan megismerjem végre, bamba fejemmel«.”

Felvillanyozva lépegetett. Most ért csak a Kígyó térre, határozottan vágott neki az átkelésnek.

„Felhívom délután telefonon. Kétségtelenül vonzódott hozzám, talán még az ügyefogyottságom, a másféleségem is izgatta. A férje félt tőlem, ez a kisfiú, jól megnyírt sportgyerek. Idegenkedve nézett csak, miféle bolygóról jöhettem, gondolta, erre az up to date világra. Van egy emberfajta, amely fejlődése során a tizenkilencedik században hiányzott. Ed? Néhány mulasztott órája néki is van. Ki az a Courbet, Vörösmary, Wilde? Nála Villon után Ady következett. Watteau után Gauguin. Mozgása gavotte volt, vagy rumba. - Tudja-e, hogy tanultam énekelni? - kérdezte -, elvégeztem az akadémiát. - Megdicsértem érte. S hogy valami jutalmat ígérjek, szórakozottan tettem hozzá az ajánlatot, lépjen fel a szerzői estemen, huszadikán. Megrökönyödésemre ezt óriási lelkesedéssel fogadta. - Komolyan? - kérdezgette. - De igazán komolyan mondja? - Hát persze, kellett most már bizonykodnom, de mennyire. Kipirult az arca, közel volt ahhoz, hogy megcsókoljon. Megmondta, hogy kinél tanult, úgy állt

ott előttem, mint egy bér málandó kislány. Szóval benne voltam a pácban. Szerencsére megjelent két lovagja, és elvonszolta. De ő nem akar táncolni, ő még velem akar maradni - nyivákolta. Hát majd megbeszéljük még, mondtam, fel kell hívnom az igazgatót, hogyan illeszthetjük be, majd értesítem. Hajnal felé találkoztunk újra; durcás szájjal, duzzogva ült a férje mellett. Kisült, hogy Gabi, az ura semmi áron sem akar beleegyezni Ed szereplésébe. Odahívott az asztalukhoz, a helyzet ostoba módon most arra kényszerített, hogy én kérleljem ezt a faragatlan fiatalembert, igyekezzem meggyőzni, engedékenységre bírni Ed fellépését illetően. S még csak nem is színlelhettem a dolgot, nem lehetett immel-ámmal csinálni, mert Ed a szeme csücskéből ügyelt, szorongatottságában okos kis nő lett, aki a legkisebb árulójelből észrevette volna, hogy e percben a jó Gabival bizony egy nézetben vagyunk. Csak jó sorsom mentett meg attól, hogy gorombaságokat vágjak zsebre. Ha Gabi nem olyan szófukar ifjú, jelenlétemben nem válik még némábbá, ugyancsak elfajult volna ez az áldatlan per. Eddi, édes kis jószág, a térdemre kellene ültetnem, megsimogatni a fejét. Riadtan, csillogó szemmel nézett. Másnap, szokás szerint, későn ébredtem, aztán eszembe jutott a ének-ügy. Felhívtam a tanárját, akit futólag ismertem is, hogy minden meggyőződés nélkül érdeklődjem iránta. Nagy meglepetésemre a jó nevű professzor dicsérte; nyugodtan felléphet, mondta, szép kis hangja van, bár énekelni nem tudott megtanulni, nem is fog soha. Megköszöntem a felvilágosítást, és letettem a kagylót. Bánom is én, gondoltam, lesz, ahogy lesz. Hát lépjen fel, utóvégre szép nő, elegáns dolog. Egy ragyogóan szép dilettáns igazán megbocsátható. Másnap délből telefonált, izgatottan, suttogó hangon. Gabi végre beleegyezett, a család megtörte az ellenállást. Ez nagy eredmény, Gabi beleegyezett, a kutya-fáját. Na jó, menjen el szépen a rendező vállalatához, X. igazgató majd várja, van egy megzenésített régi versem, ott megkapja a kótát, és beszéljék meg, mit énekel még. Persze én is odavoltam az örömtől, nagy volt a boldogság. Valójában mit sem törődtem Eddivel. Jólesett látnom őt, vagy beszélnem vele, de ahogy letette a kagylót, már nem is létezett számomra. A szerzői estemen az előcsarnokban találkoztunk. Ismét meglepett, hogy milyen kellemesen érint a jelenléte. Még jóval a kezdés előtt voltunk, félrevontam az egyik teremszolgát, szerezzon egy nagy kosár virágot, a föld alól is. A nagy épület üres volt, hárman álltunk a pénztár előtt. Túlságosan pontosak - mondtam -, még több mint egy félóránk van, az ilyesmi mindig későbbben kezdődik. Meglátták, hogy frakkban vagyok. - Gabi - szólt Ed -, még van idő, haza kell menned átöltözni. Mindketten tiltakoztunk. Gabi egy suta mozdulattal, én meg a védelmére keltem. Eddi azonban szigorú volt, hajthatatlan, Gabinak el kellett mennie. De ez őmiatta történt, mikor a kopár kis művészszozában letette a bundáját és életre kelt ámulatos estélyiruha-költeménye, beláttam, Gabinak frakkot kell öltenie. Óvatosan felült az asztalra, én egy zongoraszéket húztam melléje, és a kótákat nézegettük. Hamvas nyakát úgy tartotta, hogy könnyen megcsókolhattam volna, de ez - ha visszagondolok rá - semmi esetre sem volt kacér mozdulat, mert egészen pontosan tudta, hogy nem fogom megcsókolni. Csakugyan, eszembe se jutott ez, bármennyire jólesett a közelsége. Vajon megfogtam ott a kezét, bizalmasan, kissé atyailag, vagy csak most gondolok erre? Még ma délelőtt felhívom, elviszem színházba, vagy délután moziba, Gabi délután nem ér rá."

Befordult a Petőfi Sándor utcába. Egy pépszínű gépkocsi halkán siklott a járda mellé, nyúlánk, nemesen sovány nő szállt ki belőle, becsapta az ajtót, és könnyen intett, három ujjal, az úrvezetőnek. A főposta órája még mindig fél tizenkettőt jelzett.

„Na, Ákos nem panaszkodhat, nagyon pontos leszek. Ákosék az esten szájtátva nézték Eddit. - Hát ezt a csoda-tündért hol húztad? - Bűbáj-angyalka, nem? - kérdeztem, de a drámaíró közbevágott: - Angyal? Nagy nő, Ed nem angyal, nagy nő. Két ráadást kellett adnia, olyan sikere volt. Kiderült, hogy az én virágaim úgyszólván elvesztek a többi között. Mégis jobban örült nekik, mint a többinek, tudta, hogy részemről ez tisztas fegyvertény volt. A mulatóban, a szerzői est után, persze megint elfelejtkeztem róla. Ákosékkal beszélgettünk, mikor észre-

vettem, hogy Eddi mellettem ül. Edmée - így szóltam hozzá -, vagy a Helyesen Alkalmazott Könyörületesség, jöjjön velem táncolni. Ezentúl úgy kellett szólítanom, Edmée, vagy a Helyesen Alkalmazott Könyörületesség. Nagy társasággal voltunk, Ed, akinek tulajdonképpen a társas élet volt a szakmája, boldog volt, összebarátkozhatott egy valódi hercegnővel, és bennünket is bevonhatott körébe, ezt akarta csak. Gabi rutinosan unatkozott hosszú szárnyú frakkjában, csak egy fekete fiú nézett bennünket szörnyű féltékenységgel. Mert folyton táncoltunk, Ed következetesen visszaült mellém, pezsgővel itatott, hízelgett, törleszkedett. Fensőséggel fogadtam hódolatát, nem tévesztett meg, és nagyon is helyénvalónak ítélt. Vagy rosszul értelmeztem? Hetekig nem láttam ezután, februárban Józsinál találkoztunk, erre alig emlékszem, pedig egy hónapja sincs. Miért nem láthatom soha? Hol járt, mit csinált közben? Úgy érzem, segíteni kellene rajta valahogy. Érzéketlen voltam, nem fogtam fel szegény drágának a vészjeleit, segélykiáltásait. Nem inkább hozzám tartozik-e, mint ahhoz a szörnyű Gabihoz? Ő ezt nyilván világosan látja, nagy erővel érzi. Bizonyára hű a férjéhez, pedig hányan udvarolnak neki, az a fekete fiú iszonyúan erőszakos lehet. Ott a mulatóban is megcsókolta, bizonyosan tudom, hogy megcsókolta a pimasz, üresfejű fickó.”

Keresztülhaladt a Szervita téren is, valaki köszönt neki, de nem vette észre. Fülét odadörzsölte a gallér prémjéhez, zsebre dugott kézzel.

„Elutazhatnánk Stockholmba. Vagy valami német kisvárosban élnénk néhány hétig, a szállodaszobában. Ki se mozdulnánk onnan. Villont, igen, Villont szavalná, a végeérhetetlen sorokat, reggeltől estig. És mit még? Add nekem a te szemeidet, hogy vénülő arcomba ássam... Ostobaság. Több verset nem is tud, ostobaság. Kis vitorlásan cirkálnánk a Keleti-tengeren, a Kattegatban. De mi volt Józsinál, emlékezmem kellene... Várjunk csak: ők már ott ültek, amikor megérkeztem. - Hogy van, kedves barátnőm Edmée, vagy a... - akartam őt üdvözölni, s ő folytatta, a kedves. Talán akkor gondoltam el őt, amint a parton sétál s a metsző tengeri szél a sálját lobogtatja. Dehogy, hiszen fél kettőig csak bridzseztünk, s én nem is láttam Eddit, ők két szobával odébb hancúroztak, táncoltak. Akkor leszámoltunk, és mielőtt elmentem volna, még benéztem a csaknem egészen sötét szobába, ahol a gramofon szólt. A mulatság javában állt. Először a bágyadt és konok Gabit ismertem fel, az ajtónak dülve nézte a ricsajt, én a másik ajtófélfának támaszkodtam. Ed a földön ült, körülötte törökülésben három lovagja, az egyik éppen avval volt elfoglalva, hogy a gyönyörű Eddi félcipőjét le- vagy felhúzza. Aztán felálltak, és összefogózkodva csárdást táncoltak, saját énekszavukra. Az a szép, az a szép, akinek a szeme kék - üvöltötték, s ezt nem szándékoztak abbahagyni, úgy festett az ügy. Végül megoldódott a kérdés, újra leültek a földre, most már így, összekapaszkodva, és további nótázásba kezdtek. Gabi észrevett és hozzám fordult: - Aranyos pofa ez a Ducí, nem? - kérdezte érdeklődve. De igen - feleltem -, melyik az? - Közben bejött a házigazda, aki eddig velünk bridzsezett, és villanyt gyújtott. Hatalmas hangorkán tiltakozott ez ellen. Feltettem egy tánclemez, és látnom kellett, hogy Ed beleolvad az egyik fiatalember karjaiba. Hát én megyek, döntöttem, mikor Ed meglátott egy fordulat közben. Kikapcsolta szemét a táncoséból. - András! - kiáltott rám - még nem is táncolt velem! Felkértem, zavart volt, bizonytalan, azt hajtogatta, hogy ne menjek még haza. Két lépés után lekérték tőlem. Inatagon húzta ki magát a karjaimból, és halkán kérlelt, ne menjek. Mégis elmentünk Ákossal. Szégyelltem magam? Csak arra emlékszem, hogy Ákossal betértünk a törzskávéházunkba, lágy tojásra, és valami vita volt köztünk a népszerű angol entellektüel író fölött. Egyáltalában nem érintett volna Ed viselkedése? Ez nem igaz, egy kicsit haragudtam rá. De hát mi közöm nekem ahhoz a nyegle bandához, azokhoz a jópofákhoz? Jókedvűek, szellemesek: dehogy, bárgyú féktelenkedés, otromba garázdaság, amit csinálnak. Elpolgáriasodott plebejus csürhe. Miféle férfiaság az, amitől úgy odavan ez a kis Eddi? Legyen velük boldog. Közéjük való, az ocsmány, szánalmas barátai közé. Hiszen jól tudja, hogy mennyit számít előttem. Egy lépést sem tettem feléje soha,

ez igaz. Akármilyen udvariasan mondtam le a meghívását, látta, hogy eszem ágában sincs hozzájuk elmenni. Csak kifogásokat mondok. Hiszen még el is szontyolodott, ott azoknál az idegen gyároséknál, ahová valami bálból kerültünk. Még meg is sajnáltam.”

Belépett a feketézőbár ajtaján. A kettős függönyt félre kellett hajtani. Körülnézett, az egyik oldalasztalnál meglátta Ákost, korrektúralapok fölé hajolva.

„Hiszen voltaképpen én voltam a komisz, az önző. Szegénynek mi más esélye marad, mint ezek a jó kis barbár kölykök. Asszonyi ösztönével, női okosságával nagyon jól meglátta, hogy én a kisujjamat sem mozdítanám meg érte soha. Mindent csak elfogadnék, kegyesen, de semmit, semmit sem adnék, mint ahogy nem is ígérek. Rendíthetetlen vagyok, részvétlen, végtelenül önző. Kegyetlen, mint minden művész, akit a földindulás sem téríthet le egy tapodtat sem a maga jó-rossz útjáról. Mi nem vagyunk szerelmi alanyok. Az idegen villában milyen jókedvű voltam, és Ed milyen áttetsző a szomorúságában. Volt ott egy lány, akinek szemlátomást tetszettem. A boros hangulatban nem sokat teketóriázott, nem nagyon titkolta. Járkált utánam, és bámult. Szóval önkéntes közönségem akadt: más sem kellett nekem, vezényeltem, szónokoltam, elmés előadásokat rögtönöztem a legteljesebb elfogulatlanságban, még énekeltem is. Hamarosan körülrajongtak, középpont lettem. Úgy emlékszem, népdalokat is énekeltünk, kurjongatva. Eddig néhányszor megtáncoltattam, komoly volt, szótlán, ha szóltam hozzá, alázatosan és szomorúan mosolygott csak. Így volt? Bizonyára sok-sok szemrehányás volt a tekintetében. Úgy rémlik, Gabi a zongorán könnyökölve nézett bennünket egész este. Korábban elmentek, Ed, aki egy láthatatlan, rugalmas szállal mindig hozzá volt kötve férjéhez, egyszer csak odapenderült eléje, és szólni sem kellett, indultak. Csak órákkal később vettem észre a hiányukat. Vagy ott sem volt Eddi ezen az estélyen, egyáltalában ott sem voltak? Dehogynem, világosan emlékszem, persze, még együtt mentünk oda. Kedves-kedves, szép Eddi. Igazán melegen, jólesően gondolok vissza rá.”

Ákos felnézett a kefelevonatokból. „Mi az, már itt vagy? - kiáltott örömmel. - Ilyen még nem volt, csak hét... hét percet késtél.”

„Akkor hát ez alatt a hét perc alatt - válaszolta - zajlott le egyik leggyengédebb, de mindenestre legrövidebb szerelmem.” - „Ugyan? - kérdezte Ákos, minden érdeklődés híján. - Ki volt a nő?” - „A nő? Vagy úgy. Ő egyáltalában nem tud a dologról, engem csak futólag ismert. Ne értsd félre. A szerelem - tettem hozzá magyarázólag - nem társasjáték, magánügy.”

Ákos felfigyelt: „Jó - helyeselt -, de nem pontos. A szerelemhez csak egy ember kell - valahogy így fogalmazd meg.”

Megfogalmazta hát, hogy a szerelemhez egy ember kell.

Azonban így sem volt pontos. Sok-sok idő elteltével veszi majd észre, hogy míg ifjú szerelmeit rendre feledni tudta, nem felejtette el azt a váratlan boldogságot, ami a kapun kilépve elfogta.

Március eleje volt, a reggel még nyersen, keményen télies. Óvatosan, de örömmel szívta tüdejére a kora tavaszi, csípősen hideg levegőt: talán a fjordokból érkezett a nagyvárosba, havasokon át: belemart frissen borotvált képébe, a fülét perzselte. Gyalogszerrel indult neki.

Amit érzett, nem szokás boldogságnak nevezni. De akárminek nevezi, tapasztalni fogja, hogy ifjúkori szerelmeit hamarabb felejtí el, mint azt az indokolatlan boldogságot, ami aznap délből a Kecskeméti utca és az Egyetem tér sarkán már a kapujukban elfogta.

La Concepción

ROMEO:

„Ó, jaj nekem: az életem a tét”

1

Noha mindketten jól tudták, mennyire nem mindennapi, mennyire csodálatos volt első találkozásuknak a története, melyet a szerelem fogantatásának misztériuma lengett körül, mégsem jutott eszükbe kinyilatkoztatni, vagy akár csak beszélni is róla, mert - e csodától megérintve - még önmaguktól is óvták kincsüket, magvában a szerelmük lényegével, s csak a jelvényeket, a világi, a profán jelvényeket mutatták fel olykor, hangtalan és szertartásmentes áhítattal. A „Ça c'est Paris” kezdetű dal töredékei járták keresztül-kasul X. doktornak, az ismert védőügyvédnek a lakását a háromtagú dzsesszzenekar jóvoltából, melyet a házigazda a bálnak is beillő és pompás vacsoráiról híres házimulatságra szerződtetett. Valahogy így kezdődött.

A zongorista vékony fickó volt, s lábfejeivel állandóan topogott, táncolt ültében. A hegedűs a szaxofonnal is tudott bánni, a dobos viszont - ha úgy fordult - énekelt, sőt olykor harmonikázott. Iván is késve érkezett, mint mindenki. „Nahát! - kiáltott fel az ügyvéd, tettetve a kellemesen meglepettet, mert a különböző korú és rangú vendégeit tökéletesen egyforma ünnepélyességgel és túlzott szeretetreméltósággal fogadta. - Nahát, ez aztán kedves, hogy eljöttél, Jancsikám!”

Belékarolt Ivánba, és vitte; egy kesztyűs inas ürmössel kínálta őket, a dobos félhangon dúdolta: „Du-du, ça c'est Paris, du-du...”, köszönetniök kellett jobbra-balra, néhány termen keresztülmentek, s végül az ügyvéd, ellátva még szivarral és „apéritif” pálinkákkal, letette őt egy kisebb csoportnál. Iván ekkor harmadéves jogász volt, magas, kitűnő szabású fiatalember, lágy, szőke hajjal, szíve mélyén reményekkel és tervekkel. Megvetette a léha, bálozó társaságot, ahová naponta eljárt.

Ez a szoba kisebbnek tűnt a többinél, s a sarokban, ahová Iván is lezökkent, mesterségesen tompa világítás derengett csak. A meghitt homályt zsvajgó láрма töltötte be. „Tudják-e, ki lesz itt ma? - kérdezte a fiatal háziasszony. - Lea!”

Lea! Nagyszerű - hát megérkezett - pompás - kiabálták erre. „Te nem ismered őt...” - fordult az egyik úr Ivánhoz, és ettől fogva erről az ismeretlen Leáról ábrándoztak, áradoztak. Iván fölényes jóindulattal hallgatta őket, némi közönnyel, nem szerette avatatlannak érezni magát. Később táncolni kezdtek, felbomlott a kör.

Hamarosan visszatért ide, gépies ösztön vezette. Ekkor hozta a háziasszony Leát. A leány délben érkezett Svájcából. Kissé hátravetett testtel lépkedett, a csípője lustán mozgott. Úgy jön - gondolták a férfiak Iván körül -, mint egy feszülő aranylaméba öltözött nőstény puma, királynőként, hullámos hosszú szőke haját pedig úgy lengeti, mint egy vadlány. „Jancsi - mondta a háziasszony bemutatón. - Illetőleg Iván...” Nevettek, Iván röviden meghajolt: „Ahogy parancsolja.” Ezek a részletek egészen világosan beléjük vésődtek ekkor, megmaradtak, mint hangtalan kóta. Iván e bemutatkozás után egy természetes mozdulattal hátat akart fordítani. A zene megint éppen - mint még majd hajnalig sokszor - a „Ça c'est Paris”-t játszotta. Mindketten szépek voltak, ez kétségtelen, vonzón és hódítóan szépek; s mégis a lánynak afféle hangos, tömeges sikerei voltak csupán, körülrajongták, tüntetően hódoltak neki, de senki sem szegődött melléje egyszerűen és hűségesen - Iván pedig jóformán odáig sem

jutott el, hogy udvarolt volna valakinek. Meg sem kísérelte, hogy beleszeressen egy nőbe, tapasztalatból tudta már, hogy szerelmével, evvel az alaktalan indulattal mit sem tud kezdeni. Most hát, bár látta, hogy a kislánynak gesztenyebarna, bársonyos bőre van és - mint ez köztudomású volt - csodás tigrisjárása, a lemondás nagy gyakorlatával és ügyességével akart éppen hátat fordítani néki, amikor - utóbb így fogalmazta - villanyütést érzett, és visszafordult. És ugyanebben a pillanatban Lea is, kit egy másik fiatalember üdvözölt, ő is elnémult, és hirtelen Iván felé fordult. A jelenet olyan éles volt, hogy elnevelték magukat, felületesen, de - ahogyan utóbb gondolták, anélkül hogy szükséges lett volna bárhogyan is megfogalmazniok - ennek a nevetésnek csak a külső hangjai voltak érdekesek és közönyösek, szívük mélyén már forrón kondult meg, és a szorongó örömet, valamilyen felismerés örömét kiolvashatták egymás szeméből... „Jancsi” - dobta oda a lány válla fölé a szót, kihívóan, mintegy próbálgatva. Iván, mit tehetett, táncra kérte őt.

Rengeteg ajtó nyílt a télikertből, ahol táncoltak, s a küszöbökön szőnyeget dobta volt keresztül. Inasok siettek át a kis zenekar előtt, az estély mozgalmasságát emelendő. Iván és Lea külön-külön csaknem mindenkit ismertek itt, csak éppen egymást nem.

- Rajtam kívül itt mindenki magát várta - mondta Iván, kissé hátrahajolva.

- Nem baj - válaszolt Lea néhány lépés után.

- Mit csinált ott a hegyen?

- Síeltünk.

Ezt Iván nem nagyon szerette.

- Majd inkább Firenzébe megyünk - mondta töprengve.

- Jó...

Tehát szőnyegek a küszöbön és Firenze. No meg a vertvas ámpolna a fejük felett, a kék homályos sarokban, ahová visszatértek. Egyébként e tánc után, egyszóval ismeretségük első híres félórájában, főként a vacsorával voltak elfoglalva - melyről híres volt X. doktor háza -, és az ámpolna alatti sarkukban, minthogy a csoportok és párok lassanként kialakultak, a társaság is békében hagyta őket, eltekintve attól a néhány kontártól, akik megkísérelték Leát táncra kérni. A kislány nagy biztonsággal rendezte be magányukat.

„Mit hozzak?” - kérdezte félrebillentett fejjel, Iván arcába hajolva, de nem várt feleletet, elszaladt. Két megrakott tányérral tért vissza, kényeskedve kínálta a fiút, aztán nagyokat nevetve telepedtek le, mint két illedelmes kisgyerek.

- Ej - szólalt meg Lea. - Egyen szépen, ne bökdösse a tányérján olyan megvetően azt a lazacot, nagyon finom... az meg közönséges tojás, csak nyakon van öntve...

- De fekete.

- Csak a kaviár fekete rajta, no tessék, itt a söre, kenyeret kér? Mi az, mi baj van még?

- Lazac nem kell.

- Adja hát ide, nem lát ide senki. Miért nem kell? Nagyon finom...

- Piros.

- Hát milyen legyen?

- Azt én nem tudom, de piros vagy zöld húst nem eszem.

Lea nevetett. „Mindig a színekkel van megakadva, nem festő maga?” „De éppen az vagyok.” „Igazán, igazán?” A különféle italok lassan rétegeződtek körülöttük és bennük. Az ürmösök és étvágypárlatok után az állandóan cirkáló pincérek sört, délfrancia, könnyű bácskai és jó nevű badacsonyi borokat szolgáltak fel. Egy ízben a házigazda maga is megjelent, megkérve őket, hogy koccinthasson velük saját pincéjének egy különösen sikerült évjáratával, minthogy - és intett az inasnak, töltsön - nagy súlyt fektet véleményükre. „Remek öreg szélhámos” - morogta Iván utána.

- Ó, az öregek... - sóhajtott Lea, órák múlva. Számukra ez az éjszaka tagolatlan egység volt, az idő nem szeletelte darabokra. Később Lea apjáról beszélt, Iván pedig Velazquezzól, hosszasan.

- Ez ellenállás - mondta felindultan. - Ez az igazi, az egyetlen heroizmus, csak a művész szabad, csak ő szuverén...

Ilyesmit beszélt. Az idő telt. Bóli ittak, táncoltak. Az ámpolnájuk alatt mintha egyre sötétedett volna. A kislány egyszerre halálos biztonsággal félbeszakította Ivánt, és így szólt: „Csókolj meg.” Most már bizonyosak voltak valamiben, hittek valamit. A titok, a csodás titok ott lebegett körülöttük, az ámpolna alatt, szinte kézzelfoghatóan. Némajátéknak tűnt ez az éjszaka, mert bár sokat beszéltek, a szavaknak nem látszott értelme lenni, a szavaknak csak fénye és zenéje volt; a némajáték zenéje hajszolta őket egyetlen befejezés felé. A kis dzsesszhármas minduntalan visszatért az évad újdonságára: „Ça c'est Paris”, ez volt a rögeszméjük. „Szeretsz?” - kérdezte Lea, az önkívület határán, de nem volt fontos ez a kérdés, s az is mindegy, mit felel rá a másik. Később szepesi virslit kaptak tormával és sörrel. Lassan világosodott, s bár egy asztal még tele volt étellel - csak a homár fogyott el -, az inasok pompás szemesbablevest kínáltak, melyben csülök úszkált. „Akarsz bablevest?” - kérdezte újra a lány, s a fiú hangtalanul bólintott: „Szeretlek.” Hazamenet, a lépcsőházban Lea Iván vállába kapaszkodott, és egy telefonszámot meg egy vezetéknévét mondott neki, amit a fiú szórakozottan ismételt meg. Idegen név volt, Lea neve. „Még a nevemet sem tudtad! - súgta a fülébe a kislány, ágaskodva. - Látod.”

2

„Még a nevét sem tudtam” - gondolta Iván. A part felett, a kis gyalogösvényen ballagott a kertje felé. Június közepe volt, a levegő éjszakára sem hűlt le. „Ez az első igazán meleg hét - gondolta -, felhők sincsenek. Februárban még a nevét sem tudtam, de most már tudom, ez a harmadik nyár azóta. Több mint két esztendő. S mind odaveszett, semmivé lett.”

Csak arra emlékezett, hogy járt a bankba, és odahaza magolta a jogot. Milyen volt az első nyár? Olaszországba akartak menni nászútra, ez azonban nem sikerült. Májusban vizsgázott, június hetedikén volt az esküvő. Lea ötödikén érkezett Bécsből, egy nénjével töltötte a tavaszi hónapokat. Akkor ő már benn volt a bankban, sovány kis fizetéssel, és kelhetett mindennap hétkor. Sehogyan sem jutott pénzük Firenzére, a bútorok mégiscsak fontosabbak voltak. Igazán fontosabbak voltak? Hiszen rendben volt minden; meghúzódtak egy kis mátrai faluban, reggeltől estig rajzolta Leát meg a tájat színes krétaival. De nem volt rögzítőlakója, ez bántotta. Majd odahaza befűjja a rajzokat. Selyempapírok közé szépen becsomagolta mind, s aztán így is maradtak, elfeledkezett róluk. Egy fehér porcelánlovast vásároltak. A boltban, ahol poharakat néztek, Leának megtetszett a drága porcelán. „Vegyük meg?” - kérdezte Iván. „Nem, nem!” - mondta gyorsan Lea, de mégis megvették. „Én szeretném - erősködött Iván. - Az én kedvemért!” Két szobájukban külön laktak, cselédjük persze nem volt. Ha reggel a korán kelő Iván lábujjhegyen megmosdott és lábujjhegyen kiment a konyhába, hogy reggelit

készítsen magának, ott találta, kissé kócosan, Leát, aki ugyancsak lábujjhegyen már megfőzte neki a kávé. „Én álmos, szépséges, hű hitvesem!” - így kiáltott e percekben Iván, minden reggel. Így telt az ősz s a tél.

Minden mulatságos volt és ideiglenes. Járt a hivatalba, mint akit valami rendkívüli szolgálat-tételre hívtak be, s este tanult, készült a szigorlatra. Hogyan is bukkant meg májusban? Ideges volt, csak azért. Lea azonban szomorkodott. Ne érezte volna, hogy mindez csak „átme-neti” dolog? Második nyarukat itt töltötték, Dunaréven, az öreg, magányos nyaralóban. Idén pedig már mehettek volna Firenzébe, most ott lehetnének. Minden jól ment, decemberben doktorrá avatták, s két hónap múlva a bankban átkerült a jogügyi osztályra, magasabb fi-ze-téssel. Már Olaszországban lehetnének.

De itt van megint Dunaréven, a poros faluban, egyedül. Csúf kis vidék, sőt rosszabb, nem is csúf, semmilyen. Ki tudná ezt lefesteni? A szüleitől örökölt öreg ház az elhanyagolt gyü-mölcös közepén, a lejtős kert, melynek az alján egy pajta dűledezik, belsejében néhány rozsdás, hasznavehetetlen kertészszerszámmal, körülöttük a csupasz földek, a kert alatt a taligaút s a bozótos, meredek part, amely eltakarja a folyót: mindez nem volt szép, s nem is eléggé csúf, kis vidék volt ez, egészen kis vidék.

Így hát tavaly is csak Leát festette naphosszat, százféle módon, egész nap pepecselt, s mivel mind a tíz ujját használta ehhez, déltájra ő maga is beszíneződött tetőtől talpig. Olykor megállt a munkájában, és a keze fejével megtörölte a homlokát. Rendkívül szorgalmas volt. Öltözete egy ócska térdnadrágból és egy kinőtt trikóból tevődött össze, s papucsban járt, ami sajtószerűen csoszogó járásra kényszerítette. Ennyi volt a dunarévi nyaralás. Takarékoskodtak.

Úristen, mennyit takarékoskodtak, míg összegyűlt az a pénz! Tavasszal már folyton térképeket bújtak, útikalauzokat. Valami olcsó vasútjegyügylet révén négy hétre növekedett leendő utazásuk. „Négy hét - gondolta Iván -, sok idő, négy hét.” Aztán ezt gondolta: „Negyven esztendő.”

Öt napja, csütörtökön, korábban érkezett haza a szokottnál. - „Lea! Lea Nikolájevna!” - kiabálta vidáman, amint berontott a szobába. Egyszerre akart elmondani mindent, lelkesen, izgatottan. „Óriási!” Mi az, mi az? „Egy Coello-képet találtam! Figyelj ide, egy pici kis boltban, Józsefvárosban, ugyanis árverés volt, Claudio Coello...” Így ejtette ki: Koellyó. Lea nyugtalanul figyelte. „Eredeti. Ezeknek fogalmuk sincs róla, mi ez, mit ér ez... megjegyzem nem a tizenhatodik századi Coello, nem Alonso, hanem Claudio, körülbelül ekkora a vászon, nem, még nagyobb is, La Concepción...” Micsoda? „La Concepción... és micsoda színek, majd meglátod. Velazquez! Világosan kivehető, cambogia, garcinia morella...” Lea félbe akarta szakítani: Jancsi, Jancsi! De Iván kibökte: „Nyolcszáz pengő, megvesszük.”

Lea megijedt. „Na de hát hogyan?...” - dadogta. Az asztalig hátrált, teste megfeszült. Iván ránézett, s ebben a percben meglátott a szemében valami idegenszerűt, valami szűkülést, ellenséges félelmet, talán egy készülő, túlméretezett ellenállást, mindenesetre olyasmit, ami váratlan gyűlöletet lobbantott fel benne; még a szeme is elsötétült.

- Te nem akarod? - kérdezte lassan.

- De, Jancsikám, dehogynem, csak...

- Mit csak, mit csak?

- Hogyan megyünk akkor Firenzébe?

- Sehogy - mondta. - Nem megyünk.

Hátat fordított, s ebédig nem beszéltek. Akkor Lea hozta elő, s ő egészen szelíden válaszgatott. „Értsd meg hát, milyen szép, La Concepción, csupa áhítat, csupa... nem is tudom, mi...” Fokozatosan élesedett a vita, végül csúnyán összevesztek.

- Ilyen hülyeséget! - kiáltotta Lea az izgalomtól pirosan. Iván most már nem válaszolt. Még soha komolyan nem veszekedtek, nem is volt ebben semmi gyakorlatuk, túl nyerssé, túl durvává váltak. Milyen udvariasak voltak mindig egymással... „Mint két lovagias párbajellenfél - gondolta Iván gúnyosan - a kibékülés után, hazamenet. Hazugság, hazugság.” Konokság és kevélység öntötte el. Vissza kellett volna mennie a bankba, de nem ment. Csak elrohant hazulról, s beült az egyetem könyvtárának olvasótermébe, hogy a Coellóról szóló irodalmat tanulmányozza. De a címkártyák közt rálapozott egy Van Gogh-életrajzra, ezt is kihozatta magának, s végül csakis ezt olvasta, zárásig. Előbb szép rendesen ült a székén, aztán lassan oldalt fordult, s a könyvet az ölébe rakta, ezáltal a lábát mind feljebb kellett támasztania, s a feje előrebillent, később, mikor ebbe is belefáradt, félig feltérdelve folytatta az olvasást, két könyökével az asztalon. Mikor a könyvtárból kitették, beült a szemközti kávéházba, s csak éjfél után ment haza.

Nyomban lefeküdt, s mély álomba merült. Hajnalban felriadt. Fél hat volt. Felkelt, frissen mosdott, öltözködött, s egy táskába becsomagolt. „Hová még?” - kérdezte Lea. „Most elmegyek - mondta -, jobb, ha elmegyek.”

Villamosvasúton jött ki Dunarévre, négy napja ennek. Az öreg ház mindig üresen állt, csak be kellett kopognia a szomszédhoz a kulcsokért. Dohos volt az egész lakás, sokáig szellőztette a szobákat. Aztán otthagyt mindent, és elindult sétálni. Üldögélt a folyóparton, dél lett, délután lett, a nap alábukott. Egész nap nem evett semmit, nem is gondolt rá. Visszament a házba. A táskája még felbontatlanul állt. Előkotort belőle egy hálóinget, nagy csomó fehérneműt gyűrt a feje alá, kabátját magára terítette, és jóízűen elaludt a rozoga díványon. Nagyokat nyújtózkodva ébredt másnap nyolc óra tájt. Boldogan mászkált a szobákban, ablakokat nyitogatott, kiment a kertbe, végigjárt mindent, fűtyörészve. Aztán megborotválkozott, a kútból kellett vizet húznia ehhez, táskáját bezárta az egyik szobába, mert a szekrényeket nem lehetett bezárni, és elindult, hogy reggeli után lásson. Egy szomszédos majorságfélében kapott aludttejet, sajtot. Lement a Dunához, és ekkor jutott eszébe, hogy festéket, vásznat nem hozott.

A villamosvasút állomásánál volt egy kis vendéglő, ott ebédelt. Csaknem ehetetlen ételeket raktak eléje, ezt meg kellett állapítsa, de azért jólesett az ebéd. Délután megint csatangolt a környéken, közben vett magának kenyeret, szalonnát és egy üveg konyakot, vacsorára meg reggelire, és nagyon korán lefeküdt. Sietett aludni, hogy élvezhesse a felkelést ebben a magányos házban. Szép nyári napok voltak ezek, igen, az első meleg hét. Most sem látszik felhő az égen.

„A napnak ökrei...” Iván nevetett. Délután találkozott az öregúrral, a volt tanárjával. Örömmel üdvözölték egymást, s a néhány mondatnak induló beszélgetésük a késő estébe nyúlt. Sétálgattak, az öregúr egy szivart adott neki, maga is rágyújtott, és Amerikáról kezdett neki mesélni, ahol tanulmányúton járt. Fiatalos, lázadó gúnnal csepülte az ottani főiskolákat, ruházkodást, filmgyártást s a körüti falatozókat. „Nem szeretem a kamaszokat - mondta -, pattanásosak. Áruházi lelkek. Szegények és nem eredetiek, de ez - ugye - önnön hibájukból, szfézin atasztaliézin történik, minthogy felfalták a napnak ökreit...” Később meglepetésszerűen ezt mondta: „Azért szeretem őket, mert fiatalok, nyíltszívűek, végtelenül kedves népség, okosak, kicsit bolondok is...” A búcsúzásnál meglátta Iván jeggyűrűjét: „Hiszen maga házasember, uram!” - kiáltott örömmel, és még egyszer megrázta a kezét, aztán elváltak.

„Güneika? - gondolta. - Hogy van görögül? Három éve még a nevét sem tudtam...” Délben - valami rajzpapírt keresett - az egyik szekrény aljában megtalálta egy eldobott rajzát. Lea, aki ugyan türelmes modell volt, ennél a rajznál közben elszendergett a heverőszékén, feje lejjebb csúszott, haja feltornyosult, arcéle oldalt billent. Iván a táblával és a puha krétákkal igyekezett követni képe tárgyának e bonyolult útját, s mégis, a finom bolyhos papíron a homlok, a szemöldök s az orr és áll síkjai valószínűtlenül-vadul torkolltak egymásba, s végül egy bizarr, idegen, noha ismerős, elutasító, mindazonáltal varázslatos Lea-képmás jelent meg előtte. A vé betű formájú áll gyengéd vonalába, az arc kedves, begyes tartásába szinte kegyetlenül hajolt az alvó karvalyorra, a durcás ajak fakóvöröset kapott már, a szempillák látható erőszakkal csuklottak le. Most, hogy újra megnézte, csaknem megrendült. „Kontár vagyok - gondolta. - Hiszen ez két arc.” Visszadobta a papírt. „S egyik sem Lea.” Miközben azon gondolkodott: „mi közöm ehhez az idegen nőhöz?”

Elbujdosni - mormogta -, megszökni, mint Gauguin... A kis ösvényen menetelt a kertje felé. Milyen is a Concepción? Sötétbarna háttér, a misztérium ködös áhítata... Szfézin atasztaliézin, hiszen ők a hibásak, otthagyni őket... Izgatott boldogsággal dudorászott a menethez, du-du ça-a-c'est-Pa-ri-is... Mindjárt hazaér.

3

Jól aludt, korán ébredt, és rögtön elhatározta, hogy hazautazik valami miatt. Nem volt csomagolnivalója, bezárta a házat, és felült a legközelebbi vonatra.

Leát otthon találta. Ahogy belépett, meredten néztek egymásra, aztán elmosolyodtak. „Haragszol?” - kérdezte Lea. Letette a táskáját, odafordult a feleségéhez: „Miért? Dunaréven voltam, nagyon jó volt. Te mit csináltál?” - Itthon voltam - felelte Lea -, nem történt semmi.

Leültek egymás mellé, Iván rágyújtott egy szivarra. „Te szivarozol?” - kérdezte Lea megdöbbenve. „Igen.” „Mióta?” „Tegnap óta.” Rövid hallgatás után Lea töredezőve előadta, hogy a bankban beteget jelentett helyette, lemondta a vasútjegyeket, és megvette a képet, holnapután hozzák el, húsz pengő előleget adott. Iván ingerülten felugrott, de nem mondott semmit, csak megint visszaült. „Hogy találtad meg a boltot?” - kérdezte aztán. Ránézett Leára, és elmosolyodott. „No majd visszacsináljuk az üzletet, nekem nem kell a kép...” Megsimogatta a feleségét: „Édes szamaram” - mondta. Nem volt itt megváltás a számukra. Eltörték csodás tükrüket, s rájuk szállt valami átok. Itt már csak a közöny volt. Hangjuk jóindulatúan csengett, de részvétlenül, suta tárgyilagossággal. Lea okosan, kedvesen nézett a fiú szemébe. Örülniük kellett, hiszen megmenekültek a pusztulástól, élhetnek tovább, ahogy lehet; s ő már tudta, hogy élnek majd, s asszonyos hősiességgel mosolygott ehhez, mint a hajótörött, aki csinosítja tutaját. De csendesek voltak, szomorúságukat takargatták.

Egy hét múlva leutaztak nyaralni Dunarévre, Iván szabadsága már előbb megkezdődött. Firenze szóba sem került, noha a képet visszavette a kereskedő, csak az előleg veszett kárba. Négy hetet töltöttek a nyaralóban. Egy ízben találkoztak az öreg tanárral is, pár szót váltottak. Ottlétük második hetében, egy csendes nyári estén - mert ez évben békés, meleg nyaruk volt - a kis gyalogösvényen sétáltak a ház felé, a dunarévi szegényes, együgyű tájban. A nap már alábukott, de a látóhatár még fényesen világolt. A kanyarodóban megálltak, hogy végignézzenek a folyón, ez volt az út legszebb pontja. „Jól van-e így?” - gondolta kesernyésen a szép, szőke asszony. Iván egy kerítésnek dőlt. Mint azóta többször, az elvesztegetett húsz pengő jutott az eszébe. Most csaknem megrázkódott a hirtelen szomorúságtól, mely mintha a testét érte volna. Sebzetten, lenyűgözve követte gondolatait. A képet is sajnálta, a pénzt is. Firenzét is, Leát is, magát is. „De hát mindenre gyengék vagyunk-e? - gondolta - a hűségre is,

a hűtlenségre is?” Az a kis pénz is fáj, meg az is, hogy nem bír megszökni, mint Gauguin. És mi végből ez a sok tárgy nélküli áldozat?

Hangosan kimondta: „Miért van ez?” - Miért? - visszhangozta Lea csodálkozva, és egymásba kapaszkodtak az éles alkonyatban. A büszke szerelmesek most szálnalmas nyomorultnak érezték magukat. S ez volt az a pillanat...

Mínthogyha valami bűvös láng lobbant volna el - gondolta Iván, s hunyorogva figyelte a lebukó nap halvány, homokos, nyersvörös új világítását. Ellobbant a Lea-képmás, a szerelem, a szabad élet, művészet, minden. S mi van helyette? Ez a szikes, horpadt föld, a rögökön bukdácsoló fény, vörhenyes homály s a sután menetelő elrajzolt fák keserves dereka. Igen, a valóság elrajzolt. A Concepción Máriájára gondolt, a mereven mosolygó, ügyetlen, ütemtelen vonalú arcra. Ez a se szép, se csúnya táj is elrajzolt; s mindehhez ő nem ért, mert kontár, kontár.

Lea tágra nyílt szemmel nézett rá, szorosan egymás mellett álltak. Iván fél kezével oktalan mozdulatokat tett, dűnnyögött vagy dúdolt valamit, és nézte Lea arcát. A vé betű formájú áll gyengéd vonalába milyen kegyetlenül hajlik a karvalyorr, a kedves, durcás ajkak milyen fakón repedezettek, a nyak és a váll tartása milyen egyensúlytalan, elrajzolt. Emlékezett, hogy Leának a bal lapockáján egy sebhelyszerű gyűrődés van, emlékezett, hogy a feleségének volt egy szavajárása - „Hóóó-gyisne!”, mondta mindig, elnyújtva -, amire roppantul haragudott, emlékezett, hogy egyszer hogyan gyűlölte ezt az asszonyt, egy délután, odahaza, szótlanul, csak azért, mert a teáját szokásához híven percekig kavargatta, s hogy nem mert ráförmödni, „Idd már, te...”, csak nézte, és gyűlölte, ezt az idegen nőt, és emlékezett...

Mire emlékezett? A találkozásuk éjszakájára most nem emlékezett. Micsoda kontár vagyok - ilyesmit mormogott; szorosan mellette állt ez a nyers-furcsa portré arcú Lea, akinek a teste olyan, mint az agyagszobroké, erre emlékezett. Arra emlékezett, hogy a felesége az asztal végében áll, keszegen, terpeszállásban, és így kiált: Hogyisne! - a szót csúfondárosan, kamaszlányosan elhúzva, vagy a délutáni asztaluknál a teáját kavargatja végtelen, kedves-buta türelemmel, erre az ismerős nőre emlékezett. Firenze helyett micsoda végzet lökte őket ide, Dunarévre? Ki idézte ezt a sorsot, ki hívta? S hová lett a varázslat, a látomás? A misztérium, melynek részesei voltak, ő és az idegen lány? A Coello-képre gondolt, az elvesztett nyomorúságos foglálóra, a foldozhatatlan boldogságukra, ügyefogyott alázatukra, a megtört tükörrre, melybe nem nézhetnek többé. Miért? - kérdezte fennhangon, s egymásba kapaszkodtak göröcsösen. S ez volt az a pillanat, amelyben a szeretet legeslegelőször csapott át gyenge szívükön, hogy szép arcuk eltorzult a megfogható érzés iszonyúságától.

Hamisjátékosok

1

Benn, a szobában csak hárman voltak. Kuli zongorázott, Szebek Miklós, az író az egyik nyitott ablakban állt, s az eget kémlelte, dereng-e már a Tisza felől? Fél három lehetett. A sarokban állólámpa égett, s a teraszról szűrődött be némi fény, a lombokon és ablakokon keresztül, mert az ajtót becsukták volt a kártyázók. Zavarta őket a zene; éppen elég bajuk volt a pillékekkel, melyek minduntalan a lapokra ragadtak, hiába lógott a lámpa alatt a zöld háló. „Ne haragudj, Kuli - kiáltották -, vagy játszunk, vagy hangversenyezzünk...” A legkevésbé sem feszélyezte őket házigazdájuk zeneszerzői tekintélye. Kuli a fejével hátrabökött, csukják be... Készülő művéből zongorázott részleteket, s tudta jól, hogy nekik, ott kinn, ez csak zagyvaság és zavaró kalimpálás. Mindenesetre idegesítő zene volt. Lobogó, nyugtalan. Hanna, a harmadikuk, hátradőlt a kereveten, kezében egy selyemrongyot gyűrögetett. Haja feltornyosult a párnákon. Mitől olyan nehéz a szempillája? Álmos-e vajon? Nem volt álmos, pedig korán kelt, utazott, úszott a Tiszán, teniszezett, játszottak egész nap. Nem volt álmos, s figyelt. De Kuli egyszerre, befejezés nélkül, abbahagyta a játékot és felállt. Hanna kissé megzavarodott. Lehetséges-e, hogy ez a vége a műnek vagy ennek a résznek? Kuli, mint egy hatalmas és szomorú medve, néhány pillanatig töprengve nézte a billentyűket. „Várjatok” - szólt aztán, és kisetett.

Az író a kerevethöz lépett. Most megcsókolhatná Hannát, szó nélkül. Az elmuzsikált szenvedély kegyes ürügy és mentség, egyáltalában a pillanat már-már kötelező, igen nemesen szenvedélyes. Elmosolyodott.

Hanna komolyan nézte a mosolygó férfiarcot. Szebek Miklósban volt valami diákos feketeség, noha erősen őszült, valami fiús lágyosság és egyúttal jakobinus keménység. A lány állta a férfi mosolyát, de aztán megrázta a fejét, mintha a nyakáról, a hajáról akarná lerázni ezt a mosolyt.

Miklós most már felnevetett. Valamit kellett mondania. „Hiszen maga csupa villamosság...”

„Te illatos-langyos angyalka!” - gondolta, s kis híja, hogy hahotázni nem kezdett. Jól ismerte a nők szemét. Mindig jókedve támadt, oktan jókedve, valahányszor megjelent ezekben a női szemekben az az ezerféle édes zavarosság, amelyből bizakodás, aggodalom, odaadás és szemérem, tartózkodás, félelem, bátorság, ígéretek, egyszóval enyhe elbűvöltség és bűvölés-bájolás kavargott feléje. Feléje? Nos, ami a személyét illeti, tudta, hatalmasat tévedtek ezek az okosbűvös női szemek, ebben ugyancsak tévedtek - s éppen ez mulattatta. Nevetett. De szerette ezt a tévedést. Csakis a biztonságát érthetik félre ilyen következetesen.

Okossága? A női szemek zavaros, megolvadt aranyából más szót olvasott ki, pontosabb kifejezést. Rejtélyes, sugárzó biztonsága tette őt izgalmas nemes vaddá, holmi fekete ragadozóvá. Ha tévedés, igazi női tévedés volt ez, pimasz és teremtmény tévedés. Mert Szebek Miklós sohasem próbált megküzdeni a szemtelen, jóllehet téves, de szívós asszonyi bizalommal. Szemükbe nézett és mosolygott. Megtehetette; a maga módján erősebb volt náluk - s ez nagy ritkaság -, szinte durva, pogány közönnyel tudott keresztüllépni az aggályokon, a gátakon, melyeket ők már eredendően nem ismertek. Egyikük sem bírta őt megtartani. Nem, eszében sem volt, hogy előnyt adjon nekik. Fekete ragadozó? Ha a szerepet rákényszerítették, mindig csak addig játszotta - úgy gondolta -, míg kedve volt hozzá. Lovagiasság, gyenge nő? Ez csak a mulatságos. Kissé erős tréfa volna. Előrehajolt: „Hiszen olyan lágy és elpusztíthatatlan, olyan közönyös és

iszonyatos erő van bennetek - suttogta Colt Hanna felé, aki most a könyökére támaszkodott. - Olyan erő van lusta testetekben, zavaros fejetekben, mely csak az elemekéhez hasonlítható...”

Tovább beszélt, a kereveten ülve, fél karjával átölelve egy párnát a lány feje fölött. A tornácon nevettek, hosszú szünetekkel egy-egy szó hallatszott: „Pikk a vadászt megöle...” Hanna teste megfeszült a könnyű selyemruhában. A férfi száját nézte. Olyan szomjas volt, hogy szárazon és melegen lélegzett, ajkai felnyíltak. Hófehér bőrén furcsa pirosság játszott most, füle is piros volt. Miklós fáradt tűzű, szomorú zeneiséggel ejtette ki a szavakat, ezúttal minden gunyoros zöngé nélkül. Mit beszél? Feltétlenül hiteles, amit mond - vélte a lány. Micsoda hiteles? Valamilyen nemesség és szenvedély hiteles benne. A szavait hallgatni: ezt akarta, s ha akarta és kellett neki, olyan elemi erejű akarat és szükség ez, mellyel szemben az írónak sohasem is volt ellenállása.

Sohasem? Talán csak most nem volt ellenállása, mert elsorvadt a hosszú évek édes-mérgezett viaskodásaiban. Kimarta a gégejét ez a bódító, súlyos ital. Zöld mákot evett, két marokkal. Hogyan is nem pusztult belé? Hogyan merészelt vakmerő játékba kezdeni az elemekkel? Hogyan tudott mindannyiszor megszabadulni? Hogyan értette meg az asszonyi szenvedély azt, amit nem akart megérteni?

Az igazság az, hogy Szebek Miklósban is volt olyan erő, mely csak az elemekéhez hasonlítható. A mestersége volt ez az erő; s ezt, ezt - csodálatosan - megértette mindenféle szenvedély, és meghajolt előtte. Ez emelte őt ki a gyengeség, emberi természet és erkölcs mély-jó delejköréből, és lökte tovább az útján. Mit akar tőle ez a langyos és puha, fehér bőrű lány? Mert ő tudni vélte, hogy mit akar a lánytól. „Nemes szenvedély?” - gondolta, s még mindig mosolygott. Egyikük sem bírta őt megtartani. „Sáríka” - gondolta hirtelen.

Tizennégy évig s a halála napjáig volt a felesége Sáríka. Bizonyos volt, hogy a halott jelentkezik - gondolta a gúny alázatos nemével. Felállt, és Colt Hanna felé nyújtotta mindkét kezét. „Fel kellene őt támasztanom, hogy ismét ne törődhessek vele.” Sáríka neve ártalmatlan gépiességgel bukkant fel olykor a gondolataiban, terméketlen gépiességgel, melyet, ha nem okozott zavart, az író haszontalannak tartott. Hanna elfogadta a férfi kezét és felemelkedett. Kuli az alacsony, rézfedelű asztalkán rakodott szét, és már másodszor hívta őket.

2

Sonkát, uborkát, két kemény tojást hozott két tányéron, ezért ugrott fel az imént a zongora mellől. „Egyetek” - mondta. De azoknak nem kellett az étel; álltak és nézték őt, amint nyugodtan nekilát éjszakai étkezésének, amint sonkát szel, amint kettéharap egy kemény tojást - nézték őt, mert a zeneszerző ilyen pillanatokban lenyűgöző látványt nyújtott. Hanna inni akart. Kuli tele szájjal intett, hogy rögtön. Lenyelte az utolsó falatokat, fél kezével megtörölte a száját, a másikkal megemelte a palackot. Egy vizespoharat töltött tele vörös pezsgővel, s egy szót sem szólt, míg ki nem itta.

Miklós nevetett. „Látja - magyarázta Hannának -, vörös pezsgőt iszik. Mert édes! Szereti a cukrot, mint a kutya meg a ló. Tortát, fagylaltot. Sült tököt nem? A fanyar bor neki rossz ízű, ami száraz, ami nemes, az rossz ízű...”

Kuli letette a poharat, s újra teletöltötte, majd nekik is töltött, és végre Miklóshoz fordult:

- Isten éltesse.

Koccintottak mindhárman, utána a két férfi összeölelkezett, és lassan, szemérmes-maflán jobbról-balról megcsókolták egymást. Szebek Miklós negyvenhetedik születésnapjának hajnalán voltak, a nyár közepén. Kuli, ez a nagy medve, barátja szemébe nézett, és - ősi tréfája volt - fintorogva megtörölte az arcát.

- Pfuj - mondta, és kifelé indult -, hozok nektek száraz pezsgőt. - Hanna tiltakozóan szólt utána:

- Kulikám, nehogy a mi kedvünkért lemenjen a pincébe.

Legyintett, fenét, vissza se nézett. Csak a kamráig kellett mennie, hatalmas villanyhűtőszekrény állt ott, egyik büszkesége. De a lány nem tudta, ő ma délelőtt érkezett csupán.

- Itt kell maradnia - szólt Miklós - négy hétig. Én addig maradok.

- Nem tudom.

- Elutaznak mind, a többiek. Maradnia kell.

- Talán.

- Értse meg, Kulival kettesben, és itt, ez már őszállapot, már túl jó, már olyan nyugalom, ami nyugtalanná tenne. Ha öreg is vagyok, ne felejtse el, még élek... - Hanna nem sokkal lehetett több húszévesnél. Mosolygó szemét felemelte Miklósról. Előrelépett, és ágaskodva hirtelen megcsókolta az arcán.

- Nem felejtsem el - suttogta, s a mozdulatlan férfihoz hajolt újra, és a másik oldalról is megcsókolta. Aztán gyorsan hátrálépett és, Kulit utánozván, képeket vágott, prűszkölt és nevetett.

Miklós kissé meghökkent. Az a gyanúja támadt, hogy a játék túlságosan ártatlan, babba megy.

- Ezt visszautasítom - szólt s morgott. - Bolondot csinálnak belőlem, kölykök...

Közelebb lépett a lányhoz. Hanna nem hátrált, s látnia kellett, hogy tele van izgatottsággal. Lágyabban tette hozzá:

- Nem bánom, tegyen bolonddát, ha kedve tartja.

- Születésnap ajándék volt - mondta a lány szemrehányóan.

- Köszönöm.

„Köszönöm - gondolta -, kegyes ajándék... Te magad volnál afféle születésnap ajándék, ha nem tudnád. Vagy tudod is? Kuli az utolsó percig nem árulta el, hogy meghívott, te szépséges tricheuse, te puha, melegvérű istennő és szomszédos planéta... Meglepetés voltál, úgy vigyázz. Igen, látom, hogy itt vagy, látom. Nyújtható-e még ez a pillanat? Attól tartok, hogy nem. Át kell karoljam a derekadat, hogy sóvár, engedelmes ajkaidat megcsókolhassam. Legtitkosabb ízedet kell megízlelnem. Ennek a mézes-közönséges nyáréjszakának legtitkosabb zamatát kell kitudnom. Át kell karoljam a derekadat.”

Kuli visszatért az italokkal, s egy percre kilépett a tornácra is, hogy utánanézzon, el vannak-e látva a kártyázók. „Igen, igen - dörmögtek azok ideges udvariassággal. - Persze. No, pikk.” Aztán megint csend. Messze, lenn az országúton egy kocsi zörgött el. Miklós ügyelt. Mi ez? Magányos kakasszó? Már is elhallgatott. Nemsokára rákezdene a madarak, a kerti rigók.

- Táncoljon velem - szólt Hanna, és Kulihoz fordult: - Kulikám, táncolni szeretnék...

Kulinak felderült az arca:

- Remek. Csak polkát tudok. Legfeljebb bosztont.

- Nem baj.

Kuli leült a zongorához, és némi próbálgatás után egy régi foxtrotot kezdett játszani. Hanna odaállt Szebek Miklós elé. Karjait gyerekes mozdulattal emelte a levegőbe. Az író lassan átkarolta a derekát.

Bal kezük összekulcsolódott. A lány felemelte a fejét, hogy az álluk egy vonalba került. Mintha a szempillái lecsukódnának...

A helyzet igazán nem volt kétes. De báró Colt Hannáról mindenki tudta a társaságban, hogy hivatásos hamiskártyás. Széltében beszéltek. „Nem, nem” - gondolta az író ösztönösen, és megcsinálta a faux-tirage-t. Nyerő lapja van? Szabályellenesen még egy lapot kér, inkább elvágja magát, de megbolygatja a játszma rendjét. Szeretett belekontárkodni abba a rendbe, amely a sorsát volt megszabandó. Ellenszegülni valaminek, a puszta ellenszegülésért, feketén hahotázva. Kiegyenesedett.

- Hanna, Hanna - mondta nyugodtan, mintegy szemlélgetve a kimondott nevet, aztán egy lépést tett, és táncolni kezdtek.

3

Kuli egyre jobban belemelegedett, verte a zongorát. Már egészen régi dalokat játszott, nem törődve a táncolókkal, akik közben ismét leültek a kerevetre.

Fél éve, a télen találkoztak először, az előkelő társaskör kártyaszobájában. Az író ahhoz az asztalhoz vetődött, amelynél Colt Hanna minden este játszott. Szép lány - gondolta -, mit keres ez itt? Csakhamar kiderült, hogy a szép lány kemény kártyás, mester, Miklós megnyugodott ebben. Vesztett azon az estén, s kifelé menet többen érdeklődtek a vesztesége iránt. Szokatlanul érdeklődtek. Kuli a gépkocsiban megmagyarázta: „Tudod, az a kislány. Azt tartják, hogy hamisan játszik. Marhaság. Ismertem az apját. Különben lehet. Mindegy.” A zeneszerző általában nem tekintette a társaskör tagjait igazán létező embereknek, s különösen bohókás dolognak tetszett előtte, hogy mindenféle gondolataik és véleményeik vannak. „Tudom is én” - mondta. Miklós azonban felfigyelt.

Később egyszer együtt vacsoráztak valahol. Nagy társaság tolongott az ételek körül, s az író megérintette Colt Hanna karját.

- Jöjjön, jöjjön. Keresünk egy asztalt.

Már indult is a tányérjával Kuliék felé, s Hanna, aki másokkal volt együtt, felnézett, aztán mégiscsak utánaeredt. Miklós maga mellé ültette, és egyenesen az arcába mosolygott. Délszaki ember volt, fiú, a nők rokona, ismerőse, testvére és szeretője. Nem szólt hát, csak szeretettel mosolygott. De később nem sokat törődtek a kislánnyal. Hanna megszeppenve rágcsálta a kiflijét.

Nem, nem érezte magát elhagyatva itt, e nyurga, őszülő fekete fiú oldalán. Csak szerette volna, ha vele is beszélgetnek. Fészkelődött, s megnyugodott. Miklós cigarettát adott neki és datolyát. Ha beszéltek is pár szót, az író rendszerint ismét elfordult, és már Kulinak válaszolt. El voltak merülve tárgyukba, s Hanna nem vette észre, hogy Miklós fokozatosan berekeszti a vitát. Valamit hozzászólt a kérdéshez, hogy bekapcsolódjék. Az író feléje fordult, bólogatott, intett, és - minthogy még két mondatot akart Kulinak elmondani - addig is, régi mozdulatával, rátette kezét Hanna jobb kezére, hogy ilyen szelíd testi kapcsolattal jelezze bajtársi, igenlő

érzéseit, sőt erkölcsi és világnézeti helytállását, kettejük pártjának összetartozását, s még mindent, amit éppen ez a testi érintés tudott kifejezni. A szó? És a szellem? Ez az író mindig is többre becsülte a testet, az anyagot. Azt tartotta, művek és könyvek helyett meg kellett volna fognia mindenki kezét, szemükbe nézni, és ilyesmit kiáltani: Ember! Ugye? - mert evvel a módszerrel feltétlenül pontosabban és döntőbben közölhette volna a közölnivalót. Ámbár - mondotta -, ez sem lett volna teljesen egyértelmű. „Mégis, legalább valami keveset megsejtettem volna velük.” Ha ezt mondta, túlságosan is szerény volt. Keveset? Nagyon sokat is érthettek kemény, barna kezének gyengéd érintéséből a nők, itt és ott, a régi lányok, kik ott feküsznek mind, szerelmesen és tündöklőn, gyűrűző éveinek homokjában. Felesleges volt lekicsinyelnie műfaját. Éreznie kellett, hogy amint szelíden ráfektette kezét Colt Hannáéra, a lány a tarkójáig megremeg. Lehetséges, hogy a férfi mozdulata meghitt és baráti, de semmi esetre sem ártatlan. Nem lehetett ártatlan: már a vére is fullánkös volt, a vágától örökké olajos. Vagy csak olyan volt, amilyennek a másik mindig érezni akarta?

„Hamiskártyás vagy, egyetlenem? - gondolta. Hogyan csinálod? Nem a trique-re vagyok én kíváncsi, hanem a lelked bátorságára és isteni magányára. Hogyan csinálod? Mert te nem vagy ripacs, mint a többi tricheur, ezek a halacsák, akik körömszakadtáig komédiáznak maguknak és gyengék, vagy a - hogyan mondják? - cápák, akik süketen úsznak lefelé a tengerben, és még gyengébbek... Te a másik parton jársz, fehér homlokkal, és ez csodálatos. Artemisz vagy te, vadászó istennő. Lásd, én csak halandó vagyok, s legfeljebb félisten, de most el fogom engedni a kezedet, hogy mindketten újra kívánjuk ezt az érintést, s hogy megremegjen benned az édes, bűnös földi érzés, Artemisz...”

Egészen lázba hozta őt ez a gyémántfényű éles szó: Hamiskártyás. Artemisz lopva a kezére pillantott, amellyel most már egy szem cukrot ejtett a kávéjába. „Ugye ad nekem is?” - szólt Miklós, a lány erre, miközben újra a cukorért nyúlt, kissé feleslegesen bólintott. Kuli, a zenész felvont szemöldökkel nézte őket. „Hát igen - gondolta -, ez, megint szép kislány. Puha az orra, a vonásai még maszatosak. Búvölöd-e már, Miklóskám? Egyen meg a fene.” Mert alapjában nagyon unta ilyenkor a barátját. Meddig tart még ez, hány esztendő még? Miklós így használhatatlan. Az volt a benyomása, hogy mindig ő az, Miklós az, aki jobban meg van búvölve. Miért, miért nem, most, hogy nyárra lejött hozzá az író, eszébe jutott Colt Hanna, s mégis meghívta neki, meglepetésül. „Mert marha vagyok” - gondolta. Vagy talán így tovább marad Miklós. Vagy essenek hát túl rajta. Kuliban volt egy ősi, szinte állati igény és kényszer: nem bírta, nem tűrte, hogy rosszul érezzék magukat körülötte, az emberek általában, és Miklós különösen. „Persze - mondta az író -, ez közönséges mindnyájunkban. Ezért van az, hogy a boldogtalanság bűn a többiek ellen...” Jól van, gondolta a nagydarab zenész, és verte nekik a zongorát.

Miklós már június elején megérkezett ez évben. Állandó szobája volt itt Kuli házában: néhány nyári ruhája, inge, két teniszütője, az ilyesmi a tölgyfa szekrényben állt, a régi nagy írógépe az asztalon. Az évek folyamán éppen elég kacatot hordott össze ebbe a szobába, hogy a magáénak érezhesse, s helyét lelje a könyvek, kezelőgombok, a csorba szipkái és fehér vászonnadrágjai között. Egy héttel ezelőtt mégis, Kuli úgy látta, idegeskedni kezdett. Járkált fel-alá a kertben, lógatta a fejét. Kuli nyomban nálánál is idegesebb lett ettől.

- Mi bajod? - kérdezte. Attól tartott, hogy barátjára rájött a „bolondóra”, s megszökik.

- Semmi, nincs semmi bajom.

- Unod magad? - faggatta.

- Nem, dehogy. Gondolkozom.

- Hát ne gondolkozz! - kiáltotta mérgesen. Még aznap meghívott egy fél tucat embert, hadd legyen mozgalmasabb a ház. Miklós a vendégeket aztán tényleg unni kezdte. Kuli ingerülten vallatta őt:

- Most megint mit gondolkozol?

- Valamit akartam, nem tudom, mit... Elfelejtettem valamit, mégpedig valami jó dolgot...

„Már megint bűvölet” - gondolta Kuli, s eszébe jutott a hamiskártyás lány. Levelet írt, és feladatott egymás után két táviratot. Aztán Hanna valóban megérkezett, s ezen csodálkozott is, nem is. Milyen fehér a nyaka - gondolta. - Bűvölet. Kuli kitarzott önkényesen választott szavai mellett, melyek humorosak s egyben rugalmasan tág jelentésűek voltak.

4

A régi táncdalokat játszotta nekik, s olyan kedvet kapott ehhez, hogy helyenként, egyes szövegtörödékekre emlékezvén, dúdolni kezdett. Csak hatalmas hátát láthatták, a sarokban ültek.

- Ó, a simmi - mondta Hanna -, erre én is jól emlékszem.

- Nono - szólt az író -, nono. - Kivette a lány kezéből a kék selyemdarabot, és az arcához emelte.

- De igen - magyarázta Hanna. - Tízéves voltam, akkor vittek Bécsbe, apa halála után, a nénihez.

- Tízéves - Miklós feléje hajolt. - Milyen lehetett? Csibe és infánsnő. Buta kis hajfonat lóg a nyakába...

- Kettő, kétoldalt. Szeplős voltam.

A férfi a keze után nyúlt, és lassan felemelte.

- Tizenöt éves koromban - mondta a lány lágy hangon - képviselő akartam lenni. Beszédeket mondani a külvárosokban. A munkásnők közt élni...

Miklós megcsókolta csuklóján az ütőeret. Hanna hirtelen elhallgatott. A férfi nem engedte el a kezét, s így kénytelen volt közelebb csúszni hozzá. Hátravetette a fejét, és suttogva folytatta:

- Ó, igen, igen. Mégiscsak el fogok menni innen, ki Amerikába.

- Nem oda. Jöjjön velem Afrikába. Erre hajlandó volnék. Közép-Afrikába. - Miklós hangjába valami hidegség vegyült.

- Ha tudná - mondta Hanna szenvedélyesen -, ha tudná, mennyire utálok ezt a társaságot, a kártyásokat, azokat az embereket... Egyszer... Egyszer... Á!...

Megborzongott és legyintett. Elég sokat összeittak már az éjszaka folyamán, édeset, keserűt, pirosat, fehéret.

- S kit szeret? - kérdezte Miklós. - Kit szeretett?

- Nekem nincs senkim. Apa tengerésztiszt volt. Őt szerettem. Ó, miért nincsenek olyan tiszta, nagy emberek? Tolsztoj szegény Pierre-jét szerettem. A maga könyvét is nagyon szerettem. Tizenhat éves koromban olvastam, tudja...

Az író ebben a percben már bizonyosan tudta, hogy Colt Hanna sohasem volt hamiskártyás, sőt derengeni kezdett benne egy beszélgetés a társaskörben, amikor is az esetet világosan

elmondták neki. Persze, valami körömnymokról esett szó... Jelzéseket találtak néhány kártyalapon. Ez a kislány mindig nyert. Egy hétig gyanakodtak, ekkor váratlan fordulattal megkerült a csaló, csakhogy... Csakhogy, ezután kellett csak igazán hallgatni, az egész vonalon. Hannát, akit persze sohasem vádoltak meg nyíltan, nem lehetett tisztázni sem, akármilyen ártatlan volt. Mindezt - mikor is? - pontosan elbeszélte neki valaki. A legkülönösebb az, hogy úgy megfélekezett erről, mintha szándékosan, merő rosszindulatból nem akart volna emlékezni rá. „Mi ez? - gondolta kelletlenül. - Micsoda buta dolog ez? Hogy ez itt egy másik nő? No, ilyen együgyű kelepcebe nem esünk bele. Irodalom. Én, én csak nem... Szemfényvesztő hülyeség. Mit beszél ez a lány is...”

Hanna a regényéről beszélt.

- Én is olyan akarok maradni, mindig gyerek, nekem az szörnyű és idegen, aki kiszámítja a szavait, és tele van hátsó gondolatokkal, és megvan a fölényes véleménye magában...

- Jó, jó. „Mit művelsz, szerencsétlen? - gondolta a férfi. - Lehántod magadról azt a maszatos, lucskos, puha és esztelen testiséget, amelytől delejesen remeg a levegő körülötted? A könyvemet, a szavakat akarod-e szembehelyezni evvel a perccel, a valósággal, az állati létezés irgalmatlan hatalmával? A te langyos, szemérmetlenül fehér bőrödnek egyetlen pihéjében több élet és boldogság, jó és rossz, vad hányattatás és szellemi tartalom, bűn és kegyelem van, mint valamennyi könyvben - az eleven véred itt bizsereg az ujjaim alatt, és te attól akarsz megmámorosodni, hogy lenézed a társasköri tagokat, ezeket a jámbor barmokat? Álljunk meg. Félrevezettél, szélhámosnő, avval a hamiskártyázással, de hát tudhattam volna... Mégis meg kell állítsalak, mert ebből elég.”

- Hanna - szólt zavartan, semleges hangsúlyt próbálva -, számár, örülj, hogy abban a kártyaszobában találkoztunk.

A lány a szemébe nézett.

- Drágám - mondta kis szünet után -, tudtam, hogy találkozni fogunk.

Miklós egy pillanatra elfordult, köhécselt, mintha gondolkoznék, a szavakat keresgelné. Előhúzta tárcáját, és lassan kiemelt egy cigarettát. „Uramisten - gondolta -, már kissé fáradt vagyok ehhez a játékhoz. Becsaptál, Artemisz, minek nyeljem hát le nemes érzéseidet, amiből éppen elég részem volt...”

- Tudtam, Miklós - mondta a lány. - Emlékszel, a könyvedben, amikor a készülődésről írsz, és a lány akkor azt mondja...

- No igen, igen - vágott közbe. - Mindegy, nem baj. Amit írok, az más, az himnemű, az szervetlen, de te itt...

- Ó, én, hiszen te tudod, hogy én is olyan vagyok, olyan vagyok, mint te...

„Egyetlenem - gondolta -, nekem fogalmam sincs róla, hogy te milyen vagy... Éntőlem lehetnél néger lány is, sőt, ez kitűnő lenne, mert egy szót sem értenénk egymás beszédjéből, és ott fekehtnénk hanyatt a Tanganyika-tó partján, s a könyököm odaérne meztelen csípődhöz. Ennyit tudok, s mást nem. A test beszédjénél tisztább, komolyabb, egyszerűbb és nemesebb beszédet nem ismerek.” Egészen dühbe jött.

- Ahogy rám néztél - folytatta a lány -, rögtön mindent tudtál rólam.

A férfi előrehajolt:

- Csak azt tudtam rólad - mondta tagoltan, arczezenés nélkül -, hogy hamiskártyás vagy.

Mi lesz most? Hanna elhűl és megbotráncozik, felugrik vagy elájul?

Egyiket sem tette. Kitágult a szeme, és odasimult a férfihoz:

- Ó drágám - suttogta -, milyen jó veled... Védekezni sem kell ezután már, minden mocskok és aljasság leperreg magától, mert itt vagy te, s mindent tudsz rólam, és csak ez a fontos. Most olyan nyugodt a lelkem.

Az író mélyet szippantott a cigarettájából.

- Úgy? - mondta lassan, bólogatva -, a lelked?

A szavakkal együtt orrán-száján dőlt a füst. Fojtottan beszélt, a mondatokat pattogatva:

- Hohó! Tehát a lelkedet akarod adni? Köszönöm. Kell a fenének. Ne fáradj vele, hogy vacak, művelt érzelmeidet ismertesd. Ismerem, unom. Tucatáru. Még ha sokkal ravaszabbul is fogalmaznád a mondataidat, s nem ilyen szenvelgőn és dagályosan, akkor se kellene, irodalommal el vagyok látva, egyetlenem, ezt bízd csak rám, érted, a költészetben és a ravasz szavakban én nagytőkés vagyok. Nem kell a lelked, mert kegyetlenül unom, és egyébként is mindez hímnemű és tucatáru. Jó, jó, ragyog a szemed a boldogságtól, mert bármit is beszélek, csak azt látod, hogy mérges vagyok, s ennek, fogalmam sincs miért, mindig örültetek, szépségeseim. Ej, most meg ne szomorodj el, hiszen azt akarom, hogy ragyogtasd a szemed... A keservét, hát persze, hogy a pártodon vagyok! Derék, lelkes lány vagy, s az mindegy, hogy hogyan beszélsz, megérték mindent, különben is egészen jól beszélsz, na. De unom, és összepancsolod a dolgokat, mert az emberi lelkedet beszéled itten.

Egy pillanatra elhallgatott, és az ajkait rágcsálta. „Elég sokat meghallgattam - gondolta -, holott Sáríkának sohasem volt szabad még ennyit sem mondania, pedig okosabb és lelkesebb volt mindnyájatoknál.” Kuli éppen ezt játszotta: „*Teveled, Csibikém, elmennék Bergengóciába...*” Énekelt hozzá:

*Egyedemet-begyedemet,
Tengertáncot
Járok majd teveled...*

Nagyon régi, útszéli dal volt ez. Miklós tovább beszélt:

- Nem, nem. Még csak nem is a lelked ez... Miféle lélek lenne ilyen unalmasan ismerős, ennyire fogalmazás csak, gondolatokból és érzésekből megszerkesztett magatartás, művi és véges alkotmány? Kinek kell ez? Nekem te kellesz. Nohát, a tested kell! S csak bízzál benne, hogy az jobban kifejezi majd az asszonyi lelkedet minden egyébnél. Jó, a lelked kell, az ismeretlen, amelyet talán kifejez a szerelem, de amelyet mi, te meg én, semmi esetre sem tudunk kifejezni, sokkal vadabb, feneketlenebb, istenibb és ördögibb annál. Az életet kívánom, és téged kívánlak. Mondom, éppen az kell, amit sehogy sem lehet megfogalmazni és kifejezni, éppen az. Most mondjak mégis szavakat? Jó. Korai, kesernyés áfonya és füstszag. Egyetlen lány mozdulatodat kívánom. A szemed fehérjének sötétén lángoló szemérmessége kell, ha ruhátlanul állsz. Félénk nevetésed kell, és görcsös zavarod. Aztán a csömör is kell, a kárhozat hajnali illata. Az kell, hogy a vasúti fülkében mellettem olvasgassál színházi hetilapokat, s az kell, hogy rettegi a haláltól, s a félelemtől szűkülve feleseljél vele. Miért nem vagy bűnös, bűnös, hogy ez a még bűnösebb szerelem legyen az egyetlen irgalom a számodra?

Fejét jobbra-balra ingatva beszélt, és élvezte ezt a lomha bőbeszédűséget, mely az iménti haragját felváltotta. Hanna a vállához dőlt, s onnan nézett fel rá.

- Miklós - kérdezte -, ugye mindig velem maradsz?

- Mindig? - az író homlokát ráncolta. - Ha erről van szó, én ebben nem dönthetek. Már másnak ígértem egyszer. Talán kérjünk tőle engedélyt - mondta kissé dadogva. - Csibikém, hol vagy, Csibikém, feloldoznál?

A halottat idézte, Sárikát, mert őt szólította volt így azon a tavaszon, amelyről az ígérete kelt, és amelyben ezt a dalt füttyörészte az egész város, s ekképpen, minthogy ez a név most kétfelől is időszerűséget kapott. Kuli felállt, becsapta a zongora fedelét. „Szervusztok” - mondta. Aludni ment, neki elég volt. A keleti látóhatár alján kibukkant a nap vörös korongja.

5

Szebek Miklós fülében tovább zümmögött, zakatolt, kopogott ez a dal. Mérhetetlen messzeségből érkezett, ahol fura figurák ugráltak az ütemére. Mintha kintornán forgatnák, szünet nélkül, szakadatlan, s szinte már hősiesen, vidor hősiességgel, iszonyatosan szomorúan. Mint a kintorna. Most egy roppant zenekar vette át: Teveled - Csibikém - elmennék, fékezve, tagoltan, s megállnak, s a kürtök újrakezdi, magasabban: Teveled Csibikém - ismét megállnak és még magasabban, rikoltva: Teveled Csibikém! Aztán újra belecsap az egész, tízezer hegedű kapja fel, teveled, teveled, teveled, keresztül-kasul rándulnak a vonók, zsongva, ujjongva, keresztül-kasul fonják, hálózák a dalt, Csibikém-elmennék, teveled-elmennék-teveled-Csibikém, a mélykürtök a gordonnal perelnek, Bergengóciába, Bergengóciába, s az egész aranyló, lobogó szövedék a magasba emelkedik, még magasabbra, mint az egymás nyakába hágó kürtözők, egyre magasabbra, hogy onnét világítsa be nagy fénnel az emlékek egy táját. Meleg szél csapott az arcába.

Koronaherceg utca tizennégy, második emelet. Itt laktak, egy penzió kicsike szobájában. A déli szél a vízcsap szagát, a folyosó örökös levesszagát hozta feléje. Különös élességgel látta maga előtt a szobát.

„Koronaherceg utca tizennégy - gondolta. - A húsvét közelgett. Lassú kék-fehér szárny-csapásokkal közeledett a húsvét. Boldogok voltunk? Dehogyan voltunk boldogok, tele voltunk bajjal, nyugtalansággal, búcsúznunk kellett, s még cigarettánk sem volt, a szobalány szerzett nagy üggyel-bajjal két Dunát. Micsoda kincs! Keserű volt és bűdös. Vagy ilyen keserű és bűdös a boldogság igazi íze? Csibikém, te tudod, no, szólj!”

- Régi nevén neveztem őt - motyogta.

„Ahá - gondolta -, itt ül, de nem szól. Mert szobor. Régi nevén nevezte őt, a kövendég megjelent...” Szimatolt, élvezte önnön vajákoskodását. Hanna hozzásimult, átölelte a nyakát. A kislány tisztelte a szavakat, s alázatosan és komolyan hallgatta a férfit, nem sokat törődve avval, hogy mit sem ért az egészből. Jobban tudta ő Szebek Miklósnál, amit az magyarázott, s amiből ő mit sem értett.

Felálltak és kifelé indultak. A lány, ahogy a szobája elé értek, megfordult és a karjaiba bújt. Didergő bátorsággal dugta nedves száját és orrát a férfi arcához.

- Várj - mondta az író -, várj. „Keserű és bűdös - gondolta -, talán éppen ez a döntő.” Már evvel bajlódott. Ha megfoghatná, ha csak valami módon megfoghatná ezt a hangot... egészen tisztán hallotta. Egyetlen hang volt, egyetlen, vastag húron meghúzott gisz hang. Ha ilyen tisztán ki tudná fejezni... Vagy ha nem is tisztán, csak akárhogyan ki tudná fejezni... Fülelt, szaglászott - mit tud kipólyálni az emlékezés megfogható részleteiből, de körültpogatta a megfoghatatlant is, mind az öt érzékével dolgozott. Figyelmének csápjai százfelé ágaztak már,

és egyre osztódtak, szaporodtak; mindent a felszínen tartott, ami érzéketes, vagy akár csak egyedül számára érzéketes, mert ez meg igen fontos állványul szolgált az építkezéshez.

„Állvány, állvány, állvány - gondolta. - Ide-oda lökdös, s végül mégiscsak, mégiscsak le fog taszítani a kővendég. Letaszít a hideg pokolba, s az is hamisított lesz...” Megint hamisítványnak érzett mindent, szerelmet és írást, Sárka emlékét, Hanna csókját és önnön szavait. Lidércpofával hajlongott és vigyorgott feléje örökké az a gondolat, hogy élete legalján ingovány van. Meddig tarthatja magát? Meddig bűvészkedhet még csókkal és szavakkal az ingovány fölött? Szemfényvesztő utánzás, szélhámosság, csaló kísérlet és hamisítás a műve, mindkétfelől. Hol van ő maga? Miért nem lehet soha jelen? „Igen, igen - gondolta -, a jelen.” Elengedte Colt Hanna kezét.

- Várjál - suttogta a lány felé, búcsúzás helyett. Hanna háttal állt az ajtónak, válláival nekidőlve, s a szeméből forrón tüzelt az a másik, igazibb pokol, amelyet jobb szó híján édes zavarosságnak nevezett Szebek Miklós. Hatlépésnyire volt az ő ajtaja a lány szobájától.

Hat lépést tett, kinyitotta az ajtót s nyitva hagyta. A szekrényéhez lépett, kölnivizet keresett. A felső polcról leemelt egy papírlapot, és sebtében néhány szót firkált rá. Ezt írta:

„A Belvárosban laktunk, egy kicsike szobában.”

Habozott, majd így folytatta:

„Szép, verőfényes tavasz volt. A Koronaherceg utcán már felöltő nélkül jártak az emberek. S a Kálvin téren és a vámházakon és a csepeli vasúti hídon is túlról, a Kamaraerdő felől, lassú kék-fehér szárnycsapásokkal közeledett a húsvét.”

Vegyészek

1

A pesti Duna-part egyik kávéházában ültünk, még nem volt éjfél. Gerzson mohón beleszívott a cigarettájába, és így folytatta:

- Ez a szó, mezőgazdasági vegytan, megtetszett nekem. Az állás tetszett meg nekem, Ceres Mezőgazdasági Vegyészeti Rt. igazgatója. Egyáltalában, az egészet kitűnő ötletnek találtam. Ahogyan mondták, az állással lakás is járt, bizonyára egy vadszőlővel befuttatott, zöld zsugáteres ház, netán kerteskével. A kolléga, Zostyáknak hívták egyébként, nyurga tót fiú volt, csodálkozva nézte lelkesedésemet. Legyintett. Mindennek most már tizenkét éve lesz, öregem.

- Hát mondd el - biztattam. Gerzson még nagyobb szippantott. Így beszélt:

2

Harmadéves bölcsész voltam. Fizika-vegytan szakos, mint tudod. Ez a Zostyák Pali, akinek ösztönzésére és példájára elkezdtem foglalkozni én is mezőgazdasági vegytannal, eredetileg orvosnak készült. Négy féléve már megvolt, amikor átjött hozzánk. Rendkívül szakavatott embernek tűnt, valóságos káptalan lehet a feje, gondoltuk, s magam is tisztelettel néztem kerek koponyáját, melyre csillogva tapadt gyér szőke haja. S csakugyan, a *szervetlen kémia* nyolcszáz oldala a kisujjában volt.

A szeminárium folyosóján köréje gyűltünk, és hallgattuk előadását. Legszívesebben, emlékszem, arról beszélt, hogy neki tériszonya van, s így például az úttesten sem tud egyedül átkelni, mert félelem fogja el és szédülés. Decemberben megbukott az alapvizsgán. Meglepődtünk, de nem vontuk meg tőle a tiszteletünket, csak módosítottuk. Ez a Zostyák, mondtuk, ez azért igen ügyes, talpraesett ember. Valóban, diákkonyhán ebédelt, tanítványai sokat fizettek, tankönyveit úgy csereberélte, hogy a végén nyert rajtuk, ingyen uszoda- és színházjegyeket szerzett; egyszerűen, amikor nekem bizalmasan elárulta terveit a mezőgazdasági vegytannal és a Ceres MVRT-vel, engem nyomban magával ragadott a gondolat életrevalósága. Én eleddig azt sem tudtam, hogy létezik ilyen szakma, s lám, Zostyák most arról is felvilágosított, hogy a vegyészeti állással lakás is jár. Februárban beiratkoztunk tehát ide is, oda is, lecke-könyvünkbe felvettük ezt-azt, pótindexeket írtunk alá, és megvásároltunk felesben egy vaskos jegyzetkönyvet, hosszú alku után, a Pál utca egyik házának padlásán.

Tudod, magammal kapcsolatban egy percig sem tápláltam komoly reményeket. De arra a fejemet tettem volna, hogy Zostyák Pali egyszer a Ceres Rt. igazgatója lesz. Hanem, semmi tréfa. Irigyen néztem ezt a hosszú tótot, irigyen és idegenkedve, csodálattal. Tudtam, hogy meg fogja valósítani vágyait. Látnom kellett nemegyszer, hogy tervei, ezek a merőben eszmei elgondolások, mint válnak kézzelfogható valósággá. Előttünk beszélte, hogy vasárnap uszodába megy, fél tízre, kedvezményes jeggyel, vagy hogy feladja albérleti szobáját, és egy diákházban vesz szállást kérvények és Iksz professzor útján; s másnap vagy egy hét múlva minden így történt. Engemet, öregem, a napjaim és óráim szeszélye, a lét nyájas anyaistensége, az idő, tehetetlenül lökdösött uszodából albérleti szobába, vagy ahová neki tetszett, s én meg sem kíséreltem befolyásolni ezt az - *irreverzibilis* - folyamatot. Nem hittem benne, hogy jó

vagy rossz sorsom megfordítható legyen. Zostyák kolléga viszont ezt magától értetődőnek tartotta. Irigyeltem érte.

A Pál utcai lépcsőházban megállt, markomba olvasott harminchét darab tízfillérest, és hóna alá csapta a jegyzetömböt. Átkísértem őt a körút másik oldalára, s elváltunk. A jegyzetet magával vitte, de - minthogy felerészben engem illetett - három hónap múlva, amikor már betéve tudta az egészet, visszaadta. Május eleje volt. A zsíros, rojtos levelekből álló csomagot lecsapta az asztalomra. Éppen a kezemet törülgettem. Mit kezdjek ezzel a salátával? A másik épületben volt egy fiókom - de most már siettem volna ebédelni. Így hát levettem fehér köpenyemet, felnyaláboltam a jegyzetet, és magammal vittem a Kecskeméti utcai tejcsarnokba.

3

Figyelj, mert most kezdődik a történet. Ebbe a tejvízóba jártunk ebédelni már a második éve. Ahogy kikanalaztam a levesemet, megérkezett barátom, Méliusz Péter, a hírlapíró. Hajadonfőtt érkezett, mint mindig, hátba vágott és leült mellém. Tünetmentesen gyorsasággal tudta elkölteni az ebédjét. Beletűrt a jegyzetlapokba. Nézegette, aztán visszalökte a székre. „Te vegytannal is foglalkozol?” - kérdezte. Ránéztem. Nem feleltem, mivel ez ostoba kérdés volt. Péter töprengett. Senki sem tudhatta nála jobban, hogy a vegytan a második tárgyam.

Hirtelen felállt.

- Ráérsz este? - kérdezte újra. - Hol leszel?

- Hát hol a pokolban lennék? - kiáltottam most már mérgesen, mivel ez a kérdés még ostobább volt. Minden este ugyanabban a kávéházban ültünk.

- Jó - mondta nyugodtan és otthagytam. Aznap este, tíz óra tájt, telefonhoz hívott a pincér. Méliusz Péter beszélt. Arra kért, üljek gépkocsiba, és menjek át nyomban a Sárga Kacsa vendéglőbe, Budára. Majd mindent megmagyaráz. Nem ültem gépkocsiba, de átmentem a jelzett vendéglőbe. Péternek nyoma sem volt.

Sört rendeltem, mert mit tehettem volna egyebet. Negyedóra múlva mozgolódás támadt, a főpincér a tulajdonossal tanakodott, végül elém léptek, és a nevemet mondták.

- Igen.

- Egy távirat - mondta a pincér és átnyújtotta. Pétertől érkezett, s az állt benne, hogy menjek lóhalálában a Keleti pályaudvar söntésébe, várnak.

A vasúti vendéglő sarkában megpillantottam végre barátomat. Sovány, fekete úriember ült mellette. A haja őszbe vegyült, az arca kék volt, borotvált. Felállt, mosolygott.

- Ne haragudj, pajtás - így szólt hozzám, és kezét nyújtott. Biztatott, hogy egyem olajgyűrűt. Néhány percig üldögélt még velünk, aztán megint felállt. - Csak meg akartalak ismerni - mondta, melegen kezét ráztunk, és az idegen eltávozott. Ez volt Méliusz Gyula, vagyis Zsül, ahogyan Péter nevezte, mert atyafiak voltak. Erdélyből jött ő is, a húszas években, Kolozsvárról, ahol ügyvédkedett. Egy kettétört sós kiflit hagyott az asztalon, s a sörét sem itta ki. Néztam utána, míg csak el nem tűnt az üvegajtó mögött.

- Mit szólsz hozzá? - kérdezte Péter.

Mit szóljak? Méliusz Gyulának karvalyarcája volt, vékony szája, rücskös bőre. Kitűnő ruhát viselt, ámbár ugyancsak kopottat. Egészben véve nem hatott kellemetlenül. Péter közelebb húzta a székét hozzám s elmesélte, miről is lenne szó.

Zsül, ahogyan mondta, egy nagy dologban munkálkodik. Tökéletesen megbízható vegyészre lenne szüksége. Rám gondoltak. Érték-e a *menyiségi elemzéshez*? S ha értek, rászánnék-e egy-két hónapot? Jó, jó, de mi az ördög?

- Te Gerzson - mondta Péter -, bízol-e bennem?

Bíztam benne, újabb söröket kértünk, és negyednap délután nekivágtunk az Orbán-hegységnek. Itt lakott Méliusz Gyula.

4

Ezidőtt, te is tudod, szinte lehetetlenség volt elhelyezkedni. Miből él ez a Zsül? - kérdeztem. Péter hümmögött. Jó összeköttetései vannak - mondta. - Van egy kis tőkéje. Gazdag ember volt ő odahaza, míg a románok elől nem kellett menekülnie. De mindez mellékes - tette hozzá hevesen. - Ha ez a dolog most beüt, ami bizonyos, efféle gondjaink nem lesznek többé. - Megálltunk egy pillanatra, mert az Orbán-hegy kaptatóján elfogyott a levegőnk.

Déltájt egészen nyári zápor zúdult volt a városra, utána kisütött a nap. Itt fenn a hegyen már minden zöld volt, a föld még párologott, az orgonák esztelenül illatoztak. Egy termésköböl rakott kerítés ajtajánál álltunk meg, és Péter meghúzta a csengőt. Végighaladtunk a kerten, vörös salakos, majd kavicsos úton, néhány falépcsőn, aztán a szolgáló megmutatta az ajtót és eltűnt.

Méliusz Gyula valóságos teremben lakott itt. A villa kapuján más nevet olvastam; rokonok - mondta Péter. Kopogtatott. Bentről gramofon hangjai hallatszottak, egy operarészlet. Ahogy beléptünk, Zsül megállította a lemezt, és felénk fordult. Borjú nagyságú dán dog ült a díványon. A padlót szőnyeg borította, a széles hármass ablakon, amennyire a lombok engedték, beáradt a napfény.

Zsül intett, foglaljunk helyet. Ezúttal meggyipiros házikabát volt rajta. Íróasztalán elmondhatatlan rendetlenség uralkodott; egyet-mást félretolt, hogy a kávéfőzőt elhelyezhesse. Péter a kutya állat vakargatta. Némiképp zavarban voltam.

Hová tegyem a kalapomat? Zsül végre beállította a masináját, és hozzánk lépett. Egy doboz Teophani cigarettát tett elém, a Király Sajátját, és konyakot töltött. Kalapomat felemelte a földről, és a szekrény tetejére rakta. Azután gondolt egyet, onnan is levette, és egy karosszéken helyezte el végérvényesen. Ami a karosszéken hevert, azt viszont odahozta megmutatni. Vadonatúj filmfelvevő gép volt, krokodilbőrben. Péter kivette a kezéből, és hosszasan vizsgálta.

- Tegnap vettem - mondta Zsül.

Hogy miről beszélgettünk? Úgy emlékszem, legfőképpen a rokonságainkról. Ezek a Méliuszok mindenkivel rokonságban álltak valamilyen módon. Amikor kifogyott a konyak, Zsül becsöngette a szolgát, és bort hozatott. - Iparkodj, iparkodj - mondta a lánynak. A kutyája kivételével mindenkit tegezett.

Elszívta a cigarettáját, megittam a feketét, koccintottunk a vörös borral. Ekkor letette a poharat és felém fordult.

- Tudod, pajtás, én nem vagyok szakember.

Bólintottam.

- A részletekkel én nem foglalkozhatom. Be kell osztanunk a munkát, gazdaságosan. Nem megy másként. Nekem a kezemben kell tartanom az egészet.

- Úgy van - szólt Péter.

- Fokozatosan - folytatta Zsül -, fokozatosan akarlak beavatni a munkába. Egyelőre... - elakadt, és a levegőbe bámult.

Figyelmesen ültem. - Egyelőre - kiáltotta most, bólogatva hozzá -, egyelőre, itt van...

Felugrott, íróasztalához lépett, és hosszas keresgélés után egy tucatnyi könyvjegyzékkel tért vissza. Német vállalatok kiadványai voltak ezek, valamennyi vegytani műveket sorolt fel. Itt-ott piros és kék ceruzával voltak megjelölve. Kiteregette őket az asztalon és röviden, határozottan vázolta, milyen tárgykör érdekli őt pontosan. Ahány könyvre csak szükségem van, írjam össze, néhány napon belül meghozatja. Hm, csak hogy egy kissé borsos az áruk...

- Avval te ne törődj - förmedt rám.

Zsebembe gyömöszölte a jegyzékeket.

- Vidd magaddal, odahaza nézd át, sokkal nyugodalmasabb dolog. Időnk van.

Péter felállt. Odakünn sötétedett. Megkerestem a kalapomat, és indultunk. Méliusz Gyula lekísért bennünket a kertajtóig. Egy pillanatig fogva tartotta a kezemet, és mosolyogva nézett a szemembe.

- Annyit mondok csak - szólt, jelentősen megnyomva a szót: - nitrogén. Nitrogén!

Megismételtem, bávatagon, nitrogén. Zsül felemelte a kezét:

- Egy szót se erről, amit ma beszéltünk.

5

Gerzson most idegesen felpillantott.

- Öregem - folytatta -, Méliusz Gyula tervei valóban gigászi méretűek voltak. Rövidre fogom.

A kávéházas, aki a tálalóablak alatt ült, már kétszer is felénk nézett. Gerzsonnak vissza kellett volna ülnie a zongorához, mert ő volt a helyiség zongoristája. Elbeszélését tehát meggyorsította.

- Méliusz - mondta - a levegőt akarta kitermelni. Nem akart egyebet, mint eladni a levegőöget.

6

Másodszor is felkapaszkodtunk az Orbán-hegyre. Péter kopogott, Zsül beeresztett bennünket, s az ajtót kulcsra zárta. A szobában enyhe kelkáposztaszag terjengett, ez sehogy sem illett a főúri berendezéshez, a fényezett, nehéz bútorokhoz. Leültünk, kávé kaptunk, s házigazdánk egyenként emelt ki szekrényéből vagy nyolc tömött irattartót. Mindegyik csinos címkékkel volt ellátva, melyeken egy-egy betű és szám állott.

Műve a legteljesebb részletességgel ki volt már ekkor dolgozva. Az építendő vasútvonal, a munkástelepek tervei, az első évi költségvetés, a második évi költségvetés, a termelés rendje, a szállítás, a raktározás, kivitel és behozatal pontos előirányzása, a szükséges törvényjavaslatok, s az ördög tudja, még mi minden. Nagy biztonsággal beszélt, józanul, csak a szeme izzott. Hatalmas körvonalakban bontakozott ki előttünk a mű.

- Itt van a levegő - mondta nagy erővel, fél kezével kört rajzolva, mintegy megmutatni. - A levegő, a legnagyobb kincsesbánya.

Nem tudtam megszólalni. Zsül a térdére könyökölt. Így beszélt:

- Tudjuk, hogy a levegőből nitrogént lehet előállítani. De vajon csak nitrogént-e? Mi van a levegőben? Minden! Én ki fogom választani a rádium- és nemesfém-emanációt...

Felém fordult.

- Ugye, pajtás? Katalizálni fogjuk, katalizálni.

Sugárzott az arca.

- Talán merészen hangzik. Mégsem mondom, hogy csupán egy nagyszabású iparvállalatról van szó. Mert többről van szó. Nitrogén, oxigén - hadarta -, hélium, bárium.

Megrökönyödve hallgattam mindezt. A legnagyobb zavarban voltam. Tudásomat e percben semminek éreztem, s az első gondolatom, sőt a második és harmadik gondolatom is az volt, hogy alaposan utánanézek majd vegytani ismereteimnek. Nem láttam az összefüggést, nem értettem pontosan, mit akar Zsül.

- Katalizáció - mondta. Egészen halkan beszélt. Megemlítette, hogy a napokban tárgyalt egy miniszteri tanácsossal. Figyelmeztetett, hogy a dolognak katonai vonatkozásai is vannak. Elém tett egy ívet, amelyen hosszú szöveg alatt három aláírás állt. Felíratott velem néhány könyvcímet, s a cédulát beillesztette az egyik irattartóba. Éjfél után váltunk el.

Hallgatagon ereszkedtünk alá a hegyről. A Németvölgyi útra érve, Péter megszólalt.

- Tudod-e, hogy sok pénzében van már neki mindez?

- Hogyhogy? - kérdeztem.

- Úgy, hogy már majdnem mindenét ráköltötte.

- Te, Péter - mondtam kis szünet után -, te, Péter. Ez a te Zsül bátyád, azt hiszem, sült bolond.

Péter megállt.

- Azt hiszed? - kérdezte bizonytalan hangon.

- Én azt - mondtam. Elcsíptünk egy ötvenkilences villamost. A hátsó peronon ácsorogva döcögtünk a Déli pályaudvar felé. Péter még egyre töprengett.

- Nem olyan bolond az - mondta végül.

A magam részéről már csak egyszer találkoztam vele, amikor is szerencsésen befejeződött együttműködésünk. Egy nagyszálló éttermében vacsoráztunk, meghívott bennünket. A gyümölcs és sajt között elmondta, hogy nem sikerült megegyeznie a miniszterrel, illetőleg egy államtitkárral, aki a miniszter nevében tárgyalt vele, s most arra kér, egyelőre felejtsük el az egészet. Könnyű szívvel tudtam ezt megígérni, és vacsora után mindhárman kimentünk a városligetbe. Zsül célba lőtt a bódékban, csónakáztunk egy keveset, azután autóval behozott bennünket a belvárosba, s mi, Péter meg én, a Ferenciek terén kiszálltunk. Tegnap tudtam meg, hogy mi történt vele azóta.

Gerzson, elbeszélésében ide érkezve, felállt, átült a zongorához, és intett, hogy telepedjem melléje, az ablak melletti sarokasztalhoz. Halkan végigfutott a billentyűkön, és egy lassú foxot kezdett csobogtatni a zongorán. A pincér két pohár rumos-jeges feketekávé tett elé, s az egyiket odanyújtottam neki.

- Azért kezdtem a történetet - mondta, miközben nem hagyta abba a játékot -, azért kezdtem Zostyák kollégával és a mezőgazdasági vegytannal meg a Ceres Részvénytársasággal, mert mind e dolgok végül összetalálkoztak. Be sok mindennel így vagyok, öregem... Jön egy híradás egyszer, s a szálak egybefutnak. Zostyák Paliról egyébként semmit sem tudok. Tanári oklevelét velem együtt kapta meg, s azóta nem hallottam róla.

- Én ezt a Méliusz Gyulát, ezt a menekült erdélyi ügyvédet, aki a vegytanhoz annyit sem értett, mint egy ötödikes gimnazista, sokáig sajnáltam. Nem azért sajnáltam őt, mert a vegytanhoz nem értett, hanem mert volt benne valamiféle hatalmas romlatlanság, gyermeki jókedv, a báj egy neme, és valamifajta hallatlan valóságosság, amit például Zostyák kollégában hasztalanul kerestem volna. Kérlek, hiszen világosan látszott: ez az ember az életét minden ízében a maga feje szerint rendezte be, mint ahogyan a lángelmék teszik. Mi lesz majd vele? Féltettem őt. Bizonyosra vettem, hogy tönkremegy, elszegényedik, elzüllik, s tán egyszer be is csukják valahová. Nohát, tegnap tudtam meg, Zsül, a derék levegőgyáros, már több esztendeje igazgató a Ceres Mezőgazdasági Vegyészeti Részvénytársaságnál, Szegeden.

- S látod, öregem - folytatta Gerzson -, a legkülönösebb az, hogy én még csak meg sem lepődtem ezen, rögtön megértettem a dolgot. Zsül eleinte a filmszakmában működött, majd egy politikai napilapnál, s onnan került a Cereshez. Mindig jól élt, szépen keresett. Ezt én rögtön megértettem. Mert Méliusz Gyula, ez a félnótás exügyvéd, mindenkiel inkább volt rokonságban, mint a lángelmével. Egyszerre világossá vált előttem: vágyaival, okoskodásaival, kézmozdulataival, szájának örökös fogpépleheletével együtt, tetőtől talpig középszerű ember ő, maga a megtestesült középszerűség. Nyárspolgár volt, közönséges lélek, éppen azok közül való, akik közt érvényesült. Igazában ő volt a talpraesett fickó, s nem Zostyák kolléga. Ezméit, melyek körül én a téboly füstjét éreztem lengedezni, bizonyára igen életrevaló, jelentős gondolatoknak tartották. Mert a középszerűség, hidd meg, okvetlenül rokonságban van az örülettel.

Gerzson a pohara után nyúlt. Kissé gyorsabban még ezt mondta:

- Mindezt persze pusztán azért meséltem el most, mert eszembe jutott az Orbán-hegyi szoba, lomboktól árnyékolt ablakával, díszes bútorzatával, Zsül hatalmas dogjával a hencseren, ahogyan emlékezetemben él. Eszembe jutott az egyetem hűvös folyosója, a Kecskeméti utcai kávé mérés meg a Pál utca padlásszobája, ahol tankönyveinkre alkudoztunk. Eszembe jutott, hogy egykor a Ceres Rt. igazgatója vágytam lenni. Mi hát a tanulság?

- Nem, nem - rázta hevesen a fejét -, nem. Nem az a tanulság, hogy a világ rendjén változtatni kívánok. Hogy megvetem az emberiséget, mert igaztalanul, méltatlanul bánt velem. Silány kis tanulság lenne ez. Engedj meg, kérlek! Nem vagyok megsértve, mint az örökkön méltatlankodó kispolgárok, a hörgő álforradalmárok s a lelki nyomorultak. Ellenkezőleg... Elégtételt érzek, felemelő biztonságot. Jólesik tudni azt, hogy az élet mégsem egy kicsinyesen-aljasul kevély, penészes hivatalnok, mert lám, volt benne annyi becsület, hogy olyannak juttatott egy vegyészeti állást, akinek kedve volt hozzá, még ha egyebe nem is volt hozzá, mint kedve. Most a helyére került, Szegeden. Akkoriban, ugye, nagy művészettel fáradozott azon, hogy szobáját egy feltalálóihoz tegye hasonlóvá; én meg egyre azon ábrándoztam, milyen vállalatnál „helyezkedjem el”. De van valamilyen hatalom, amelyik mi magunknál is jobban ügyel lelkünk

méltóságára; s amit mi gyarló-tévetegen kirakosgatunk, azt ő rendre eligazítja. Egy háborút, egy békét és egy munkanélküliséget bocsátott a földre, hogy nekem bérzongorázással kelljen megkeresnem a kenyeremet, mert ő tudta, hogy ehhez van kedvem. Én ezt csak mostanában tanultam meg, sokáig egyenesen rabszolgának éreztem magam ennél a zongoránál. Hát ez a tanulság, öregem.

Ivott egy kortyot a feketekávéjából, fél kézzel játszva, fél kézzel a poharát emelve, mert ebben nagy gyakorlatra tett szert egy évtized alatt, azután egy dzsesszfantáziára tért át, mely félig-meddig saját rögtönzése volt, s amelyben áhítatos szeretettel incselkedik Amadeus Mozart egyik hegedűszonátájával.

Hűség

1

A nyár vége felé, harmincéves korában, Szebek Miklós összecsomagolta a fehérneműjét, néhány könyvét s az írógépét, és D.-be utazott. Szerette a rozoga helyiérdekű villamost, melyen oly rég nem ült már. Maguk mögött hagyták a főváros körzetét. Egyórai rázkódás után mind bizonyosabban vélte felismerni a semmitmondó d.-i tájat.

Fenn, a Sarolta út enyhe kaptatóján túljutva, ahol már a dombhajlat ritkása kezdődik, egyholdnyi telken állt a tágas, elhagyott nyaraló, ahová az író - még önmaga előtt is bizonytalan időre - most beköltözni szándékozott. Anyja után maradt rá ez a csekély jószág. Iskolaéveinek nyarait töltötte itt egykor, s azóta legfeljebb ha látogatóként lépte át egyszer vagy kétszer a kert hátsó kisajtájának küszöbét, mindig az erdei ösvény felől érkezvén, mert az állomástól ez volt a némiképpen rövidebb út. Bezörgetett a kétszobás kertészlak ablakán, azután megkerülte az alacsony épületet. Keszeg zsellérasszony perdült elébe, kezét kötényébe törölgetve.

- No, Piros - szólt Szebek Miklós. - Hogy vannak?

Az asszony el akarta kapni az író kezét, hogy megcsókolja. Mezítláb poroszkált nyomában a kerti úton lefelé. A férfi egy sápadt színű tőkön lépett keresztül. Indái elvesztek a sűrű gaz között. Mindent benőtt a dudva, a paréj. Egy biliárdasztalnál alig nagyobb megkapált földdarab sárgállott ki a gyom közül. - Burgonya - mondta Piros. A kipusztult egres- és málnasor száraz vesszői fölött itt-ott egy kóró élénklila virágja ragyogtatta selyemszíneit. A kerítés hosszú darabon bedőlt, s egykedvűen feküdt rá a sarjúhajtásokkal terebélyesedő, de mégis törpülő, fulladozó, vadnövényektől fojtogatott orgonabokrokra. Magas fű mindenütt, a nyaraló előtti virágoskertnek sehol semmi nyoma. Kiaszott körtefák, vad burjánzás. Szebek Miklós ingerülten fessegette a kulcsot a zárban.

- Ó bizony - mondta Piros. - Ez berozsdásodott.

A veranda felé kerültek. A másik kulcs itt, nehezen ugyan, de megfordult. Az ajtó mégsem akart kinyílni. A szemöldökfája ereszkedett meg, s megszorította az ajtószárnyat. - Vetemedik a fa - mondta az asszony, s nekidőlt; erős, sovány kezével addig ütögette, míg az ajtó engedett. Előrement, sorra járta a szobákat, hogy kinyitogassa az ablakokat.

Az író a kevés számú ittfelajtott vagy szándékosan itthagyt, s már leginkább tűzre való bútordarabot hordta össze az egykori ebédlőben. Felállította a tábori vaságyat. Már is lakályosnak látta a szobát. A vízvezeték természetesen nem működött. A kút motorjának alkatrészei az egyik szekrény aljában heverték. Talált egy jó villanykörtét. A poros limlomokat kezdte nézegetni.

Füzetes ponyvaregény. Kettészakadt kötet, Anatole France: Fehér kövön. Képes hírlapmeléklet a párizsi olimpiai játékokról készült felvételekkel. Elolvasta a neveket. Grimm és Uherezky, kerékpárversenyzők. A másik fényképen Legendre, Lehtonen és Somfay Elemér, akik a pentatlonban továbbjutottak. A magyar atléta még bajnokságot szerezhethet. Fűspök Zoltán jutott az eszébe, akivel tizenhat évvel ezelőtt együtt szurkoltak az efféléért. Fűspök Zoli - gondolta. A visszalökött papirosok egy egeret riasztottak fel, s a megzavart állatka körülszaladta a szekrény belsejét, azután kiugrott és tétovázva, cikázva nyargalt a fürdőszoba felé. Szebek Miklós hátrahőkölt.

Kellemetlenül érintette az állat undorító idegessége. Éppenséggel elég volt neki a saját nyugtalansága, gondolatainak ez a gyalázatos, sikamlós cikázása egy női arc és egy színjáték sehogyan sem kielégítő formálódása között. Odavágta a villanykörtét a túlsó sarokba, amerre az egér menekült. Pisztolylövés hangja dördült végig a szobákon. Az író mozdulatlanul állt, ráncokba gyűrődött arccal.

2

A falon egy helyütt átütött a nedvesség, s penészfoltok jelentkeztek. Az esőcsatornában volt a hiba. Odébb húzta a vaságyat. Esténként kimerülten, fáradtságtól remegő ízületekkel dőlt le. Még izmait is elgyötörte az a néhány oldalnyi szöveg, melyet naponta létrehozott, jóllehet erős testalkatú férfi volt. Farkasétvággally ébredt. Nem mozdult ki a kertből, s már kora délután nekilátott munkájának. Vigjátéki párbeszédet írt, melyek meghökkentően súlytalanoknak tűntek volna, s különös elmésség sem rítt ki belőlük. Olykor eltépte az utolsó oldalakat, s újra kezdte. E küzdelmes és lassú elhatározásokból fakadt változatok gyakran annyira egyformának látszottak, hogy a legbecsületesebb olvasó sem talált volna különbséget köztük. Vajon sikerülhet-e egyáltalában az ilyen görcsösen, ilyen siralmas-verejtékesen foganó mű? Szebek Miklós már régen leszámolt mindennemű babonával. Írt már pehelykönnyűséggel is, és keserves-nehezen is kedvére valót, noha nem sokat. A kedv és kedvetlenség, a fogcsikorgatás, az ittas öröm vagy a közöny óráinak és napjainak hordalékán keresztülgázolva írta tehát mondatait, az ő saját, fáradtságos mondatait, most is, mert hiszen nagyrészt evégből jött ide.

A nyolcadik napon megakadt, úgy érezte, végképpen. Lezárta írógépét, és felsétált a kertészház kerekas kútjáig, ahonnan a vizet hordták neki. Egy görnyedt hátú őszibarackfa állt itt, egyik-másik ága már elhalt, az épeken sem volt egyetlen szem termés, nyilván pusztulásra ítéltetett. Ezt a fát különösképpen sajnálta. Bekiáltott az asszonynak, hogy lemegy a községbe.

Legszívesebben megsemmisítette volna egész heti munkáját; s csak azért nem tette, mert tapasztalásból tudta, amit most nem érzett, hogy bizonyos értéke minden körülmények között van annak, amit leírt. Utóbb ez mindig kiderül. Ezúttal - gondolta kétségek közt hányódva - silány koldusmorzsákra számíthat csak, ami rosszabb a semminél. De a legrosszabb mégis: hogy így megtanulta már az alázatot.

Moziba ment. Jól ismerte az utat, mely tizenhat év óta semmit sem változott. Az előcsarnokban megbámulták őt. Cukorkát vásárolt. Végignézte a kivilágított kirakatképeket, beült a helyére. Kint alkonyodott.

Mire véget ért az előadás, és kinyitották az oldalajtókat, sötét este lett. Megállt az udvaron, hogy cigarettára gyújtson. A kifelé özönlő tömegben egy büszke tartású lány tűnt fel. Követte a szemével. A mellette haladó vászonkabátos, nyitott inges fiatalember feléje köszönt. Sietve viszonzta az idegen mosoly nélküli bólintását, ezt a különös csontú mozdulatot, amely inkább azt mondta: aláz-szolgája, mint hogy: szervusz, s amelyben szerénység, tartózkodás és gőg keveredett. Sovány, csinos arca egyaránt lehetett egy papnővendéké, egy jakobinusé vagy egy fiatal vidéki kárpososé. Már ismét elfordult, amikor az író előtt kivilágosodtak a vonásai. Feleszmélt. Utat tört magának, s rácsapott az idegen vállára:

- Szervusz!

A fiatalember hátrafordult. Halvány, habozó mosollyal fogadta el Szebek Miklós kezét. Igen, ő volt, Fűspök Zoltán. A lány is megállott.

- Sógornőm - mutatott rá zavartan a társa.

A fiatal nő leplezetlen érdeklődéssel nézte Szebek Miklóst. Kísérőjét szemlátomást semmibe vette.

- Megnősültél? - kérdezte az író.

- Nem, nem - mondta Füspök Zoltán. - Az öcsém felesége. Emlékszel az öcsémre?

- Hogyne! Hogyne.

- Gézára?

- Hogyne.

Egy jelentéktelen, fülbajos fiúcskára emlékezett az író. A nő felé fordult, gyors pillantással végigmérte, miközben egy udvarias mondatot vetett oda.

- Mulatságos volt a film, nem?

- Nagyon butának találtam - válaszolta az asszony nyugodtan.

- Igen - szólt ugyanekkor Füspök Zoltán. - Nagyon mulatságos.

Megértve az ellentmondását, tüstént társnőjéhez fordult, bocsánatkérő mozdulattal. Vajon csakugyan kárpitos lett belőle? - tűnődött Szebek Miklós.

- Állandóan itt laktok, azóta is? - kérdezte.

- Hm, igen. Mármost csak Annika és én. Anyám meghalt.

- Ó, őö - morogta az író. Világias testtartást vett fel. „Addig-addig - gondolta -, hogy ez a jó fiú engem is zavarba hoz.” De Füspök Zoltán végre ismét megszólalt.

- Olvastam a novelládat, Miklós. „A harmadik menetet.”

Az író szeme nyomban megcsillant. A harmadik menet. Ravasz kis dolog volt - gondolta jókedvűen.

- Jó, nem? - nevetett. - Találat. Ülnek a vágások. Végül is, a bankárnak van igaza, a baromnak! Hahaha!

A másik komoly és értetlen tekintettel nézett a szemébe.

- Hogyhogy?

- No hát, persze hogy nincsen igaza!

- Nekem nagyon tetszett, Miklós. Egészen megrázó.

- Megrázó, hogyne.

- Szép, megrendítő.

„Nem fogod eltalálni a jelzőt” - gondolta az író. „Kemény.” Kőkemény. Ezt a szót hallotta volna szívesen. Búcsúzni akart, de hirtelen mégis megváltoztatta elhatározását.

- Gyerünk a vendéglőbe - fordult a nőhöz. - Megisznak velem egy pohár bort.

- Én nem megyek - felelte Annika, állandóan a szemébe nézve az írónak.

- Hazakísérem őt - ajánlotta félénken Füspök Zoltán.

- Jó - felelte Szebek Miklós. Felvonta a szemöldökét.

Olyan lassan ballagott, hogy barátja már a kocsma ajtajában utolérte.

- Hát már nem...?

- Nem - felelte Fűspök Zoltán -, nem. Most itt lakunk az állomásnál. Én vasutas vagyok. Raktárnok - tette hozzá enyhe vállrándítással.

- Mérnöknek készültél.

- Igen. Megbuktam, újra elvesztettem egy félévet. Nem volt pénzem folytatni az egyetemet. Mindegy. - Elnézően mosolygott.

- Szervusz, Gyuri - nyújtott kezét a pincérnek, aki előttük hajlongott, s halk szervuszt motyogott. Szebek Miklós felkapta a fejét. Ahá - gondolta. A pincér tehát osztálytársa volt vagy rokona, vagy barátja. Ahogy felnézett rá, és meglátta a pincér bátortalan, mulya fiatal arcát, összeszorult a szíve. Hirtelen dühbe jött mind a kettejükre. Ellenállhatatlan kényszer fogta el, hogy felbosszantsa, hogy valamivel megbotránkoztassa Fűspök Zoltánt.

Vacsorát rendelt, tiszta abroszt hozatott. Leszidta az ételt, pincért, vendéglőt. Tündöklő komédiát rendezett. Zsemleszeleteket pirítatott, behozatta a borospalack dugóját, mert a pincér nem öelötte bontotta fel az üveget.

A vasúti raktárnok mindezt feszengve hallgatta. Félszegen mosolygott. Az író, látván, hogy nem talál ellenállásra, kedvetlenül elhallgatott.

- S az öcséd? - kérdezte, hangját leengedve.

- Géza? Filmember lett. Két éve már. Alig-alig látjuk. Folyton utazik.

- S ti itt? Az Annikával...?

- Igen.

Hm. Nyápic egy gyerek volt az a Géza - gondolta Szebek Miklós.

- Egészséges? - kérdezte.

- Igen. Várj csak - tette hozzá a vasutas, elővéve a tárcáját. - A fényképe. - Gyengéd szeretettel tartotta tenyerében a képet. Uramisten, hökkent meg az író, miféle csúf jampec... Felnézett barátjára.

- Te nem öregedtél egy mákszemet sem, Zoli.

Fűspök Zoltán legyintett, s újra ráncokba torzult magas, ívelt homloka. Eltűnt vonásainak jakobinus nemessége.

- Nem jól van ez, Miklós. Ez a társadalom, ez a vezetés, ez az ország...

- No, igen...

„Milyen szép fiú volt ez valaha” - gondolta Szebek Miklós. Bátor, erős, lelkes gyerek volt Fűspök Zoltán tizenöt éves korában. A külsejét mindenestre megőrizte. Komoly, barna szemei körül az író nem tudta felfedezni azokat a pókhálófinom szarkalábakat, amelyek saját arcát olyan idegenné tették, ha a borotválkozótükrébe pillantott. Félszeg soványsága sem változott Fűspök Zoltánnak. Mozdulatai szélesek voltak, tagolatlanok. Minden esetlenségük mellett sem nélkülöztek jókora fiús kedvességet, vonzó fiatalosságot. „Egészben véve - gondolta az író - az ember azt hihetné, még mindig tizenöt éves.” A pincér a harmadik palackot nyitotta fel nekik. Már csak ők ketten ültek a vendéglői szobában.

Óvatosan húzta le a szivarja gyűrűjét. A mennyezetre bámult, a meszelt falakat szemlélte, egy színes olajnyomatot, egy facér kampósszőget. Fűspök Zoltánnak apránként megeredt a szava. Kissé ittasnak látszott. Visszatért. A harmadik menethez. Őszinte hévvel bizonygatta, hogy az elbeszélés méltó lenne Anatole France-hoz is.

Szebek Miklós szabadkozott, tudván, hogy barátja nagyot akart mondani. „France” - gondolta. Elmosolyodott. A Malom utcai ház hátsó udvara jutott eszébe.

- Salétrom - mondta hirtelenül.

A Leclanché-elemek szagát érezte. Emlékezett a padlásfeljáróra, ahonnét vörösréz huzalokat vezettek mindenfelé.

- Emlékszel a távirónkra, Zoli? - kérdezte magasra vont szemöldökkel.

- A táviró? Igen. - Füspök Zoltánt nem érdekelte a táviró. A fehér kövön fejezeteit idézgette javában, mintha tegnap olvasták volna együtt, az emlékszerűség legkisebb árnyalata nélkül. Feje előrebillent. Kiegyenesedett. Előrántotta tárcáját, és remegő ujjakkal teregetett az író elé egy folyóiratból kivágott fényképet. Félmeztelen nőt ábrázolt, egy külföldi tánccsillagot. Tenyerével kisimította a papírost. Szorongó arccal nézett fel az íróra.

- Szép - lehelte -, nem?

- Ugyan, Zoli...

- Meg kell értened, Miklós! Hogyan mondjam? Szép.

Kis szünet támadt.

- Jó, szép - mondta az író csendesen. - De, mondjuk, az Annika szebb. A valóság mindig szebb, érted?

A vasutas az asztalra könyökölt, s lecsuklott a feje. Azután hevesen felnézett.

- A menyasszonyom volt.

- Kicsoda? - kérdezte Szebek Miklós megzavarodva.

A másik türelmetlenül hajtogatta össze a fényképet, zsebre vágta, s így felelt:

- Ő. Annika. Természetesen ő.

- Nos, és...?

- A menyasszonyom volt. Három éve ennek. Géza elvette feleségül. Én akartam így, el kellett vennie. Hiába, hiába.

- Nem értem.

- Miklós, gondold csak meg. Így élünk ketten a két szobában! Szenvedek, Miklós. Szenvedek.

- Ne bomolj, Zoli.

- Szeretem.

Az író ráütött barátja vállára, és a fejét csóválta, olyasféleképpen, hogy ejnye, a kutya-fáját. Füspök Zoltán azonban tovább beszélt.

- Ahogyan írtad, engemet is a szenvedés piszkos habja fűröszt. Lucskos a szívem a vágytól. Miklós, soha egy ujjal nem nyúltam hozzá! Soha meg nem csókoltuk egymást. Nem tudnám megtenni. És megvet.

- Talán ezért.

- Nem! A piszkos vágyamért! A lucskos szenvedésemért. Nem ismered őt. Lett volna mindig alkalom, mert Gézát hónapokig nem látjuk. Fél évvel az esküvő után szó nélkül elutazott. S ha tudnád, milyen volt az az éjszaka, amikor... Még a régi házban laktunk, amelyet te is ismersz. Géza egyre csak vigyorgott. Január volt. Nem bírtak nekem ellentmondani. Rájuk parancsoltam!

- Melyik szobában voltatok? - Szebek Miklóst érdekelni kezdte a történet. - Ki állt, és ki ült? Mondd el pontosan.

- Hagyjuk. - A vasutas sóhajtott.

- Abban a középső szobában voltatok?

- Ha tudnád, mit éreztem...

- Ej! Az nem érdekel, hogy mit éreztél! - Az író ingerült lett, de nyomban megtoldotta, szelídebben: - Azt tudom úgyis. Marhaságokat éreztél, Zoli. Mert nem olyan fontos az egész.

- Hiszen erről van szó! - hajolt előre lázasan a másik. - Éppen ez az. Emiatt szenvedek úgy. A test, a vágy. Ez alantas küzdelem. Tudom, hogy a hit, a lélek csak a fontos.

- Jó, jó.

- Ne mondj ellent, kérlek! Én hiszek a lélek erejében.

- Rokon leány ez az Annika?

- Nem. Illetve, távolról. Árva.

- Mióta ismered?

- Nálunk lakott. Velünk. Senkije sem él.

- Mondd hát el végre.

- Itt nőtt fel - kezdte Füspök Zoltán sóhajtván. - A Malom utcai házunkban, amely voltaképpen már nem volt a miénk. A helyi gimnáziumot végezte. Tanítgattam őt. Nem volt egyéb dolgom, a ház körüli apró-cseprő teendőket leszámítva, mert az egyetemet abba kellett hagynom. Jólesett vele foglalkoznom. Ő is hozzám húzott. Gézával nem fértek össze. Kicsinyesen marakodtak, bosszantották egymást. Anyám betegeskedett. Tudod, nevetséges, de megtanultam főzni, sőt varrni is. Géza akkoriban jogszigorló volt, s szobát vett ki a fővárosban. Végeredményben ez alig került többbe, mint a vasúti bérletjegy. Így csak minden szombaton jött haza két napra. Ne gondold magadban semmit, de: én is mostam. Megtakarítottuk a mosónőt.

- S Annika? - kérdezte az író.

- Hogyhogy?

- Ő nem segített?

- Dehogynem - felelte sietve Füspök Zoltán -, dehogynem. Takarított szegényke. Ámbár utóbb anyám nem engedte. Igaza is volt. De neki meg már nehéz volt a seprő, ha láttad volna, milyen kicsike lett a gyengeségtől, hogyan támaszkodott minduntalan az ajtófának, te magad is kiveszed a kezéből. Kristályvizet kívánt, emlékszem, egyre csak kristályvizet. Szomorú nyár volt ez a három év előtti. Mi azonban, isten tudja, hogyan, mégis derűsen, magunkról feledkezve, jókedvűen éltünk. Főztem, takarítottam. Talán érzéketlenné váltam már anyám beesett arca iránt. Megszoktam őt új, töpörödött alakjában. Könnyűszerrel feledkeztem el a műegyetemről is. Annikával kimentünk a malomárokhoz, felsétáltunk a füzesig. Van egy könyvem, tőled kaptam egyszer, Wilde Oszkár, De profundis. Ebből olvastam fel neki, mert

nem ismerek szebbet. Annika nagyon szerette. Olykor az ölembe kuporodott, s úgy duruzsolta fülembe, amit megjegyzett az olvasmányból. Éreznem kellett ajkainak langyosságát. Fogalma sem volt róla, hogy ez a helyzet számomra, hogyan mondjam? Legalábbis feszélyező. Elvégre, tizenhét éves múlt. Lány arcocskájával, csiklandós hajfürtjeivel az államhoz nyomakodott, s nem sejtette, hogy miféle gondolatokat ébreszthet bennem, miféle nyomorult vágyat, igen, aljas indulatokat, melyekkel szemben tehetetlen voltam. Elakadt a szavam, becsuktam a könyvemet. Menjünk most másfelé, indítványoztam. Az erdőben ismét, fel akarván mászni egy fára, mindenáron azt követelte, tartsak neki létrát a tenyeremmel. Hátamat a fa derekának vetve, túrnöm kellett, hogy az összekulcsolt kezeimen s a vállamon felhágjon, és szoknyájával végigsöpörje az arcomat. Nem mertem behunyni a szememet, nehogy ebből megértse szennyes kínlódásomat, de azt mégis elértem, Miklós, hogy nem láttam vele egyebet vörös és fehér tűzkarikáknál. Hogyan? Tessék?

- Semmi - szólt az író. - Folytasd.

- Rólad is sokat beszéltem neki. Aztán Anatole France-ról. Elmondtam Columbus útjának történetét. Elmondtam, hogyan fedezte fel Pascal kamasz fiú korában a számológépet. Minden érdekelte őt. Emlékszel, jó magasugrók voltunk, te még nálam is jobb. Annika arra kért, tanítsam meg őt magasat ugrani. Magyarázzam el az Osborne-stílust. Miért szabálytalan a Horine, s hogyan kell csinálni? Kénytelen voltam kezembe fogni a bokáját. Nevetett, s a nyakamba csimpaszkodott. Átugrottam helyből a kerítést, azután még egyszer, még egyszer, még egyszer. Én is nevettem. Így nevettünk azon a nyáron, a régi házunk előtt, míg csak anyám ki nem szólt az ablakon: kristályvizet kérek. Ágyban feküdt már naphosszat.

- Ennek most három éve? - kérdezte Szebek Miklós.

- Annyi. Huszonnyolc éves voltam. Ősszel halt meg anyám. Ezzel megszűnt a nyugdíj, amire nem is gondoltunk. Ez a gond vegyült a gyászunkba, meglehetősen kézzelfoghatóan, egyértelműen. Annika kijelentette, hogy most már nem lakhat velünk. Csakhogy, mi legyen vele? Utolsó gimnáziumi évét végezte. Szerencsére én kaptam két tanítványt. A vasúti irodában másolást vállaltam, a községben apró szerelőmunkákat. Ebből azonban nem tellett volna külön lakásra a lánynak, sem pedig bentlakónak nem adhattuk a drága iskolába. Az öcsém doktorsága előtt állott, ez is pénzbe került, de nem kívánhattuk, hogy az utolsó negyedévben hagyja ott jogászai pályáját. Annika azonban semmi áron sem akart megmaradni a Malom utcai házban. Sírt. Már úgyis hírbe hoztam őt, mondta mérgében. Nem akar többet kockáztatni. Elrontja házassági esélyeit. Ki veszi őt el, így?

- Értem - morogta az író.

- Ki veszi el? Én, mondtam lehajtva a fejemet. Képes lett volna még világgá menni, annyira megmakacsolta magát. Én elveszlek, ha úgy akarod, Annika, mondtam biztatóan. Átkulcsolta nyakamat, és az orromhoz törölte könnyeit. Megegyeztünk, hogy az újdonsült menyasszony mindenestre leérettségizik előbb. Ahol eddig is aludt, anyám szobája lett az övé, Gézáé, ha otthon volt, a középső, s enyém a régi, a konyha felőli. Újév után a fővárosban jártam, egy műszaki vállalatnál munka ígérkezett, s váratlanul meg is kaptam a rajzoló állást, szabályos fizetéssel. Ebből arra is futotta volna, hogy a hiányzó félévemet és szigorlatomat elintézzem, s talán az okleveletem is megszerezsem végre. Az éjszakai villamossal siettem haza, hogy mentől előbb közölhessem velük a jó hírt. Annika szobájában világosság látszott, noha ilyentájt már aludni szokott. Nem sokat tépelődtem, hanem amúgy télikabátosan, kalapomat valahová ledobva, benyitottam hozzá.

- Zolikám - kérte az író -, most ne azt mondd, hogy mit éreztél.

- Nem, nem. Nem is tudom, hogy mit éreztem. Iszonyatosan be lehetett fűtve a kályhába, de ezt nem éreztem, mert még át voltam fagyva az utazástól. Annika mereven feküdt az ágyban, homlokáig húzva a paplant. Géza belépésem pillanatában lépett le az ágyról, mezítláb, háttal felém. Zavartan vigyorgott. Ettől elakadt a gondolat a fejemben. Rajzoló állás? - erőszakoltam az emlékezést. - Mit is akartam mondani? Fogalmam sincsen, mennyi ideig álltunk így. Annika hangját hallottam, amint élesen kiáltja: Csukd be az ajtót! Menjetek ki! Csukd be az ajtót! Úgy emlékszem, ráförmédtem, értelmetlen indulattal: dehogy csukom! Gézára is rákiáltottam most már: ne vigyorgj! El fogod venni feleségül. Hamarjában csak ennyi jutott eszembe. Majd megbeszéljük, mondta az öcsém, majd holnap, majd. Nem beszélünk meg semmit! Elveszed őt feleségül. Zoltán, sikította Annika. Akkor Géza tréfálni próbált, hogy: mit képzelsz, mi történt? Csak nem képzelsz talán, hogy ő és Annika? Otthagytam őket. Többé nem mertek ellentmondani. Én azt hittem, tudod, hogy a lánynak gyereke lesz. Magam intéztem el a hivatalos bejelentéseket, megszereztem nekik a szükséges okiratokat. Húshagyókedden összeeskette őket a pap. Takács páter. Az öreg, a húsos orrával, emlékezhetsz rá. De hát, Zoltán, mondta még utoljára Annika, egykedvű hangon, tudván, hogy hiába beszél, Zoltán, mondta, én nem szeretem Gézát, én téged szeretlek. Őrütség ez, én hozzád akarok menni, s te is engem szeretsz, Zoltán. Valósággal tördelte a kezét, de hát lehetett-e ezt egyébként tekinteni gúnyolódásnál? Lehetett-e?

Az író kitérően vállat vont. A másik azonban elhallgatott és sóvár, várakozó tekintettel nézett a szemébe.

- Miért ne lehetett volna - mondta Szebek Miklós kissé kényszeredetten.

- Igen? Azt hiszed?

- No, no... - az író habozott, azután felemelte a fejét: - Ne haragudj, Zoltán, nem tudok neked felelni. Ne haragudj, de nem tudlak titeket komolyan venni.

- Minket?

- Titeket, az embereket. Mindez - tette hozzá széles mozdulattal -, mindez komolytalan. Mit akartok? Mit játsztok ti? Bevallom, sohasem bírtam odafigyelni a dolgaitokra. Tökéletesen unom az embereket. No, szóval... Mindegy, Zoltán! Mindegy - mondta melegen. Megigézően mosolygott.

A vasutas visszaroskadt a székén.

- Így élünk, Miklós - motyogta. - Gyűlölöm őt. Sójajtott. - Kétségbe voltam esve. Megutáltam őt, s valamiért megutáltam magamat. Letaglóztak. Elpusztulok.

- Belelovalod magad - szólt kis szünet után Szebek Miklós. A szivar hamuja letörött, s az ölébe esett. Lefricskázta. - Naivság, gyerekesség. Sajnos, tévedsz. El fogod felejtetni.

- Mit? - Füspök Zoltán hangjában olyan józan kíváncsiság volt, hogy a másik érdeklődéssel pillantott rá. - Mit?

3

„Mi tulajdonképpen - gondolta Szebek Miklós - két malomban örülünk.” A szavakkal való bíbelődés gépiessé vált már nála, és figyelme most a kifejezésre terelődött. Két malomban örölni. Tehetetlenül, gúnyosan tűrte, hogy ilyesmi fusson át az agyán: véka alá rejteni, egy gyékényen árulni. Egy tálból cseresznyézni. És így tovább. A kifejezés valami halott dolog. Nemcsak a megromlott, elmeszesedett, hanem a friss is. A forma és a halál testvérek. „Ez az

ember itt nem akar felnőni, azért nem nőtt fel.” Nos, ha ez az igazság, akkor már meg is gyilkoltam azzal, hogy megfogalmaztam. Eldobhatom. Ha más, jobb kifejezést találnék, azt is eldobhatnám nyomban. Nézzük a valóságot - itt ül Fűspök Zoltán vasutas -, ez nagyszerűen formátlan így, a valóság kiapadhatatlan - csakhogyz meg unom.

Később egy kis fehér macskát vett észre, követte tekintetével, majd kiáltott a pincérnek.

- Parancs?

- Megvenném ezt a macskát. Kell nekem.

- Hát, kérem, hehehe. Szólok a szakácsnénak.

Némi huzavona után nyélbe ütötték az üzletet. Fűspök Zoltán folyamatosan beszélt, nekibuzdulva, ő azonban nem figyelt különösebben ezekre a szenvedélyes szavakra, mert úgy vélte, már ismeri valamennyit.

- Hiszek a szellem erejében - mondta a vasutas, s hátrasimította a haját. Az író megnyugvással nézte társa fiatalos, kissé közönséges arcát. Fizettek, elbúcsúztak. Szebek Miklós karjára vette a kismacskát. Az éjszaka tele volt csillagokkal.

„Tehát ő hisz a szellem erejében” - gondolta. A tintaszínű fásorban menetelt, és kitűnően érezte magát. Egyáltalában nem gondolt Fűspök Zoltánra, sem a történetére. Önnönmagára gondolt, mert hosszú hónapok után ezen az éjszakán sikerült kiszabadulnia munkájából. „A dráma tehát hamuvá vált, ezúttal anélkül, hogy befejeztem volna, s én ismét, főnixként...” Félhangosan nevetett, önmagának színészkedve, annyira felvidult szabadságától. „A szabadság: a magány. A hatalmas, erős magány, ez az igazság és az út, az egyetlen, amiben hiszek.” A Sarolta út elejére ért, és a d.-i emlékek zümmögéséből - mert arra is ma eszmélt csak, hogy hol is van ő -, kivált egy bűgő lányhang. „Miklós” - ezt mondta hűvös-gunyorosan, támadó, sajátságos személyességgel. Emlékezett a házra, ahol a kislány lakott, de az arc, az arc mintha összekavarodott volna az Annikáéval.

A nyaralóba érve, új papirost fűzött írógépébe, és ezt írta:

„Vajon miért kötekedett velem olyan gúnyosan, holott másokkal szemben szelíd volt, kedves? Én természetesen végtelenül hűvös és udvarias voltam vele. Ha kimondtam a nevét magamban, az erdőben csatangolva, moziban vagy elalvás előtt, tüstént elfogott az a vad fájdalom, amelyet ismertem, amelyet éppen idézni óhajtottam, s amely sohasem vonakodott pontosan jelentkezni, az első szóra. Mit akart tőlem? Ma már tudni vélem, hogy egyszerűen velem akart lenni. Talán semmi többet nem akart. Ennyi a szerelem. Milyen bölcs vagyok. Bizonyára belement volna a kedvemért egy mafla, szuszogó gyerekcsókba is, habár ezt ő nem akarta. Angyalszaga volt a nyakának. A csók langyos lett volna, mentolízű és embertelenül édes. Csakhogy én nem kéjenc voltam, hanem tizenöt éves.”

„Hogy én mit akartam tőle, azt nem tudom, de bizonyos, hogy sem édességet, sem boldogságot, sem más effélét. Ahhoz ma már nincsen mértékem, hogy milyen nemes és nagyságos egy kamasz fiú. Nem igaz, hogy pusztán gyávaságból, önkicsinylésből, a kinevettetés félelméből kerültem el. Nem haboztam volna szőröstől-bőröstől felfalni, ha a legkisebb reményem van arra, hogy ez kielégít. Azt hiszem, gögből és halálfélelemből menekültem előle. Gögből, mert nem voltam hajlandó igényemből egy mákszemet sem engedni. Kellett lennie egy szerelem-fogalmamnak, amely sem nem együttlét, sem nem ölelkezés, sem nem rokonszenv, hanem egyedülvaló hatalom, magának az életnek versenytársa, ellensége. Játszva le is győzni. Ezért halhatnak meg a veronai szerelmesek is. Az élet elveszti fontosságát. A szörnyeteg szerelem mellett százalmas semmiséggé válik minden egyéb.”

„De a nevedet mégis elfelejtettem, édes, gúnyos arcú szerelmem. Hová tűntetek, lelkem fantomjai? Hol vagy, mértéktelenség? A vágy, a nagy igény, az áhítat, a vad fájdalom, a csillagos ég és a meleg szél - mindaz, ami a tájat igazában alkotta, vagy még inkább a kilátás, a gyermekkor nézőszöge, a lélek elhagyott tája nyugtalanít ma. Az az elveszített képességünk, ahogyan a világot látni tudtuk. Nagynak, nem lelek jobb jelzőt. Nagy volt a világ, s egy fordított optika szerint én is nagyobb voltam benne. Szerelem, zene, Anatole France, a tüzetes ponyvaregények New Yorkja: úgy kellett lennie, hogy hűtlenné váljak hozzátok - de ha nem is lenne visszavezető utam képzetes nagyságtokhoz, ma akkor is elhajigálnék magamtól mindent, ami kevesebb, kisebb igényű. Moziba jártunk. A képek vágattak a vásznon, a zongorista simmit játszott; a Cisz-moll keringőt, a Jenő herceg-indulót, amit tudott. Muzsikájával, úgy tűnt, hűségesen fejezi ki mindazt, ami bennem volt, s olyan pontosan, ahogyan szavakkal képtelenség is lenne. Tudtam valamit az élet hatalmas szépségéről. Minden nagyobb önmagánál. Még a szerelem is.”

„Attól tartok, vissza kell térnem ehhez az izgalmas naivitáshoz. A képzeteshez, a formátlanhoz, s ha kell, a zavaros fogalmazáshoz is. Csak a legnehezebb hűséggel könnyű élni. Ne értsék! Majd a halott Eurüdikének énekelek, s nem többé a fáknak és füveknek vagy alvilági hatalmaknak.”

Sort váltott, de a lap kiesett a gépből, az aljára ért. Habozott, hogy összegyűrje-e, de aztán, jóllehet kedvetlen önfegyelemmel, mégsem tette.

4

Másnap délben felkereste a vasutast. A ház tornácán Annika vasalgatott, pettyes ruhában. Hűvösen bólintott az író köszönésére. Füspök Zoltán nem volt odahaza.

- Várja meg őt mondta Annika. Letette a vasalót.

A szoba, ahová beléptek, dohos volt, s egyetlen ablakát függöny takarta. Leültek.

- Itt fog lakni ezentúl? - kérdezte a nő.

- Igen.

- A nyaralóban? Télen is?

- Télen is.

- Hm. Mit mesélt rólam Zoltán?

- Azt, hogy szerelmes magába.

Annika röviden fölnevetett, azután elkomolyodott:

- Jó fiú! Nem szeretem a fölényes embereket.

- Zoltán lenne fölényes?

- Maga.

Szebek Miklós kis szünetet tartott.

- Hát az urát szereti-e?

Az asszony nem felelt. Gyanakodva vizsgálta az író arcát.

- Csak azért mentem hozzá - mondta aztán -, hogy Zoltán mellett maradhassak. Ő nagyon életterlen.

Az író szemlátomást ez a vallomás sem hatotta meg. Annika felállt, s megkérte vendégét, hogy segítsen a kitergetett ruhát összeszedni. Kimentek az udvarra, s Annika egy konyhaszékről ágaskodott a kötél felé, Szebek Miklósnak át kellett ölelnie a térdét. Később megkérdezte az író, nem jön-e velük moziba.

- Ma nem - felelte Szebek Miklós. Megmagyarázhatatlan módon hamisítottan érezte a fiatal nő viselkedését. A büszke homlokhoz, a hercegnői testtartáshoz nehezen illett ez az olcsó kacérság.

Még ez történt:

Ezen az estén egyedül maradtak. Füspök Zoltánnak el kellett utaznia, az öccse táviratozott. Délután az író Annikával moziba ment. Fél kilenc körül értek vissza a házhoz. Az asszony behívta őt, vacsorát adott neki. Ekkor már ősi-bizalmas barátságba keveredtek, amin nem csodálkozott, mert kölyökszerű lénye mindig heves bizalmat váltott ki a nőkből. Ellenségesen és meghittén fecsegték. Annika közel hajolt az arcához, és ezt mondta:

- Tudja-e, hogy én még lány vagyok?

Szebek Miklós megmerevedett. Felvonta a szemöldökét, és udvariasan bólintott:

- Igen? - Másról beszéltek az előbb, s most folytatta.

Annikát egyre jobban megzavarta a férfi tartózkodása. Már ügyetlenül kacérkodott, nehézsé- sen, belérészege- dve.

- Forduljon el - mondta -, átöltözöm.

- Hunyja be a szemét - mondta kisvártatva -, most semmi sincs rajtam. - Az író érezte, hogy egy test hozzásuhan, és két kéz ölelte át a fejét, hogy a szemét befogja. Várt. Azután gyengé- den lefejtette szeméről a hűvös ujjakat, s anélkül, hogy megfordult volna, így szólt:

- Nem tudom, hogy tréfál-e vagy sem. Csakhogy mindez felesleges. Magának már attól a perctől fogva irtózatossá vált a hatalma van fölöttem, amikor megpillantottam a mozi udvarán. Valami érthetetlen, idegen és megejtő van benned. Elhiszem, hogy lány vagy.

- Nem igaz! - kiáltotta Annika.

- De igaz. Lány vagy, nem vagy ember, nimfa vagy. Kalipszo. Félek tőled, és örültül kívánlak. Neked köszönhetem annyi év után, hogy egyszer megint férfiként viselkedem, mert el fogok menekülni előled. Isten áldjon, Kalipszo.

Nem fordult hátra. Egy negyed órával később, az író még fel sem ért nyaralójához, megérkezett Füspök Zoltán, az esti vonattal.

5

Igen, a kert. Az író lesétált a vasúti házhoz. Annika félmosollyal nyújtott kezet neki. Füspök Zoltán csupasz felsőtesttel fűrészelt fát az udvaron. Leengedte a hintázó fűrész.

- Zoltán, nekem szerszámok kellenének.

Beléptek a házba. Szebek Miklós körülnézett. A szekrény rekeszeiben gyűrött könyveket látott. Görög nyelvtan, iskolai szótár. Eszébe jutott a De profundis.

- Zoli - szólt -, add azt vissza nekem. - Felszínes kíváncsiság fogta el egykori olvasmányok iránt.

- Jó. - Fűspök Zoltán előkereste a füzetet, és szó nélkül nyújtotta oda.

- De nem...?

- Nem, nem. - Készséges örömmel adta vissza a könyvet.

Összeszedték a szerszámokat, s együtt mentek fel a Sarolta útra.

Rendbe hozták a motoros kutat. Megolajozták az ajtók zárját. A fürdőszobában megindult a víz. Este lett.

Másnap kertészholmit is hozott Fűspök Zoltán. Kikalapálták az ereszcsonát. Piros, a zselléasszony létrát kért a szomszédból. Egynémelyik ablaktáblát ki kellett emelni, s Szebek Miklós konyhakéssel gyalulgatta a peremüket. Már a hátsó ajtó is simán járt. Délután kapálni kezdték a kertet. A burján szívós szalagjai beleakadtak, s meg-megrángatták kezükben a szerszámot. Földszag, keserű, olajos gyökérszag érzett.

Az ötödik napon Fűspök Zoltán a görnyedt őszibarackfát nyeste, s barátja megállt a háta mögött.

- Műtét? - kérdezte. A másik felnézett guggolásából.

- Megpróbálom visszametszeni - mondta.

- Zoltán - szólt hozzá. - Feljössz velem a városba. Van egy szobám a hegy oldalában, teakonyhával. Elférünk. Pénzem nincsen, de azt a hiányzó szigorlatodat valahogyan kiszorítjuk. Engem nem zavar, teljesen közönyösen hagysz, csak ne vedd zokon, ha nem beszélgetek veled.

A vasutas felemelkedett, és tagadóan ingatta a fejét.

- Ne ellenkezz, ez így lesz.

- Nem, Miklós. Tudod, Annika.

- Meglesz nélküled is.

- Nem, nem. Te nem ismered őt.

- Rájöttem - tette hozzá később -, hogy a mérnökség amúgy sem nekem való. S mi lenne Annikával? Nem lakhat egyedül. A forgalmista ki akart kezdeni vele.

- Szóval, a forgalmista?

- No, nemcsak azért. Géza is akármikor megérkezhet. Nem akarom őket egyedül hagyni. Nem, nem. Nem mehetnek.

„Nos - gondolta az író -, akkor igazad van.”

Egy hét alatt rendbe tették a házat és a kertet. Medrébe terelték az orgonasövényt. A kerítés is egyenesen állt, itt-ott új cövekkel közbül. Az utolsó napokban malterrel is dolgoztak. Piros kitakarította a szobákat. Amikor minden készen lett, s a ház lakhatóvá vált, Szebek Miklós összecsomagolt, lezárta a nyaralót és hazautazott. Áradt benne a frissesség. Jólesett ez a második nyolcnapi habkönnyű munka, ámbár izomláz ólma húzta lefelé a tagjait. Kis fehér macskája egy papírdobozban utazott vele. Táskájában ott feküdt a De profundis. Fűspök Zoltán nyitott inggallérral állt a sínek között, s intett a tovafutó villamosvonal után. „Kizsákmányoltam” - gondolta az író fortélyosan. - „Kiszipolyozom majd, mint mindent és mindenkit.”

Teremtő lendületet remélt szivattyúzni a raktárnok szomorú, fiatal, szelíden lázadó tekintetéből. Tervei voltak.

Annika felnézett a belépő Fűspök Zoltánra, s egy pillanatra megállt kezében a hámozókés.

- Hoztál színházi újságot? - kérdezte szenvtelen, mindig büszke arccal.

- Hogyne. Tessék.

Elvette sógora kezéből, és rögtön érdeklődéssel lapozott belé. Pénteki nap volt, ilyenkor érkezett a színházi újság új száma.

A drótszemüveg

Wallerheimbi lovag Feszt Ernővel ebben az időben gyakran gyalogoltunk hazafelé a belvárosba, Budáról jövet, a februári éjszakákon. Kemény tél volt. Gépkocsira nem volt pénzünk. A Duna felett köd feküdt, a rakpart gázlámpáinak fénye szétfolyt benne. A nagyszállók földszinti ablaksora halványan derengett. Állt a bál. A néger zenére egy tánc lépéseit igyekezett megtanulni mindenki, akinek illett. Fülelem hegye és lábujjaim a vékony lakkcipőben majd lefagytak, mire idáig értünk. Más kérdés is aggasztott.

- Voltaképpen - kérdeztem Ernőtől - mi a mennykőnek kell nekünk minden este felmászni a Márvány utcába?

Vajon Oli miatt? Bizonyos, hogy nekem is tetszett Oli, kivált, míg meg nem szoktam az arcát. Piros szája volt, hosszú pillái. Két-három igen egyszerű vonással olyan üdére rajzolta meg őt a természet, hogy aki először pillantotta meg, felvillanyozódott szépségétől. Kellemes volt az a tudat, hogy a világon van, s hogy én is láthatom szeme kék színét. De a többieket, társaságukat untam. Ha Feszt Ernő nem ilyen kitartó, én lassacskán elmaradoztam volna Oliéktól. Ernő Olíviának nevezte. Azt hiszem, Olgának hívták.

- Te - fordultam barátomhoz -, csak nem vagy szerelmes ebbe a lányba?

- Miért ne lennék? - kérdezte gúnyosan és kihívóan.

Nevettem. Tudtam, hogy Ernőnek esze ágában sincs szerelmesnek lenni Olíviába vagy bárkibe. Nem abból a fából faragták. Odaszoktunk a Márvány utcába, ennyi volt az egész. Szólt a gramfon, sonkát, marhanyelvet, savanyú bort kaptunk, társasjátékot játszottunk. Kényelmes-ség, nehézkesség volt, hogy ennyire odaszoktunk.

- Hiszen - mondtam Ernőnek - szép lány Oli, de hát roppantul jelentéktelen! Szegénykém, ha nem lenne fiatal...

- Tudom - vágott közbe Ernő gyorsan.

Fél három lehetett, vagy több is. Minden alkalommal utolsónak távoztunk. Az elhagyott Lánc-hídon lépegettünk. Ernő megállt. A folyó szakadatlanul mormogott odalenn. A jégtáblák méltóságos lassúsággal mozogtak. Közöttük fürdőztek a sirályok. Némelyikük kíváncsian felszállt, megnézett bennünket, körözött, bukfencet vetett, azután bámulatosan kecses ívvel ismét leereszkedett a víz színére. A korlátra könyökölve arra gondoltam, hogy ilyen hűvös, fegyelmezetten nagyvilági verseket volna jó írni, mint amilyenek ezek a fehér madarak. Nagyúrinnak éreztem őket minden légtornász-bolondozásuk ellenére is. Ernő kigombolta télikabátját, hogy cigarettát halásszon elő a zsebéből. A gyufa lángja megvilágította hidegen vigyorgó arcát. Örökké mosolygott, mereven s mégsem bántóan. Mélységesen meg volt hatva a sirályok szállongásától és a jeges Dunától, s ezért valami sürgős, kegyetlen eszességet mondott. Kabátját is széttárta, hogy evvel is hűtse magát. Szmokingja zsebéből előszedte a teasüteményeket, amiket Oliéknál lopott a madaraknak. Szétmorzsálta, s úgy dobálta feléjük a levegőbe. A sirályok boszorkányos ügyességgel kapták el a morzsákat; kerülgették egymást, szinte orra buktak, s olykor akár hanyatt lebegtek, csapdostak Ernő homloka előtt.

Barátom magas, római orrú fiú volt. Arcára még jól emlékszem. Ahogy teltek az évek, elszakadtunk. Egy napon rákapott valami kábítószerre. Egy ideig mit sem hallottam felőle. Azután föbe lőtte magát, és meghalt. Már ez is régen történt. Bajosan tudnám megmagyarázni, miért érzek összefüggést Feszt Ernő és a dunai sirályok között. Kínálkozó lenne az a költőies

hasonlóság, hogy mindketten egyszerre voltak kékvérűek és bohócok. De az ilyen hasonlóságot utólag az agy eszeli ki. Inkább csak a kép maradt meg bennem élesen: a híd, a jégtáblák, Ernő és a sirályok.

Feszt Ernőt ki nem állhatták az emberek. Nehéz lett volna ezért elítélnem őket. Ernő legjobb esetben is különcként volt nevezhető. Komisz, színpadias modorban kezelte a társaságot. Piperkőcnek tartották, mert gomblyukában virágot hordott, s ruháit illatszerekkel kente be. Zsebkendője levendulavíztől bűzlött. Pipázott is, kurta angol pipából, erősen pácolt dohányt. Imádta a szagokat. Fejét magasan tartotta, és ügyelt minden mozdulatára. Tudta, hogy nem kedvelik, mert gögös és pökhendi. Azon fáradozott, hogy még gögösebbnek és pökhendibbnek lássék.

A suszterinasok is láthatták rajta, hogy kissé hibbant. Az emberek fintorogtak a háta mögött. A műveltek tudták, hogy ez a hatásosság éppoly elavult, századvégi divat, mint a sétapálca az arszlánok körében.

- Minek hord maga sétapalcát? - kérdezte tőle Oli. A Ferenciek terén mentünk keresztül, hármásban. Tudtam, hogy Ernő utálja az efféle tolakodó kérdéseket. Mindenfajta személyeskedést durva illetlenségnek érzett. Ezenfelül, Oli ezt már egyszer megkérdezte tőle. Azt vártam tehát, hogy ilyesmit válaszol: „Elhunyt nagybátyám kívánságához képest”, vagy „Törvényes jogomnál fogva”, vagy röviden: „Hajhullás ellen” - egyszerűen, valami tótágast álló bolondságot, mint ahogyan első alkalommal válaszolt erre a kérdésre, amire Oli hidegen megrázta a fejét. „Sajnálom, de nem értem” - mondta és elfordult. De Ernő ezúttal csak ennyit mondott, szelíden vigyorogva:

- Mert szeretem.

Kezébe nyomta Olinak elefántcsont fejű botját, hogy próbálja ki, milyen jó hadonászni vele. A lány szó nélkül visszaadta, azután hozzám fordult, s másról kezdett beszélni.

Ezen a sétapalcán egyébként Ernő egyik professzorának a szeme is megakadt egyszer. A leckeönyvét íratta alá. Az egyetemi tanár letette a tollat, és végignézte őt. Habozott.

- Magát nemigen láttam - mondta.

Ernő elmosolyodott.

- Látogatta az előadásokat? - kérdezte a tanár szigorúbban.

- Sajnos - szólt Ernő szeretetre méltóan -, csakugyan nem állt módomban meghallgatni méltóságodat.

Az előadásokat senki sem látogatta, de Ernőnek most mégis azt kellett volna felelnie, hogy igen, hogyne, mindig ott volt. Semmi kedvet nem érzett ehhez. Nem vette tudomásul, hogy tiszteletlenség tőle, ha nem hazudozik, esküdözik.

- Hogyhogy? - meredt rá elképedve a tanár. - Nem állt módjában? S miért nem?

- Nohát - mondta Ernő elhárító mozdulattal s elnézően mosolyogva -, nyilván magántermészetű ügyeim miatt...

Biccentett és elindult.

- Várjon! Hová megy? - kiáltott rá a tanár. - Bolond maga, kérem?

Ernő felvonta szemöldökét, és három lépéssel a tanár orra elé sétált.

- Bocsánat - mondta lekötőlegzően mosolyogva -, nem jól értettem.

- Menjen a fenébe - kiáltotta a tanár mérgesen -, minek jött maga ide?

Ernő valóban mindenütt fölösleges volt. Felingerelte a jámbor embereket. Belékötött a hivatalnokokba, akiktől valamilyen ügye elintézése függött, mert nem tetszett neki a hang vagy a fölényes részvétlenség, amellyel fogadták; és belé kellett kötnie ezekbe az emberekbe, mert becstelennek érezte volna magát, ha szemet huny, ha bármit is lenyel. Ha egy pincérről azt gyanította, hogy hajlamos a pimaszkodásra, kihívta az összeütközést, ahelyett hogy óvatosan kikerülte volna, éppúgy, mint tanáraival, feletteseivel. Kénytelen volt vele. Talán belebetegedett volna, ha nem teszi. Persze, kötekedőnek látszott. De voltaképpen egyetlen lovagias ügye sem támadt. Ellenfelei elképedtek könnyed modorán, és módfelett túlzó, szigorú, szertartásos udvariasságát nevetségesnek, habár bosszantónak érezték.

- Azért jöttem ide - mondta a jogásztanárnak -, hogy a leckekönyvemet aláírassam. De nem fontos! Remélem, ez a jelentéktelen ügy, amely egyikünket sem érdekelhet különösebben, nem hozza ki önt a sodrából. Nem szívesen sérteném meg a fennálló konvenciókat. Már így is nehéz helyzetben vagyok - mosolygott.

Voltaképpen leckéztette az embereket. A könnyedség hiányára, hibáikra, ízetlenségeikre, neveltlenségükre figyelmeztette őket lépten-nyomon a maga roppant ízlésességével. Ezt senki sem szereti. Magam is kellemetlen ficsúrnak tartottam volna Ernőt, ha nem tett volna velem kivételt. Jólesik olykor közönségesnek lenni. Nyújtózkodni egyet, a szereptől görcsös combunkkal.

„Nem mondhattam meg neki - magyarázta Ernő -, hogy nem tartom elég érdekesnek az előadásait.” Beiratkozott az orvoskarra. Itt két félévig bírta ki, rettenetes erőfeszítéssel. Ugyanis már azt is embertelen megalázásnak érezte, ha egy tanársegéd így szólt hozzá: „Jöjjön ide.” Ez tiszteletlenség személyével szemben. Egymaga viaskodott a diákság, Magyarország s az egész emberiség helyett az egyénnek járó emberi méltóságért. Pózeit persze a kutya se értette. Hallgatótársai, tizennyolc-húsz éves faragatlan, jókedvű kamaszok, nem barátkoztak vele. A lányok azonban észrevették előnyeit. Egészen mulatságos ez a kolléga. Szívesen túrték előzékenységét, lovagiasságát. De a háta mögött ők is vihogtak. Nem bírtak közeledni hozzá. Önhittnek vélték, fennhéjázónak. Azt is tudták, miért ilyen. Mert szép fiú. Egy kis fekete, sűrű szemöldökű hallgatótársnője aztán a szemébe vágta. Mérges volt Ernő rendíthetetlen hűvössége miatt. Egy szűk előadóterem ajtajában álltak, melyben kevés ülőhely volt, s Ernőnek természetesen sohasem jutott, mert a rohamozó tömeg elől félreállt, s mindenkit maga elé engedett: „Méltóztasson parancsolni!” A fekete kislány hozzáért Ernő karjához. Nyomban félreugrott, s átadta helyét, ahol támaszkodni lehetett.

- Bocsásson meg, hogy előbb nem vettem észre - suttogta, mert az előadás már folyt.

- Ne legyen már olyan fölényes - susogta vissza a mérges kislány. - Akad még ilyen szép fiú a világon. Nem kell megörülnie attól, hogy az arcéle hasonlít Caesaréhoz!

Ez a szemrehányás csaknem megrendítette Ernőt. Lesújtotta az a gondolat, hogy őt a szépségével hivalkodónak hihetik, mint egy kereskedősegédet, aki döllyfös, mert sikere van a cselelődlányok közt. Kétségbeesett fintorral mesélte el nekünk. Láttam, hogy komolyan bántja őt.

- Ne félj - biztattam -, ronda vagy, mint egy sápadt kísértet.

- Szörnyű félreértés - morogta -, s talán mások meg azt hiszik, a származásomra vagyok gögös. Még jó, hogy nincs sok pénzem.

- Nagy szerencse - bólogattam.

- Nem tréfa - kiáltotta. - Esküszöm, hogy találkoztam olyan emberrel, aki szentül hitte, hogy különb a többinél, mert tömérdek pénzt keres. Vagy mert miniszter. Vagy mert báró volt az apja! Angyali tájékozatlanság!

Szívből nevetett. Aztán elkomolyodott.

- Mit csináljak? - kérdezte.

- Hát magyarázd meg, hogy nem tartod szépnek magadat.

Legyintett.

- Magyarázni roppant közönséges dolog, s mindig kilátástalan.

Kitalált valamit. Másnap Oliéknál, mindnyájunk megrökönyödésére, szemüveggel jelent meg. Ez a szemüveg azonban rendkívüli darab volt. Nyomott, hitvány, önkeretes, krajcáros szemüveg, amilyent már a falusi suszterek se igen hordtak. Választékos öltözködése mellett úgy hatott, mint egy kisebb testi hiba. Ernőnek pompás kedve volt.

Csúnyának érezte magát evvel a szemüveggel. Csúnya is volt, de inkább különös. Ezen az estén áradt belőle a kénsavas szellemesség. Csillogott a szeme az üveg mögött. Könnyedébb volt, mint valaha. Álmélkodva vettem észre, hogy Oli felvillanyozva bámulja őt.

Míntha varázsereje lett volna a rút pápaszemnek. Ernő számára lehetett olyan titkos izgatószer, ami megsokszorozta erejét. Azt kellett tapasztalnom, hogy Oli megérti Ernő fondorlatos humorát, bonyolult és fanyar ötleteit, jó helyen nevet, s - ahogyan kell - csupa derű az arca, jóllehet Ernőé teljesen szenvtelen, mint mindig.

- Rossz a szeme? - kérdezte Oli nevetve.

- Rossz - bólintott Ernő. - Kifogástalanul látok vele, és ez zavar.

Néhányan körülállták őt és várakozóan nézték.

- Kimutatható ugyanis - folytatta Ernő -, hogy kisebb-nagyobb mértékben minden embernek hibás a látása. A világ erre rendezkedett be, és én, az egyetlen kivétel, ilyen módon eddig mindent torzítva láttam.

- De honnan szerezte - kérdezte Oli - ezt az ósdi okulárét? Ilyet már nem is árulnak.

Ernő vállat vont.

- Csináltattam - mondta. - Azt hittem, tetszeni fog. Nem szép?

- Nem! - kiáltotta a lány kacagva.

- Akkor jó - bólintott Ernő. - Ezt mondta a látszerész is, de attól féltem, hogy csak biztat.

Jókedvűen pislogott.

- Tudja, milyen szemüveg ez? - vonta félre Olit bizalmasan. - Bocsánatot kér helyettem! Ha meglökök valakit, egy szót sem kell szólnom, csak feléje fordítom az orromat, és rendben vagyunk!

Oli mulatott. Táncolni kezdtek. Kétségtelen, hogy a szemüveg segítségével barátomnak sikerült kifejeznie nehezen megfogható lényét. Ha máskor így beszélt, az ilyen sötétkéek szemű lányok, mint Oli, idegenkedve húzódtak odébb, hallgattak, vagy tüntetően néztek össze barátaikkal. Ezen az estén alig váltak el egymástól. Ernő nem erőszakolta rá a társaságát. Oli volt az, aki a fiúhoz szegődött, és karonfogva jártak egyik szobából a másikba.

- Nem is tudtam, hogy maga ilyen - mondta neki a lány.

- Én elárulhattam volna, ha hozzám fordul - mondta Ernő.

- Azt hittem, mindenkit lenéz - magyarázta Oli -, de most már látom, hogy nem. Vagyis, csakugyan. - Nagyot kacagott. - Maga mindenkit lenéz!

Mások is közeledtek feléjük. Érdeklődés és nekibuzduló rokonszenv irányult Ernő felé. Eszembe jutott megismerkedésünk napja. Vacsoránál ültünk, nagy társaság közepén. Érdeklődéssel néztem az idegen fiú gunyoros fehér arcát. Jól érezte magát, talán attól, hogy egy piros gyertya égett előtte az asztalon. Dúsgazdag bankár lánya ült közöttünk. Ernő tárcájából cigarettával kínálta. A lány, akinek talán nem tetszett, hogy közénk ültették, anélkül hogy feleletre méltatta volna Ernő mozdulatát, táskájából saját cigarettáit szedte elő, s egyet a szájába dugott. Aranyvégű egyiptomi volt.

- Adjon tüzet - mondta. Ernő megemelte a gyertyát.

- Nem, nem! - tiltakozott élénken a hölgy. - Még lecseppenti a ruhámat! Nyolcszáz pengős modell.

Ernő szó nélkül kihúzott nadrágzsebéből egy gyűrött százpengőst, összesodorta, a gyertyalángnál meggyújtotta a csücskét, és evvel adott tüzet. A pénzt aznap kapta nagybátyjától, valami vizsgajutalomként. Még soha nem volt ennyi pénze, ezt hamarosan megtudtam. Én a markommal nyomban eloltottam az égő bankjegyet. Még végig sem gondolhattam, milyen mértékben nyegle ez a tréfa, mit tartsak felőle - ő már egy szempillantás alatt ellenszenvessé vált mindenki előtt. Az asztal körül ülők, fiatalok, idősök dermedten, leplezetlen felháborodással nézték. Meg kellett őt szeretnem. Időm sem volt tévővázní. Az idegenkedés, a kiközösítő homlokráncolások kellős közepén mellen ragadott a sebes rokonszenv, minden egyebet megelőzve. Meg kellett őt szeretnem, mert mindenki utálta. Így ismertem meg ezt a keserű ripacsot.

Különös szemüvege mintha jégpáncélt olvasztott volna meg körülötte. Sokan nyilván megértették, hogy tréfálni is lehet. Ernő egy mákszemnyit sem törődött az emberekkel. Ugyanúgy fecsegett, mint másszor. De a szemüveg engem is megtéveszthetett, mert úgy véltem, szelídebb, kezeesebb, emberibb a megszokottnál.

Olival másnap moziba mentek. Azután sétáltak. Délelőtt olykor a Váci utcában láttam őket. Este együtt mentünk át Budára. Más szemmel kezdtem nézni a kislányt. Mi a szösz találhatott benne Ernő? Álmomban sem gondoltam volna arra, hogy szerelmes belé. Ezt Oli sem képzelte, pedig ő hamar elhitte az ilyesmit. De Ernő hideg, elmés, nyugodt mosolya kizárt minden ilyen lehetőséget. Egy hétig tartott ez a heves együttlét, önkeretes szemüvegét is ennyi ideig viselte.

A hetedik napon, éjfél után, Ernő megérintette a karomat.

- Gyere - mondta.

Csak a lépésünk kopogott a járdán. Az alagút kijáratánál egy koldusasszony kuporgott, s amint elhaladtunk mellette, felriadt.

- Kezüket csókolom - motyogta közönyösen, semmire sem számítva. Ernő visszafordult, s a koldusnő ölébe tette pénzét, két-három pengő lehetett, aprópénzzel elegy. - Kezét csókolom - mondta megint a meglepett asszony. Ernő megemelte kalapját. Zavarban volt.

Ez nem volt gúny, sem játékonyság, sem színésziesség. Alig figyelt oda, mit csinál. Zavart szomorúság volt ez, láttam. Ismertem őt, mint a tenyeremet. A híd második pillérénél megálltunk.

- Mi bajod? - kérdeztem.

Tehetetlenül nézett rám:

- Van egy cigarettád?

A gyufa lángjánál felvillant az arca, nevető ráncaival. Vigyorgott.

- Mit nevetsz? - kérdeztem türelmetlenül.

- Érdekel? - szólt lassan. - Elmondhatom.

Egy fél órája sincs, hogy odafent, áthaladva Oli félhomályos szobáján, észrevette a lányt, egy fiatalemberrel kettesben üldögelni. Éppen szétrebbentek. Visszafordult. De egy másik lány lépett be, s leültek Oliékhoz. Ernő két szó után felállt. Oli is. Az ajtóban hozzálépett. - Ernő - súgta. - Jó barátom vagy, ugye?

- Tegeződtök? - kérdeztem én, kissé megütközve.

- Hogyan? - Ernő megakadt. - Igen, tegeződtünk - folytatta. - Egyszóval, Oli arra kért meg, hogy vigyem el nyakukról azt a lányt. „Megértesz, ugye? - kérdezte. - Palit egy hónapja nem láttam!”

- Palit?

- Így hívják. Oli melegen nézett a szemembe. „Természetesen, nagyon szívesen” - mondtam. - „Csak azt jegyzem még meg - már éppen közölni akartam veled -, hogy halálosan szerelmes vagyok beléd.” Oli szája tátva maradt, és gyanakodva vizsgált. Aztán kitört belőle a nevetés. „Te bolond!” - kiáltotta. - „Most ne butáskodj!” Fél kézzel eltolt magától. Felkértem tehát táncolni a fölösleges kislányt, hogy Oli kettesben maradhasson avval az úrral.

Ernő a folyóba bámult. Szenvtelenül adta elő történetét. Hallgattunk.

- Hát ezt nevetem - mondta.

- Te csakugyan szerelmes vagy ebbe a lányba? - kérdeztem ostobán.

Felém fordult. Nem rám nézett; nem tudtam, hová nézhet.

- Dehogy - mondta anélkül, hogy a hangsúlyt leeresztette volna a szó végén.

Egy sirály bukott fel, nyomában másik három. Alamizsnáért keringtek, és bohóckodtak a kőpárkány előtt. De Ernő ezúttal megfélekezett róluk. Nem volt a zsebében teasütemény. Leemelte hát orráról önkeretes szemüvegét és kedvesen, úri-bohókás mozdulattal odavetette az ezüstszárnú madaraknak. Talán úgy vélte, amúgy sincsen már szüksége rá. Úgyszincsen irgalom a számára. Többé nem csúfította el magát a boldogságért. Még volt egy-két éve. Mondom, hamarosan elszakadtunk egymástól. Arca megint szép volt, és a ködös éjszakában is láttam, milyen kevély. A sirályok ijedten rebbentek szét egy pillanatra.

Pangásos papilla

Augusztus egyik utolsó napján Kovács Gyula banktisztviselő a megszokottnál is fáradtabban és kedvetlenebbül gyalogolt hazafelé a Krisztinavárosba. Alkonyodott. Arcának alapjában csinos férfiaságát már évek óta lárvaként takarta örökös ingerült és komor kifejezése. A templom órája elütötte a hetet. Langyos szél keringett a meredek Mészáros utcában. A Naphegy nyugati lejtőjén laktak, parajzöld színű új bérházban. A tárt ablakokból innen is, onnan is kihallatszott a rádiókészülékek recsegése. Napi híreket olvastak fel. Ezen a nyáron az államférfiak mindegyre tanácskozni gyűltek össze, hogy elhárítsák a háborút, mely világrészüket fenyegette. A házmesterek kiültek zsámolyukra a kapuk elé, s élvezettel hallgatták az újdonságokat. Az úttesten túl, a fatelep kerítése alatt egy mozdony tolatott, fehér füstfelhőket eregetve. Kovácsnak ezen a napon sem volt különösebb oka rosszkedvűnek lenni. Nem volt minek örülnie. Semmi effélét nem talált. Egyszerűen eltikkadt. Úgy taposta napjait, mint a sívó homokot, s ma kissé összesűrűsödött gyomrában a fáradtság.

Sok pénzre vágyott. S főnökei hatalmára, gépkocsira. Ismerte a százasok tapintását. Tömerdek bankjegy forgott át a kezén; ilyenkor szinte heréltnek, tehetetlennek érezte magát. Arra gondolt, hogy nem kellett volna oly korán megnősülnie. Csakhogy ostobán szerelmes volt, s Jolánnal nem lehetett tréfálni.

Már túlhaladt a sarki vendéglőn, de most megállt és visszafordult. Haragra gerjedt, mert amint félrémltet előtte felesége komoly és aggályos arca, tudatára ébredt, hogy miatta ejtette el olyan gépiesen azt a felvillanó tervét, hogy vásárol egy üveg bort. Belépett a sötétbe, s egy liter szemelt rizlinget kért.

Hazaérve, egyenesen a konyhába nyitott, s az üveget elhelyezte a vízcsap alatt.

- Szervusz - köszönt oda kurtán. Jolán valamit motyogott. Azután észrevette a palackot.

- Bort hoztál? - kérdezte mereven.

- Igen. Bort hoztam. - Kovács várakozott. De az asszony semmit sem mondott, lassan elfordult. Szünet támadt. A fiatalember nem állta sokáig a csendet.

- Mi bajod? - fordult feleségéhez.

- Semmi - mondta az asszony.

Kovács hangtalanul lélegzett. Közelebb lépett Jolánhoz.

- Mi bajod? - ismételte.

Az asszony felegyenesedett:

- Szédülök - mondta. Tétován végigsimította homlokát.

- Ugyan - szólt a férfi kelletlenül. - Azért nem kell ilyen szenvedő képet vágnod.

Befelé indult.

- Rendben van - szólt utána Jolán. - Majd igyekszem mosolyogni.

A fiatalember visszafordult.

- Nézd csak, Joli - kezdte -, azt még te sem állíthatod, hogy én holmi megrögzött iszákos vagyok. De ha egyszer-egyszer megkívánok egy pohárka bort...

Az asszony félbeszakította:

- Eh - legyintett -, bánom is én.

Kovács még mindig nem értette. Jolán csakugyan rosszul érezte magát. Valami hiba volt a látásával is. Káprázott a szeme. Bal felé alig látott. Ha meg akart nézni valamit, a fejét is arra kellett fordítania. A férfi nehezen tudta kihúzni belőle a szavakat.

- Orvoshoz kell menned - döntött végül.

Ezen összekaptak. Az asszony kijelentette, hogy orvosra nekik nem telik. Kovács tudta, mire céloz. Hiszen a biztosítóintézet rendelőjében ingyen vizsgálják meg. Szó nélkül otthagytá. Egész este várta azután, mikor fogja Jolán felhánytorgatni neki a bort. Ellenségesen figyelte, amint vacsora közben tett-vett. Egyszavas mondatokat váltottak.

Lakószobájuk szabályos kocka alakú kis helyiség volt. Egyik falát a vaskos, téglavörös ruhás-szekrény csaknem teljesen betöltötte. A szekrény egyik része, leereszthető lapjával, íróasztalul is szolgált, s efelett egy rekesz nyílt, ahol könyveket tartottak. Kilenc könyvük volt. Egy politikus önéletrajza, négy szabott árú regényes olvasmány, két népszerű mű, az egyik a föld olajháztartásáról szólt, s végül a Bánk bán századeleji kiadása és egy napilap karácsonyi évkönyve. Mindezt eltolható üveglap fedte, mert a szekrény tervezője a polcot eredetileg italoskészlet helyéül szánta, afféle hangulatos bárszögletnek. A férfi fekvőhelye, melyet ők récamier-nak neveztek, ugyanilyen téglaszínű lakkfestékkel volt bevonva. A két bútordarab összetartozott. A heverő fölött kisebb olajnyomat függött, aranyozott keretben, Lochner Madonnája a rózsalugasban. A képet, a berendezést az évek folyamán már megszokták, éppúgy, mint gurítható asztalkájuk bénaságát, melyet nem mozdítottak el az ajtó mögül, mióta egyik kereke kificamodott.

Amit nem tudtak megszokni, a szomszédos lakásból áthallatszó rádió hangja volt. Szomszédjuk már kora délután bekapcsolta készülékét, s nap mint nap végig kellett hallgatniuk a délutáni és esti műsort. Kovácsot leginkább a szünetjelzés idegesítette. Ilyenkor az asztalra csapott:

- Mégiscsak hallatlan!

Jolán felnézett. Helyeselt. Osztotta a férfi felháborodását. Méltatlankodtak, megbeszélték, hogy lépéseket tesznek majd. Azután kifogytak haragjukból, s ismét hallgattak.

Amióta az asszony esténként fejfájásról panaszkodott, a rádióbömbölés még nagyobb háborgást váltott ki belőlük. Kovács felpattant és lesietett a házmesterhez.

Követelte, hogy teremtsen csendet. Ingerülten beszélt. A házmester megsértődött, és szembe-szállt vele. Megtagadta kívánságát. Nem hajlandó figyelmeztetni a lakót, mert tíz óráig joga van nyitott ablaknál rádiózni. Egy ideig feleseltek egymással. Kovács visszavonult. Elszívott egy cigarettát, ágyba bújt és elaludt.

Megfeledkezett felesége panaszairól. Másnap délben, amint éppen egy számoszlopot adott össze, ceruzájával kísérve a sorokat, telefonhoz szólították. Jolán hívta fel.

- Honnan beszélsz? - kérdezte a férfi.

- Itt vagyok a Rákóczi úton - mondta az asszony. Kovács nem értette. Háromszor kellett Jolánnak megismételnie a mondatot. Idegesen kiabált a kagylóba. Szemorvosnál járt. Sokáig, nagyon sokáig vizsgálták. Meg volt ijedve.

- Mit mondott az orvos? - kérdezte a férfi.

- Semmit...

- Hogyan? Tessék?

- Semmit!

- Kérlek, tartsd a szájad elé a kagylót.

Nem boldogultak a készülékkel. Kovács végre megértett annyit, hogy Jolánnak vissza kell mennie a rendelőbe. Találkát beszéltek meg.

Jolán a biztosítóintézet folyosóit járta. Egyik teremből a másikba rendelték. Már három orvos megvizsgálta. Vért vettek könyékhajlatából. Hanyatt fektették, megint felállították. Kikérdezték töviről hegyire. Az asszony azonban nem emlékezett minden betegsége, melyen valaha is átesett, és szégyenkezve válaszolatott. Néhány hete lázas meghűléssel feküdt odahaza két napig. Természetesen nem tudta megmondani, mennyi láza volt reggel, délben és este. Az orvosok megunták a kérdeztetést, s visszatértek a szeméhez. Egy nagy, forgatható fekete abroncs elé kellett ülnie, s jeleznie, mit lát. A szerkezet megrémítette, s már-már arra gondolt, hogy meg fog vakulni.

Kovács azonban nyomban tudta, miről van szó. Hallott róla, hogy a látási zavarok az agydaganat tünetei. Ismerte ezt a kifejezést: pangásos papilla. A baj kizárólag műtéttel gyógyítható, s emlékezett egy stockholmi tanár nevére, aki egyedüli szakembere ennek a betegségnek, s akit a világ minden tájáról felkeresnek az emberek, mert más sebész keze alatt, a legkiválóbb legyen bár, csaknem biztos halál jár a műtét nyomában.

Egy kávéházba ültek be. Kovács igyekezett komoly arcot csinálni, s egyben könnyedséggel megnyugtanni az asszonyt, aki mit sem sejtett. Avval az utasítással bocsátották el a rendelőből, hogy másnap jelentkezék egy kórházban, mert további vizsgálatra van szükség. Be kell feküdnie egy-két napra. Kovács kíváncsian figyelte felesége nyugtalan mozdulatait. Arra gondolt, hogy ez az asszony halálra van ítélve. Szeretett volna megrendülést érezni, de valósággal felvillanyozta a nagy esemény.

Vendéglőbe mentek vacsorázni. Jolán már délután becsomagolt egy kis táskába. A férfi sokat fecsegett. Eleven történetekkel szórakoztatta feleségét, aki révetegen üldögélt mellette. Bort töltött neki. Jolán bizonytalan kézzel emelte meg poharát:

- Nem tudom - motyogta -, szabad-e most alkoholt innom?

- Egészen nyugodtan! - mondta Kovács. - Ennek semmi köze a dologhoz... - Gyengéden megérintette az asszony felső karját.

Nem szerette a feleségét. Végre számot vetett régóta tisztázatlan érzéseivel. Nem szereti Jolánt. Hat éve éltek együtt. Ezen az estén sokáig nem tudott elaludni, mert az forgott a fejében, hogy Jolán meghal. Reggel egyszerre indultak el hazulról. Megvárta, míg felesége felül a villamosra, azután folytatta útját a bank felé. A Lánchíd közepén azon kapta magát, hogy füttyörészik.

Estefelé meglátogatta az asszonyt. Széket húzott az ágya mellé. Kedvesen beszélt vele. Mindenkinek megbocsátott, még a rádiózó szomszédjuknak is. Lakását érdeklődéssel vette szemügyre, tudván, hogy rövidesen elhagyja. Most már ideiglenesnek érezte maga körül a világot, s rendkívül elégedett volt. Változásnak kell jönnie? Vajon sajnálja-e majd Jolánt? Feltétlenül, hiszen becsületes, derék asszony volt. A falnak fordult és elaludt.

Hajnalba felriadt. Szokatlan csend volt körülötte. Némóság. A szemközti sarokból nem hallatszott Jolán lélegzése, mocorgása. Olyan heves, szorongó érzése támadt, hogy kikelt az ágyból, és villanyt gyújtott.

Másfél óra hosszat ült a heverője szélén, mozdulatlanul. Odakint észrevétlen kivilágosodott. Mindent átgondolt és döntött.

Lázasan kezdett kutatni fiókjaiban. Végre megtalálta, amit keresett, Jolán fényképét. Régi felvétel volt, hajviseletét azóta megváltoztatta az asszony. Színtelenül mosolygott a képről. Kovács zsebre dugta, saját fényképével és a bejelentőlapjukkal együtt. Fél nyolckor elment a rendőrszobára. Innen egy fényképészhez sietett. Újra visszatért. Nem akarván elkészni a bankból, gépkocsit vett. Ebédidőig dolgozott hivatalában. Ekkor átment a közeli főkapitányságra. Útlevelet váltott ki kettejük számára, ezen fáradozott.

- Az utazás célja? - kérdezte a rendőrtisztviselő, aki az adatait feljegyezte.

Kovács habozott.

- Gyógykezeltetés - mondta végre.

A másik fejét csóválta. Még nagyon sokféle iratra volt szükség. Igazolnia kell azt is, mi baja van.

- A feleségem halálos beteg - mondta Kovács. A jóindulatú hivatalnok végül egy magasabb rangú rendőrtiszthez vezette őt. Megígérték neki, hogy elintézik az ügyét.

Két nap múlva, kora reggel, csakugyan kezében volt a két útlevél. Augusztus huszonhatodika volt, szombat. Jolánt délután engedik ki a kórházból. Még eddig semmit sem közölt vele, pedig pontos terve készen állt. Este indul a vonatjuk Bécs felé. Kedden már Stockholmban lesznek. Mákszemet sem érdekelt, hogy azután mi lesz. Talán soha többé nem térhetnek vissza hazájukba. De bizonyosra vette, hogy Jolánt megmentik ott.

A bank háromkor bezár, s csak hétfőn reggel nyitják ki. Kartársai mit sem tudtak felesége betegségéről. Délajt sebtében leltárt csinált egy papírszeleten. Azután zsebre vágta a papirost. Egy köteg bankjegyet csúsztatott irományai közé, s az egészet átvitte asztalához. Lehajolt, mintha az alsó fiókban keresne valamit. A pénzt sikerült belső zsebébe rejtenie, s amint felemelkedett s futólag körülnézett, látta, hogy senki sem törődik vele. Végtelenül egyszerű volt a dolog. Egyetlen adatot kellett csak hibásan bejegyeznie, s máris minden egyezett. Az összeadásokat amúgy sem ellenőrizték soha. Néhány perccel három után már az utcán volt.

Tízezer pengőt sikkasztott el. Ez bőven elég lesz az utazásra és a műtetre. Gépkocsin hazarohant, és szobájában átszámolta a pénzt. El akarta rejteni valahová. Kapkodni kezdett. Mégis, újra zsebre vágta a vastag csomót. Álmában sem gondolta soha, hogy tolvaj lesz belőle. Egyszerűen meg kellett tennie. Két napja, hajnaltájban, rátalált erre az útra, s tüstént tudta, rettenetes erővel érezte, hogy végig kell járnia. Meg kell tennie Jolánért.

Nevetségesnek, a buboréknál semmibbnek tűnt előtte a jog, a törvény tiltakozása. A felesége életét meg fogják menteni - és ennyi az ő dolga. Egyéb nem tartozik rá. Amerikában élnek-e majd tovább, vagy hazajön, és börtönbe kerül, teljesen közömbös most. Lesétált a Krisztina térre. Erősnek érezte magát, fiatalnak.

Villamosra ült. Úgy tervezte, hogy hat órára hazaérnek, s otthon majd mindent feltár Jolán előtt. Bőven marad idejük összeecsomagolni. A Keleti pályaudvarról indulnak. Menetrendje is volt, részletesen kijegyezte már útitervüket.

Az asszony felöltözve fogadta.

- Találkoztál a főorvossal? - kérdezte.

- Nem - mondta Kovács.

- Azt hiszem, nem is fontos. Mehetünk.

A férfi kissé elcsodálkozott.

- Nohát, majd elmondom én - szólt Jolán. - Nincsen semmi baj.
- Persze hogy nincs - mondta Kovács. - Meg fogsz gyógyulni.
- Tudod - magyarázta az asszony -, felszívódik majd, vagyis egy másik idegszál veszi át...
- Hogyhogy? - vágott közbe a férfi, homlokát ráncolva.
- Magam sem értettem pontosan. Az influenza csinált egy kis zavart. De máris jobban látok, s megszűntek a szédüléseim. Magától elmúlik majd.
- Ezt mondta a főorvos? - kérdezte Kovács.
- Igen. Miért csodálkozol annyira?

A férfi gyanakodni kezdett. Megkereste az orvost. Várnia kellett. Vadul gondolkozott. Megtapogatta zsebében a bankjegycsomót. Egy ápolónő intett, hogy fájjon be.

A főorvos udvariasan fogadta, de nem kínálta helytel. Sietett. Ugyanazt mondta, mint Jolán. Kovács megdermedt.

- Én, én - dadogta -, én abban a hiszemben voltam, hogy műtetre lesz szükség... A pangásos papilla...

A másik felkapta fejét:

- Micsoda? Szépen állnánk! - Nagyot nevetett. - No, nem! Nem. Azt már igazán nem! Arra ne vágyakozzék, uram! Hát, sok szerencsét.

Kezet nyújtott. Kovács kilépett a folyosóra. Megállt egy pillanatra. Hétfőn visszacsempészheti valahogyan a pénzt, s felfedezheti a hibát. Jolánnak tehát semmi baja nincsen. Benyitott hozzá.

- Gyerünk - mondta.

Nem nézett az asszonyra. Amint a villamosmegállónál ácsorogtak, felbámult az égre. Sütött a délutáni nap. Egy-két foszlott szélű felhő úszott fölöttük. Szekerek zörögtek az útesten. Hirtelen úgy érezte, elsötétedik az egész Thököly út. Jolán kis táskája, melyet kezében tartott, kinyílt, s csak éppen hogy sikerült elkapnia, mielőtt kiszóródott volna a tartalma. Annak a megértésével küszködött, hogy minden úgy folytatódik, mint azelőtt. A rikkancsok egy estilap címét kiabálták.

Hét óra előtt értek haza. Kovács, aki egész úton hallgatott, ledobta a táskát, és végigfeküdt a heverőn. „Fáj a fejem” - mondta. Jolán sajnálkozva nézte. Átöltözött és kiment a konyhába. Kovács hallotta, amint megnyitja a nyikorgó vízcsapot. Odakint egy motorkerékpár zúgott el. Egy gyerek rikoltott, cénahangon. Azután elbődült a szomszéd lakás rádiója. Híreket olvas-tak. Egy államfő békebeszédet mondott. A nagykövet jegyzéket nyújtott át. Az ellenjegyzék holnaputánig válik esedékessé. Részleges mozgósítás. Határsértések. Valaki reméli, hogy még fel lehet tartóztatni a háborút. A háborút?

Kovács felemelkedett fektéből. Érdeklődés csillant meg szemében. Halvány remény futott szét benne. Figyelmesen hallgatta tovább a rádiót. Véget ért a hírközlés. Feltápáskodott, és kiment a konyhába. Jolán burgonyát hámozott, előregörnyedve. Kis szünet után felnézett:

- Mi az?
- Semmi - mondta Kovács.

Tétován fűzte hozzá:

- Háború lesz.

Az asszony semmit sem válaszolt.

- Talán - mondta még Kovács Gyula.

Betette maga mögött az ajtót. A meleg szél megmozgatta függönyüket, és belelapozott a menetrend nyitott füzetébe, mely még mindig ott hevert az ablakpárkányon.

A kegyelem

- Mi a vacsora?

- Gombafőzelék...

Tibor szótlanul vette tudomásul a választ, s leült a hall legkényelmetlenebb zsámolyára. Odabent Mária öltözködött. Az ajtó félig nyitva volt.

- Oltsa el a nagylámpát - kiáltott ki türelmetlenül az asszony.

- Csak amíg teríték... - mondta a szobalány, meggyőződés nélkül. De aztán eloltotta a villanyt, csak a két falikar és az erna állólámpa világított.

November volt. Egy hónapja mást sem eszünk, mint gombát - gondolta Tibor. Gombaleves, gombapörkölt, gombapaprikás. Utálta a gombát. De idehaza mégis más volt minden, mint egy vendéglőben. Akármennyire bőségesen megrakja majd a tányérját anya, határozott mozdulataival, elkomolyodott arcával, engedelmesen meg fogja enni a gombafőzeléket. Március óta gyakran vacsoráztak így kettesben; márciusban vitte el apját a német politikai rendőrség, s a szerencsétlen ember május végén meghalt a fogházban. Kéthónapi zavarodott érzések után Tibor számára nagy megkönnyebbülést jelentett apja halálhíre; gyűlölte őt.

- Megint elmész, anya? - kérdezte, Mária fehér kezéről a vállára, aztán az arcára pillantva.

- El - mondta az asszony figyelmetlenül, s tovább kanalazta a főzeléket Tibor tányérjára. Fekete estélyi ruhát viselt, ami karcsúvá tette, de még nem volt kifestve s megfésülködve. Egy szőke hajtincs hetykén, kamasz lányosan lógott átlósan a homlokába. Mielőtt enni kezdett volna, körülnézett az asztalon. A szobalány aggodalmasan követte pillantását. Tibor nyakkendőjén állt meg a tekintete.

Elnevette magát. Arca feloldódott, állát kissé megemelte, s a szája körül, a szeme körül csupa mosolygó gödröcskébe, ráncokba gyűrődött fehér bőre. Önfeledten nevetett.

- Mit nevensz?

Mária nem felelt, csak nevetett. A fiú szorongva, reménykedve nézte. Kinevet - gondolta -, valamiért kinevet.

- Mit nevensz, no?

- Hogy áll a nyakkendő!

Amint két kézzel feléje nyúlt, Tibor gépiesen hátrált ültében.

- Hová menekülsz? Gyere közelébe.

Megkötötte a fia nyakkendőjét, eligazította, aztán gyengéden eltaszította magától Tibort.

- Hová méssz, anya?

- Rétsággy jön értem.

Tibor már nem figyelt a válaszra. Sebesen, idegesen ette ételét. Néhány napja elfogta valami vad sóvárgás egy gyerekkori emlék után, s a fájdalom, melyet oly kézzelfoghatóan érzett, hogy vonítani szeretett volna tőle, egyre tűrhetetlenebbé vált, úgyhogy délután felkereste Csapláros Jánost. Hét éve egy hosszú nyarat töltöttek együtt egy balatoni fürdőhelyen, tízesztendős volt akkor.

Szállodai szobájukra emlékezett mindössze, a tóparti vendéglő nagy teraszára, a kánikulára, a poros utakra, egy palánkra, melyen hatalmas falragasz hirdette, melyik a legkiválóbb fogpép. Esti villanyfényekre emlékezett a lombok közt, egy tangóra és átható barackszagra. Úgy tűnt, Máriának is barackszaga volt. Látta, amint anyja és Csapláros János, akit Ivánnak szólított, mint a többiek és tegezett, lassan jönnek elébe a sétatér felől. Az éttermi asztaluk nem volt messze a cigánytól. A fehér abroszon csinos csoportban állt a sótartó, a „Foglalt” táblácska, a fogpiszkálótartó és a mustárosbödönke. Hiányos, fellengzően vázlatos volt az egész emlék; gyötrelmesen vágyakozott rá, hogy újra átélje, úgy, amint volt. Egykori énjére vágyott, érzéseire, hangulataira, melyeket a kis szállodában, a homokos parton, az étteremben, a fürdőhely sétaterein, hőségben aszalódó fái alatt érzett; legjobb tudomása szerint javarészt unatkozott ott, tunya közönyösséggel tűrte anyja oldalán, hogy fusson fölöttük a nyár, semmit nem szeretett különösebben, sok mindentől idegenkedett, személyes kapcsolata jóformán csak a detektívregényekkel volt, melyeket Ivántól - Csapláros Jánostól - kapott kölcsön titokban.

Iván - úgy gondolta - éppen az ellentéte volt apjának, noha jó barátok voltak. Apja néha megérkezett szombat délután, s hétfő reggelig ott maradt. Ilyenkor kettős asztalnál vacsoráztak, és mulatniuk kellett. Apja mindenkit ismert, odainvitált, a cigányt is odahívta, s húzatta Mária fülébe a nótát, halkán énekelte, *„Szép asszonynak kurizálok”*, mindenki némán mosolygott az asztalnál, s a végén tapsoltak; az asszonyoknak virágot vett, pezsgőt bontatott, neki is adott egy fél pohárral. Tibor nem szerette a pezsgőt, siralmas mulatság volt ez neki, ez az egész cigányozás, az a gondolat is zavarta, hogy mit gondolnak majd apja felől a többiek, akiknek ugyanígy elrontja az estéjét, és akik ugyanilyen kényszeredett mosollyal feszengenek nyilván a helyükön.

Alapjában azonban az bántotta igazán, hogy Mária egy csapásra megváltozott ilyenkor, ha az ura megérkezett. Szébb lett-e, jobb kedvű, vagy éppen fordítva? Ezt nem tudta Tibor, de nem is volt lényeges. Más lett. Vele, a kisfiúval a kutya se törődött ezeken az estéken, csak Iván, a barátja próbálta meg egyszer. Valamit szólt hozzá, s ő felrezzent, találkozott a tekintetük, motyogott valami válaszfélét, s mindketten elfordultak. Megértették, hogy tévedés volt. De ha eljött a hétfő, s újra hármasban ültek az ebédnél, s újra kényelmesen, lustán beszélgettek csak, akkor Tibor boldog és sajgó szívvel érezte, hogy most ők kerültek felülre, ők ketten, Ivánnal.

- Van kedved holnap hajózni egyet, Tibor? - kérdezte Iván.

- Jó. Délelőtt?

- Délelőtt. Mit szól hozzá, Mari?

Mária nevetett. Tibor tudta, ez félig-meddig tréfa, hogy Iván őt kérdezi meg, menjenek-e hajókázni, de tetszett neki a tréfa, jó tréfa az ilyen, kedves, okos tréfa. Iván nem kínálta ugyan pezsgővel, de bármikor rendelt neki kovászos uborkát, mert azt nagyon szerette akkoriban, és összeszedte mind a csokoládés mignonokat a tartókból saját kezűleg, gondosan a vacsora előtt, amint végimentek az asztalok között a helyük felé. Béreltek két kerékpárt, s ebéd után, ha Mária aludt, Iván tanította őt biciklizni, futott a gép mellett, fogta a kormányt, meg a csomagtartót. Egyszer csúnyán összeeszeszk.

Tibor azt állította, hogy már tud kerékpározni, Iván kétségbe vonta. Arról volt szó, hogy átkerékpározzanak a szomszéd községbe. Végül Iván engedett, de feleúton Tibor felborult, a lánc elszakadt, s még meg is ütötte magát. Iván káromkodott, s hülyének nevezte a fiút. Tibor elsápadt, nagyon megsértődött. Némán tolták haza a gépeiket. Egész délután nem szóltak egymáshoz egy szót sem. A kávéházban talált rájuk Mária, megrökönyödve nézte az arcukat, aztán majdnem nevetőgörcsöt kapott. Csúfolódott velük, Iván kelletlenül lógatta a fejét: - Á, maga ehhez nem ért, Mari. Én voltam a hibás, ezt pontosan éreztem, s ezért aztán goromba-

sággal akartam kibújni a felelősség alól. - Tibor közbevágott, nem, ő volt a hibás. Nem, nem. Mindegy. Rossz volt a gép.

- Visszavonom a hülyét - mondta Iván komoran, s kezét nyújtotta. Kibékültek.

Iván akkor harmincéves lehetett, körülbelül egyidős Máriával, számolgatta a fiú. Sovány, fekete hajú férfi volt, az arca csupa ránc, s mégis fiatal. Az utolsó esztendőiben alig-alig látta.

Most azonban látnia kellett mindenáron. Hat óra lehetett, amikor Budára indult. A villamosa megakadt, hosszú sorban vesztegeltek a kocsik. Tankok, csapatok vonultak át a hídon. Tibor leszállt, belevegült a gyalogló tömegbe. Gyorsan lépdelt, utolért egy nőkből álló, hármas sorokban menetelő csoportot. Kisebb-nagyobb batyut cipelt mindegyikük. Időnként az él megállt, a többiek felzárkóztak, s tájékozatlanul nézelődtek, forgatták a fejüket. Legtöbbjének be volt kötve a feje valami törülközővel vagy kendővel, mert most ugyancsak csepergett az eső, de bármikor újra megeredhetett. A menet elkanyarodott jobb felé; egy géppisztolyos, karszalagos suhanc futkosott mellette; a sarkon túl egy kövér férfi holtteste feküdt a járdán hanyatt, újságpapírral letakarva, csak a lába látszott, „vigyázzban” fekvő két sárga félcipő; közlekedési akadály volt, a nők sorban kitértek, ami csak rontotta a kis csapat amúgy is oly kevésbé katonás mozgását.

Sötét volt. A Margit körút kirakatredőnyei le voltak húzva. Egy kávéház ajtajából egy lány ugrott ki, Tibor csaknem nekiment. „Fel ne lökjön, hé” - szólt a lány, s egy pillanatra egymás arcába néztek. Egy német katona lépett most ki a kávéházból, a nő mellé állt, s ő is megnézte Tibort. Aztán egymásba karoltak s fecsegték, andalogva odébbmentek. Tibor szaladni kezdett.

Csapláros János egy új bérház hatodik emeletén lakott. A fiú kifulladt a lépcsőktől, várt egy kicsit, mielőtt becsöngetett. Megfésülte a haját. Az első csöngetés után sokáig várt, de semmi nem mozdult. A lépcsőház is üres volt. Újra csöngetett. Aztán megint, megint.

Most, hogy nyilvánvalóvá lett, Iván nincsen idehaza, s nem láthatja és nem beszélhet vele, egyszerre az is világossá vált előtte, hogy mi hajtotta őt ide. El akarta mondani barátjának elhatározását.

Görcsösen nyomta a csengőt, de hiába. Mennyi idő telt el? Alig emlékszik rá, hogyan került haza. A villamoson egy alacsony asszonyosság ölelgetett egy német katonát, „Kamerád, kamerád”, a pesti hídfőnél megint elakadt a kocsi; leszállt, s állati félelem fogta el.

De hát mi lesz? Mi lesz már? Nem történik semmi? Vacsora közben felbőgtek a szirénák, Tibornak jólesett ez a hang, lélegzethez jutott. Tíz perc sem telt el, lefújták a légveszélyt. Mária fészülködött.

- Hová mész, anya?

Tibor odaállt az asszony háta mögé.

- Még hányszor fogod megkérdezni?

- Ne haragudj...

- Már mondtam, hogy Rétsággy jön értem.

Szünet támadt. Mária oldalt fordította a fejét, hogy lássa a fia arcát.

- Mi bajod, Tibor?

Semmi válasz.

- Felelj, mi bajod?

A fiú halálsápadtan állt mögötte.

- Megnémultál?

- Nem lehet - dadogta Tibor. - Nem lehet, anya.

- Mit nem lehet?

- Ne menj el ma este - nyögte a fiú. Leült és kezébe fogta a fejét.

Az asszony egy utolsót fésült a haján, aztán felállt, a fiához lépett, és szórakozottan meg-simogatta. Tibor lerázta magáról a kezét és felugrott. A szekrényig hátrált.

- Mari - kiáltotta torkaszakadtából, mert régebben így is szólította az anyját -, Mari! Mari! Semmit nem mondhatok, drágám!

Ott állt előtte az asszony, egyenes derékkal, mint mindig, s hűledezve nézte. Egy lépést tett feléje. Tibor iszonyodva emelte szeme elé a kezét, aztán megfordult, felkapott egy könnyű empire széket, és belevágta az üvegszekrénybe. Azután kitámolygott az előszoba felé. Nekidőlt az ajtónak, és háyni kezdett.

Sokáig erőlködve hányt. Verejték lepte el a homlokát. Elhomályosult, s újra kitisztult az agya. A földön ült, mellette Mária kuporgott, és a fejét fogta.

Odasimult az asszony mellére, Mária magához szorította őt, érezte a rizsport és a régi barackszagot. Nagyon gyenge volt.

- Úgy félek, Mari - suttogta.

- Ne félj, kisfiam. Nyugodj meg.

Félt az egésztől, amit vállalt. A hamis egyenruhától, az állítólagos laktanyától, az emberek legnagyobb részétől, akiket ott látott. Gyanakodott. Félt, hogy becsapják, hogy ostoba volt, hogy kalandorok, kültelki csirkefogók közé megy. Feljebb csúszott, s fél karjával átölelte anyja derekát. Most elmond mindent, elpanaszol mindent.

- Mari.

Lenyelte a szót. Olyan fájdalmas boldogság hasított a szívébe, amitől egyszerre kijózanodott.

- Maradjak itthon veled? - kérdezte halkan Mária.

Micsoda ez? - gondolta Tibor. - Micsoda ez a mondhatatlan édesség, itt ülni vele a földön? Igen, most kizsarolhatná, hogy itthon maradjon, nem is kellene mindent elmondania, még talán akkor is itthon maradna vele, ha átlátszó sértődöttséggel nemet mondana. Csakhogy ez kevés, s amellett közönséges erőszak, ez így nem kell neki. Neki minden kell, a csoda kell, az kell, hogy *más* legyen Mária; hogy efféle zsarolás nélkül se álljon szóba soha azzal az emberrel; hogy értse meg szó és erőszak nélkül is, ha kell, s érezzen úgy, mélységesen érezzen úgy mindig, mint ő.

- Mit kezdtél mondani? - nógatta az asszony szelíden.

- Milyen szép vagy.

Mária felnevetett, megcsókolta a fiút és felállt. Tibor is feltápáskodott.

- Tudod - mondta -, nem bírom a gombát.

Mária már a tükör előtt állt. A vállpántját igazgatta.

- Szegény drágám... - szólt hátra.

Mintha csöngettek volna. Tibor azt látta, hogy anyja kifelé megy, s az ajtóból még visszaszól.

- Feküdj le...

Egyedül maradt a lakásban. Fél tízig járt fel-alá. Nyomorúságán töprengett. Egyszer, régen, szembeszállt Máriával, amikor egészen nyilvánvaló igazságtalanság érte. Az asszony letorkolta és megharagudott. Akkor nem bírta elaludni. Nem bírta ki, hogy haragban váljanak el. Mit csináljon? Hallotta, amint Mária is lefekszik. Vajon ég még nála a villany? De hát csak nem mehet át bocsánatot kérni tőle, amikor neki van igaza, s ez okvetlenül ki fog derülni? Micsoda helyzetbe kerül aztán? Mária is szégyellné magát. Hánykolódott, és dadogva bocsánatot kért. Mária félálomban megcsókolta, s a dolog így rendbe jött, mert amitől annyira félt, az nem okozott semmiféle bonyodalmat. Kiderült csakugyan, hogy igaza volt, de Mária emiatt sem zavart, sem szégyenkezést, sem más hasonlót nem érzett. Így aztán könnyű gyakorlattá vált számára ez a megoldás. Nyolcéves lehetett, vagy több?

Miért ilyen szánalmas nyomorult? Résztvétlenséget érzett önmaga iránt, a megsemmisülés közönyös indulóját kopogták lépései az üres szobákon át. Összeszedte holmiját, két könyvet, önborotváját, amire még éppenséggel nem volt nagy szüksége, meleg ujjasát, s nekiindult, mert fél tízet mutatott az óra.

Négy hét múlva az orosz csapatok körülkerítették a várost, s megkezdődött az ostrom. Januárban megsebesült a lábán, néhány hétig egy ferencvárosi bérház pincéjében feküdt, azután, félreértés folytán, fogolytáborba került két társával együtt. Májusban mind a hárman kiszabadultak, Tibor hadnagyi rangot kapott és egy kitüntetést, mert januárban, szerencsés véletlen révén, sikerült lefegyvereznie egy kisebb német egységet, s a harcokban is kitűnt. Ő jellegtelen zűrzavarra emlékezett az egészből. Sebe közben begyógyult, de kérésére leszerelték.

Egy barátjánál lakott. Forró nyár köszöntött rájuk. Egy napon olvasta az újságban, hogy Rétsághty elfogták Alsó-Ausztriában. Egy este, nyolcadik napja volt a fővárosban, zörögtek, Csapláros János nyitott rá a kis cselédszobában.

- Tibor! Mi van veled?

- Szervusz, Iván...

- Hát így kell felkutatnom téged? Miért nem jössz haza?

- Haza?

Egy katonatiszt jött be Iván nyomába, a férfi intett:

- Mindjárt, Béla.

- A kocsi várjon?

- Várjon.

A másik tisztelgett és eltűnt. Csapláros János valami államtitkár lett, vagy efféle, rémlett Tibornak.

- Haza - mondta Iván nyugodtan -, feleségül vettem Máriát.

- Rétságshoz akart hozzámenni - mondta Tibor.

- Tudom. Nem igaz.

- De igaz.

Iván egy mozdulatot tett.

- Nem megyek haza - mondta Tibor, s lehajtott a fejét.

Furcsa beszélgetés volt ez. Tibor leült az ágya szélére, mintha védekezne valami ellen.

- Haragszik rád - mondta Iván.

- Igen? Mondd meg neki, hogy én nem haragszom rá.

Aztán egyszerre megunt a saját hangját. Felállt.

- Azt hiszed, Iván - kérdezte szenvedélyesen -, hogy téged szeret? Fűtyülne rád, ha most ők... ha nem mi győztünk volna... Olyan - tette hozzá erősen gondolkozva -, olyan, mint egy utcanő. Ringyó.

- Mi, mi?

- Ringyó.

A férfi felkiáltott. Előrelépett és arcul ütötte a fiút. Tibor csodálkozva nézett vissza rá, s aztán egyszerre mohón folytatta:

- Igen, rossz, szívtelen!

Várt. Csapláros János rámeredt, nem mozdult.

- Hallod? - mondta a fiú. - Szívtelen, rossz asszony. Hallod?

Szédülten álltak egymással szemközt. Végre Csapláros János összeszedte magát, sarkon fordult és kirohant. Tibor lerogyott az ágyra. Zokogni kezdett, annyira fájt, hogy Iván másodszor nem ütötte meg. Utoljára sírt ekkor. Tudta, hogy soha többé nem találkozik egyikükkel sem.

De rosszul tudta. Július végén, alig két hónap múlva, meglátogatta Máriát. Ott maradt ebéden, s még az is szóba került, amiből aztán semmi sem lett, hogy majd esetleg hozzájuk költözik. Nem kért éppen bocsánatot Ivántól, de kissé benne volt kézfogásukban ez a bocsánatkérés. Beszélgettek, mosolygott. Észrevette, hogy az üvegszekrényt Mária megcsináltatta azóta. Búcsúzaskor megölelték egymást.

- Legalább aztán gyere el.

- Jó - bólintott -, jó. Majd eljövök.

Nem sietett kibontakozni az öleléséből. Csak hadd essék jól neki, már nem félt, óvatosan mélyet lélegzett Mária barackillatából. Igen, eljön majd. Ha nem is szombaton, de két-három héten belül.

- Milyen udvarias vagy ma - mondta az asszony.

Egy pillanatra elkomolyodott, de aztán megint mosolyogtak. Tibor könnyűnek érezte magát, amint lépegetett a lépcsőn lefelé. Tudta, hogy már szabad, hogy megmenekült valamitől. Szívtelen lenne Mária? Részvétlen, mint a valóság; de ez már nem fog fájni neki többé, vagy egészen pontosan: ezt a fájdalmát már olyan gúnyos-ismerősen nézi majd, mint egy idegen tárgyat... amiképpen tehetetlen Mária kedvességével, érintésével, hangjával szemben is, mindig hatni fog rá abban a pillanatban, csak hogy mindezt tökéletesen tudja, bármikor kiszámíthatja... Jó ez - gondolta -, jó így mellékesen szeretni. Hová lett a hosszú évek végtelen szerelmes gyűlölete?

Kilépett az utcára, s átfutott a szívéen egy röpke kishitűség: de hát akkor mire való volt minden nyomorúsága? A Duna-part felé indult, ruganyosan lépdelt, kissé vonszolva maga után a lábát, mint a futó, akinek vasgolyókat bilincseltek a bokáira, de most mégis megtanult velük járni. Munkások aszfaltozták egy gránáttölcser helyét. Az omladékokra szemét rakódott, a cserepekre homok, aztán kötörmelék, ezt is lehengerelték, s ráillesztgették a bazaltkockákat. Forró szurok főtt az utcán. Szállt a por a romok fölött, ragyogott a nagy nyár.

Keléby

Októberben halt meg Keléby. A Horánszky utcában halt meg, egy hosszú és szűk albérleti szobában, ahol évtizedek óta lakott. Embóliája volt, tüdővérzés ölte meg egy éjszaka, párosulva egy sajnálatos balesettel. A hónap vége felé történt. A ridegre fordult időjárás váratlanul felengedett, s szép, langyos, napsütéses, kései vénasszonyok nyara örvendeztette meg a város-lakókat.

Keléby után nem maradt sok holmi. Az apróságokon kívül egy öltözet ruhából, egy útitáskából és tizennégy különféle zsebórából és karkötőórából állt a hagyatéka. De minthogy sem rokona, sem barátja, sem ismerőse nem volt, ez a kevés is fejtörést okozott a szállásadónőjének.

Keléby nagyon szerette az órákat. A tizennégy óra közül az egyik azonban voltaképpen nem volt az övé. Egy Mészöly nevű fiatalemberé volt, aki hat évvel ezelőtt meghalt vagy eltűnt. Ez a Mészöly újságíró volt, verseket írt, és minden éjjel ott ült az Egyetem kávéház belső traktusának egyik páholyában, két asztallal odébb, mint Keléby. Rendszerint éjfél után egy órakor érkezett, és háromig, négyig maradt. Olvasott, tűnődött, feketézett. A kávéház üres volt, az is előfordult, hogy csak ők ketten ültek benn.

Keléby lágy tojást evett pohárból, mindig sokáig bajlódott vele, de a felét mégis mindig otthagya. Ötvenhárom éves volt ekkor. Az újságíró már ismerte látásból; látta, milyen mese-szerűen sovány ember, milyen csúnya bajusza van, látta, milyen idegesen és fájdalmasan unatkozik, látta, mint bíbelődik lágy tojásával, elolvassa az Esti Kurírt, majd teát rendel, két óra körül, egy ideig pancsol a teájával, félretolja, újra elolvassa az Esti Kurírt, s három óra előtt néhány perccel int a főpincérnek, kiszedi keretéből a teljesen kiolvasott napilapot, összehajtogatja, zsebre teszi és távozik. Minden éjszaka látta, mindig utánanézett, noha egy mákszemet sem érdekelt. Guszti, a főpincér unalmában elkíserte Kelébyt a forgóajtóig, s visszajövet rendszerint rákacsintott Mészölyre, ami ilyesfélét jelentett: „Ez aztán a mamlaszok mamlasza...”

Gusztival néha kellemetlenül éleskedett a sovány, ismeretlen madárijesztő, ilyenkor a Guszti csak a ruhatárig kísért, s visszajövet megállt Mészöly asztalánál. Az újságíró felnézett, és megértően várta a pincérből nyilván kikíváncsozó megjegyzést. Guszti egy kevés felindulással küzdött.

- Tudja - hajolt le végre az újságíró füléhez -, nem rossz ember.

- Igen?

- Jó fiú - magyarázta a pincér. - Jó fiú, hogy úgy mondjam.

- Hm.

- Nem kell komolyan venni, kérem.

- Persze...

- Hozzak valamit? Tojást pohárban? Két toj-poh?

- Nem kérek, köszönöm. Hehehe, toj-poh.

Mészöly természetesen érdektelen hülyének tartotta Kelébyt, aztán meg nem is tartotta olyan hülyének, semmi esetre sem hülyébbnek a többi embernél, amivel a többi embert akarta megsérteni gondolatban, és természetesen vágyakozva tisztelte, mint a többi rejtelmes felnőtt-

tet, hogy mindenféle nagy pénze van a tárcájában, és ha kedve jön, rendelhet ezt-azt, Adria-szeleteket, børszivart, hogy a fene enné meg.

Aztán visszamerült a Times vasárnapi irodalmi mellékletébe, hogy a megnyugtató laposságokkal újra meg újra összevetve saját tollának színeit, erőt és bizakodást merítsen a félig értett cikkekből.

Keléby egy nagy biztosítóintézetnél volt tisztviselő, s csakugyan mindig volt pénze. Százyolcvan pengő fizetést kapott minden elsején, ebből kifizette a szobát - reggelivel -, vagyis harminc pengőt, ebédelni sohasem ebédelt, ellenben esténként gyakran vacsorázott a Rudolf kávéházban, egy pengő hús fillérért, s a többit mind az Egyetem kávéházban költhette el, ami naponta csaknem négy pengő volt. Természetesen nem fogyasztott minden este négy pengő árát, s így állandóan fölös pénze volt.

Történt egy este, hogy Mészöly jóval korábban érkezett a kávéházba, mint szokott, még talán tizenegy óra sem volt, s a belső helyiség minden asztalánál ült valaki. Megállt az oszlopnál, s forgatta a fejét. A kongás-bongás, tálcacsörgés lassan folyt össze fülében, a sok lámpa fénye észrevétlenül kezdte szédíteni, amikor tehetetlensége tetőpontján egyszerre azt érezte, hogy valaki megérinti könyökét. Guszti volt, a főpincér. Szelíden az egyik páholy felé irányította, Keléby asztalához. Így ismerkedtek meg. Mészöly megrémült. Ettől fogva azonban éjszakánként mindig köszöntek egymásnak, s egy alkalommal az újságíró, valami bonyolult lelki-furdalástól hajtva, megint odaült Keléby asztalához.

Augusztusra megszokták egymást. Már természetesnek találták, hogy az üres kávéházban egy asztalnál ülnek, s ha Mészöly eleinte pusztán önsanyargatásból, Keléby pedig pusztán illedelemből és szeretetből beszélgetett s olyasmiről, amiről kölcsönösen azt képzeltek, hogy a másikat érdekli, és ilyenképpen egyformán unták egymást, és unták önmagukat, most már pompásan kialakult a társalgási módszerük is; olvasmányukból időnként felnézve, ki-ki megtette megjegyzését, nem zavarva vele a másikat, és nem zavartatva a másiktól. Az újságíró olykor gúnyos fölénnel sújtott le valamilyen cikkre, tanulmányra, rövid, elmés és megsemmisítő vágással intézte el olvasmányát. Ilyenkor Keléby is felnézett, aztán kis idő múlva megjegyezte, hogy nem is dohos a kávé, amit kapott, nem is penészes, hanem inkább savanyú. Vajon mitől savanyú?

Mészöly bólongatott. Egymást még változatlanul unták, de legalább önmagukat nem unták már. Még mindig jobb - gondolta -, hogy Kelébynek mondja el véleményeit, ötleteit, elméleteit, mintha senkinek se mondaná el. Keléby pedig úgy érezte, semmi hátránya nincsen abból, hogy ez a fiatalember itt ül vele szemben, sőt, akár el is beszélgethet vele az ember. A nyár vége felé cirkuszba mentek egyszer, ezt megelőzően már tegeződő viszonyba kerültek, mert Keléby egy éjszaka, kezdődő nátháját gyógyítandó, konyakot kezdett rendelni, s végül mindketten berúgtak; még előbb történt azonban az, hogy Keléby szemet vetett Mészöly karkötőórájára, engedélyt kért, hogy megnézze közelebbről, fél szemére csippentette a mellényszéből kihalászott kukucsálóját, erélyes és biztonságos mozdulattal szétpattintotta az órát, két féltékére választva, amit tulajdonosa tagadhatatlan riadtsággal szemlélt, s így vizsgálta feltárt belsejét, kerekeit, köveit, bal kezével, mint valami acélfogantyúval, mozdulatlanul magasba tartva, nyakát, sovány fejét finoman beigazítva a művelethez.

Mészöly megtudta, hogy Keléby a harminc esztendő alatt, amióta ezt csinálja, milyen csodálatos módon hozott már helyre reménytelennek látszó óraszerkezeteket, műkedvelő létére. Megtudta, hogy barátainak, hivatalnoktársainak, mindenkinek ő javítja az óráit, és hogy joggal bíznak benne. Megtudta, hogy minden délután evvel foglalkozik odahaza, hosszú évek

óta. Azután Keléby letette monokliját, s egyenesen Mészöly arcába nézve, összepattintotta megint az órát.

- Sokat késik? - kérdezte.

- Egy-két percet.

- Hm. Egy alapos tisztogatás mindenestre ráfér.

Magával is vitte az órát. A javítás munkája azonban elhúzódott. Közben berúgtak, össze-tegeződtek, cirkuszba jártak, ahol egy tigrisszelidítő működött ingatag rácsai mögött, bili-árdozni kezdtek éjszakánként, egyre gyakrabban tértek át feketekávéjukról és teájukról a nehéz szeszre, az óra még mindig megfigyelés alatt állt. Egy este pedig, mikor az óra még mindig Kelébynél volt, Mészöly nem jött el a kávéházba, s másnap sem és harmadnap sem, sőt pontosan hat évig hiába várta Keléby fiatal pertu barátját, hírt sem hallott felőle. Háború tört ki, és lefolyt, véget ért. Sokan meghaltak, sokan életben maradtak. Mészöly eltűnt, valószínűleg elesett, vagyis pontosabban, valószínűleg meggyilkolták. Keléby életben maradt.

Élt, de nehezen. Állását elvesztette, mert a biztosítótársaság megszűnt, tönkrement. Lótott-futott. Lába nem bírta a gyaloglást. Ekkor már öreg volt, öreg és beteg. Senkit nem ismert, sehol nem kapott munkát, sehogyan sem tudott pénzt szerezni. Eladogatta ruháit, tépelődött.

Egy reggel szállasadónője kopogtatott nála, s egy ismeretlen nőt vezetett be hozzá. Egy hosszú ezüstláncon függő, régimódi órát nyújtott át a nő, s arra kérte, nézze meg, meg lehet-e indítani, mert szeretné eladni.

Meg lehetett indítani, bár volt némi munkája vele. Az idegen asszony hamarosan újra megjelent Kelébynél, s ragyogó arccal nyújtott át egy kis csomó bankjegyet. „A javításért” - mondta.

Így történt, hogy Keléby pénzt kapott azért, ami számára multság volt, s ezt a pénzt el is fogadta. Így történt, hogy a házból, a szomszédból, mindenhonnan, egyszerre kezdtek elárasztani megbízásokkal, megrendelésekkel, javításokkal, átalakításokkal. Munkáját elég jól megfizették; nagy hiány volt órákban.

Egyszerre lett jövedelme. Életrendje teljesen felfordult. Korán kelt, délig dolgozott a szobájában, s a délutánjait, amelyeket több évtizeden át óraskodással múlatta el, most pihenésre szánta - aludt vagy sétált, egyszer-kétszer beült az Egyetem kávéházba is.

De mindez mégsem volt rendjén. Keléby hitványabbnak érezte magát a kutyánál. Sokat fáj a feje. Minduntalan elfáradt. Keze reszketett, szeme szédült a fogaskerekektől. Megállt, letette szerszámát, képtelenül sovány ujjaival sokáig nyomogatta a halántékát.

Félelemmel és gyűlölettel nézte az idegen órákat. Az ő tizennégy órája nagyjából a falon lógott, falemezekre szögezve, vagy nyitott tartókban állt a nagyobbik asztalán - mint Mészölyé is, amely az utóbbi időben megint késni kezdett.

Szeptemberben még mindig tartott a nyár. Keléby abbahagyta az óraskodást, nem fogadott el több megbízást. Sikerült kapnia valami kis munkát. Egy zsákvarró üzemben alkalmazták, írnokfélenek. Háziasszonya csodálkozott, majd többé-kevésbé felháborodott ezen az érthetetlen lépésén, amikor megtudta, milyen kevés fizetést kap Keléby ebben a kis műhelyben.

- Amellett - mondta - ez aztán igazán nem úriembernek való foglalatosság...

Keléby tréfálni is szeretett volna, azt is szeretne volna megmagyarázni, hogy ő nem azért órasműveskedik, hogy fenntartsa vele az életét, hanem azért tartja fenn az életét, hogy órasműveskedhessen, de fáradt is volt, s ezért csak annyit mondott: „Mindegy már, kérem, hiszen úgyis elpatkolok hamarosan.”

Októberben úgy élt már megint, mint régen, délutánonként előszedte óráit, és estig pepecselt velük. A hónap végén halt meg, egy éjszaka. Fuldokló köhögési rohamra ébredt, nedves meleget érzett az arcán. Rögtön tudta, mitől van szó, többször megtörtént már vele. Nem bírta meggyújtani a villanyt, csak kaparászott a kapcsoló után. A vérzés rettenetesen fojtogatta, szorította a mellét. Tántorogva állt fel az ágyán, kiáltani próbált. A falnak dőlve kapaszkodott tovább; felfelé, egyre feljebb kíváncozott. Rálépett bicegő asztalkájára, és kiegyenesedett.

Hová nyújtózzék még? Csak azt érezte, hogy a lába kicsúszik alóla, s a feje, mint idegen tárgy, nagy zajjal koppan a márványlapon, aztán nem érzett és nem hallott többet semmit. Közvetlenül az ágya mellé zuhant a teste, s úgy is maradt. A reggel még messze járt, messze Ázsiában. A hosszúkás szobában csend volt, Keléby szíve megállt, csak a tizennégy óra ketyegett tovább a falon meg az asztalon, más-más hangon, rendületlenül; így utaztak az időben, szobástól, utcástól, bolygóstól, így utaztak tovább.

Két mese

A művész és a halál

A művész megtörülte agyagos kezét, és érdeklődő kifejezést erőltetve arcára, a halál felé fordult.

- Mit óhajtasz tehát?

- El akarlak vinni - mondta a halál nagyképűen.

Habozott.

- Látom azonban - tette hozzá kényszerülten -, hogy még nem fejezted be a szobrodat.

- Még nem - bólintott a művész.

- Nos, alkudhatsz velem, tekintve, hogy rokon a szakmánk - mondta a halál. - Egyazon megrendelőnek szállítunk mindketten, az örökkévalóságnak. Én is formát adok a változékonyak, oldozgatom a tér, az anyag és az idő bilincseit...

- Csak semmi metafizika - vágott közbe a művész fagyosan -, nagy kontár vagy.

- Gondolod? - vigyorgott a halál.

- Mindenesetre amatőr. Adj még egy napot, hogy befejezzem a szobrom.

- Elég lesz egy nap?

- Bőven.

- Jó. Kapsz egy napot még. Agyagod van?

- Van.

- Akkor hát iparkodj - mondta a halál, és magára hagyta a művészt.

Másnap újra megjelent a kis műteremben.

- Elkészültél? - kérdezte.

- Eredj a pokolba - kiáltotta a művész idegesen.

- Hohó, kedves kartársam - mondta a halál szemtelenül -, letelt az időd, viszlek.

Megnézte a készülő alkotást.

- Hiszen tegnap óta semmit sem haladtál!

- Semmit.

- Azt mondtad, elég lesz egy nap.

- Úgy látszik, tévedtem.

- No de semmit sem dolgoztál...

- Kevés az agyag - vont vállat a művész. - Kicsi a műterem.

- Hát jó - mondta a halál. - Neked adom ezt a hegyet itt, s ezt a völgyet itt. Mennyi idő kell?

- Nem tudom. Tíz nap.

- Kapsz száz napot - jelentette ki a halál nagylelkűen, és megint távozott.

Letelt a száz nap, s a halál újra megjelent.

- Itt vagyok - mondta.

- Gyerünk - mondta a művész.

- Hadd látom a szobrodat.

- Hagyjad. Gyerünk csak.

- Miért? Talán még mindig nem fejezted be?

- Nem.

- Ej, hát mit csináltál száz napig?

- Semmit.

- Kétségbeejtő. - Megnézte a szobrot, s azon csakugyan semmi változás nem látszott. - Már régen el kellett volna vigyelek. Szörnyűséges vagy. Úgy látszik, tudod, hogy nem vihetlek el addig, amíg be nem fejezted a művedet.

- Nem tudtam.

- Magasabb helyről jött ez a nyomatékos utasítás. Hagynom kell, hogy elkészítsd a szobrodat, mert művészeted is a mi ügyünket szolgálja. Fontos, bizalmas - ezzel a jelzéssel kaptam az aktát. Mit ábrázol majd voltaképpen ez a szobor?

- Az életet. Teljes szépségében.

- Nem is értem - dünnyögte a halál.

- Én értem.

- Egyszóval, mire van szükséged?

- Arra, hogy hagyj békén.

- Megkapod az országot itt körülöttem.

- Kevés - mondta a művész.

A halál összeráncolta homlokcsontját.

- Jó - mondta -, megkapod az egész világot, tengerekkel és egekkel és Carrara minden márványával.

- Kevés - mondta a művész.

- Kevés! Kevés! Mi kell hát neked? A végtelenség, a korlátlan végtelenség?

- A korlátlan végtelenség - mondta a művész.

- Micsoda gyerekesség ez - mondta a halál. - Hát legyen a tiéd. Szabad vagy. Az idő is a tiéd. De tudjad, abban a szempillantásban itt vagyok érted, amint befejezted a művedet.

El sem búcsúztak. A művész nevetve nézett a halál után. Övé volt megint a korlátlan végtelenség. Határidő nem volt kikötve. Vett egy marék agyagot, s egy fél nap alatt kényelmesen befejezte művét.

A halál ugyancsak elcsodálkozott.

- Azt hittem - mormogta -, hogy mindenáron élni akarsz. Miért siettél úgy?

- Egy csöppet sem siettem. Már csak egy fél napi munkám volt hátra.
 - De ezt nem tudtad sem egy nap alatt, sem száz nap alatt bevégezni, amíg korlátlan időt nem kaptál rá.
 - Nem tudtam - nevetett a művész.
 - S most tiéd lehetne az élet, a végtelenség. És ilyen könnyen lemondasz róla? Visszaadod?
- A művész nem felelt, csak nevetett tovább.
- Mehetünk? - kérdezte a halál.
 - Mehetünk.

A művész nyakára csavarta kedves, piros sálkendőjét, berakta szekrényébe a szanaszét heverő poharakat, s egy régi dalt dudorászva, amelyre vanszteppet táncolt egykor, elindultak. Esti hét óra volt. A halál fecsegett erről-arról, kaszája ingadozott a vállán. Ráérősen lépegettek a völgy oldalában csenevész bokrok, lucfenyők között.

Az utolsó mese

Volt egyszer egy elvarázsolt királyfi, aki egy tündérszép királykisasszony kezére pályázott. De csak úgy kaphatta meg, ha előbb legyőzi a hétfejű sárkányt, felépíti a kacsalábon forgó kastélyt, s felébreszti és megnevezteti a befalazott, alvó királykisasszonyt. Sok-sok vesződés, kaland, hőstett, utazás és munka árán legyőzte hát a hétfejű sárkányt, felépítette a kacsalábon forgó kastélyt, és felébresztette az alvó királykisasszonyt. No, az mindjárt elmosolyodott, s megtartották a lakodalmat.

Aztán, hogy ez is véget ért, leültek egymással szemben, és mosolyogtak.

De eltelt egy nap, s még egy, még egy. Már az első is igen hosszú volt, mert sok órából állt, az órák meg sok percből, a percek sok másodpercből.

- Hát most mihez fogjunk? - kérdezte a királyfi.
- Most boldogok vagyunk - mondta a felesége.
- Igaz is.

De három nap múlva a királykisasszony szólalt meg.

- Mit is csinálunk most? - azt kérdi.
- Hát boldogok vagyunk - mondta az ura.
- Vagy úgy, persze.

Megint mosolyogtak egymásra egy napig, de akkor egyszerre felállt mind a kettő.

- No csak.
- Van egy ötletem - mondta a királyfi. - Befalazlak és elaltatlak megint.
- Jó!

- Lerombolom a kacsalábon forgó kastélyt, és föltámasztom a hétfejű sárkányt. Hogy újra legyen mit építenem, és legyen kit legyőznöm.

Neki is fogott mindjárt. Csakhogy ez nem volt már olyan egyszerű. Sem sok vesződség, még több hőstett, sem kaland, jövés-menés árán nem bírta lerombolni a kastélyt, mert az mindig elfordult előle a kacsalábakon -, még kevésbé bírta helyére tenni a sárkány levágott hét fejét, s nem lehetett a királykisasszonyt sem befalazni, elaltatni többé. Teltek a napok, amikből hónapok lettek és rövid esztendők, s így küszködtek.

Még ma is élnek, ha meg nem haltak.

Uszodai tolvaj

Cholnoky volt az osztály egyik legjobb matematikusa, de barátja, Szomor Péter nemcsak jó matematikus volt, hanem úszóbajnok és csinos fiú is. Cholnoky magasabb volt barátjánál, testes, lomha mozgású ember. Mintha az esze is lassabban járt volna. Hosszas tünődés után válaszolt a legkönnyebb és a legnehezebb kérdésekre egyaránt; ilyenkor úgy látszott, megfedkezik az egész külvilágról. De a feleletei azután meglehetősen bizonyosak voltak. Hogy miért töpreng annyit egyszerű dolgokon is, amikor aztán ő is csak azt mondta végül, amit bárki más már előbb kimondott volna: hogy ilyenkor mi jár a fejében, miféle rejtett ellenvetések, ezt senki sem sejtette, Csak Szomor Péter. Mulatott Cholnoky Gáboron, de olykor türelmesen megvárta, hogy barátja agya elvégezze a maga nehézkes utazását, s végül megkapjon egy kurta igenlő bólintást, amit majd zsebre vághat, felhasználhat, köszönő szó nélkül, megtakarítva magának egy csomó fáradságot. Mégis Szomor Péter gondolkozása járt volna lassabban? Nem, hanem alapjában kettejük közül ő volt a lustábbik; és ez még merészebb állítás, s még hamisabb képet fest róluk. Mi az, ami annyira megkülönböztette őket? Cholnoky szegény fiú volt, apja nem élt, Szomor Péter szőke haja mindig frissen volt nyírva, cigarettázott, hacsak nem készült éppen egy versenyre, s a nagy házat, ahol szüleivel lakott, kastélynak nevezték a faluban. Okossága afféle alkalmi szeszélynek tűnhetett. Esze csupán csillogó fényűzés volt, Cholnokyé pedig unalmas valóság, amely elválaszthatatlanul hozzátartozott lényéhez.

Egy héttel Péter-Pál napja után, hetedik iskolaévüket fejezték be a nyár kezdetén, hármasan lépegettek a Sarolta utca poros akácai alatt az uszoda felé. Ili Szomor nővére volt, egy évvel idősebb náluk. Kurtára vágottan viselte sötétbarna haját, ahogyan akkoriban a színésznők, s arcának volt valami pisze kifejezése, jöllehet az orra szép egyenesre nőtt. Némi pökhendiség együtt járt a divatos „bubifrizurával”. Nem volt csúnya lány.

A kisváros széles, falusias utcája beledermedt a korai kánikulába. Semmi nem mozdult, csak a levegő rezgett, mint vékony olajréteg, mindig szemmagasságban.

Ahogy feltűnt az uszoda deszkapalánkja s az öltözők olvadozó kátrányteteje, meggyorsították lépéseiket. Szomor egy indulót dúdolgatott magának. Cholnoky megtapogatta pénztárcáját, aztán kihúzta a belső zsebéből. Negyvenhat pengő volt nála. Reggel kapta meg két hónapi keresményét. Előbb elment a pénzéért, csak azután szólt be Szomor Péterékhez. Sötétszürke, télies öltözeke azonban nem függött össze evvel a látogatással. Mindig ebben a ruhában látták őt, mert Cholnoky, ha kilépett az utcára, előbb nyakkendőt kötött, kalapot vett, s rendesen, tetőtől talpig felöltözve jelent csak meg az emberek között; több ruhája nem volt. Verejtékezett, de máskülönben jól bírta a hőséget. Szomor Péteren olajfoltos fehér vászonnadrág volt, nyitott teniszgömb, lábán ócska tornacipő. Fürdőruháját bal kezében lógatta. Odahaza „Buckónak” becézték, amit nem szeretett.

- Buckó! - szólt rá a lány, s intett a fejével.

- Mit akarsz?

Ili nem felelt, s a fiú megértette, hogy miről van szó. Aprópénzt halászott elő a zsebéből, s Cholnoky feje fölött benyújtotta a pénztáráblakon. Cholnoky megfordult, s egy pillanatig tanácstalanul nézte a kezében maradt pénzt, s a másik kezében szorongatott jegyeket.

- No, gyere már.

Mind a három jegy nála volt, s a fürdőmester is feléje fordulva várakozott. Bent zúgott az uszoda, egy-egy test csattant a vízbe, gyerekek rivalgása visszhangzott a homok felől. Iliüket ismerte a fürdős, s mint nem közönséges vendégeknek, három külön vetkőzőfülkét adott nekik. Tizenhetes, tizennyolcas, tizenkilences. Cholnoky behúzza az ajtót, elrekeszeli, vetkőzni kezd. Mire elkészül, Szomor már a harmadik fordulót ússza, s folytatná, ha meg nem állítják.

- Buckó, Buckó. Gyere, Buckó.

A medence szélén három fiú között egy lány hunyorog, lábát lóbálja. Gizi a neve, a Malomsoron lakik. Szomor sok mindent tud róla, de nem ismeri. Felkapaszkodik a korláton, s lerázza magáról a vizet.

- Majd ő megtanítja magát.

- Ő a bajnok.

Ostobán nevetnek, a lány kezét nyújt neki. A fiúk nem férnek a bőrükbe.

- A Gizi azt mondja, hogy a mamánk lehetne - közli egyikük zajosan, de Szomor megvonja a vállát. „Marhák” - morogja szelíden.

- Maga a Buckó? - mondja a lány.

Átsüvölt egy hang a víz fölött, hátrafordulnak, visszafordulnak.

- Megtanít engem úszni? - kérdezi a lány.

- Szívesen.

- Nono! - Gizi felhúzza a szemöldökét, fölényes fintort vág. A fiú nem érti, mit akar mindezzel kifejezni, s nem tud mit mondani.

Aztán a lány egyszerre feláll és int.

- No jöjjön, bajnok úr.

Átmennek a sekély vízhez. Szomor megmutatja a kar és a láb mozdulatait, ütemet vezényel. Belépdelnek a vízbe, fél kézzel átfogja a lány derekát, és tanítja úszni. Gizi rugdal, prüsszöl, a fiú szabad keze után kapkod, a nyakába csimpaszkodik. Sokáig bajlódnak. A lány végül észrevesz valakit a parton, s otthagyja Szomort. „Viszlát” - mondja nyugodtan, semmi többet. A fiú csodálkozva néz utána. Harag és zavar kavarg benne.

Keresztülsétál a forró homokon, megáll a hasaló Cholnoky fölött. Ili élesen szögezi le éppen:

- Szóval, jobban akarja tudni, mit olvastam, mint én magam.

Felnevet. Cholnoky tétovázik a felelettel, csak hogy Ili nem fogja megvárni, míg rászánja magát, hogy válaszoljon, ezt Szomor jól tudja. „Kettejük közül - gondolja - Gábor a rokonszenvesebbik.” Odainti az egyik fiút.

- Légy szíves mérni.

Hozza az óráját, s megbeszéli a dolgot. Tizenhat hossz. A nagy fülű fiú kipróbálja a stoppert. Aztán indít. Szomor tenyere csattan a vízben, s ahogy felbukik, megrázza a fejét és erőteljes sima csapásokkal úszni kezd. Szeli, vágja a locsogó zöld hullámokat, belenyúlva, mint egy karsú, pompás gép. Kitérnek előre. „Harminckettő!” - ordítja a nagyfülű. Szomor dobhártyáján kopog a víz, és semmire sem gondol.

Cholnoky szégyenkezve gondol arra, hogy Ili mennyire unhatja őt, s ezen mennyire nem tud változtatni, sőt, még csak elegendő bűnbánat sincs benne, ellenkezőleg, kitűnően érzi magát. A homok lágy és meleg, felemel egy marékkal, és kipergeti ujjai közül. Úgy fekszenek, hogy nem látják egymás arcát. Cholnokynak nagyon jólesik, hogy Ili itt hever mellette, de minthogy a lány hangjából sok elégedetlenség cseng, nem akarja, hogy észrevegye az ő elégedett arckifejezését. Ha néha szembefordulnak, Cholnoky összeráncolja homlokát, aggodalmat erőltet magára.

Voltaképpen - gondolja Ili - milyen hatalmas, erős fiú ez. Szeretne belerugdalni, ingerült dühvel. Másrészt mély megvetést érez a helyzete iránt. Uramisten, gimnazista kölykökkel ülni a silány vidéki uszodában... Hanyatt dől, és behunyja a szemét.

Szomor Péter a medence szélén fekszik, végignyúlva. Felül, dörzsölgetni kezdi a bokáját. Nincs türelme, hogy kiszuszogja magát. A korlátnál megtárgyalják a dolgot. Kitűnő időt úszott. Egy fakó hajú kölyök lány odasettenkedik a csoportjukhoz, megáll háromlépésnyire, s önfeledt szerelemmel bámulja a fiút. Senki sem veszi észre a kislányt. Szomor sem, pedig csaknem fellöki őt, amikor eliramodik a gyűrűből, hogy visszatérjen a homokba. Gizi hangja fékezi meg. Egy lendülettel megfordul, két kézzel simítja hátra a haját.

- Mára elég volt a leckéből, Gizike - mondja.

- Elég volt? - csodálkozik a lány.

Szomor közelebb lép hozzá, megfogja az alsó karját.

- Elmegyünk moziba, aztán elviszem táncolni.

Gizi nem felel.

- Jó? - kérdi a fiú.

- Hm, nem tudom...

- Háromnegyed hatkor találkozunk a Pichler előtt.

Elengedi a lány karját, és biztatóan mosolyog rá.

- Jó - mondja Gizi.

Öreg nő - gondolja Szomor -, huszonegy éves lehet. Rámosolyog még egyet és otthagyja. Aztán egy padon átgondolja a dolgot még egyszer. Látja, amint Ili és Cholnoky feltápáskodik, a lány felteszi sapkáját, s elindulnak a víz felé. Megvárja, míg a medence szélére érnek, aztán ő is feláll s lassan, de határozottan elindul a kabinja felé.

Huszonegyes, húszas, tizenkilences. Ez Cholnoky kabinja, Szomor Péter lehajol, a medence felé sandít. A másik kettő már benn van a vízben. A tizenkilences ajtaján, mint a többin, csak egy kampót kell félrefordítani. Ezt mind előre kiszámította, mozdulatai kényelmesek, de határozottak. Bal kézzel csavarja a szeget, jobbal kitaszítja az ajtót, hogy csak egy keskeny rés támadjon, s belép. A keze száraz, összedörzsöli. A szögön lóg Cholnoky kabátja. Benyúl a belső zsebbe, kiemeli a tárcát. Hús, harminc, negyven pengő. Gyorsaság és nyugalom, nem nyavalyáskodni - gondolja. Összegöngyöli a pénzt, visszateszi a tárcát, s a pad alatt, ahol egy kis rés van a deszkafal tövében, átcúsztatja a bankjegyeket a saját kabinjába, két simítással eligazítja a homokos talajt, ujjait nadrágjába törli gondosan, elég sokáig, s kilép a fülkéből, talpát csúsztatva, hogy feltűnő nyomot ne hagyjon. Belöki az ajtót, rácsavarja a szeget, és azon az úton, ahol jött, visszasétál a padhoz.

Talán negyven másodpercig tartott az egész. De sem ujjongania, sem megrémülnie nem lehet. Feláll, mintha most kelt volna fel, és nagyot kiált, ez arra is jó, hogy a hangját visszanyerje:

- Ili!

Cholnoky odanéz, int neki, s ő nekiiramodik a medencének, és beleveti magát. Egy ideig még úszkálnak hármasan.

Cholnoky akkor veszi észre a lopást, amikor ki akarja fizetni a két pohár sört. Nem érti a dolgot. Töpreng, végigkutatja zsebeit, és újra meg újra a tárcáját. Tétován jön ki a kabinból, és egyszerű tőmondatban közli Ilivel, mi történt. Ezt a mondatot aztán annyiszor kell megismételnie, hogy nagyon ideges lesz tőle. A fürdős és a pénztárosnő gyanakodva méregetik.

- Otthagytátok a kabint - mondja Szomor szemrehányóan.

- Mind a hárman a vízben voltunk - magyarázza Cholnoky.

A fürdős szigorúan és fennhéjázva tesz fel kérdéseket. Cholnoky ráeszmél a szörnyű veszteségre, s néhány percre elnémul, arca magányos lesz, lesüti a szemét. Aztán, elkésve, megpróbál mosolyogni. Nehezen megy. Az iszonyatos az, hogy szereplőjévé vált egy durva, mocskos eseménynek. Ili joggal fordíthatja el tőle a fejét, megértvén, hogy ilyen közönséges dolgok - hogy valakit meglopjanak - csak ilyen közönséges emberrel történhetnek meg. De amikor végre megszabadulnak a fürdőmestertől, megkönnyebbülve látja, hogy Iliben nincsen különösebb megvetés iránta.

- Rémes - mondja a lány, elég higgadtan. - Szegény.

- Ó, nem baj - mondja Cholnoky sietve.

- Fenét nem - mondja Szomor.

- Öltözzünk - mondja Ili. - Fél kettő.

Szomor gyorsan kész az öltözéssel is. A pénzt nem rejti el, egyszerűen zsebre vágja. Végtelen szabadnak érezhetné magát s mégsem érzi. Csak az erőben hisz, csak a cselekvésben. Füttyörészni kezd.

Nyomorúság, kétkedés, gyengeség suhan át a szíven, de elpárologt, elfelejti tüstént. Megint végigmennek a Sarolta utcán, az akácok mozdulatlanok, csend van, poroszkálnak a kövezetlen úton. A kis hídnál Cholnoky elbúcsúzik tőlük és hátat fordít, lassan lépeget. Szomor megáll, visszanéz utána. Felhőtlen az ég.

- No! - mondja Ili. - Gyere.

- Megyek - morogja a fiú unottan, aztán nagyot ásít, hogy kivillannak egészséges, fiatal fogai.

Szerelem

Felicia valamennyiünkkel tegeződött, hogy Kispéter Gyulával is tegeződhessen; aztán mégis meggondolta magát, nyilván, s úgy alakult, hogy ez a csinos, csúfondárosan mosolygó fiú lett az egyetlen, akit magázott. Magázta ebédnél, vacsoránál, magázta, ha a parton heverésztünk, magázta éjszaka is, ha valamelyikünk szobájában megragadva, pácolódtunk a dohányfüstben s az unt gramofonzenében, és felteszem, hogy magázta akkor is, ha kettesben maradtak. Egyre gyakrabban maradtak kettesben. Megtörtént, hogy reggel eltűntek a telepről, avval az ürüggyel, hogy Fonyódra mennek tojásért, s késő este érkeztek meg valahonnét, talán Fonyóról, ravaszul egy tucat tojást hozva magukkal. Kispéter Gyuszi a csodálatos szobrásznak és nagyszerű asszonynak, Kispéter Orsolyának volt testvéröccse, így került közénk, festők közé, ezen a nyáron. Magas, talpraesett fiú volt, huszonöt-huszonhat év körül, az egyetlen „civil” a nyaralóban.

Feliciát nem számítottuk a világiak közé, jóllehet annyit értett a művészetekhez, mint Orsolya az öltözködéshez. Keveset. Mégis, közénk tartozott.

Eleőd Imre harmincnyolc éves korában feleségül vett egy meghökkentően szép, elkényeztetett, húszéves lányt. Másfél éve történt ez. Imre jó festő volt, de semmi módon nem hasonlított Romeóhoz. Szemöldökét bohócosan magasra szokta vonni, azazhogy csupán a fél szemöldökét, mert a másik fele javarészt hiányzott. Valaha összeégette arcát; a bal homlokát, halántékát s a szeme alját májbarnára aszalódott égésfolt éktelenítette, szemöldökéből lecsipentve egy jókora darabot; finom kagylójú fülei téptetten hegyesedtek hátrafelé, erősen ősült, cserzett bőrét ráncok szántották keresztül-kasul. Tavalý, egy februári reggelen, előcsoszogott türelmetlen csöngetésemre, fejével intve beirányított túlfűtött, nagy szobájába, kezét ki sem húzva házikabátja zsebéből, visszahuppant öblös karosszékebe és hátrabökött, az ágy felé: „A feleségem.” Hosszú hajának aransátorában egy csodálkozó, gyanakvó szemű lány feküdt ott, és mosolyogni próbált. A bőre vajsínű volt, s láttam, hogy nincsen kifestve. Meghajoltam, a nevemet mondtam.

- Adj egy csészét - mondta Eleőd Imre nélkül, hogy hátranézett volna -, adj egy csészét ennek a fiúnak is, öregem.

A lány arcán, mintha napsütés vonul végig a tengeren, hétszer hét változás hullámozott át, kémlelve zavaromat. Aztán forrón, önmagának nevetni kezdett.

- Forduljon el - szólt, már újra szelíden. Felkelt, terítéket hozott. Hármában folytattuk a reggelit. A lány búzakék pongyolája zizegett, ha csak megmozdult, pedig folyvást mozgott, tett-vett, a kék lamé alatt csupa hajladozás volt a teste. Bolondoztak, nevettek. De közönyösnek, fölényesnek látszottak mindketten. Fanyar tréfa ez a házasság - gondoltam -, afféle szeszély, léhaság. Idegenkedve néztem ezt a ruganyos, szőke őzikét. Eltolta maga elől a szalonnát, kipancsolt a tányérjára rengeteg gyümölcsízt, de nem ette meg. Rászólt Imrére:

- Ne egyél szalonnát.

A férfi azonban ügyet se vetett rá, hozzám beszélt.

- Miért eszel szalonnát? - nyaggatta megint.

- Hogyan? - Imre feléje fordult. - Ne egyek?

- Ne!

- Dehogynem.

- Szereted? - kérdezte a lány. - Akkor egyél. Nesze, még.

Önfeledten, leesett állal bámulta, amint Eleőd Imre beleharap a szalonnába. Untam ezt az ostobaságot. Áradt belőle valami idegesítő. Mehetnékem támadt. Imre ülve maradt, a lány kikísért az előszobába. Kezet nyújtott.

- Viszontlátásra.

- Viszontlátásra. - Merevség volt a hangomban, nem tudtam leplezni. Becsukta mögöttem az ajtót, aztán egy pillanatra megint kinyitotta. Meglepődtem, mert azt kellett látnom, hogy kiölti a nyelvét, s ezt suttogja utánam:

- Maga nagy számár! De azért jöjjön el megint!

Ez volt Felicia.

Kispéter Orsolyának is ott volt a műterme a házban, s amikor márciusban az idegen katonaság megszállta az országot, s Eleőd Imrét elhurcolta a politikai rendőrségük, az asszony magához vette Feliciát. Eleőd sokáig élt régen Münchenben, legutóbb pedig két évet töltött New Yorkban, ahol szoros barátságot tartott néhány olyan művésszel, akik e friss hódítók hazájából száműzték volt magukat. Egy kiáltvány aláírói közt is szerepelt a neve. Nem adtam volna egy fabatkát sem az életéért most, hogy a katonák kezére került. Egy hét múlva csakugyan eltűnt a fogházból, ahová először vitték. Aztán elmúlt egy esztendő, a hódítókból legyőzöttek lettek, de Imréről semmi hír nem jött.

Teltek a hónapok. Jöttek már a hírek is, cáfolatok is, s lassan-lassan bizonyosra vehettük, hogy Eleőd Imre a nyomaveszett halottak közt van valahol.

Negyvenöt tavaszán találkoztam másodszor Feliciával. Igyekeztem barátságos lenni.

- Emlékszik még rám? - kérdeztem.

- Hogyne emlékeznék - mondta higgadtan, kedvesen. - Magát én úgy tartottam számon, mint nagyon jó barátunkat. Az enyém is, nemcsak...

Kispéter Orsolya gyorsan közbevágott.

- Ne hízelkedj, Felicia.

- Nemcsak Imréé - fejezte be a másik.

Egy pillanatnyi szünet támadt.

Aztán Orsolya mély, ingerült, füst marta hangját hallottam:

- Nyugodj már belé, hogy Imre elpatkolt.

Megint csend lett, odakint poroltak, számoltam a csattanásokat. A szoba túlsó sarkában felállt egy fiatalember, és odalépkedett hozzánk. Felicia feléje fordult.

- Várjon meg, Gyuszi, és mutatkozzon be szépen.

Kezetadtunk egymásnak, s a fiú így szólt, harminckét fogát megvillantva:

- Kispéter.

Elég soká tartott, míg Felicia kabátot vett. Moziról, békéről és élelmiszerákról beszélgettünk Kispéter Gyulával. Orsolya nem szólt többet egy szót sem. Tudtam, hogy nagyon szerette Eleőd Imrét.

Hármasban sétáltunk le a Rózsadombról. Felicia jókedvűen fecsegett, a fiatalember raglánját lobogtatta a tavaszi szél. Csúfolódva beszélt mindenről, de okosan. Csinos, ügyes fiú volt ez a Gyula. Felicia megkomolyodott mellette, de csak annyira, hogy azért bájos maradjon, s eltűnjék belőle minden idegesítő ellenszenvesség. Lám, ezek összeillenek, gondoltam, amint utánuk néztem a Margit körút poros, vásári forgatagában.

Felicia tortákat sütött, eladta az eszpresszóknak, aztán megint vett cukrot, vaját a pénzből. Nem kellett megerőltetnie magát, sokat fizettek a süteményekért. Csakugyan, miért is nem költözött vissza a szüleihez? Láttam, hogy szeret önállóan élni, de gyanítottam, hogy a fiatalembernek is része van a dologban.

Már három hete nyaraltunk együtt a Balatonon, de Eleőd Imréről legfeljebb Orsolya beszélt néha, keserű haraggal, Felicia soha. Ő Gyuszival pingpongozott, Gyuszival csónakázott, Gyuszival jött-ment. A fiúnak volt egy mozdulata, bizalmasan megfogta a lány csuklóját, s nem engedte el, amíg csak beszéltek. Felicia tűrte ezt, időnként ugyan kiszabadította a kezét, de aztán szemlátomást nem bánta, hogy Gyuszi megint foglyul ejtette vékony csuklóját. Egy este azt mondta Felicia:

- Gyerekek, vacsora után fürödjünk egyet, jó? Gyönyörű holdvilág van. Jöttök?

- Jó, jó.

- Semmi értelme - mondta Kispéter Gyula váratlanul. - Én nem megyek.

Felicia, noha sohasem szokta kérlelni a fiút, most elébe állt.

- No, jöjjön maga is.

- Nem megyek.

- A kedvemért! Igen?

Varázslatos szemével most olyan szelíden és esengően nézett a fiúra, hogy magam is meg-sokalltam a dolgot. De Orsolya megelőzött.

- A fene egyen meg benneteket - harsant föl rekedt hangja. - Értitek? Egyen meg a fene benneteket a turbékolásokkal együtt.

Felicia hátravetette a fejét, úgy nevetett. Aztán átült mellém, kicsit hízelkedve, mert érezte, hogy utálom őket. Nyolcan ültünk az asztalnál, valamennyien harminc és negyven között, s véneknek éreztük magunkat a szerelmesek mellett. Nyílt színen, előttünk zajlott le ez a szerelem, akárhogyan haragudtunk, nem lehetett tagadni, hogy kedvesek voltak. Most torkukra forrasztottuk a civódást, s újra megeredt a szó. Kispéter Orsolya időnként rámordult öccsére: „Te ne beszélj annyit, Gyuszi. Hallod, ne beszélj sokat.”

Aztán esős napok jöttek, kártyáztunk, meguntuk a kártyázást, aztán lassan felszáradtak a tócsák, forró nyár szállt alá, melegebb, mint valaha. Aztán megszoktuk, hogy Felicia és Kispéter Gyula összetartoznak, aztán nem sokat törődtünk már semmivel, csak feküdtünk a napon szótlanul. Aztán egy délután kiáltozás támadt a kerti kapu felől.

A napszállat órája volt, a parton lézengtünk, mint ilyenkor mindig.

Valaki torkaszakadtából kiabált.

- Hé, gyertek! Orsolya, Felicia, gyertek! Hé!

Tétován indultunk a kapu felé. Kövér, fürdönadrágos társunk, aki kiabált, egy poros, vászonruhás férfit tapogatott, ölelgetett, a földön egy felborult kerékpár feküdt. Az idegen hátba csapta a meztelen őrzőngőt, s kiszabadította magát. Eleőd Imre volt.

Keresett valakit a szemével. Felicia, aki Kispéter Gyula mellett lépegetett, megtorpant. Gépies mozdulattal nyúlt a fiatalember karja után. Eleőd Imre elvigyorodott, és így szólt:

- Adjatok már egy cigarettát.

Kiáltozni kezdtünk, s körülfogtuk Imrét. Haja hosszabb volt, mint rendesen és fehérebb. Máskülönből semmit sem változott. Finom tépett füle, barna politúros sebhelye kicsit poros lett az úton, mert kerékpáron jött. Felicia is közelebb lépett, de csak a fejek fölött tudtak kiabálni egymásnak.

- Hagytam neked egy dobozt a fiókban - mondta a lány.

- Megtaláltam.

- Nem vagy fáradt?

- De igen!

Ezen az estén alig-alig tudtunk lefeküdni, pedig Eleőd Imre már régen aludt, meg sem várta a vacsorát. Kivittük a gramofont a teraszra. Felicia jókedvű volt, mint mindig. Úgy tűnt, ma többet táncol Kispéter Gyulával, mint máskor.

Másnap tíz óra tájt láttam Imrét reggelizni. Nemrég ébredhetett. Kócos volt és borotvátalan. Felicia nagy tál rántottát hozott fel a teraszra, egyet-mást kérdezgetett a férfitől, aztán otthagya. Pingpongozni ment Kispéter Gyulával. Fél egy körül a sekély vízben gyalogoltunk befelé a tóba Imrével. Barackot evett egy papírzacskóból. Felicia felénk evezett, a csónakban Gyula hanyatt dölve cigarettázott. Eleőd Imre bedobott nekik három barackot, intett, aztán tovább gyalogoltunk. A langyos víz a hasunkat kezdte pocskolni.

Délután beszélgettünk a faluba dohányért. Meleg volt. Siettünk vissza fürdőzni. Így telt el a nap. Vacsora után Felicia szobájában ültünk hatan-heten, nagy sarokszoza volt, déli és nyugati ablakokkal. Mi az asztalnál beszélgettünk, Felicia Kispéter Gyulával a díványon üldögélt, s a fiú, szokása szerint, kezébe vette a lány csuklóját. Bort töltögettem. Orsolya szerezte valahonnét, másfél literes csatos üvegben. Imre beszélt.

Nyugodtan beszélt, hallgattuk. Egyszerre elharapta a mondatát, s megfordult, mert háttal ült a díványnak. Mi is odanéztünk. Felicia ott állt Imrére meredve, mint aki mozdulni sem tud, s láttam, hogy remeg a szája. Imre két lépéssel odaugrott.

- Mi az - szólt valaki.

Míndez olyan gyorsan történt, hogy Kispéter Gyulának még felállni sem volt ideje. A lány átkarolta Eleőd Imre nyakát, feje a férfi vállára hanyatlott, hajának aranyzuhataga végigfolyt az ócska vászonkabáton, s a karcsú testét mélyről jövő zokogás kezdte rázni.

Mozdulatlanul álltunk a szobában. Az ablak alatt tücsök cirpelt. Felicia könnyes arcát felemelte s odaszorította a férfiéhez.

- Egyetlenem - suttogta.

- Te hólyag - mondta Eleőd Imre.

Nevetni kezdtek. Abbahagyták, aztán újra elkezdték. Mint a bolondok, lihegve, fuldokolva nevettek egymás arcába. Most megint éreztem azt a kellemetlen, idegesítő érzést, amit első találkozásunkkor. Megint mehetnékem támadt. De a többiek is érezték, hogy fölöslegeseek.

Már kint voltunk, amikor hallottam a férfi hangját: „Hé, hová mentek?” Többször azonban nem szólt. Felicia, amint Kispéter Gyulával a dívány szélén üldögélt, nyilván egyszerre megértette, hogy aki ott velünk beszélget, az Eleőd Imre. Akkor értette meg alkalmasint. De hogy épségben vissza fog jönni, azt mindig tudta. Eleődöt egy amerikai gépkocsi hozta Budapestre a nyár közepén. Budai lakásuk ajtaján egy cédulát talált kirajzszögezve. Ez állt a papíron: „A kulcs a fűszeresnél van. Kikészítettem a vászonruhádat, vedd fel, és gyere azonnal utánam. Vásároltam neked egy biciklit, drágám, mert a vonatok még nagyon rosszak, be van állítva a fürdőszobába. F.”

Virrasztók

1

Cholnoky ezen az októberi estén szomorú zűrzavarba keveredett. Vasárnap volt. Nyolc óra körül a szervezett csöcselék némi tétovázás után birtokába vette a várost. Így bonyolódott tovább a háború. Cholnoky azonban minderről semmit sem tudott. A fél kilenckor induló fogaskerekű villamoson jött le a hegyről. Csillagász volt, megtermett, lomha fiú, közel a negyvenedik esztendejéhez. Déltájt fegyverszünet híre futott szét. Ennek megörült. Első dolga volt felmenni az intézetbe, fontos jegyzeteiért. A vaskos iratcsomót augusztusban vitte fel, hogy biztonságba helyezze, mert a politikai rendőrség nyomozói, mialatt fogságban volt, beletúrtak fiókjaiba.

Úgy gondolta, hogy most már túl vannak a veszélyen. Éppenséggel nem volt buta ember, hiszen messze idegen városokban tudták róla, milyen kiváló matematikus.

A hegyi villamos befüggönyözött ablakokkal görgött lefelé a domboldalon. Még nem volt háromnegyed kilenc sem. Halvány világosság derengett csak a kocsiban; egyetlen, fekete hengerkébe zárt villanykörte árasztotta. A kevés utas a sarokba húzódva bóbiskolt. Cholnoky megfoghatatlan, mély nyugalmat érzett.

A megállóhelyet, ahol bevárták a szembejövő vonatot, nagyon jól ismerte. A pálya parányi fennsíkka szélesedett itt, s a kavicsokon túl meredek lépcső következett. Itt kellett leszállnia mindig. Elvadult, lejtős kert végében állt Szomor Péterék háza. Valaha sokat járt hozzájuk, barátságuk derekán. Fiatalok voltak. Aztán teltek az évek, és elfelejtkeztek egymásról. Péter okos volt, s ezt lassacskán megunt Cholnoky. Katalin örökké újszülött kislányával bajlódott; ezt is megunt. De világosan emlékezett az alsó kertajtó lassú nyílására, csikorgásának megrögzött dallamára.

Vaksötét volt odakint. A villamos már néhány perce vesztegelt velük, noha elhagyták a kitérőt. Egy-egy utas habozva leszállt, nem lehettek már messze a végállomástól. Cholnoky, miután hasztalanul tekingetett ki az éjszakába, követte példájukat. Ugyan mi történhetett? Iratcsomóját, a cukorspárgával gondosan átkötött csomagot, jól a hóna alá szorította.

A sínek mentén hamarosan az útkeresztezéshez ért. Fények mozogtak a ködben. Nehéz gépkocsi fékezett a kórház kapujában. Valami távoli állandó dübörgés hallatszott. Közelebb érve beszédfoszlány ütötte meg a fülét. Aztán a sötét tömegeket is felismerte. Három villamos állt egymás mögött. Előttük, az utcai sínen keresztbe, egy alaktalan óriási test, teherautó, ágyú, tank. Ilyesmi. Emberek ácsorogtak erre is, arra is, egyenruhások, felöltösök, bőrkabátosok, s szemlátomást történt valami. Baleset? Cholnokynak nem tetszett az emberek szótlansága. Az úttesten összevissza álltak a személyautók, a katonai járművek, s egy csizmás, vállszíjas alak lépkedett közöttük. Cholnoky azon kapta magát, hogy egy zseblámpa az arcába világít.

- No gyerünk. Az igazolványait.

A lámpaoszlopnál kis csoport ijedt, polgári ruhás férfi álldogált, előttük egy karszalagos suhanc. A fiú intett Cholnokynak.

- Ide. Lépjen csak be ide.

- Miről van szó? - morogta a csillagász. - Mi az?

- Voltál katona, testvér? - kérdezte az idősebbik.
- Miről van szó? - A suhanc dühösen hadonászott. - Miről van szó!
- Akarsz velünk harcolni, testvér? - kérdezte a másik újra.
- Nem - mondta Cholnoky.

A suhanc elnémult és előrelépett, feledve a rábízott embereket.

- Nem? - Az idősebbik uralkodott magán. - A haza veszélyben van, a legnagyobb veszélyben.

Cholnoky vállat vont.

- Nem érdekel.

A suhanc most odaugrott Cholnoky orra elé, és ordítani kezdett. Kihúzta revolverét, s idegesen áttette bal kezébe. Féktelen ingerültségét szerette volna valamiként lecsillapítani. Rángatni kezdte a csillagász karját. Cholnoky azonban hátrált, s nem engedte el a csomagját. A fiú nekiugrott, és sikerült kiütnie hóna alól a csomagot.

Cholnoky gépiesen hajolt le papírjaiért. Már értette a helyzetet. De látván, hogy a zsineg meglazult, s nem fogják hagyni nyugodtan megerősíteni, dühbe gurult. Másik hóna alá csapta az iratait, és kiegyenesedett.

A fiatalember görcsösen fintorogva hajolt feléje, s a vállát akarta megragadni. Cholnoky azonban ahelyett, hogy hátralépett volna, előredőlt, s szabad jobb kezével állon vágta a fiút.

Nehéz, nagy keze volt. A kényelmes, de váratlan ütéstől a fickó hanyatt hemperedett, mint egy rongybaba. Cholnoky sarkon fordult, és lomha futással iparkodott vissza az úton, fel a kórház irányába.

Pisztolylövés dördült fel, s nyomban utána egy második. Cholnoky balra fordult, mert a kocsifelhajtónál fények látszottak, s el akarta kerülni. Ezután kapott csak észbe. Bal vállát erős ütés érte a lövések pillanatában. Nem állt meg, csak megtapogatta az ütés helyét.

Jönnek vajon utána? Csend volt, lövés sem esett több. A hegyi vasút töltése mentén törtetett felfelé, botladozva a köveken. Fújt, lihegett. Félt. Koromsötét éjszaka volt. Seholy egy lélek. A kis fennsíkra ért, s kifulladásra állt meg. Gondolkozni próbált.

A nagyváros némán feküdt lenn a völgyben, a folyó két partján. Itt-ott mégis látszott egy-két fénypontocska. Cholnoky arra gondolt, hogy utoljára tizennégy éves korában ütött meg valakit, egy osztálytársát. Zámencsik Bélának hívták, tátott szájú fiú volt, csupa együgyűség, és csupa bamba rosszindulat. Cholnoky a folyosón egyszer mellbe vágta, Zámencsik nekirepült a vízcsapnak, és összeesett. Egy percig mindnyájan azt hitték, meghalt. Kellemetlen volt. De Cholnoky számára sokkal kellemetlenebb volt, hogy a szerencsétlen aztán mégis kinyitotta a szemét, s olyan esdeklően, olyan riadtsággal nézett fel, hogy részvétet, mocskos és megalázó szánalmat kellett éreznie iránta. Cholnoky ezután huszonöt évig messze elkerülte az ostoba, a csúnya és az aljas embereket, nehogy meg találja ütni őket, s aztán megint éreznie kelljen a velük való emberi közösséget.

Odanyúlt a bal vállához, s halkan felszisszent. Alighanem erősen vérzik - gondolta. Aztán arra gondolt, hogyan történt a dolog? Aztán arra gondolt, visszamegy az intézetbe. Kihalászott a zsebéből egy cigarettát, szájába dugta anélkül, hogy rágyújtott volna, s megindult a meredek lépcsőn Katalinék kertje felé. Arra gondolt, hogy be kell kötöztetnie a vállát.

Elmosolyodott. Alapjában véve már jó ideje semmi másra nem gondolt, mint Katalinra és Péterre.

- Te mindig zavarban vagy velem - mondta Katalin.

- Igen! - Cholnoky felvonta a szemöldökét. Pislogott. Aztán elkuncogta magát. - Csakugyan! Furcsa.

A férfi a kerevet párnái közé süppedt, bal vállán, a kabát alatt, keresztül-kasul kötözve rajta volt minden géz, amit a házban találni lehetett. Így ültek már hat órája. Fél négy múlt.

- Dehogy furcsa - mondta az asszony. - Töltsék?

Konyakot kínált, aztán visszafordult a kávémasinájához. Egész éjszaka kávéfőzőt. Az állólámpa alatt, egy öblös fotójában Karla kuporgott ébren. Katalin nagylánya. A balkonajtón kopogás hallatszott.

Péter jelezte, hogy be akar jönni, s amíg nyitotta-csukta az ajtót, Karla eloltotta a villanyt, nehogy kiszűrődjék a fény. Minden ablak meg ajtó fekete papírral volt beborítva.

- Semmi - mondta az orvos.

Karla hirtelen ránézett Cholnokyra, úgyszólván az asszony is feléje fordult.

- Fáj? - kérdezte Péter.

Cholnoky a fejét rázta.

- Hát akkor mit vágsz ilyen képeket?

- Semmi közöd hozzá, hogy milyen képeket vágok.

- Ugyan, Péter, adjál neki egy szivart - szólt az asszony.

- Nincs szivarom.

- Ne hazudj.

- Ne hazudj, apa - mondta Karla is.

Szomor közben kinyitotta az íróasztala egyik fiókját, és odatolt Cholnoky elé egy kövér, gyűrűs szivart.

- Semmi nem látszik? - kérdezte a csillagász.

- Semmi. Teljes csend van.

Hallgattak.

Cholnoky nagyon régen járt náluk utoljára. A nyáron egyszer találkozott Szomorral a Kecskeméti utcában, s az orvos hívta, jöjjön fel hozzájuk valamelyik nap. „Jó” - mondta Cholnoky. Néhány napja szabadult a fogságból.

- Hallom - szólt Szomor -, hogy a politikai rendőrség...

- Igen, igen - szakította félbe a csillagász. - Félreértés, rájöttek, aztán elengedtek.

- Félreértés?

- Igen - mondta Cholnoky. Unta ezt a tárgyat. Utálta is. - Hogy vagytok? Hány éves már a kislányod?

- Tizenöt.

- A fenét!

- Horváth Líviusszal találkoztam a múltkor - mondta Szomor.

- Pesten van?

- Igen. Beszélgettünk - tette hozzá Szomor.

Horváth Líviusz a csillagász barátja volt, meglehetősen ismert politikus, akinek minden oka meglett volna rá, hogy ebben az időben ne legyen látható. Az orvost hat-hét évvel ezelőtt mutatta be neki Cholnoky. Úgy emlékezett, hogy nem nagyon rokonszenveztek egymással.

- Megadta a címét - mondta Szomor. - Irántad érdeklődött.

- Hát felmegyek egyszer hozzátok, Péter - mondta Cholnoky.

Azonban nem gondolta nagyon komolyan. S főként nem gondolta, hogy ígéretét ilyen hamar beváltja, s ilyen körülmények között.

Így számolt be nekik a sebesüléséről: „Elakadt a fogaskerekű, leszálltam, s belebotlottam valami igazoltatásba. Aztán addig lökdöstek, míg megijedtem és kereket oldottam. Lövöldöztek, úgy látszik, egy golyó súrolta a karomat.”

Katalin aztán keresztkérdésekkel kiszedte belőle a részleteket, és ezt mondta: „Egyszóval, inkább szembeszálltál fegyveresekkel is, semhogy egy percet is kelljen töltened közönséges emberek társaságában.”

Szomor ezt mondta: „Lehet, hogy a Városmajorban vannak fegyveres alakulataik, de ez nem jelent még semmit. Beszéltem délután Horváth Líviusszal.”

„Mi a szösz?” - gondolta Cholnoky.

Karla ezt gondolta: „Mama nem hagyta, hogy én kötözzem be, kár. Leütött tíz géppuskás banditát, és olyan képe van, mint egy gimnazistának.”

A pesti oldalon egy szomorú arcú férfi üdvözlő szöveget fogalmazott, és sehogyan sem tudta révbe vinni a mondatát. Pártja átvette a hatalmat, s neki most már arra is kell gondolnia, hogy le lehessen fordítani, amit ír. Márpedig ez annyit jelentett, hogy kénytelen engedményeket tenni a köznapí irálynak, mert az ő szabad, költői merészségű nyelve éppoly kevésbé fordítható le, mint azok a magyar versek, amelyeket annyira csodál. Amellett minduntalan bejött valaki a szobába, zavarták.

A győztes párt kisebb emberei, övükben piros csíkos kézigránatokkal lakásról lakásra jártak. Némelyikük lerészegedett, úgyhogy elhagyogatta még a fegyvereit is, nemcsak a holmit, amit az előző helyeken összeszedett.

Volt, akit megöltek, volt, aki megölte magát.

Egy mellékutcában, egy nyomda hátsó irodájában három férfi várakozott valamire, hasztalanul. Tízpercenként felhívtak egy számot. A telefon nem felelt.

A néptelen Teréz körúton éjfélkor egy utcanőt pofozott a fiúja. A lány már nem nyelvelt, elhallgatott és a fejét rángatta. Csurogtak a könnyei.

A külvárosokon keresztül s a budai kertek alatt súlyos, idegen páncélkocsik görögtek befelé.

Az emberek féltek. Mégis sokan aludtak.

De sokan virrasztottak.

Rádióztak, cigarettáztak, hallgattak, vártak valamire.

Szomor Péter lekattintotta a lámpát, és huszadszor is kiment a balkonra, s behúzta maga után az ajtót. Karla sem volt a szobában, nem volt, aki meggyújtsa a villanyt. Csak Cholnoky szivarja parázslott a sötétben. Katalin lusta volt megmozdulni.

A férfi előrehajolt, és közelebb tápázkodott az asszonyhoz. Lüktetett a sebe, tüzelt a kötések alatt. Láz bujkált a tagjaiban, s egy kis részegség. Katalin szólalt meg először.

- No? - Az asszony álmos, mély hangja csupa türelmetlen kíváncsiság volt.

- Tessék? - kérdezte Cholnoky.

- Azt hittem, mondani akarsz valamit...

A csillagász régen nem találkozott barátja feleségével, s az első, ami feltűnt neki, Katalin újszerű biztonsága volt. Mozdulatai is határozottabbak lettek, mosolygása, szépsége öntudatossá vált harmincöt éves korára, ahogyan egy süldő lány máról holnapra nővé alakul. Finom nyakát kissé megbarnította az idő, és ráncokat vetett rá, arcbőrét a fonnyadás, mint ravasz illatszer, megpácolta, s a haja tizennyolc éves korában sohasem volt ilyen gondosan megfésülve. Mégis - szépülését, öregedését - mindent egybevetve, Cholnokynak nyugtalanul kellett tudomásul vennie, hogy a mosolygása, az egyenes orra, a hangja, az egész nő ugyanaz, aki volt, s most, hogy a sötétben láthatatlanul látja az arcát, meg sem tudná mondani, melyikét látja igazában, a kislányét vagy az asszonyét, a tizennyolc évesét vagy a harmincöt évesét.

- Mondd csak, Katika...

- No?

Cholnoky latolgatta a szavakat. Aztán sietősen kérdezte:

- Miért jövök én zavarba tetőled?

- Nem jössz zavarba. Csak elfogultan beszélsz velem.

- De miért nem tartod ezt furcsának? Miért nem?

- Hát... - Katalin megállt, hangtalanul nevetett. Aztán komolyabb lett a hangja. - Miért? Hiszen szerelmes voltál belém egy kicsit, nem? - mondta csendesen.

S hogy a férfi nem felelt, még halkabban hozzátette:

- Régen.

- Régen - ismételte Cholnoky. - Régen, mindig, most is.

Hosszú szünet után Katalin ezt mondta:

- Ostoba voltam. Ostoba voltam, Gábor.

Hallgattak. Aztán nyílt egy ajtó.

- Mi az, sötétben ültök? - kérdezte Karla. Meggyújtotta a villanyt, letette a tálcát. Riadt gyanakvással kezdte kémlelni anyját és a sebesült éjszakai vendéget.

Cinkosok - gondolta a lány megdöbbenve. Sok évvel ezelőtt, egy kora márciusi délutánon érezte Cholnoky ilyen tisztán az összetartozásnak ezt a titokzatos érzését, amikor megpillantotta a Kálvin tér túlsó oldalán a járdáról lelépő Katalint. Egyszeriben megváltozott az utca képe. A fiú egy másodpercig mozdulni sem bírt heves izgalmában. Itt-ott égtek a kirakati lámpák, a lemenő nap megcsillogtatta egy Ráday utca felé kanyarodó autóbusz ablakait. A kövezetet csendesülő szél szárítgatta, nagy világos foltok harapták körül mindenütt a maradék tócsákat. Egy sipkás ember sokágú aranyozott csillárt cipelt befelé egy házba. Cholnoky szeme részegen fényképezte ezt a fiatal világot. Már túl volt gyakorlóévén, s délutánonként bejárt a szemináriumba dolgozni. Két napja, a Gellérthegyen megcsókolta Katalint; s ez sehogyan sem ment a fejébe. Nem hitte, hogy a lány csakugyan eljön ma délután, nem hitte, hogy szeretheti őt, még abban is kételkedett, hogy Katalin egyáltalában létezik. De amikor meglátta kis piros posztósapkájában, egyszerre nyájas lett körülötte a világ. Mennyi csodálatos lehetőségét csillantotta meg a szerelem! Fájt neki, mert kishitű volt, de a világ azt látszott ígéretetni, hogy majd csak rácsófol erre a kishitűségre.

Most a sebe is fájt, és fájt neki Katalin arca is. Érezni kezdte részegségét. Nem tudott jobbat kitalálni, felhajtott még egy pohár konyakot. S csakugyan, kissé kijózanodott, válla is megemberelte magát, úgy tűnt. Csak ez az arc! Csak ez a szorítás a gyomrában, lázas testében ez az ide-oda járkáló, régi sajgás, ez nem akart csökkenni. Katalin mindig egyenesen tartotta a nyakát. A csillagász az asszony nyugodt, szürke szemét bámulta, amely sohasem árult el semmit.

- Hat óra múlt - mondta Katalin. Lassan a lánya felé fordította fejét. - Nem gondolod, hogy le kellene feküdnöd?

- Nem, nem, úgysem tudok aludni...

- Megágyazok neked itt, Gábor.

Cholnoky a fejét rázta.

- Nem, felmegyek az intézetbe.

- Karla - szólt az asszony kis szünet után. - Vidd ki drágám ezeket a hamutartókat is.

A kislány nem szívesen, de szótlanul engedelmeskedett. Katalin a férfihoz fordult.

- Akarok veled beszélni, Gábor. Gyere vissza ebéd után. Péter nem lesz itthon.

Nagyon halkán beszélt, de nem suttogva. Cholnoky nehezen lélegzett.

- Mi elváltunk - mondta Katalin, merően a csillagász szemébe nézve. - Ezt nem is tudod, elváltunk.

- Elváltak! - A férfi felkapta a fejét. - Elváltak?

- Majd elmesélem. Márciusban bontották fel a házasságunkat, de aztán közbejött a megszállás, mindenféle, és Péter mégsem költözött el. Érted?

Cholnoky bólintott. Katalin egy kicsi szünetet tartott.

- Nem felejtettél el, Gábor? Megöregedtem, Gábor?

- Igen.

- Mi, igen?

- Szép vagy, Katika...

Az asszony töprengve nézte. Aztán halkán megszólalt.

- Te csakugyan elutazol?

Cholnoky számára stockholmi barátai kieszközöltek egy svéd útlevelet, s az ügyvivő értesítette, hogy a közeli napokban utazhat. Ez volt az utójátéka undorító börtönkalandjának. Éveken át levelezett svéd matematikusokkal, ezt piszkálta a rendőrség.

- Nem hiszem - mondta. - Nehézkes vagyok én az ilyesmihez, tudod Kati.

- No de - vágott közbe az asszony türelmetlenül - lesz engedélyed?

- Valószínűleg. Svéd állampolgárságot kaptam, és...

- Vigyél magaddal!

Cholnoky ostobán meredt rá. Mikor néhány órája futtában elmesélte nekik mindezt, észrevette, hogy Katalinnak szöveget ütött a fejébe az utazás említésével. Furcsállta, mennyire elszótlanodott az asszony. Most meg nem értette egészen, mit akar a kérdéseivel.

- Vigyél magaddal! - suttogta Katalin. - Hát nem érted!

Karla tért vissza az üres hamutartókkal, s Cholnoky nem tudott felelni, ha akart volna sem. Hátradőlt, és beleszívott a szivarjába. A szivar már csak csutka volt, tüzes csutka, a parázs perzselte az ujjait, s ez most jólesett neki. De olyan keserves erő támadt egyszerre a kezében, hogy akaratlanul szétroppantotta a szivart. Észbe kapott és levette végre a szemet Katalinról. Ügyetlenül kapargálta a díványra hullt parazsakat. Kopogás hallatszott.

A kislány eloltotta a villanyt, és nyílt az ajtó.

Kis szünet után Szomor hangja szólalt meg.

- Gyűjtsd már meg végre!

Az orvos tétován hunyorgott a fénybe.

- Nem értem - motyogta tanácstalanul.

Idegesség látszott rajta. Ez annyira szokatlan volt, hogy Cholnoky megdöbbsen, felállt, feléje lépett.

- Úristen - mondta fellobbanó részvétellel. - Úristen, csakugyan, mire várunk mi itt?

Rátette a kezét Szomor vállára.

- Igazad van, Péter. Ezt már én sem értem.

Felkiáltott, és odavágott az orvos vállára.

- De hát miféle nép ez!

A másik hátrált, kelletlenül ráncolta össze a szemét.

- No. Ne heveskedj, öregem, ne heveskedj.

A csillagász szótlanul kezdett járkálni föl-alá. Behunyta a szemét. Az éjszaka nyirkos, zizegnek a sürgönydrótok - gondolta. Feketék az ablakok, feketén futnak az utcák, feketén hallgatnak a bérkaszárnnyák. A városlakók ismernek itt minden sikátort, minden vakudvart, minden könyökutcát. S jel se villan: mély némaságban százezrek mozdulnak meg, villanyosság suhan át a köveken, csak a szempillák rezdületlenek. S egyszerre veszedelmes erdővé válik ez a nagy erdő. Kőkorlátra fut egy szürke páncélkocsi, csobban a víz. Szakadni kezdenek a rézhuzalok.

Mi az? Mi van? Három árnyék nem áll meg a kiáltásra, nem dől el a lövésre, aztán innét, onnét, amonnet kopogni kezdenek a láthatatlan kicsi géppuskák. Lesöprik az idegen őrséget, gyullad a tűz, csörren az üveg, és nem segít már sem páncél, sem bölcsesség, szabad a folyosó. Szabad az udvar, szabad az épület. Honnét jöttek? A városuk köveiből bújtak elő! Jöttek a Szentkirályi utca pincéin át, jöttek a lovarda falain keresztül, jöttek papucsban, revolverrel, esőkabátban, kisfejszével, s a Sándor utca torkolatában már nőnek a torlaszok, s már védik a felpúpozott macskaköveket, hogy szép krómmikrofonjukon át Budapest polgárai tudtára adhassák a világnak, hogy a kezükbe vették sorsukat...

4

- Most hány óra van, most hány óra van? - kérdezte Szomor.

- Mit akarsz?

- Gyere velem, Gábor. Lemegyek Horváth Líviushoz.

- Ugyan...

- Igen - mondta Szomor -, ideges vagyok. - De már nem látszott rajta, hogy ideges lenne. Egy revolvert szedett ki fiókjából, megnézegette, visszadugta tokjába, és belesüllyesztette a hátsó zsebébe.

- Csakhogy én nem bocsátok meg nekik - mondta Cholnoky.

- Késő, azt mondom. - Cholnoky motyogott. - Azt mondom, hogy nem tudok megbocsátani, nincsen meg ez a képességem.

- Ne átkozódj - mondta az orvos. - Te a fellegekben jársz. Te tüstént megsértődsz és visszavonulsz, ha nem minden úgy történik, ahogyan szeretnéd.

- Nem minden? - nyomta meg a szót a csillagász csodálkozva.

Szomor is letette a táskát a kezéből, és eléje lépett.

- Nem ismered a valóságot - mondta határozottan. - Ne legyünk együgyűek.

- Mi a fene.

- Igen-igen! A tömeg hajlítható, ne várj tőlük önálló véleményt. Nincsen politikai iskolázottságuk.

- Ez az a valóság, amit én nem ismerek? - kérdezte Cholnoky.

- Ez, ami elől kitérsz! Sok nehézség lesz, neki kell menni, ez nem regényesség. Szóval, jössz velem.

- Nem hinném.

Most mind a ketten elhallgattak. Hangjukban már érződött a gyülekező indulat. Katalin félretolt egy széket, és közéjük lépett.

- Mindjárt hét óra - mondta. - Hozok nektek valami ennivalót.

Nem mozdult rögtön, megvárta míg az egyik is, a másik is észreveszi, hogy ő is jelen van.

Szomor megfordult, és kiment a szobából.

- Mit csinálsz? - kérdezte Katalin halkan.

- Felmegyek az intézetbe - mondta Cholnoky.

- Indulj el vele együtt - mondta az asszony nyugodtan -, aztán gyere vissza egy negyed óra múlva. Hagyd itt ezt a csomagot, hogyha kell valami ürügy. - A csillagász kéziratkötegre mutatott.

5

Mielőtt elindultak, Szomor csak egyszer szólt Cholnokyhoz, azt kérdezte, ne cserélje-e ki a kötést. A csillagász hűmmögött, a fejét rázta. Láta, hogy az asszony, mintegy szórakozottan, felrakta kéziratait az egyik szekrényre. Leemelte csomagját. Már kabátban voltak. Fölösleges az ürügy - gondolta -, enélkül is visszajöhet. Féltette ezeket a jegyzeteket. Katalin már nem volt a szobában.

Katalin eltűnt már előbb, alig búcsúzott. Tíz lépést sem tettek a szürke, nedves októberi reggelben, Cholnoky vágyakozni kezdett rá, hogy visszaforduljon. Be volt borulva, de nem esett. Sehol egy lélek. A hegyi villamosnak sem volt nyoma se, a megálló kicsi fennsíkja szomorúan didergett a füstölgő ködök alatt, Szomor megállt.

- Lemegyünk gyalog.

Cholnoky is megállt, és kezét nyújtott neki. Az volt a hiba, hogy túl mohón búcsúzott. De nagyon szeretett volna már egyedül lenni.

Ismerte az ilyen őszi hajnalokat. Valaha egyszer Katalint megcsókolta a Gellérthegyen, s hat hónapra rá a lány eljegyezte magát Szomor Péterrel, régi barátjával. Nem az volt a baj, hogy Cholnoky nem értette ezt, az volt a baj, hogy megértette. Nyilvánvalóan agyrém volt minden. De Katalin beszélni akart vele, s egy reggel felsétáltak a Gellérthegyre.

- Nézd, Gábor - mondta -, gyere el hozzánk. Tudod, hogy én szeretlek, csak, csak...

A szó pusztá kimondása ostoba hatással volt Cholnokyra, ami ellen semmit nem tehetett, hiába tudta, amit tudott.

- Péter azt hiszi, hogy haragszol rá - mondta Katalin. - Gyere hát el, ha nem haragszol rá.

- De minek?

- Ej! - A lány legyintett, elfordult, és eddigi szelíd, hízelkedő arckifejezése megváltozott egy szempillantás alatt. Fojtott ingerültség volt a hangjában: - Az az ostoba. A fejébe vette, hogy haragszol. Nem is tudom, mit akar. Összevesztünk.

Cholnoky ebben a pillanatban megértette, hogy csakugyan agyrém volt az elmúlt néhány hónap, s hogy a lány jelenlétében ő ezt mindig újra elfelejti. Most itt állt mellette Katalin, és mégis tudta. Most lefoszlott Katalin arcáról minden őnéki szóló mosoly. Megígérte, hogy elmegy, és megbékíti Szomor Pétert. Csak nagyon szeretett volna már egyedül lenni. Vágyott rá, hogy kettesben maradjon a silány kis őszi reggellel.

Kis valóságnak érezte az ég fénytelenységét, a növények nedves tétlenségét, a mozdulatlan, lehűlt tájat, de valóságnak. Most is mohón nyújtotta a kezét Szomor felé.

Az orvos nagyot lélegzett. Nem fogadta el barátja kezét. Színtelen hangon beszélt.

- Szeretném tudni, hogy jössz-e vagy sem.

- Ne haragudj, Péter, de...

- Nem haragszom, csak felelj, igen vagy nem?

Farkasszemet néztek.

- Nem - mondta a csillagász. Aztán békülékenyen tette hozzá: - Előbb okvetlenül felmegyek amúgy is az intézetbe, ezeket a jegyzeteket akarom visszavinni.

A vaskos csomagot túlzott aggodalommal tartotta a hóna alatt, mintha hímes tojás lenne. Most kissé a teste elé emelte, magyarázóan, védekezően. A féltő gondnak ez az ügyefogyott mozdulata amúgy is mindenkit arra ingerelt, hogy kiüsse hóna alól a csomagot, de ezúttal sebesült karjának ellenszenves ügyetlensége is hozzájárult, hogy Szomor is megtegye azt, amit mindenki megtett volna, minthogy ingerültségében még akkor sem tudta volna türtőztetni magát, ha egyáltalán odafigyel arra, amit csinál. Kiragadta barátja kezéből az iratcsomót, hogy földhöz vágja, de a zsineg elszakadt, a csomag kicsúszott a kezéből, mielőtt magasra emelhette volna, s a papírok szertehulltak a kavicsokon.

Cholnoky letérdelt a földre, és kezdte összeszedgetni a lapokat.

6

Húsz-huszonöt percnnyire volt ide az intézet, csak sokat kellett kapaszkodni. Cholnoky, amint fölért, leküldte az altisztet a lakására, hogy csomagolja be neki a legszükségesebb apróságokat, és hozza fel. Volt itt egy kis szobája, két nagy, barnára pácolt könyvszekrénnel, dívánnyal, íróasztallal. Nyomban lefeküdt, és mélyen elaludt. Estefelé az altiszt ébresztgette.

- Tanár úr, itt a vacsora.

- Mi az? Mi az, Szűcs bácsi?

Az öreg egy nagy tálcát rakott le az íróasztalra.

- Ha meg nem veti a doktor úr - mondta.

- Ó, köszönöm szépen.

Sárga bőröndje egy széken állt. Most már felébredt egészen. Kicsomagolt, megvacsorázott. Megmosta az arcát. Kinézett az ablakon. A felhők szétoszlottak, s a sötét égen látszott néhány csillag, az Aldebaran, az Orion dzétája, az Andromédák. Olykor-olykor felállt, fel-alá járkált. Vagy kiivott egy pohár vizet, mohón nagyokat kortyolva, s visszaült, gyorsan firkálva betűit a papirosra. Így találta őt a hajnal megint, amikor ezüstösen-ólmosan derengeni kezdett az ablaküvegen. Megszokta a virrasztást, így élt évek óta.

A rakparton

1

A változás? - gondolta Damjáni. Mennyire kívánjuk, és mennyire tud fájni aztán, Milyen mohón sóvárgunk az új után, egy új világ, és benne egy új énünk után, és milyen sóvárogva vágyakozzuk vissza a régit, ez is kellene, meg az is; mennyi mohóság! - gondolta Damjáni. Végighaladtak az utcán, melyet gyerekkorában Átlós útnak neveztek, s a másikon, mely valaha Fehérvári út volt. Délre járt az idő. Olvadozó havon villogott a februári napsütés. A tónál, ahol harminc évvel ezelőtt üres telkek voltak, a játszóterük és birodalmuk, s Kelenföldig nyúló kopár, kiégett rétság, egy hatemeletes bérház állt, melyet a lecsapolt nádas fölé építettek egykor, s melynek nagyobbik felét néhány hete egy kiadós légibomba egyszerűen letépte. Ahol Damjáni még a minap a pökhendien új utcasorok helyére a régi salakbuckákat, a szittyós lapályt s a széljárta, gödrös, hitvány mezők nyílt végtelenségét kívánta vissza, most az összetörött házsorok, maradék emeletek helyett látta volna megint szívesebben a szabályos pépszin vakolatú épületkockákat. De hát itt mindenütt csak emberi kéz munkáját pusztította el emberi kéz - jóllehet, helyenként mehökkentő alapossággal -, s jóllehet helyenként ijedtséget érzett a rendtelenség méreteit látva, Damjáni nem rendült meg, nem is esett kétségbe. A mozihíradók vagy a hírlapi legfrissebb felvételek csiklandós érdekességével hatott rá a furcsa zűrzavar. Mindezt már kétszer is látta változni, tudta, hogy nem öröktőlvaló, és nem örök-kévaló, hogy ezentúl is sokszor változik még majd a kép, itt-ott előnyére is: mert nem sajnálta például azt az elavult fajta, magas berautót, amely most kerekek nélkül ült a gyalogjáró peremén, halálra horpadt bádogdobozként, nem sajnálta a rozsdás testével ráhajló kidőlt gázlámpát, sem az összemarcangolt, rút kirakati vasredőnyöket. Egy megtépázott vadgesztenyefát látott, letarolt koronáján zilált huzalok lógtak. Csak ezt a fát sajnálta kissé.

Később elfáradt a szeme, s idegeskedni kezdett. Mindenütt ugyanaz? Szaporázta a lépéseit. Egyre gyorsabban, egyre türelmetlenebbül bukdácsolt társnőjével a sáros-havas kövek közt, Lóna le-lemaradt mellőle. Szeretett volna minél előbb kiérni a romok közül. Unta már a rikító hírlapi érdekességeket, sietett a városa felé. Haza akart jutni, mert ha nem is mutatta, torkig volt az egész kalanddal. A rendtelenség azonban nem akart csökkenni.

Még bicegett kissé, de már alig észrevehetően. Damjáni színész volt. Sárga teknőckeretes szemüvegének egyik szárát drótdarab helyettesítette. Lóna, aki sohasem látta őt másként, el sem bírta volna képzelni ép szemüveggel. Bélelt teveszőr kabát, gyapjú sálkendő, húzózáras irattáska, örökké igazgatott, rokkant szemüveg, ez volt számára Damjáni. És gyűrött inggallér; mert az inget kivasalni már nem tudta Lóna, ha kimosnia sikerült is többé-kevésbé.

A színész frissen volt borotválva, puha, gumyszerű arcbőrét feszesre húzta a timsó. Jelen-téktelen arca volt. Az a fajta arc, melyet képtelenség megjegyezni, mégis, ha forgalmas köru-takon sétált, autóbuszon utazott, vagy nagy ritkán, ha elmentek egy kávéházba vacsorázni, sokan felismerték őt, pedig sem filmen nem szerepelt soha, sem hangos szerelmi ügyei nem voltak. „Nézd, Damjáni” - súgták oda egymásnak az emberek. Leginkább komoly darabokban játszott, leginkább mellékszerepeket. Az autóbuszutasok vagy a vendéglői asztalszomszédok megnézték Damjáni rokonszenves, jellegtelen arcát, s mindig meglepődtek, hogy alapjában milyen szép vonásai vannak. „Nem csúnya ember” - mondták. Azt akarták mondani: „Nem szép ember, mindazonáltal.” Nem úgy volt szép, ahogyan azt egy színésztől várhatták volna; ámbár éppen Damjánitól egyáltalán nem várták, hogy szép legyen. Szerepeivel, ezekkel a

sajátos maszkokat, különös ruhákat kívánó szerepekkel annyira azonosult a színpadon, hogy nehéz volt őt így magánemberként felismerni, s aki mégis felismerte, az nem kívánt tőle semmi egyéni tulajdonságot, szépséget vagy effélet, hanem némi zavarodottsággal állapította meg magában, hogy szinte fölöslegesnek tűnik a szabadnapos színésznek ez az üzemen kívüli létezése. Damjáni húsz éve volt tagja annak a nagy színháznak, ahol pályáját megkezdte, s nem volt olyan évad, amelyben legalább három-négy darabban ne játszott volna. Hasznos színész volt, és megbízható, lelkiismeretes. Orvosnak készült, de néhány hónapra rá, hogy oklevelét elnyerte, aláírta szerződését a színházzal. Ezerkilencszázhuszonnégyben történt ez.

Nem is húsz tehát, ahogyan számolgatta magában, hanem huszonegy esztendeje. Huszonegy, az éppen háromszor hét. Közeledtek a hídhoz, amelyről már hallotta, hogy felrobbantották. Elég sokan jártak az utcán. Ezeken a napokon merészkedtek elő az emberek a pincékből első ízben. Húsvéti hangulat volt a levegőben, legalábbis ünnepi. Az új évszámmal jelölt esztendőt, amellyel az imént Damjáni is számolt - noha már jócskán benne jártak - valóságosan csak most kezdték meg. Egy kapu alatt a kukoricamáléval együtt naptárakat is árult egy férfi. A húsvéti hangulatot azonban a friss esztendőn kívül inkább a friss, tavaszias levegő, a tiszta napsütés keltette és a furcsa csönd: az ágyúzás, a robbanások, a géppisztolypergés megszokott zajának, az összeomló épületek közeli-távoli örökös tompa dübörgésének hiánya.

- Maga mikor született? - fordult Damjáni a lányhoz.

Lóna megütődött a kérdés goromba váratlanságán.

- Ezerkilencszázhuszonnégyben - mondta aztán engedelmesen.

- Aha. - A férfi bólintott. - S hol?

- Hát otthon. Újfalun.

Damjáninak eszébe jutott most, hogy ezt már egyszer kérdezte. Jóformán semmit sem tudott Lónáról, mert ami keveset eddig elmondott magáról a lány, arra se igen figyelt oda, s jórészt elfelejtette tüstént. Csak azt könyvelte el, hogy Lóna decemberben vetődött - életében először - a fővárosba, s szülei meghaltak. Keresztény ügyvéd volt az apja? Vagy zsidó kárpitos? Ezt már röstellte másodszor megkérdezni. A lány érezhető tájszólással beszélt: „Otthun ’sze má mondtam”, de kellemes természetességgel. Rövid macskabundát hordott, kalapja nem volt.

- Ez a bunda is az izéé? - kérdezte a férfi. - A barátnőéé?

- Dehogysis. Enyém. Még az érettségi előtt kaptam, régen. Nagyon régen.

A mosolyogtató, gyerekes komolyság mellett, amellyel ez a „nagyon régen” hangsúlyozta, volt a hangjában egy másfajta komolyság is, s miután egy kutató pillantást vetett rá, Damjáni letett arról, hogy nevéssen. Már régen észrevette, milyen védtelen ez a lány, milyen sután kiszolgáltatja érzékenységét a világnak, szinte kihívja az ellene szóló durva tréfákat, s hogy még a tapintatos emberek is közönségessé válnak vele szemben, s észrevette, hogy Lónát pedig még az ártalmatlan élcélődés is bántja, ha az ő rovására megy, s nyilvánvalóan nem bírja elviselni a gúny részvétlenségét, egy-egy elmésség előkelő szívtelenségét; észrevette, éppen abból a görcsös önfegyelemből, amellyel a lány mindenáron leplezni igyekezett megbántódását. Lóna nem szívesen beszélt önmagáról, egyáltalán, nem szívesen szólalt meg. Damjáni nemcsak hogy nem bánta ezt, hanem egyenesen kedvére való volt. Ő sem szívesen beszélt, s így a hetek, napok és a hosszú-hosszú órák kellemes hallgatásban teltek el az idegen lánnyal.

Még azt is elég hamar észrevette Damjáni, hogy vele szemben nem működik Lóna fokozott érzékenysége. Ő nem tudja megsebezni a lányt, csúfolódása nem hat, nyugodtan mondhatna neki akár gorombaságokat is talán. Mi van ebben a lányban? Milyen belülről? Mert kívülről,

ami ezt illeti, nem volt rossz növéssű, csak arcvonásai késtek a fejlődéssel, tizenöt-tizenhat évesnek mutatták, s például orrának puha határozatlansága sehogyan sem volt összhangban szürke szemének hol gyanakvó, hol szomorú, hol okos kifejezésével. Mozdulatai esetlen báját Damjáni olykor úgy figyelte, mint egy állatfestő. Mi lesz belőle? Annyi tehetséget látott már, annyiféle tehetséggel találkozott már életében, hogy tudta, a tehetség a legolcsóbb dolog. Éppoly kevésbé határozza meg valakinek a sorsát, mint az akarat. Csak a szerencse! - gondolta. Mennyi mindennek kell egyszerre, egy időben összejátszania valakinek az érdekében; talán csakugyan a csillagok szerencsés állásán múlnak a sorsok. Damjáni jól meg tudott nézni egy arcot; sok finom érzékenység volt benne; sokszor elrettentette őt emberektől valami, amit a beszélő szájukon, elfintorított arcukon meglátott. Lóna homlokán azonban nem látta a balszerencsét. Mi lesz belőle? Nem tudta. Nem tudta azt sem, mi van benne. De nem tudta a nevét sem.

Színészi mestersége Damjáni emlékezetét nagy takarékoságra szoktatta. Semmi olyant nem jegyzett meg, amit nem volt okvetlenül szükséges, legkevésbé a neveket. Így nem tudta azt a nevet, amely a lakás ajtaján állt, ahol hetek óta laktak. „Izének” nevezte Lóna barátnőjét vagy ismerősét. Sohasem látta ezt az asszonyt, sem az urát - mindketten valahová nyugatra menekültek -, de a nevüket naponta elolvasta az ajtón, s naponta szorgalmasan elfelejtette. S hagyján, hogy - ugyanolyan öntudatlan, beidegzett szándékossággal - elfelejtette az utca nevét, ahol a bérvilla állt, de elfelejtette Lóna vezetéknevét is, pedig a lány már két hete a szeretője volt.

2

Kerekas? Fazekas? - tűnődött a színész. Vagy Hegedűs, Faragó? Semmitmondó név volt, nem közölt semmi újat Lónáról, s nem volt miért megjegyeznie. S minthogy állandóan együtt voltak, sohasem kellett a lányra gondolnia eddig. De hogyan gondoljon majd rá ezentúl, név nélkül? Kegyetlenül törte a fejét, s annyi végre eszébe jutott, hogy okvetlenül L-lel kezdődik a név. Majd módosította, okvetlenül van benne l betű, s végül tisztázta pontosan: lehet benne l betű. A szálloda előtt haladtak el. Damjáni futó pillantást vetett a híd felé, melynek közepéből egy jelentékeny darab hiányzott, de olyan mélyen elmerült töprengésébe, hogy nem értette meg, amit látott.

Csaknem két hónapja, amikor Budán rekedt, ezen a hídon hozta át a villamos egy este. Még októberben elterjedt a városban az a szokás, hogy mindenki máshol aludt. Voltak, akik nem merték lakásukon tölteni az éjszakát, attól tartva, hogy a politikai rendőrség becsönget, és kihúzza őket az ágyukból. Hol ehhez, hol ahhoz a barátjukhoz mentek aludni. Ezek a barátok aztán követték a példát, kedvet kaptak idegen díványokhoz, s a barátok barátjai között is akadt, aki hasonlóan járt el, fontoskodásból vagy pusztán, mert megirigyelte a mulatságot. Damjáninak sem volt különösebb oka bujkálni, de decemberben a háború a maga kamasz-lelkével már olyan közről lélegzett az orrukba, hogy egyenesen Marica ajánlotta neki, óvatosságból aludjon mindig másutt, pedig néhány hete, amikor a férfi vetette fel ezt az ötletet, éppen az asszony volt az, aki hallani sem akart róla. Törülközőt, hálóinget, fogkefét csomagolt a színész húzózáras irattáskájába, esténként korán megvacsoráztak, aztán megcsókolták egymást, és Marica magára maradt a lakásban. Egy este Damjáni megint Budára ment át aludni, egy Agorasztó nevű barátjához, aki törvényszéki bíró volt, és kint lakott a Hűvösvölgyben. Másnap már nem tudott visszamenni. Az arcvonal szinte átugrott fölöttük, aztán megállapodott a Rózsadomb nyugati lejtőjén, a Városmajorban és a Svábhegy oldalában.

Karácsony napján, mulatságos módon, még tudott telefonon beszélni Maricával, s megnyugtatta, hogy pár nap múlva újra együtt lesznek. De az ostrom elhúzódott.

A telefon megsüketült, a villanyok kialudtak. A csapokban elapadt a víz, a gáz. Elfogyott a kenyerek. Tüzérek jöttek, gyalogosok jöttek, páncélosok jöttek. Ágyúkat ástak be a kertekben, kiásták, vitték tovább. Elfogyott a zsír, cukor. Tisztek jöttek, katonasofőrök jöttek. Egyikük-másikuktól kaptak cigarettát, bort. Dörögtek az ágyúk éjjel-nappal, csattogtak a sorozatvetők, kattogtak az önműködő puskák. Nagy, szelíd tank ért hozzá kicsit a vaskerítéshez, s az oszlopok lefeküdtek a sövényre. A padló, a szőnyegek besározódtak. A szobákban nedves bőr-, petróleum- és olajosszéna-szag érződött.

Januárban Damjáni elindult a város felé, s noha kétszer visszafordították, eljutott Budagyöngyig. Itt végre beállították egy sorba, és némi ácsorgás után elindították őket visszafelé. Damjáni lemaradt a csoporttól, meglépett. De már másnap újra nekivágott az útnak.

Sokféle és tökéletesen megbízhatatlan értesüléseket szedett össze az átkelés lehetőségeiről. Az látszott a legvalószínűbbnek, hogy Csepel szigeténél valahol átkelhet a folyón. Déltájt indult el, Agorasztó kék csikos ingében, hóna alatt irattáskájával. Most más utat választott. A dombokon keresztül akart kijutni a Lágymányosra. Még nem volt sötét, amikor egy kis utcában, a kertes bérházak között, szaporodni kezdtek körülötte a lövések, robbanások. S miközben egy lövedék a szeme láttára csapott bele valami virágágyfélébe, s füstölgő, porzó oszlopot húzott magasra a földből, és ejtett le megint, még nagyobb sár- és porfelhővel, egy repeszszilánk megsebesítette a térdét.

Elesett és megijedt. Aztán, látván, hogy él, arra gondolt, hogy segítségért kellene kiáltania. Ezt azonban egyelőre restellte, s inkább megkereste fektében a szemüvegét, s megpróbált feltápászkodni. Ahogy feltette a szemüveget, azon nyomban le is törött az egyik szára, a kezében maradt. Földhöz vágta és káromkodott.

- Mi történt? - kérdezte valaki mögötte.

Egy lány volt, hajadonfőtt. Hallatszott a lélegzetén, hogy futva jött valahonnét, a házból, az emeletről.

- Segítenék - mondta.

- Eltört a szemüvegem szára - mondta Damjáni a földön ülve.

A lány a hóna alá nyúlt, és húzni kezdte fölfelé.

- Várjon, várjon - mondta a férfi bosszúsan. - Köszönöm. Nem kell énnekem segítség.

De nem bírt egyedül talpra állni. A lány némán álldogált mellette. Nézte a férfi kínlódását, de nem mert közelebb lépni hozzá.

Damjáni abbahagyta a próbálkozást, és felnézett.

- Hol ütötte meg magát? - kérdezte a lány.

- Eltört az egyik szára a szemüvegemnek - mondta a színész dühösen.

- El?

A férfi sóhajtott.

- Segítsen hát egy kicsit - szólt.

- Hiszen azt akartam - mondta a lány. Megint a hóna alá nyúlt Damjáninak, s kettejük erőfeszítésével sikerült feltápászkodnia. Bebicegtek a házba.

- Fel tudna jönni az emeletre? - kérdezte a lány. - Vagy az óvóhelyre menjünk?

- Nem, gyerünk csak föl.

- Karolja át a nyakamat.

Új ház volt, borsózöld falakkal. Kétszobás, csinos lakásba vezette őt az idegen lány. Sértetlennek látszott a berendezés, csak az ablakokat foltozták összevissza papírral, deszkával. Damjáni leült a hencserre, s feltette a lábát. Kezdte gyúrni felfelé a nadrágszárát. Aztán eszébe jutott, hogy bocsánatot kérjen, és bemutatkozzék. A lányt alig nézte meg, csak annyit vett észre, hogy Lóna lapos sarkú barna cipőjében a fűzöt cukorspárga helyettesíti.

Egy öregasszony és egy férfi jelent meg a lakásban. Damjáninak már elpárolgott az ijedtsége, már csak mérges volt. Felnézett.

- Legalább két napig nem tudok továbbmenni - mondta. - Amellett nem maradhatok itt az önök nyakán.

- Mi nem itt lakunk, kérem - mondta a férfi. - A szemközti lakásban. Ha gondolja, mi is szoríthatnánk talán helyet.

- Nincs divány, tudod jól, Béla - vágott közbe az öregasszony.

- De egyelőre úgyis az óvóhelyen vagyunk, s addig...

- Bolond beszéd.

Damjáni körülnézett. Hová lett a lány? Erősen alkonyodott, a bútorok körvonalai kezdtek szétfolyni. A hencser egy cserépkályha mellett állt, s a másik falnál, vele derékszögben egy zöld divány igyekezett ugyancsak a kályha közelébe kerülni. Be volt fűtve.

- Ne tedd magad nevetségessé - mondta a férfi.

- Füttyölök rád - mondta az öregasszony.

Damjáni hanyatt dőlt, és a mennyezetet nézte. A két idegen éles vitája hol elhalkult, hol felerősödött. Egyszerre abbahagyták.

A lány tért vissza egy orvossal, és Damjáni fölé hajolt s költögetni kezdte.

- Nem alszom - mondta a színész.

Az orvos sokáig babrált a térdével, néha föl kellett szisszennie. Aztán mindnyájan elmentek, csak a lány maradt mellette. Megint nagyot mennydörgött odakint valami.

- Szomjas vagyok - mondta Damjáni. - Kedves izé...

- Lóna. Lóna a nevem. - A lány felállt, és vizet hozott.

- Kedves Lóna - mondta Damjáni. Ivott. - Lóna, köszönöm, Lóna.

Láza volt már. Motyogott, dűnnyögve beszélt. Két nap múlva nem indulhatott tovább, két hét múlva sem. A negyedik héten kelt fel először az ágyból.

Lóna közben megjavította a nadrágját, a szemüvegét. Fűtött, időnként mosott, kötözte a térdét. Derékszögben aludtak, Lóna a zöld diványon. Damjáni mindezt megszokta, csak azt nem szerette, ha a lány elment, pedig vízért kellett mennie, s ez mindig soká tartott. Egy drótból, cipőfűzőből és pohárból szerkesztett olajmécsesük volt. Halavány, de elég tiszta fénnel világított.

Már a többi lakó is visszaköltözött lassacskán a pincéből a lakásokba, ámbar még folyt az ostrom, csak eltávolodott kissé tőlük, amikor egy este három katona nagy dörömbölést csapott az ajtajukon. Lóna beengedte őket. Vigyorogtak.

- Szállás! Szállás kellene, csak ma éjszakára.

- Nincs fekvőhely - mondta Lóna vállat vonva.

- Dehogynincs!

- A „papa” beteg talán?

- A feleséged? - kérdezték összevissza.

Damjáni bólintott, a felesége.

- Nohát, ti alusztok ott, én meg itt - mondta a katona. Leült a zöld díványra. A mosolyt leejtette az arcáról. A másik kettő a szomszéd szobában lerakodott, s lefeküdtek a földre. Damjáni most látta csak, milyen halálosan fáradt ez a szőke fiatalember.

Felkelt, hogy átadja a hencsert Lónának. A lány tiltakozott. Suttogva vitáztak. A katona mégis figyelte, s nyilván megértette, mi fölött civódnak, mert felállt és intett, tessék. Zsákjából egy rumosüveget húzott ki, és kínáló mozdulattal nyújtotta Damjáni felé. Aztán nehézkesen végigfeküdt a szőnyegen.

A színész dühösen felrángatta. Kézzel-lábbal magyarázni kezdte, hogy csak fekvődjön vissza a díványra. A fáradt arc megint mosolyt erőltetett magára.

- S ti pedig amott. Jó?

- Én a széken alszom - mutatta Damjáni.

- Nem! Feleséggel, máskülönben én földön - magyarázta a katona szóval, mozdulattal. - Reggel megyünk tovább.

Reggel arra ébredt Damjáni, hogy járnak-kelnek, csapják az ajtót. Mi az? De már csönd volt. Még nem volt egészen világos. Lóna mélyen aludt mellette, a falnak fordulva. A katonáknak hűlt helyük.

Az asztal szélén odakészítve nagy darab kenyér, nagy darab szalonna és az esti rumosüveg, félig még tele. Kimászott a paplan alól, hogy közelebből vehesse szemügyre a dolgot. Megörült.

Pompás reggeli. Felmarkolta a palackot és visszabújt vele az ágyba. De a dugót nem bírta kihúzni, még egyszer ki kellett kelnie bicskáért. Lóna ekkor felébredt.

Hideg volt. Damjáni visszafeküdt a lány mellé, és álmosan enni kezdték a szalonnát. A rum is nagyszerű volt. Az üvegben maradt egy kevés, Damjáni gyengéden letette a földre a kenyér mellé, aztán megegyeztek benne, hogy még alszanak egy kicsit.

Mire újra felébredt, azt tapasztalta, hogy egy meleg női testet ölel magához, jobb karja enyhén elszibbadt a lány súlyától, és térdük összeér. Lóna kinyitotta a szemét, és újra behunyta. A férfi lejjebb csúszott, hogy álluk egy magasságba kerüljön, és ráhajolt Lóna szájára.

Kicsit szégyenkezett, hogy ilyen ostobán egyszerű helyzetet ilyen ostoba egyszerűséggel aknáz ki. A lány nem ellenkezett. Kis riadtság bujkált a mosolyában. Kissé védekezett. Aztán megint mosolygott, szelíden, álmosan, idegenül.

Hogy olyasfélét mondjon, „szeretlek”, „szeretsz”, arra egy pillanatig sem gondolt Damjáni, de valami kedveset szeretett volna mondani mégis. Képtelen volt kitalálni a megfelelő szót. Így aztán hallgattak. Zavartan simogatta Lóna csupasz karját. Általában zavarba jött a nőktől, csakhogy máskor ezért mindig megutálta társnőjét, ezúttal pedig Lónával szemben nem érzett egy mákszemnyi haragot sem.

Az igazsághoz híven, Damjáninak nagyon kevés tapasztalata volt szerelmi téren, s a hivatásos pillangókat leszámítva Lóna talán az ötödik vagy a hatodik nő volt életében. Gyanította, hogy ő viszont az első férfi a lány életében, de nem volt bizonyos benne. Heves büntudatába boldog és vakmerő érzések vegyültek, meglehetősen nevetséges érzések, amilyeneket egy kamasz érezhet afölötti örömeiben, hogy elveszítette a szüzességét, vagy amilyeneket egy öregedő férfi érezhet, megtanulván végleg a szerelem pontos értékét, afölötti örömeiben, hogy el tudja viselni a tanulsággal járó veszteséget. Sem földöntúli zene nem csendült, sem nem lobbantak lángra a szenvedélytől éjszakáik; köznapi, ügyetlen, nagyon kevésbé izgalmas éjszakák voltak ezek. Korán feküdtek, mert az esték is korán szálltak le, s mert a rettegés az árnyékkal együtt nőtt. Az elfűjt méces meleg olajszaaga érződött a sötétben, az ágyúk, ha néhány percre el is csitultak, lankadatlanul újramezték odakint, motorkerékpár utánozta egy odábbi utcában a gépfegyver hangját, hiábavalóan, mert mindenféle fegyver hangját meg tudták már különböztetni - féltek, füleltek, vajon nem a kapu nyílt-e, aztán Damjáni eligazította bekötözött térdét, s megkeresték egymás száját a szájukkal. Lóna egyszer átkarolta a férfi nyakát, aztán szokásává vált ez a mozdulat. Hát ilyen egy lány? - gondolta Damjáni.

Csodálkozott, belenyugodott. Éjszaka nem beszélgettek, nappal pedig továbbra is magázta Lónát. Nem gondolt rá soha; volt mire gondolnia, százféle közeli-távoli gond idegesítette folyton, Lónában pedig éppen az volt a lefegyverző, hogy nem kellett fontosságot tulajdonítani neki. Damjáni egyébként csúnyának tartotta a lányt.

Az érdekelte, át lehet-e már kelni a Dunán. Épül egy cölöphíd a Margitszigeten keresztül, újságolták. Óbudán csónakok közlekednek a két part között. Állítólag Érd felé a legsimább az út. Valaki elindult erre. Damjáni rábízott egy levelet, amelyre pesti lakásuk címét írta.

Legalább beszélni szeretett volna Maricáról, aggodalmairól. Egy ebéd után, tárcájából rakosgatva, mintha véletlenül akadna a kezébe, megmutatta Lónának az asszony fényképét. A „feleségem” - mondta. Lóna udvariasan nézte a képet, s nem szólt. Damjáni visszatette a tárcába, és másról kezdett beszélni.

Már nem hordott kötést a térdén. Délelőttönként segített az udvaron fát hasogatni, néha elment vízért. Úgy hírlett, már bátran lehet járni az utcán. S csakugyan, valaki érkezett a házba, aki a pesti oldalról jött.

Damjáni izgatott lett. Megtudta, hogy a férfit a hajógyári révnél hozta át egy ladik húsz pengőért. Másnap tíz óra tájt, miután elbúcsúzott a szomszédoktól, akik betegsége alatt néha meglátogatták, útnak indult. Lóna az utolsó pillanatban csatlakozott hozzá azzal, hogy a biztonság kedvéért elkíséri Óbudáig.

3

Lónaék környékén is volt egy-két beszakadt háztető, hiányzó tűzfal, de mire a hídhöz értek, Damjáni szeme elfáradt a romok változatlan látványától. Mégsem érzett kétségbeesést vagy megrendülést, csak a türelmetlenségébe, hogy minél előbb hazaérjen, egy másfajta idegesség kezdett észrevétlenül keveredni. A lány meg akarta állítani.

- Gyerünk, gyerünk - mondta Damjáni, megfogta Lóna karját.

Nem állt meg.

- Ez volt a...?

A lány tétovázott, nem jutott eszébe a név.

- Hogy is hívták ezt a hidat? - kérdezte végül.

A híd közepe, mint valami kettétörött játékszeré, teljesen hiányzott. Sínestől, járdástól, úttesztől, tartókonzolistól kimetszettek belőle egy nagy szeletet. Már túlhaladtak rajta, s innét a rakpartról jobban látszott. Lóna csavargatta a nyakát.

- Hogy is hívták?

Damjáni felrezzent a különös kérdésre, de nem arra nézett, amerre Lóna mutatott, hanem a lányra. Kíváncsian megnézte Lónát. Még mindig fogta a felső karját, és sietősen lépegetett az árnyékuk nyomában. Felelni akart a kérdésre, amikor megpillantotta a másik leszakadt hidat, s a túlsó parton egy foghíjas halálfejként feléje meredő, kiégett bérpalotát. Megtorpant.

Elakadt a lélegzete. Olyan hirtelen állt meg, s úgy megszorította Lóna karját, hogy a lány megtántorodott.

- Jaj...

- Bocsánat - mondta Damjáni torokhangon, és elengedte Lóna karját.

Tudták, hogy a hidak elpusztultak, s hogy a másik parton is sok épület leégett, romba dőlt. De most, hogy látta is, s a dolgok valósága lassú hidegséggel szállt lefelé a nyeldeklőjén, összeszorult a szíve. Összeszorult, és úgy maradt, ezt érezte.

A várból vékony füstcsík lengett az égre. A pesti tetők vonalából amott egy torony hiányzott. Mellettük a kőkorlát csupa csipke a rongálástól.

Erről a pontról sok százszor, talán sok ezerszer is látta a várost. Gyerekkorában erre járt az iskolába, s akár villamoson, akár gyalog ment végig a rakparton, látnia kellett a hidat is, a nagy bérházat is anélkül, hogy külön szemügyre vette volna, külön figyelemre méltatta volna akármelyiket. Ez már nem volt emberi kéz munkája Damjáni számára, mulandó vagy változható kép, nem; tájék volt, amelybe bele született, ősi-örök, múlhatatlannak vélt vízió, szülőföldje édes arcának egy ismerős pillanata, amelynek sokféle tartalommal terhes képét recehárttyájára rögzítve őrizte. Szétroncsolhatta ezt bármi? Életének, gyerekkorának a táját, egy tájat megsemmisíthet az idő?

Úgy érezte magát, mint akit kiebrudaltak saját életéből. Nem tudta elhinni, amit lát, de nem tudta a szemét sem levenni róla. Ha ezt elpusztították - gondolta -, akkor minden komolytalan, ami van, minden ingatag, és ki van szolgáltatva az emberi fajzat piszkos kis akaratoskodásainak.

Lóna vezetékevényen töprenkedve már-már megfélekedezett az imént a sok romról, ezért érte ilyen váratlanul a látvány. Vagy azt képzelte talán titkon, hogy a Duna-parton majd másként lesz? Hiszen ebben a városban született, és itt élt negyvenöt esztendeje, s aligha akadt olyan utcatorkolat vagy térszöglet, amelyről ne őrzött volna emlékezetében dédelgetett képet, s amelynek megcsonkítása ne válhatott volna ki ugyanilyen fájdalmat belőle. De talán előbb fel kellett halmozódnia a hosszú gyaloglásuk alatt látott sok pusztulásnak, hogy most kitörhessen rajta a súlyos lehangoltság. Mindenesetre most ébredt tudatára, mennyi terve volt ezzel a várossal; vagyis pontosabban, az lett egyszerre nyilvánvalóvá, hogy ami terve egyáltalán önmagával volt, az mind összefüggött Budapesttel. Ami mély titokban élete kedvét táplálta, a

megbúvó remények, ködös várakozások, most mind romba dőlt volna a várossal együtt, amelynek kövei között - múltja díszletei között - a jövőndöt elképzelte?

Ostobaság. Erőlködve nézett a tetőkön túl az ötödik kerület irányába, ahol laktak. Mi történhetett a lakásukkal? Természetesen innét semmit sem láthatott, még egy kupolát sem. De módfelett bízott abban, amit olykor, rendkívüli pillanatokban, megérezett. Hirtelen megrázta a fejét.

- Jöjjön - fordult Lónához. - Gyerünk vissza.

A lány elképedésére, visszafordult. Belekarolt a lányba, kissé ránehezedett, mert megint erősebben bicegett. Már tudta, hogy Marica nem él.

4

Tizenöt nap sem telt belé, s megtudta, hogy a lakásuk, az egész ház leégett. Naphosszat hevert hanyatt Lóna zöld díványán. Az a férfi érkezett vissza, akivel annak idején egy levelet küldött. Visszahozta a levelét. Elmondta, hogy a szomszéd ház összeomlott, az övék teljesen kiégett, ugyanígy a hét cé és a kilenc is.

Damjáni bólintott, megköszönte a szívességét. Éjszaka néha felriadt, és álmatlanul feküdt órákig. Lóna egyenletesen lélegzett az oldalán. Mi köze van néki ehhez a lompos, fejletlen, idegen lányhoz, aki madzaggal fűzi be a cipőjét és megkérdi, hogy mi a neve a Ferenc József hídnak. Ilyenkor úgy érezte, csak Maricával tudna tovább élni, ha feltámaszthatná. Eszébe jutott a lakásuk, aztán az előző lakásuk a Kálvin téren, az első lakásuk a Bálvány utcában. Hogy szerették a sok dobozból álló legelső rádiójukat, amelyből fekete drót vezetett a tölcseres, recsegő hangszóróhoz. Hogy utálták a Kálvin téri jéghideg, túlméretezett fürdőszobájukat, amelyet a félelmetesen sivító, sziszegő gázkályha sehogyan sem tudott bemelegíteni. Mennyi izgalom volt egyszer egy Crommelynck-bemutató körül, amelyben ő nem is játszott. Eszébe jutott egy húsvétvasárnap, amikor reggel telerakták az ágyát a lapok száz-kétszáz oldalas ünnepi számaival, és sonkát reggeliztek, a levében megfőtt kemény tojásokkal, órák hosszat. Egyszer Bécsből érkeztek Maricával, s ahogy átvágtatott velük a gyorsvonat az összekötő vasúti hídon, s megpillantották a külső ferencvárosi villamosokat, rettentő szívdobogást kaptak boldogságukban. Mert Marica is budapesti lány volt, ott született a Verpeléti úton, s együtt jártak korcsolyázni a befagyott holt Duna-ágra.

Jó volt langyosodó áprilisi délelőttökön végigmenni a szűk Bálvány utcán, jó volt esős novemberi estén kijönni a moziból, s a millió fénymaszatban csillogó körutakon taxira vadászni. Damjáni sokáig rendetlenül élt, de aztán beköltöztek Maricával a Bálvány utcai kis lakásba, és az asszony névnapjára meglepetésül bevezettette a telefont, ami akkoriban még nagyon költséges multság volt. Összegyűjtött annyi pénzt, és bevezettette, mert ez volt Marica minden vágya. Legutóbb pedig egy kis kétüléssel autóra gyűjtögettek, de mire megvehették volna, már nem volt érdemes, elvitték volna katonai szolgálatra.

Milyen szép volt a lakásuk, s milyen rendet tartott Marica. Szerdánként társaság jött össze náluk, teáztak, bridzseztek. Barátaik között alig volt színész vagy színházi ember. Az egyik ügyvéd volt, a másik orvos vagy államhivatalnok, vagy törvényszéki bíró, mint például Agorasztó. Ámbár olykor külön meghívták ebédre vagy vacsorára egyik-másik kollégáját, Damjáni fokról fokra mindinkább elszakadt színész barátaitól, legalábbis magánéletében, mely teljesen polgári volt. Így találták helyesnek, hogy ilyen legyen, a férfinak is tetszett, mindig erős vonzódás volt benne a polgári rendezettség iránt. Csak egy apróság, vagy nem is apróság zavarta a rendet, jóllehet mindenki szemet hunyt fölötte: Marica nem volt a törvényes felesége.

Vadházasságban éltek, mert az asszony férje bosszúból, rosszindulatból nem akart válni. Vadházasságban éltek tizenhét esztendeje.

S ez is az ő bűne volt, Damjáni tudta. Azt mondta neki Marica ezerkilencszázhuszonnégyben: „Én várok, ha akarod.” Ha nem írja alá a szerződést a színházzal, minden másképpen történt volna. Hogy úgysem tudott volna elhelyezkedni az orvosi oklevelével? Nem igaz. Nem halt volna éhen, valahogyan lett volna; s Marica nem megy férjhez máshoz. És még így is, még így is megakadályozhatta volna a házasságot azon a kora nyári estén, ha van bátorsága döntő szavakat kimondani, felelőségeket magára venni. Négy évet futtatott el így a fiatalságából, négy év foszlott semmivé, s ezt a négy elpazarolt legszebb évet remélte mindig a jövőtől visszakapni: vagyis: amit egyszer végigélt Marica nélkül, ugyanazt a fiatalságot ugyanebben a városban végigélni Maricával. Ezt kívánta a sorstól, ilyesfélében bizakodott.

Marica meghalt, a város eltűnt előle, s hol van a fiatalsága? Damjáni megfordult fektében, s hagyta, hogy könnyei végigcsurogjanak az orra tövéen. Sóhajtott. Megkönnyebbült. Megtörölte a szemét keze fejével, mert unta, hogy csiklandozzák arcát a könnyek. Természetesen bármikor tudott sírni, ha kellett, s el tudott őszintén érzékenyülni, ha szükséges volt, belülről, az érzések technikájának ismeretével. Foglalkozásához tartozott ez is, de most idegesítette ez az egyébként fontos képessége. Elvégre, csakugyan megfeneklett az élete, alapos undort érzett az egész világgal szemben: ez a pillanat nem alkalmas arra, hogy színészi könnyei izgatott patakokban törjenek elő, nem tudván megkülönböztetni a színész szomorúságát a színész jeladásától, amint ő sem tudta aztán megkülönböztetni a művészi könnycseppeket az igaziaktól, mert csak egy lelke volt összesen, magánhasználatra és színpadira egyformán.

5

Március végén már nem halogathatta tovább a dolgot, egy-egy idevetődött újságpéldányban olvashatta, hogy játszik a színház odaát, s az is köztudomású volt, hogy az összefoldozott Ferenc József hídon járnak-kelnek az emberek, elhatározta, hogy átmegy végre Pestre.

Ennyi embert még soha, István-napkor sem látott az utcákon. Meleg volt, levette sálkendőjét, kigombolta a kabátját. Lónát maga elé engedte a hídon, mert a közepén libasorban lehetett csak menni. A Vámház téren rikkancsok kiabáltak. A járda szélén hosszú sorban árusok ültek vagy álltak. Pogácsát, diós patkót, Memphis cigarettát kínáltak. Szekerek zörögtek végtelen láncban, teherautók, terepjárók, harckocsik dübörögtek az úttesten. Egy menyétbundás hölgy gyertyát, gyufát és medvecukrot árult. Férfiak, nők valamennyien hátizsákkal jártak.

Az ablaktalan kirakatokban mindenütt kalapos kereskedők ültek, mint a mutatóványosbódék kikiáltói. A kapukon tábla mutatta, hol a fogantyúja a húzós kolompnak. Damjáni meg-megállt, hogy elolvassa a falragaszokat.

Lassan haladtak az óriási zsibvásárban. Meg-meglökték őket a tolongásban, a férfi bosszankodott. De Lónát még sohase látta ilyen derültnek. A lány szeme ragyogott, tágra nyíltan. A Kálvin tér sarkán megbámult egy kirakati asztalkát, és hirtelen felkiáltott:

- Csokoládé!

Csakugyan, úgy látszott, hogy az. Megálltak, Damjáni előszedte a tárcáját, és vásárolt egy szelet csokoládét Lónának.

Másfél órába telt, amíg odaértek a színházhoz.

Ettől fogva azonban minden reggel átmentek Pestre. Damjáninak sokfelé támadt dolga, és elsősorban próbákra kellett járnia. Kiosztottak rá egy szerepet, s csak tíz nap volt a tervezett bemutatóig. Kapott ebédjegyet, s kettőkor ebédelni ment egy Jókai téri kávéházba. De mit ebédeljen Lóna? Érdeklődött, nem kaphat-e a lány is ebédjegyet. Nem kaphatott.

- Tudod, öregem, esetleg, ha a feleséged lenne.

- Szervusz, Damjáni - lépett hozzájuk egy harmadik férfi. - Hogy vagytok? Megfiatalodtál, a feleséged is, nem is ártott ez a kis fogyókúra, mi?

- A feleségem? - Damjáni zavartan nézett a sarokasztal felé, ahol Lóna ült.

- Úgy értem - mondta a színész, szintén zavartan kissé -, úgy értem, Marica. Láttam őt reggel a Nyugatinál. Hát szervusz.

Elfordult, hogy átvegye a tányér babfőzelékjét. Damjáni megdermedt. Marica nagybátyja a Teréz körúton lakott, a Nyugati mellett. Erre eddig nem gondolt. Háromszor is megnézte a házuk maradékát, de nem jutott eszébe, hogy a Teréz körúton keresse az asszonyt.

- Tessék, művész úr.

A felszolgálólány már régen nyújtogatta feléje a tányért, s most türelmét veszítve nyomta a kezébe. Damjáni sietősen odarakta Lóna elé a főzeléket, egye meg, és elbúcsúzott tőle. Negyed óra múlva szemközt ült Maricával.

Az asszony valóban lefogyott, ám ettől korántsem fiatalodott meg. Ő is azt hitte már Damjániról, hogy meghalt, s ami azt illeti, több joggal. A férfi megmutatta térdén a hegedést, s elmesélte balesetét. Alapjában rettenetesen örültek egymásnak. Csak a színházról akarta őt lebeszélni Marica. Neki más terve volt. Már írt, üzent anyjának Ceglédre, hogy mihelyt lehet, odaköltözik. Pontosabban, leutazik, mert költözésről bajosan beszélhettek. Két bőrönd ruhán kívül semmijük sem maradt.

Damjáni azonban mérhetetlen bizakodással volt tele. „Ne legyél örökké ilyen szontyolodott” - nógatta Maricát. Az asszony elmosolyodott. Damjáni arca összerándult, s valami ürüggyel elfordult. Olyan csüggedést látott meg Marica mosolygásában, hogy nem bírta nézni.

Pedig minden erejét visszaadta az a tudat, hogy Marica él. Három napig gyerekes kedvvel jött-ment, az utcán szóba elegyedett idegenekkel, a próbákon nem értették, mi ütött belé. Sajátságos módon az tette a legboldogabbá, hogy tévedett távolba látó balsejtelmével, hogy csodálatos hatodik érzéke nem ér fabatkát sem. A kedve egyre fokozódott, s hogy a negyedik napon otthagyta Maricát, azt maga sem értette, hogyan történt.

Az asszony csendesén rakosgatott a táskájában, Damjáni félig szappanos, félig már leborotvált képpel kijött a fürdőszobából - a füttyörészést már akkor abbahagyta, amikor elkezdte lehúzni a szakállát -, eléje állt és jóllehet, halványan úgy rémlett, valami mást akart mondani, így szólt: „Marica, váljunk el.”

Aztán még arra emlékezett, hogy befejezte a borotválkozást, felöltözött, és húzózáras irattáskáját - a mosdószerével s az ismét szennyes hálóingével -, melyet amúgy is mindig magával hordozott, hóna alá csapta, és egyenesen átsétált Budára.

Sok esztendő múlva, egy ötvenedik előadása felé futó darab második felvonásában, várakozott Damjáni a jelenétre. Öltöződíványa szélén üldögélt, élesre vasalt, sötét zakóruhában, kifestve, s nagyokat szippantott cigarettacsutkájából. A szűk folyosócskáról behallatszottak a hangok. „De bizony isten” - mondta valaki. Mormogva feleltek rá, Oláh Lenke hangosan nevetett, megismerte ezt a nevetést. „Beszaladt a gépházba - erősködött az előbbi hang. - Még ilyen óriási patkányt nem is láttam életemben.” Oláh Lenke még jobban nevetett. Az ügyelő futott végig a folyosón, benyitott Damjánihoz, intett. A színész gépies pillantást vetett a tükörbe, megigazította a szemöldökét, és elindult a színpad felé.

Először nem értette, miféle boldogság kezd bizseregni benne, milyen sóvárgás csiklandozza. De aztán hirtelen emlékezni kezdett.

A nagy belvárosi ház jutott eszébe, ahol Lónával a házasságuk első hónapjait töltötték. Május derekán kapták meg a lakást, egy félig összedőlt nyolcszobás lakás könyvtárszobáját. Bútor volt itt bőven, csak fekvőhely nem. Egy selyempárnákkal telerakott tábori vaságyat állítottak be a kandalló elé. Az ablakok mind hiányoztak, de a berendezés épen maradt. Nehéz bokhara szőnyegek fedték a padlót, brokáthuzatú karosszékek, empire asztalkák, falikarok és egészen a famennyezetig érő könyvsorok voltak a szobában. Lóna párnákat dobott ki az erkélyre, és naphosszat hason fekve olvasott. Örökké vendégek ültek náluk esténként, színészek, színésznők, akik folyton Lónát piszkálták, bosszantották, ugratták. Néha lombikot és feketekávét hoztak, s a tízméteres teremben kávéillat szálldogált körül. Néha bort is hoztak. Délutánonként az első emeleten, erkélyük alatt, megszólalt egy bőfűgő hangszóró, beszédekert recsegett az utcára. A reggel sokszor talált ott három-négy alvó vendéget is, az összetolt karszékekben vagy a földre szórt párnákon. Lent az utcán a szemét, a törmelék rakásba rakva várakozott. A beomlott kesztyűsbolt helyén egy eszpresszó nyílt, papírra festett cégtáblával. A szemközti ház tetejét egyetlen öreg bácsi cserepezte hónapokig. Honnét jutott eszébe mindez?

A házon keresztűlszaladt volt egy akna, néhány lakást összedöntött, s a főlépcsőházat majdnem teljesen leszakította. Díszes épület volt, széles márványfokok vezettek valaha fölfelé a főlépcsőjén. De a hátsó lépcsők, melyeket most használniuk kellett, egy képtelenül szűk, kormos és sötét kürtőben kúsztak a cselédszobák meg a konyhai hátsó kijáratok felé. Nyirkos, vaksi, salétromos falú torony volt ez. Damjáni mindig attól félt, hogy patkányokkal találkozik itt, s nagy zajjal, sebesen iparkodott mindig túljutni rajta.

A patkányok emlegetése juttatta eszébe nyilván ezt a poros nyarat és hosszú őszt, s egyszerre emlékezett Lóna mulatságos higgadtságára az izgága színészek között, elkomolyodó és megmegenyhülő fiatal arcára, s emlékezett a madzaggal fűzött barna cipőjére, és arra is, amikor a budai hencseren először ölelte át a lány bizonytalanul, de erősen, a nyakát. Emlékezett a Vámház körút először látott tarka vásári nyüzsgésére, a Ferenc József híd szálkás deszkákból tákolt egyszemélyes járdájára, ahol libasorban haladhattak csak a hátizsákos emberek.

Ettől fogta el ilyen szorongó boldogság? Ennek a fullasztó romsivatagból nőtt levantei teherkikötőnek az emlékétől? Megállt a színpad mögött, figyelte a párbeszédet. A végszó után megindult a színpadra.

S most felismerte azt az érzést is, amelynek alapján ezt a második felvonásbeli bejövését mindig megcsinálta. A színpad társalgót ábrázolt, hallfélét, a fenéken markírozott ebédlővel. Nyár volt, esti kilenc óra. Damjáni az első, a régi városából érkezett ide esténként, valahonnét Budáról jött éppen, fülében még zümmögött a régi tangó, amit a vendéglőben játszottak, ahol jobb találkozóhely híján Maricával beszéltek meg egy végtelenül fontos dolgot, s gyalog jött át az Erzsébet hídon, elmerülten a gondolataiba, aztán végigsétált a Kossuth Lajos utcán és a

Rákóczi úton, míg az Emkénél észbe nem kapott, hogy vacsorára van híva, s már egy jó fél órával elkészt. Elmondta a mentekező szavakat, szerepe szerint. Aztán egy pillanatig némán meredt a színpalak felé, mint aki kinéz az ablakon. Meszelt, csupasz fal volt ott, nyitott vasajtó, egy bádoggödör. Damjáni tisztán látta az utcát, a körút esti fényeit odalent, hallotta a gépkocsik túlkölését, egy kék autóbusz csikorgó fékezését, tisztán érezte a régi Budapest mondhatatlan édességét, az elsüllyedt városét, melyet hűtlenül túlél, de amely mégis fogva maradt egyszer a rakparton hirtelen összeszoruló szívében, s szilárdabbul létezett, mint mindaz, ami túlélte s még él és változékony. Lám - elmélkedett Damjáni - így rakódnak bennünk a rétegei életünk hordaléktalajának, s ami meghalt, az is él, sőt, bizonyos szempontból csakis az él igazán. Visszafordult a rivalda felé. Odatárta a közönségnek tűnődő, fájdalmas arcát. Még egy pillanatig húzta a szünetet, aztán kis mosolyt villantott fel, és tovább mondta a szerepét.

Fényűző élet

Ezerkilencszáztizenegy nyarán a kecskeméti földrengés összedűtötte a Sánta-Kovács-féle házat a Nagy Csongrádi utcában, s lakói - a három Mariska; Kismariska az anyjával és nagynénjével, Szücs Marival - még aznap, július nyolcadikán, átköltöztek a szemközti mellékutca egyik szobácskájába, ahová ideiglenesen behordták azt a kevés holmit is, amit a romok alól ki tudtak húzni. Egy péküzlet udvaráról nyílt ez a helyiség. Valaha mosókonyhának használták, de nem felelt meg a célnak, mert sötét volt, parányi ablaka alig bocsátott be egy kis derengést a napvilágból, úgyhogy jó ideje üresen állt. Teknőt, limlomot, rozzant kosarakat tartott benne a pékné. Mindezt kirakták az ablaktalan folyosóra, ami hozzája tartozott. Girbe-görbe, töredezett téglapadozatát fölterítették szőnyegekkel, telezsúfolták dívánnyal, karosszékekkel, párnával, sok hibás bútorral, ami megmaradt, a folyosócskán pedig konyha- és éléskamrafélét rendezett be ideiglenesen a három Mariska, s kölesönkértek egy lámpát estére, a segítségükre siető szomszédok valamelyikétől. Itt laktak azután halálukig, kerek tizenhat esztendeig egyfolytában, s a szoba képe nem sokat változott az idők folyamán. Nem kellett változtatniuk rajta; meg voltak elégedve avval, ahogyan a földrengés napján hevenyészve berendezték.

Mindenhová jutott szőnyeg, még a karosszékekre is. A korhadt, hézagos ajtót is szőnyeggel takarták, s a falakat is, ahol a legjobban pergett a vakolat. Sok függönyük, terítőjük megmaradt, s majdnem minden, ami az udvarukon volt. Kerti székek, oleanderek zöld ládákban. Valóságos kis lugast teremtettek a pékház udvarán. Később itt reggelizett mindig Józsika nyaranta, amikor náluk volt.

Józsika Sánta-Kovács fiú volt, unokaöccsük. A földrengés esztendejében született, s hatéves volt, amikor odakerült a három Mariskához. Akkor halt meg az édesanyja. Apjáról semmit sem tudtak. A sorhajóhadnagy, hacsak nem veszett a tengerbe, bizonyára hadifogságba esett.

A kisfiú három évig lakott a szőnyegekkel telerakott egykori mosókonyhában, a félig-meddig koldusbotra jutott nénjeinél, s két nyarat még odalent töltött náluk azután is, hogy apja - valahonnét Afrikából visszatérve - magával vitte őt Budapestre. Amikor a gimnázium második osztályába kellett volna beiratkoznia, Sánta-Kovács Gergely Bécsbe költözött, ahol régi barátai révén állást kapott, és kisfiát, Józsikát, beadta a híres és előkelő bécsi intézetbe bennlakónak.

Költséges iskola volt ez, Mária Terézia alapította, s hagyományaihoz hű maradt; cseh, lengyel, olasz, osztrák és magyar főnemesi családok küldték ide gyerekeiket; Gergely az első évi tandíjat is alig bírta előteremteni. Csakhogy az egykori tengerésztszítet nem abból a fából fāragták, hogy hajlandó legyen engedni élete színvonalából. Magas, borotvált képű férfiú volt, nyugtatón mosolygott mindenhez. Magyar beszédén halványan érződött a kecskeméti kiejtés íze. Arcbőréen pedig a tengeri szél hagyott nyomot. Szeretett társaságba járni, noha nem volt beszédes természete, s őt is szerették a társaságban; és szerették a nők: akár tudatában volt ennek, akár nem, Sánta-Kovács Gergely ehhez is nyugodalmasan mosolygott. Aki „báró úrnak” szólította, azt olyan határozottsággal intette le, hogy sosem merte „gróf úrra” kijavítani. Még a hercegnél is előkelőbbnek tartották némely helyen, legalábbis azok az inasok, szobalányok, akiknek kurtán odavetette egyszer: „Nem vagyok báró.” De a nevét nem tudták kiejteni Bécsben, s ezért apránként általánossá vált, hogy csak „Gergely úrnak” nevezték.

Egyszóval, Gergely úr márciusban megnősült, s beköltöztek egy nyolcszobás hietzingi villába. Ide járt ki vasárnaponként Józsika ebédre.

Bátor nézésű, szép fiatalasszony volt a mostohaanyja. Egy-két év kellett hozzá, s egy együtt töltött nyári szünidő, hogy a fiú észrevegye, alapjában félénk teremtés. Akkor összebarátkoztak. Szívesen játszottak egymással teniszt, s volt úgy, hogy vasárnap délelőtt az asszony maga ment be autóján Józsiért, aztán száguldottak ki Hietzingbe, hogy minél több „szettre” teljék ebéd előtt. Tegeződtek. Józsi már elmúlt tizenöt éves, jól tudott autót vezetni, tangózni, síelni, s a társasághoz is hozzászokott, ámbár úgy látszott, apja természetét örökli, mert rendkívül nehezen szólalt meg, s komoly fiúnak tűnt. Szokásos volt, hogy az iskolatársak meghívták egymást magukhoz, családjukhoz, s Józsi hol Svájcban töltötte a szünidőt, hol egy lengyelországi birtokon.

Egy tavaszi délelőtt az egyik prefektus kihívta a fiút a tanteremből, és felvezette az igazgatói irodába. Néhány percet várnia kellett. Odaállt az ablakhoz. Nagy Daimlerjüket pillantotta meg az utcán.

Csak Károly, a sofőr jött érte.

- Mi történt? - kérdezte a fiú. Károly nem tudta.

Ahogy a kocsi bekanyarodott a kertjükbe, Józsi kiugrott, és futva ment fel a tizenöt lépcsőfokon. Az inas Gergely szobájába irányította.

- Szervusz.

- Szervusz, apa.

Gergely mosolygott.

- Helyettesítenél engem, Józsi? - kérdezte. - Mariska nénéd meghalt tegnap délután Kecskeméten. El kell menned a temetésre. Jó?

Józsi rövidet lélegzett, s bólintott.

- Öltözz át, s indulhatsz - mondta az apja tovább mosolyogva.

A mosolya fejezte ki, amit még hozzátehetett volna: „Én nem tudok elszabadulni most. Hiszen már nagy fiú vagy. Tudod, mennyire szeretett téged Kismariska. Sajnálom, hogy húsvétkor nem akartál elmenni hozzájuk, pedig megírta szegény, hogy nem sokáig húzza már. Évekig nevelték téged, emlékszel-e?”

A fiú szobája fent volt az emeleten. Külön fürdőszobája nyílt innét. Levetkőzött, és nagy élvezettel borotválkozni kezdett. Tizenhat éves volt már, s csakugyan nőtt annyi szakáll, hogy hetenként egyszer legyen mit leborotválnia.

Négy órakor indult a vonatja. Károly vitte ki megint a Keleti pályaudvarra, s amíg magyar pénzt váltott neki, Józsi vett egy doboz egyiptomi és egy doboz Asta cigarettát, s egy Astára mindjárt rá is gyújtott. Aztán vett egy tucat magyar újságot és hetilapot is.

Beesteledett, mire megérkeztek Budapestre. A pályaudvar elevenebb volt itt, mint Bécsben. Az egyfogatú és kétfogatú bérkocsik, amikre emlékezett, már eltűntek, átadták helyüket az autótaxik számtalan szürke dobozának, s jobb felől egy új mozi betűi villogtak. A színházakban is felment már a függöny, s ahogy beljebb került, végighajtva a Rákóczi úton, az élet is megélénkült. Némelyik kávéház már kirakodott teraszával az aszfaltra, a Nemzeti Színházzal szemben cigány muzsikált a vacsorázó, feketéző városiaknak, amott, egy hírlap kiadóhivatalának ablakai alatt, a friss sporteredményeket várták az emberek. Langyos este volt. Józsi az Andrassy útra igyekezett, rokonukhoz, ahol Gergely szokott megszállni, ha itt járt, s akik már várták. Másnap reggel utazott volna tovább Kecskemétre.

Már vacsora közben panaszkodni kezdett, hogy rosszul érzi magát. Lefeküdt, és hőmérőt kért. Fordítva dugta be a hóna alá, amit senki nem vett észre, aminthogy azt sem, hogy a higanyos végét jól megszorította ingével, néhányat dörzsölt rajta. Harminckilenc fok fölé ment a higany. Megijedtek.

- Azonnal orvost hívunk.

- Telefonálni kellene Gergelynek.

Józsi járatos volt különféle betegségek tettetésében, de általában az volt a gyakorlatuk, hogy ruganyosan engednek az orvos tapogatódzása irányában. A professzor, akit elhívtak, vakbélgyulladásra gyanakodott, legalábbis Józsinak úgy tetszett, s a fiú kénytelen volt helyeselni a tüneteket.

- Itt fáj?

- Nem.

- És itt?

- Igen...

Az orvos sokáig nyomogatta a hasát, aztán végre megelégte s kiegyenesedett, krákogott és egy törölközőt kért, hogy elvonuljon kezét mosni. Józsi hallotta, amint házigazdája a szomszéd szobában telefonál, várja Bécs jelentkezését. Most már nem lehetett visszafordulnia, bármi történjék is. Kiveszik majd a vakbélét - gondolta. Eszében sem volt, hogy leleplezze magát. Semmi áron nem akarta viszontlátni a két öreg Mariskát, sem a harmadikat, a halottat.

Nagyon jól emlékezett rájuk. Mind a hárman fekete ruhákban jártak, fekete fejkendőkben. Kismariska színes krepp-papírból művirágokat gyártott lankadatlanul, főként pipacsokat és mályvákat, hogy legyen valami jövedelmük. A virágok zöld leveleit és fekete műmagházait készen lehetett kapni, a sokféle redős papírt, a tetszetős tekercecseket pedig a fővárosból küldette magának. Ő volt a legvidámabb - ámbár mindnyájan vidámak és tevékenyek voltak -, és ő volt a legfiatalabb a három Mariska közül. Közel járhatott az ötvenedik esztendejéhez. Anyja, Mari néni öregebb volt. Hártyapapírszerű, barnára aszalódott arcbőre megfeszült pofacsontjain, álla hegyesen meredt előre, orrával együtt mókás harapófogót alkotva, gyér ősz haja fényesen simult koponyájára, s a millió politúros ránc közül örökké jókedvűen csillogott elő két eleven, barna szeme. Tipegett-topogott, mindenütt ott volt. Harmadikukat viszont, akit Szücs Marinak neveztek, folyvást keresték. Kiabáltak utána: Szücsmari! Hol jársz, Szücsmari! Szücs Mari néni nagyobb volt a másik kettőnél, s erősebbnek is látszott. Felső ajkán hosszú szálú, őszülő bajusz ütközött ki. Türelmetlen volt, zsörtölődő. Mérgesen engedett mindenben, örökké tiltakozva adta fel álláspontjait.

Még arra is emlékezett Józsi, milyen rajongó lelkesedéssel fogadták, amikor nyakukba szakadt kicsi gyerekként. „Kincsecském!... Bogaram!... Kisangyalkám!”

Józsika ismerte mind a hármukat, de kissé húzódozott. Tartózkodó udvariassággal viszonzta mértéktelen, mafla és alázatos szeretetüket, amivel elárasztották. Kismariska volt a legmohóbb, a legboldogabb a gyerekekkel, pedig az éppoly kevésbé beszélgetett vele, mint a többiekkel, s nyilvánvalóan unta is őt, s időnként félreérthetetlen közönnyel háritotta el kitöréseit. Kismariska számára Józsika tartózkodása és másfelé kalandozó érdeklődése a férfiaság magától értetődő jele volt, s a szellemi fölényé; és csak növekedett bámulata az elemi iskola második, harmadik osztálya felé haladó gyerek iránt, aki olvasmányaiba merülve olykor lerázta őt magáról.

Szobájuk parányi ablaka mellett állt egy karosszék. Ebben üldögélt naphosszat a fiú, vajas kenyeret majszolva, s dühös szenvedéllyel olvasta a Vasárnapi Újság bekötött, régi évfolyamait, Mauthner Magárjegyzékét és Turgenyev regényeit. A folyosói polcon tej aludt számára a köcsögben, vagy borsodó varakozott rá egy füles kancsóban, a fiókos szekrényben mindig volt egy tál sütemény, cukorsütemény, amiből a három Mariska sosem evett. Szücsmari tudott egyfajta, mazsolával díszített karikákat csinálni, amit Józsi kedvelt, s amit ők esti-kisasszonynak hívtak. Régi gazdagságukból megmaradt - csorbán - egy szőlőlevelekkel cifrázott nagy zöld tál, ez mindig tele volt rakva válogatott gyümölcsökkel. Szagos körték, selymes őszibarackok, a legszebb fűrt szőlők kerültek rá; s ehhez sem nyúltak a nők, ez a tál is a gyereké volt. Kipuhatolták, hogy mi a kedvence, mit szeret. A tyúklevest szerette, ha kiszűrték belőle a zöldséget, aprólékot és csövecskékké hengergetett tésztával készült, amit „libagégének” hívtak, a hasonlatossága révén. Hét- vagy nyolcesztendősen lehetett Józsika, amikor egyszer váratlanul érte, hogy libagégelevest kap, s elégedetten jelentette ki: „Hát ilyen fényűzően élünk?”

Ettől fogva jelszó lett közöttük a „fényűző élet”.

- Holnap fényűzően élünk, kisangyalkám - mondta Kismariska. - Kint ebédelünk a szőlőben.

- Csináljak-e esti-kisasszonyt, bogaram? - kérdezte a szemérmes Szücsmari. Mert a szőlőben csak egy kis katlan fölött főzhetek, bográcsban. A süteményt papírdobozban kellett kivinniük az ebédhez. Józsika számára ünnep volt az ünnepek közt, ha az egész napot kint tölthették Mari néni félholdas szőlőjében, ahol semmi egyéb nem volt, mint egy lelakatolt kalyiba, néhány kapával, barackszedővel benne és a diófa alatt földbe vert asztal és két pad. Amíg az öregek kötözgették a szőlőt, gereblyézték a homokot, vagy szedték a szilvát, Józsi ide-oda csavargott, kipróbált minden szerszámot, a permetezőt, az elromlott kis prést, belefürdött a dézsába a szomszéd kútnál, felkapaszkodott a fák tetejére, vagy kikeresett magának egy árnyas sarkot a forró homokban, és hasra feküdt a Vernéjét olvasni. A sokféle gyümölcstől illatos volt az egész határ. Aztán semmi nem esett olyan jól, mint a diófa alatt a paprikás krumpli meg a frissen főtt kukorica. Fényűző élet volt ez csakugyan.

„Kisangyalkám, cicuskám, kincsecském” - a fiút zavarta kissé a sok becézés és a minden józanságot nélkülöző imádat; nem látta értelmét a dolognak, sőt, hülyeségnek, mulyaságnak érezte, vénasszonyos nyimnyámságnak a hangot is, a légkört is, amelyben élt. Mégis belement. Angyalkának, báránykának szólították egymást Kismariskával, s ha kettesben ballagtak keresztül a városon, köszöngetve és vissza-visszaköszönve az ismerősöknek, ha betértek a városi kölcsönkönyvtárba, a takarékos épületében, keresgélni a zsíros, összevissza ragasztott könyvjegyzékben, vagy ha átvágtak a református temető fűzfái és eperfái között a szőlő felé, szatyrot, garabót lóbálva, Józsinak éreznie kellett, hogy a vénlány életének fényes és boldog pillanatai ezek.

A fiú nem felejtette el sem ezt, sem azt, nagyon is jól emlékezett a három Mariskára. De miért vonakodott húsvétkor meglátogatni őket? Nem sok szó esett az egésztől annak idején. Apja megemléltette neki Kismariska levelét, melyet ő is elolvasott, ámbar Józsinak szólt, s a fiú csak annyit válaszolt, hogy egy iskolatársához ígérkezett, s nem tudja lemondani a megismételt meghívást.

A vonaton, délután, még áltatta magát, hogy ott lesz a temetésen. A rosszullét ötlete aztán szinte öntudatlanul fogamzott meg benne vacsora közben. S jött az orvos, jött a telefon Bécsből. Nem volt visszafordulás. Józsi tépelődései közben mély, álomtalan alvásba zuhant, mintha csakugyan beteg lenne.

Kora reggel bevitték a sebészeti klinikára. A műtétre azonban csak tizenegy óra tájban került sor. Mielőtt begurították volna a műtőbe, sebbel-lobbal megérkezett Hilde, mostohaanyja. Egyedül jött a nagy Daimleren. Csinos volt, kissé ijedt. A fiú nem értette először, mit kérdez, mert nagy zavarban volt, félt is, meg volt illetődve az operációtól.

- Tessék? - nézett rá fektében. Hilde följe hajolt. Józsi hirtelen megkívánta, hogy szorítsa meg a kezét, vonja oda fejét az asszony a melléhez. - Tessék?

De Hilde nem azért furakodott oda könnyed erőszakosságával, hogy megölelje, csak egy telefonszámra volt kíváncsi.

- Sag mir, Joschika - kérdezte kedvesen mosolyogva -, nem tudod véletlenül Egonék számát?

Már hátra is lépett, mert kinyílt az ajtó.

A fiú agya most lassan forgott. De idejében felfogta a kérdést, rátalált a válaszra. „Százhuszonnyolc-tizenkettő!” - kiáltotta vissza az ajtóból, mert az asszony kint maradt.

Kivágták a vakbelét, bevarrták a sebet, s mire Kismariskát eltemették a kecskeméti református temetőben, már el is felejtette a műtétet. Mari néni júniusban halt meg, az értesítést késve kapták meg Bécsben, s amikor, alig két hétre rá, Szücs Mari gyászjelentése is megjött, Gergely már szóba sem hozta, hogy le kellene utazni a temetésre.

Ezen a nyáron azonban Józsi Aradra utazott, s úgy intézte a dolgát, hogy leszállhasson Kecskeméten néhány órára.

Virágot vett, és megkereste a temetőben néneji sírját. Már nyugodt volt. Nem félt tőlük többé, nem szégyenkezett előttük többé, nem haragudott rájuk fényűző életükért. Majd visszatér hozzájuk - gondolta - a nyimnyám, vénasszonyos világukba, csak le kell élnie előbb ezt a nyomorult, koldus férfiéletét. Eligazította a virágokat, s visszasétált a vasúti állomásra.

Apagyi

A hosszú alreáliskolai esztendőink alatt a fölöttünk végző vagy aláánk kerülő, vagy velünk haladó, több mint ötszáz társunk közül csak egyetlenegy akadt, aki „rossz fiú” volt. Emlékszem a nevére is. Apagyinak hívták. Mi akkor már negyedévesek voltunk, fásult, öreg katonák; réges-régen idegzetünkbe szívódott minden vezényszó, minden helyi szokás, az épület mindenféle szaga, megtanultunk gazdaságosan bánni mozdulatainkkal. Apagyi újonc volt, „bundás”, az új elsőévesekkel vonult be, s megátalkodott engedetlensége hamarosan kaján érdeklődést keltett az egész intézetben.

Már az első napok egyikén figyelmeztetett valaki:

- Te, van itt egy bundás, az Urbán asztalánál ül, majd nézd meg magadnak.

Más évfolyambeliekkel csak az étteremben vagy a gyakorlótéren találkoztunk; úgyhogy ebéd előtt, mielőtt a napos tiszt megérkezett volna, lesétáltam az étterem végébe, ahol az elsőévesek asztalai voltak. Apagyinak már híre terjedhetett, mert rajtam kívül egy csomó negyedéves tolongott Urbán asztala körül. Időbe telt, amíg tájékozódni tudtam. Egy pirospozsgás, kerek képű kis elsőévest bámult mindenki, aki csak abban különbözött a többi tízéves gyerektől, hogy derűsen vigyorgott, s hogy hiába szólították, sem vigyázzba nem állt, sem nem teljesített semmiféle parancsot vagy vezényszót, csak szótlanul vonogatta a vállát, és igyekezett elfordulni.

- Apagyi! Apagyi! - szölongatták. - Hozzám! Vigyázz! Feküdj! Apagyi!

Apagyi azonban füle botját se mozgatta; vigyorgott rendületlenül, noha már unhatta a nyaggatást.

Mi azonban nem győztünk betelni a mulatsággal. Roppant érdekes, nevetető dolog volt ez. Torkunkat csiklandozta a nevetés, ragyogó arccal néztünk össze.

- Ilyen még nem volt! Óriási!

- Hagyjátok - mondta Halász Péter, előretolakodva. Apagyihoz lépett, és baráti hangon kezdett neki magyarázni. - Figyelj rám, majd én elmondom neked. Csak ezt tanuld meg. Ha megszólítanak, vigyázzba állsz, így. Érted? Egyszerű ez, kisöreg.

Türelmes jóindulattal beszélt hozzá, s váratlanul csakugyan elért annyit, hogy Apagyi megszólaljon.

- Cc! Aaa! - mondta fitymálva.

Elnyújtott indulatszó vagy indulathang volt az egész, mégis megtört Apagyi némasága.

- Tudod - folytatta Halász Péter -, amit egy tiszt úr vagy egy negyedéves parancsol, azt meg kell csinálnod, kisöreg.

- Hát! Hogyne! - mondta Apagyi felnevetve. - Nem teszel bolonddát!

Körülötte mindenki őt figyelte, csend volt, s ebben a csendben rendkívül furcsán, szinte valószínűtlenül rebhent fel a kimondott mondata, zárt *a* betűivel, paraszti tájszólásával; mert Apagyi a leggarázdább népszínműkiejtéssel beszélt, amint egyszerre kiderült: „Haaat! Honne!” - így hangzott valahogyan.

Halász Péter nem nevetett, hanem iparkodott szelíden tovább magyarázni a gyerekeknek, most már a nyomaték kedvéért megfogván az egyik fülét; ezt azonban, talán némi rosszindulattal, olyan erélyesen csinálta, hogy Apagyi felkiáltott, s hevesen igyekezett kitépni magát a negyedéves kezéből. Halász nem engedte el, csak szájon vágta. Apagyi még jobban kezdett bömbölni, s anélkül, hogy észrevettük volna, honnét szedte elő, egyszerre kezébe került egy nyitott bicska. Most lépett be a napos tiszt, s vigyázott vezényeltek.

Sikerült visszacsúsznom az asztalomhoz, s már csak messziről láttam, amint ima után a tiszt odalépett Apagyihoz. A többiek is eltűntek már mellőle. A tiszt valamit kezdett beszélni a fiúhoz, s hirtelen elharapta a mondatát, és rámeredt. Apagyi ugyanis szétvetett lábakkal állt előtte, s nyugodtan fordítgatta a fejét jobbra-balra, mintha keresne valakit. A tiszt segélykérő pillantást vetett hátra; a tiszthelyettes nyomban hozzálépett, s halkán jelentett neki valamit, aztán a kérdésére megint valamit. Egy percig szótlánul nézték Apagyit.

- Menjen a helyére - mondta végül a tiszt, és hátat fordított neki. Sétálni kezdtek az étterem felső vége felé. Apagyi tanácstalanul álldogált a középén, magára hagyva, mert leültünk; aztán lassan megfordult és beült a helyére.

Egy teljes hetet töltött az intézetben, a bevonulás napjától számítva. Láttam, hogy megy ő is a szakaszával ide-oda, lompos járásával, nem igyekezve lépést tartani; láttam, hogy elmondja a többiekkel az imát az étteremben, de anélkül, hogy vigyázzba állna; egy reggel pedig azt láttam, hogy a büntető „guggolóállásból” egy idő múlva felemelkedik, kiválik a sorból, és saját elhatározásából félreáll, nyilván megelégedvén a lábizmaiban tüzelő fájdalmat. Egy hét sok idő. Csak a bicskájának köszönhetette, hogy ilyen sokáig tudta tartani magát.

Kevesebbel is kiválthatta az ember a társai elviselhetetlen üldözését, mint Apagyi. A legkisebb élıhetetlenségre, maflaságra vagy másféleségre lecsapott a többiek kíméletlen dühe. Az elsőévesek között volt néhány ismétlı, bukott tavalyi növendék. Az ő kezdeményezésükre Apagyit a többi nyolcvan társa is akkor verte-rúgta, amikor tehette. Pizskálták, ingerelték, belekötöttek, de minden ürügy nélkül is el-elgáncsolták, kiütötték kezéből a fogmosó poharát, nyakába csurgattak néhány kanál levest, vagy ha a tiszthelyettes nem volt a hálóteremben, rárohantak és bepréselték az éjjeliszekevénybe, felrakták a kályha tetejére. Apagyi hamarosan rájött, hogy magamagának kell védekeznie; hogy a felügyelőket és tiszteket egyáltalán nem érdeklik a növendékek egymás közötti ügyei; panaszokat, vádakokat nem tűrt meg a katonai szellem, aki árulkodott, azt szigorúan megbüntették, anélkül, hogy tudomást vettek volna feljelentéséről. Egyébként is, Apagyi kezdettől fogva ellenségesen állt szemben a felnıtt elöljáróival. Előszedte hát a bicskáját, és védekezni kezdett. Ekkor már annyira ideges volt, hogy nem bírta azt sem, ha megérintik.

A nyitott bicska lehütötte a fiúk nagy támadókedvét. Két-három napig Apagyi kiment a divatból, békén hagyták. Nem nyúltak hozzá, csak gúnyosan vigyorogtak, ha valamelyik tiszt-helyettes foglalkozott vele, igyekeztén megtörni végre csökönyös értetlenségét, és áthatolni nyilvánvaló tompaelméjűségén. Ezekben a nyugalmi napjaiban Apagyinak is visszatért kerek, piros képére a derűs mosolygás. Mosolyogva álldogált az ezredes előtt is, aki az intézet parancsnoka volt, s egy délután, míg a nagy gyakorlótérnek nevezett réten a szokásos újonc-kiképzés folyt, maga elé vezettette a fiút. Mondott neki néhány biztató szót, aztán megkérdezte:

- Szüleidnek se engedelmeskedtél odahaza?

Apagyi vállat vont:

- Idesanyám meghótt - mondta.

- Hát az édesapádnak? Szót fogadtál?
- Annak igen - mondta a fiú vigyorogva.
- No látod. Hát majd nekünk is szót fogadsz te, meglátod.
- Maguknak nem - kiáltott fel Apagyí jókedvűen.

Egyszerűen magázta a tiszteket ahelyett, hogy úgy beszélt volna: „Ezredes úr, alázatosan jelentem.” Pokolian mulatságos volt ezt hallani, kivált nekünk, negyedéveseknek. Az ezredessel szemben azonban mégis neki lett igaza.

Hogy mi történt pontosan, azt nem tudtuk meg, ámbar könnyű volt számunkra elképzelni. Apagyit végül is nem védte meg a bicskája. Ottléte hetedik estéjén, alig valamivel a takarodó előtt, izgatottan szólt be Bognár tiszthelyettesért a mi hálótermünkbe a felügyelőtársa. Bognár kiment, s mi jó néhányan utána lopódkodtunk a folyosóra. Az elsőévesek hálóterméből zavaros zaj hallatszott, majd dermedt csend lett, aztán megint kiáltások, lábdobogás, zűrzavar. Meglapultunk az ajtó mélyedésekben és a két fölfelé vezető lépcsőszárnyban. Néhány perc telt el, aztán kinyílt az ajtó, és kénytelenek voltunk még hátrább húzódní. Csak annyit láttam, hogy a két altiszt jön kifelé, hátrálva, és a nyomukban három fiú cipel valamit. A folyosón félhomály volt, a lépcsőkön sötétség; a második század irodájával szemben égett egy körte. Lélegzetünket visszafojtva lapultunk a széles kőkorlát mögött ingben, alsónadrágban. Ahogy a lámpakörte alá értek, megismertem, mit cipelnek. Apagyí volt. Egy köpenybe volt burkolva; elhaladt a fény alatt két meztelen lába feje, azután a lelógó ülepe; ketten fogták a két hóna alatt; feje félrebillent a vállán, szeme csukva volt, s a homlokán és az arcán feketén csillant meg a csepergő, vastag vér. Halász Péter, aki mellettem térdelt, később azt állította, hogy féltenyérnyi helyen ki volt tépve a haja, azaz hiányzott a bőr a fejről; én azonban ezt nem láttam.

- Gondolod, hogy meghalt?
- Biztosan.
- Hát persze. Láttam!
- Frászt.
- Kampec.

Szelíd, kora őszi éjszaka volt. Tisztán hallatszott a távoli vonatfűtyülés, amint végigszáll a nagy parkon; az árnyékszék ablakából kémleltük a sötétséget odalent, hasztalanul. Véleményeink azonban túlzásoknak bizonyultak. Apagyit nem verték agyon az elsőévesek; csak nekimentek, és a nagy handabandában megsebeztek, talán véletlenül a saját bicskájaival. Harmadnap látták egypáran bekötözött fejjel eltávozni. Egy fekete posztóruhás bajuszos öregemberrel lépegetett kézen fogva kifelé a főallén, civil ruhában, ahogyan mondták.

Minden megvan

1

Jacobi március elején érkezett meg, tehát két héttel korábban, mint okvetlenül szükséges lett volna, a híres európai nagyvárosba, ahol gyerekkorát töltötte, s amely most, ötvenedik születésnapjára aranyhegedűvel tüntette ki. Napokon át csatangolt az utcákon. Délelőtt, délután, este, keresett valamit, bejárta mind a városrészeket, amelyekhez valaha köze volt, de tulajdonképpen semmire sem ismert rá, idegen volt neki minden.

Nyugtalannak látszott. Sovány volt. Sokat fogyott az utóbbi időben. Magas, sovány, nyugtalan ember volt, ha magára maradt egy szállodaszobában. Ha látták, akkor mosolygós képet vágott, ráncait átalakította derűsre, kellemesre. A repülőgépen azonban, érkezésükkor, elszótlanodott. Az alattuk elterülő város kivehetetlen körvonalait nézte a gép ablakából. Könnyű nyári ruhát viselt. A légikisasszony anyáskodva figyelmeztette, hogy itt még majdnem tél van, nincs több tíz foknál - Celsiusban mérve -, vegyen hát fel valami meleg holmit.

Jacobi az útikönyve térképét nézte, s próbálta összehasonlítani a tájjal odalent. Csak a folyó szalagját lehetett jól látni. A napfényben háromszögletű folt csillogott a folyón túl: szerette volna tudni, hogy mi lehet. Amikor a légikisasszony továbbment, Jacobi ledobta az útikönyvet az újságcsomójára. Nem udvariatlanságból hagyta őt válasz nélkül; nem is a megindultságtól szótlanodott el. Enyhe szédüléssel érkezett a gyengesége első hulláma az ismerős, múltó rosszullét. Két apró csepp verejtéket letörölt a halántékáról, mutatóujjával. Az újságok közül kihúzott egy képes hetilapot, és odaadta útitársnőjének. Aztán észrevétlenül előszedte zsebéből a gyógyszerét, és bevett egy tablettát.

A hetilap egyoldalas cikket közölt róla. „Negyvenévi távollét után ismét köszöntheti szülővárosa Jacobi Pétert, aki időközben meghódította hegedűjével a világot.” A cikk egy csomó fényképből állt inkább, szövege rövid volt. Jacobi frakkban, Jacobi fürdőnadrágban Einstein társaságában. A windsori herceg és hercegné Jacobi nélkül. A város negyven évvel ezelőtti képei. A főpolgármester, aki átadja majd neki az aranyhegedűt. A városi zeneiskola homlokzata és egy modern gyerekjátékszótér egy új lakónegyedben. Nevetett a cikken, és halkan, idegen nyelven, vigyorgást erőltetve az arcára, mondott valamit az ideges nyakú szép, harminc év körüli nőnek, aki mellette ült. Harminc éve nem látta a várost; bár csakugyan tizenegy éves korában költöztek el végképp, de később még másfél évet töltött itt. Nem a szülővárosa volt; itt nőtt fel kétéves korától fogva, de az ország egyik kisebb, hegyek közt fekvő városában született. S ami a világ meghódítását illeti: egymás után két koncertjét mondták le a tengerentúl, ezért tudott két héttel korábban jönni ide.

Az útikönyv térképén a vasútvonal nyomán megtalálta a Déli pályaudvart, a valóságban azonban nem látszott a vasút, akárhogy igazgatta a térképét. Letette maga mellé, és behunyta a szemét. A nyomás fokozódott a fejében, az enyhe szédülés nem csökkent. El fog múlni. El fog múlni, de előbb teljesen bezárja, befalazza őt a tehetetlen ürességbe. Egyelőre csak készülődött benne az üresség. Ilyenkor még kilátott, ha homályosan is, ebből a gyengeségből. Harminc éve hagyta el a várost, egy reggel. A Déli pályaudvar csarnokára emlékezett. A lány, akit nem vett feleségül, esőkabátban sétált vele fel-alá az üvegkupola alatt. Váratlanul jelent meg a vonatjánál. Már elbúcsúztak egymástól régen, örökre. Jacobi megmondta neki, hogy nem szereti. Honnan tudhatta meg, hogy mikor utazik? Jacobi gyötrelmesen zavarban volt. A lány

nem csinált jelenetet, de talán várt valamit tőle. Egy jó szót legalább. Jacobi kínban volt, félszeg sutaságokat dadogott csak, majdnem ellenségesen, mindenesetre részvétlenül; aztán nemsokára azt írta neki valaki, hogy a lányt baleset érte az utcán.

Elütötte egy gépkocsi? Halálra gázolta a villamos? Vagy levágta a lábát? Öngyilkos akart lenni? Meggyógyult? Jacobi sohasem tudta meg, hogy pontosan mi történt vele, és mi lett a sorsa. „Baleset érte az utcán.” A kép, a lány összetört vagy szétroncsolt szegény teste, amelyet ismert, évekig, évtizedekig üldözte. Nyíltan vagy orvul, ébren vagy álmában, annyiszor tört rá, hogy megszokta, megunt, bosszankodva lökte félre az ostoba gondolatokkal együtt, hogy ő taszította a villamos alá. Legújabbban azonban, amióta felmerült a saját halála lehetősége, szerette volna mégis valahogyan helyreigazítani azt a rettenetes pályaudvari beszélgetést. Sehogyan sem volt rendjén. Valamit mégis kellett volna mondania. Nézd, ki a fene hívott, menj innen a pokolba, az isten szerelmére kérlek. Vagy: gyere hát velem, éljünk együtt örökké, szeressük egymást mindhalálig. Vagy annyit legalább, hogy: nézd, várjuk meg, amíg elindul a vonat, és ugorjunk a mozdony elé mind a ketten, ne nyavalyogjunk itt.

Ne nyavalyogjunk itt. Nézd, ne nyavalyogjunk itt. Megrázta a fejét, végigsimította a homlokát. A mellette ülő szép nő kérdezett valamit éppen. Halkan beszélt, a gép zúgása is tompította, és idegen nyelven; Jacobi hirtelen nem tudta, angolul, portugálul, spanyolul beszélgettek-e eddig. Felállt, egy kis levegőhöz jutott most. Felállt, belebújt egy kötött mellénykébe, aztán átvette a képes újságot az útitársnőjétől. UNESCO, Beethoven. Ezt a két szót értette csak a nő, s Jacobi lefordította neki a rövid, pontatlan kis cikket. Jacobi Péter, akit egy magas UNESCO-megbízatással kapcsolatban sokat emlegetnek, látogatása fontosságát növeli az a tény, hogy a tengerentúli országgal, melynek húsz éve állampolgára, fokozni kívánjuk kereskedelmi és kulturális kapcsolatainkat. Múlt évben nyerte el a nemzetek nagydíját lemezsorozatával, Beethoven tíz hegedű-zongora szonátájával, egyetlen hazai hangversenyén azonban, sajnos, egyiket sem hallhatjuk majd, minthogy a művész nemrégiben megvált állandó zongorapartnerétől... Ezt az utolsó félmondatot Jacobi nem fordította le. Útitársnője mégis a legfelső fényképre pillantott. Jacobi frakkban állt a dobogón, mellette, jobbra lent, egy félig háttal ülő, hosszú hajú lány lehajtott nyaka látszott.

A hetilap legalsó fényképén egy csomó gyerek futkározott. Nem a játszótér hintáin, rácsszerkezetein, vadonatúj berendezésén hancúroztak, hanem odébb; a fáknak dütve hátukat régmódi „komámasszony, hol az olló?”-t játszottak talán; s az egyik apró lány észvesztve rohant a „ház”-ból, a fatörzsétől, felemelve fél karját: „Nem ér a nevem!” Legalábbis Jacobinak ez jutott az eszébe. Egy másik, kevésbé éles fénykép alatt ez állt: „Az egykori Széna-piac - a mai Delano-Schweitzer tér - 1915-ben.” A bal parton laktak, az Újvilág utcában. A hosszú, széles, öt-hat emeletes nagy házakból álló utca beletorkolt a Széna-piacba. Kutatott az emlékezetében. A fényképen látható régi villamoskocsik közül melyik mehetett az ő utcájukba? 171-es? vagy NB vagy MI jelzésű? Hogy is hívták a kis meredek keresztutcat, amely a mozi mellől kanyarodott fel a domboldalra? És a nagy, tükröablakos kávéházat szemközt? Metropol, Municipal? Mintha egy M betűt ki lehetne venni a fényképen: CAFÉ M...

A Széna-piacon túl volt egy játszótérük. Egy lejtős, nagy rét a villák alatt. Emlékezett egy kislányra, aki nagyon sportszerűtlenül, ha látta, hogy már úgymégyis megelőzték vagy utolérték, mindig ezt kiabálta, a varkocsát ide-oda rázva, magasra emelt kézzel: Nem ér a nevem, nem ér a nevem, nem ér a nevem.

- Akkor menj haza - mondta neki egyszer Jacobi dühösen, kilencéves korában.

A hirtelen támadt csöndben ezt kérdezte a hegedűstől útitársnője: „Miért jött most haza, tulajdonképpen?” Az utasok kioldozgatták magukat, egy kopasz férfi furakodott melléje, rázogatta a kezét, szintén idegen nyelven hadarva, ideges nyakú útitársnője rúszozta a száját. Jacobinak eszébe jutott, hogy a hangversenyiroda értesítette, kint lesz a repülőtéren a televízió és a sajtó. Odahajolt az ablakhoz. Csakugyan, elég sokan nyüzsögnek már a gép körül, fényképeszek, filmhíradósok, újságírók. Fejébe nyomta puha szalmakalapját. Aztán újra levette, és zavar nélkül elkérte az asszony kis tükkrét. El kellett rendeznie az arcvonásait. Leült egy pillanatra a tükörrel. Derűs, nagyvilági és mégis komoly mosolygást próbált. Így nem léphet a felvevőgépek elé. Az ablakból látta, hogy egy fiatalember, akit nyilván a hangversenyiroda küldött ki, virágcsokorral integet feléje. Ettől megnyugodott. Ha ez megismerte, fényképe alapján, akkor nincs nagy baj az arcával. Hóna alá vette a hegedűtokot, és gyakorlott mosolygással bukkant elő a gép ajtajából. Intett a kalapjával, valamennyiük felé, s a lencsékkel szembenézve, nem a lába elé, óvatosan, de biztonsággal lépegetni kezdett lefelé a lépcsőfokokon. Jacobi mosolya könnyed volt és kellemes, belső derűből fakadt, átsugárzott rajta elmélyült komolysága. Azonban nem őt fényképezték. Később vette észre.

Egy kövérkés, negyvenéves férfit fogtak közre a tudósítók, fényképeszek. A hangversenyiroda fiatalembere tépte a haját, elrohant virágcsokrostól az egyik televíziós ember után. Egy pillanatra visszafordultak mind a ketten Jacobi felé, a televíziósnak ragyogott az arca a boldogságtól, intett valamit, aztán ment tovább, mert a társai meg a filmesek visszahurcolták a kövérkés államférfit a repülőgéphez, és rávették, hogy ismétlje meg a kiszállást. A hangversenyiroda fiatalembere loholt utána, most már hóna alá csapva a virágcsokrot. Jacobi végképp elvesztette mindnyájukat, mert három-négy útitársának különböző nyelvű izgatott búcsúzkodása után - *Au revoir, mon cher Maestro, à bientôt! It was terribly nice, really, dear Mr. Jacoby...* - újra szédülni kezdett, s lassan besétált az egyik épületbe, és leült az első padra. Bevett még egyet az orvosságából.

Mozdulatlanul ült. Lehet, hogy elég sokáig, de lehet, hogy néhány perc volt az egész. Semmire sem gondolt, és semmire sem figyelt. Fejébe mintha a repülőgépzúgással együtt visszatért volna egy csomó beszélgetésfoszlány is, s értelem nélkül pergetnék újra, oda-vissza, az idegen szövegeket. Nem figyelt rá, elengedte a figyelmét mindenestől, és tényleg, ugyanúgy zúgott, pergett tovább fejében a kusza hangszalag, mintha tőle teljesen független forrásból eredne. (*Par exemple, mon cher Maestro! En effet, c'était précisément pour ne pas manquer votre récital, que j'ai fait un détour... I see, Mr. Jacoby, but if you have never been back home for thirty years... I mean, that's quite a long time, isn't it? Putting it forty years doesn't seem such a terrible inaccuracy...*) Arra eszmélt fel, hogy egy rendőr udvariasan beljebb terelte az épületbe. (*Awfully nice of you, my dear Maestro. Bien sûr, cher ami, mercredi prochain. Quelle idée, que je ne l'oublie pas...*) Ide-oda irányították, végül egy „Külföldi útlevelek” feliratú folyosórészen egy kopár kis szobába került. Egy civil ruhás férfi ült egy íróasztalnál, és intett neki, hogy ne oda üljön, hanem a másik oldalra, az ablaknál álló íróasztal elé. (*Par exemple, Monsieur Jacobi, it may be a terrible inaccuracy, cependant c'est précisément pour que your compatriotes of quarante years ago should get a chance, une bonne chance, de ne pas manquer votre récital, even if the town doesn't happen to be exactement votre birthplace...*)

- Az ablakhoz - mondta. Felállt és átment ő is, átült Jacobi íróasztalához. S mintha udvariasságból tenné, kérdezgetni kezdte. Hogy hívják? Mennyi időt kíván ebben az országban tölteni? Mi célból? Miért éppen jövő szerdái? Ellenszolgáltatás fejében? Milyen polgármester? Tudja ezt igazolni? Van-e munkavállalási engedélye? Milyen szavatosságot tud nyújtani, hogy elhagyja az országot?

Jacobi feleletei határozatlannak tűntek. A férfi előről kezdte a kérdéseket, majd beleszólt a telefonba, s a gépírónak, aki rögtön belépett, lediktálta a két első kérdését és a hegedűs válaszait. Egy darabig folyt tovább a diktálás, végül a tisztviselő felnézett Jacobira.

- Nem adhatom meg önnek a belépési engedélyt.

Jacobi nem felelt, úgyhogy hosszú szünet támadt. Ültek és nézték egymást. A férfi gépíró hátradült a székén, és félénken a körmét piszkálta. A hegedűs azonban nem volt megijedve. Nem nagyon tudta, hogy miről van szó. Most, ebben a kopár kis hivatali szobában, most rohanta meg, most árasztotta és kábította el az anyanyelve.

Már amikor a gépből kiszállt, bénulni kezdett megszokott idegen szavainak érrendszere. Bekerítette, mint ellenséget, az anyanyelve. Feliratok, falragaszok, hangosanbeszélő - kapusok, filmesek, szülők, gyerekek, rendőrök - telefonba, hangszórón át, közönyösen, mellékesen, hányavetien: magától értetődően mindenki ezt a nyelvet beszélte itt. Kalandos, hajmeresztő összeesküvés. Jacobit részegségbe ringatta, hogy itt az anyanyelvén beszélnek vele. És gépbe diktálják a válaszait, anyanyelvén. Szívesen harmadszor is előről kezdte volna a civilruhással.

Kijárat. Bejárat. „Az utasok kéretnek...” Képzeld, angyalom. Hagyd. Az anyja keservit. A borotvapengék királya. Tilos a bemenet. Ebben a „Tilos a bemenet” feliratú szobában Jacobi már az első kérdésre is, hogy mi a neve, azt felelte, amit hároméves korában: „Jacobi Péter, Újvilág utca huszonhét, második emelet három.” Ha elvész, ezt kell mondania az idegeneknek. Skandálva, kicsit énekelve mondta, s elégedettségében, hogy még ilyen jól tudja, kétszer megismételte. Az íróasztalnál ülő férfi nem szólt közbe; hozzá volt szokva mindenféle furcsaságokhoz. Az aranyhegedű ügyét azonban sokáig firtatta, s az állandó lakhelyére is kétszer visszatért. „Nincs” - mondta Jacobi. Nincs állandó lakóhelye? „Nincs.” De hát az útlevelébe be van írva itt. - „Az volt. Már nincs.” - Nincs? - „Nem többé.” - Jacobi zavartan, gyorsan helyesbítette: - „Nincs többé. Nincs meg többé.” - Úgy értem, hogy már nem az állandó lakóhelye? - „Úgy értem, hogy nincs már meg.”

Ablak, ablak, gondolta Jacobi. Finestra, window, fenétre. Nyisd ki az ablakot, Péter. Ne ülj az ablakba. Be ne törd az ablakot. Jacobi valódi ablakokra gondolt. Hálószoobaablak. Ottóék ablakai. Konyhaablak. Tavasszal, nyitott ablakok. Esőben, a szobája ablaka. Ablak, ablak, ablak. Ablak. Ez a derék civilruhás azt mondta neki, ablak. Jacobi, mintha az arcán felejtődött volna a televíziónak szánt mosolya, könnyed komolysággal nézte a tisztviselőt, belső derű sugárzott át elmélyültségén.

- Egy ekkora aranyhegedűt kap, azt mondja?

- Nem, nem.

- Hát mekkorát?

- Egy kicsikét - felelte Jacobi. - Miniatúrt. Aprót. Parányit. Csöppet. Egy icipici kis hegedűt. Egy irinyó-pirinyó kis aranyhegedűt. Egy csöpp kicsi parányi apró icipici...

A civilruhás ezúttal, kicsit idegesen, mégis félbeszakította: „Tehát emiatt jött ide?” - „Nem” - mondta Jacobi őszintén. - „Talán szándékában áll újra letelepedni ebben az országban?” - „Erre még nem gondoltam.” - „Nem gondolt rá, hogy itt marad?” - „Talán igen. Talán gondoltam rá.”

Talán, talán ez nem volt jó felelet, gondolta Jacobi. Noha talán csak azért felelt így, hogy a „talán” szót használhassa. Igazában azonban már nem ezt gondolta Jacobi. A civilruhás, úgy látszik, elvesztette a türelmét, legyintett, bánja is ő, lediktált két nyilatkozatot, és szavatosságot kért a hegedűstől valamire. Ennélfogva Jacobi azt gondolta igazában, hogy akkor már tudnia

kellett olvasni, amikor a kelmefestő kirakatában öröktől fogva meglevő hosszúkás háromoldalú fáhasábon feltűnt neki egy új szó. Az üzlet egy sarkon volt, néhány házzal odébb, mint ahol laktak. Nem volt különösebben érdekes. De a kirakat közepén, elől, egy politúrozott háromszögletű hasáb volt lefektetve, s ez állt rajta: Millner H. és Fiai - Szavatossággal Fest Tisztít.

Talán, talán hallotta már a „szavatosság” kifejezést előbb is, de nem tudta, mit jelent. Még később is, amikor másodszor, harmadszor találkozott írásban ezzel a szóval, és próbálta összebékíteni a gyanított tartalmait, eltérő vonatkozásait, még később is homályos, tétova maradt az értelme. Esőkabátot, sátorponyvát hirdettek az újságban egyszer mint szavatoltan vízhatlant. A szavatolás tehát valami ismeretlen tímár- vagy takácseljárás is lehetett: cserzés, pácolás, átítatás egy különleges festékanyaggal vagy zsírral, viasszal? Vagy kártolás, fésűfonás, szövésfajta? Ennek ellentmondott egy varrógép, melyet a hídon túl, az egyik körúton talált. Rá volt írva az ára és az, hogy kétévi szavatossággal. Elejtette azt a lehetőséget, hogy a csillogó fémmasinát cserzőkádakban, rokkán vagy szövőgépen, vagy akár kemencében szavatolták két évig. De ahogy továbbszaporodtak a szó jelentései, az újabb árnyalatok rendre rárakódtak az elsőre, visszakapcsolódtak Millner H. és Fiaihoz. Az egyik könyvében volt egy kép, préri, távolban vízesés, sziklafokon a szereplők, s ez állt alája írva: „Szavatolok a lady biztonságáért - mondta a derék indián.” A szokatlan szóhasználat, noha nyilván csak az ifjúsági regény fordításbeli sutasága volt, valódi varázslattal és nagy erővel keltette életre az idegen világot, a messzeséget. Innét, máshonnan, a kelmefestő szavatosságába mindenesetre beleivódott, cserződött, pácolódott, fonódott és szövődött sokféle jelentés, kalandos és vitéz értelemárnyalat; mint: *salvus conductus*, kezesség, kitartás tűzön-vízen át, férfibecsület, adott szó; vagy, kézzelfoghatóbban: menekülés a Cordillerákon keresztül, robogó gyorsvonal a szakadék fölött, a hajótörött és elveszett édesatyja megtalálása egy lakatlan szigeten.

A bátor indián nem volt többé elválasztható Millner M. és Fiaitól, s ahogy ő a képen, meztelen bronz felsőtesttel, fegyvertelen laza eleganciával feltette a lábát a sziklafokra, Jacobi is megszokta, hogy - ha néha megállt barátjával a kelmefestő kirakata előtt egy percre, ámbár ez ritkán történt meg, mert majdnem minden egyéb dolog érdekesebb volt ennél, de ha mégis megálltak, talán csak pusztá szórakozottságból, beszélgetésbe merülve -, megszokta, hogy a jobb lábát feltegye a kirakat alatti lépcsőfokra, gépies mozdulattal.

- A nemesfémkivitel korlátozás alá esik. Munkavállalási engedélyre van szüksége - mondta a civilruhás. - Itt írja alá ezeket.

Jacobi felállt. Az órájára nézett. Közben a székét támlájánál fogva félretolta, és feltette rá a jobb lábát. Aztán előrehajolva, fél lábával a széken, aláírta az elébe tett papírokat.

3

Magas, sovány, nyugtalan férfi volt, magára maradván a szállodaszobájában. Harmadszor kezdte a berregést a telefon, amikor végre megfordult, félig felült, és a kagylóért nyúlt. Ruhástól feküdt az ágyán, mozdulatlanul, a falnak fordulva, már jó ideje. A szoba nagy volt, előkelő, kellemetlen. Üresnek érezte. Szétdobálta a holmiját, hogy mindenhová jusson valami, de így is üres maradt a szoba. „Nem, dehogy” - mondta a telefonba. - „Úgy látszik, elvesztettük egymást a repülőtéren. Semmi baj. Ma nem. Ma nem érek rá. Semmi esetre sem. Holnap, holnap. Kérem.” Óvatosan visszajejtette a kagylót, és felállt. Ennek a szobának még ablaka sincs, gondolta, csak üvegől van az egyik fala.

Sálat vett, kabátot. Sietni kezdett, mint akinek csakugyan dolga van. A portás átadott neki néhány levelet. Le courier, Monsieur. A másik hol Senhornak, hol Signor Giacobinak szólította. Két borítékot feltépett, a harmadikat, amely kézírással volt címezve, a zsebébe gyűrte. Határozott léptekkel indult kifelé és fordult jobbra az utcán.

Átment egy hídon, a közepén megállt egy percre, hogy lenézzen a vízbe. Kivette zseéből a kézzel címzett borítékot, felbontatlanul darabokra tépte, és beleszórta a folyóba. A híd túlsó oldalán földalatti villamoson folytatta útját. Aztán megint gyalog. Sok minden megváltozott, de a kis teret könnyen megtalálta. Igaz, hogy csak egyenesen kellett mennie a nagy sugárúton.

Ott volt a lovas szobor, ott volt a Wagner-kávéház. A mellékutca felőli oldalán kell lenniük a biliárdasztaloknak. Jacobit utolérte valamilyen felvonulás, amikor éppen át akart kelni az úttesten. Táblákat vittek, meglehetősen rendben folyt minden, de a járókelők közül sokan utánuk tódultak, és ahogy a menet túlhaladt a téren, és odaért a sugárút következő kereszteződéséhez, egy háztömbbel odébb, hirtelen lárma, kavargás támadt, rendőrautók érkeztek, aztán szinte pillanatok alatt egyszerre mintha kiürült volna a tér, az utcák, a sugárút. Az amúgy is gyér forgalom megszűnt, és a felvonulók, járókelők, rendőrök nyomtalanul eltűntek. Lövés nem hangzott.

Üresek voltak az ablakok is, a nagy új házak is, belül mind üresek. A vendéglőkben, iskolákban, autóbuszokon, sehol senki. A lakásokban nem laktak emberek. Ilyen lakatlan városban, itt, a hajnali üres utcán futott egyszer előle az a lány. Utolérte, huzakodtak, megint elszaladt. A szobor alatt újra utolérte, hevesen magyarázkodtak, könyörgött neki, de a lány elfordult. Nyár volt. Mi történt aztán, hogy volt tovább? Boldogan reggeliztek sokszor a Wagner-kávéházban. Boldogtalanul is reggeliztek a Wagner-kávéházban. A Siboney című rumbát játszották egy szilveszteréjszaka a Wagner zenészei. Hógolyóztak a szobornál kora reggel, járták külön-külön a rumbát tovább a hóban.

A biliárdasztalok nem voltak már meg. Külön bejáratú espressót rendeztek be a kávéháznak ezen a szárnyán. Jacobi a mellékutca egyik kapuján befordult, felment gyalog a második emeletre, s amikor az ajtón egy idegen nevet látott kiírva, nem csöngetett be. Nem is habozott sokáig. Visszafordult, visszasétált a földalattihoz, és ahogy jött, visszavillamosozott a hídroz; onnét pedig a Széna-piacra.

Az Újvilág utca 27. és 29. számú házak helyén egy magas új irodaépület állt. A sarkon megvolt a kelmefestő üzlet, de a kirakata nem is hasonlított a régi, tartózkodóan ízléses, modern kirakathoz, mert a legújabb divat szerint volt berendezve, századvégi stílusban, mint a nagyanymájék ebédlője egykor. Nem találta azonban Ottóék házáat. Két-három kapu előtt is megállt, tanakodva, de nem ismert rá egyikre sem. Persze, hiába találta volna meg; Ottónak rég nyoma veszett, fiatalon halt meg, a szüleiről is tudta, hogy már nem élnek. Nem őket kereste. Nem is a saját házukat kereste; sőt, megkönnyebbüléssel látta az oda nem illő magas házat a helyén. Talán éppen erről akart bizonyosságot szerezni. Hogy nyoma sincs a régi lakásuknak, egy porszem sem maradt belőle. Egy gyerekhomlokú, gyengéd kislányarcon töprengett, ami a Siboneyről jutott az eszébe. Flóra volt a neve. Vagy Fanny? Dóra? Bianca? Nem, mégiscsak Flórának hívták. Tizenöt éves volt, ő húsz. Vagy mind a ketten tízévesek? Nem, nem. Zongoraszakos volt Flóra. Hová lett vajon? Mindegy, gondolta. A Széna-piacot kereste és a nagykávéházat.

A tér idegen volt, akárcsak a képtelennek érzett új neve. A nagykávéházat bajosan ismerhette volna fel, mert egy supermarketféle létesült a helyén. Jacobi bement az áruházba, végigsétált rajta, az emeleti könyvosztályon térképek közt válogatott, végül talált egy építészeti művet a városról, és megvette, a régi fényképek miatt. Az egyik képen megismerte a folyóparti fasoros,

kioszkos szögletet, ahová a mostani huszonkét emeletes szállodáját építették. A könyv eszébe juttatta a domboldali kis teraszos parkot a templom lábánál, mert két régi felvételen is látható volt, rákerült mellesleg a képekre, melyek a várost mutatták madártávlatból.

A kis park a Széna-piac fölött feküdt, magasabban, mint az ő lejtős rétjük, ahol egyszer ráförmedt a sportszerűtlen játszótársára. Nem ér a nevem, nem ér a nevem! Akkor eredj haza. A kislány megsértődött, bögni kezdett, és elrohant. Jacobi tétovázott, utánakiáltott, visszafordult, de aztán mégis nekiiramodott, és futni kezdett a gyerek után. Hamarosan elérte, s mindjárt átkarolta, felnyalábolta, és visszacipelte a többiekhez. A kislány még jobban sírt. „Ha megfognak, ne mondd azt, hogy nem ér a neved.” - De mindig engem fognak meg! - „Mert kicsi vagy.” - Nem ér a nevem! - „Akinek nem ér a neve, az nem játszik tovább.” - Hiába, a kislány újra elrohant, sírva, kiabálva: Nem ér a nevem, nem ér a nevem, nem ér a nevem. - „Hagyd” - mondták Jacobinak. Nézték a kicsi után, ahogy bögve, fél karjával vadul az ég felé hadonászva, kétségbeesetten nyargalt a domboldalon.

Csak hogy a kicsike lány másnap megint ott volt a réten. Jacobi pedig harmadnap, noha már elcsüggedt, hogy semmire sem ismer rá itt, vagy hogy, ami ismerős, az is teljesen idegen marad neki, mégis abbahagyta a délelőtti próbát, és felment a domboldali kis parkba. A zongoristát, akit kapott, nem szerette. Darócnadrágos fiatal lány volt. Talán nem akarták durván megsérteni vele Jacobit, mert láthatólag nagyra tartották a lányt; s ő maga mindenesetre nagyra tartotta magát. Hideg, kemény, magabiztos nő volt; ráadásul késett a próbákról, más dolga volt délelőttönként. Így hát Jacobi a harmadik délelőtt otthagya egy óra múlva. Bocsánatot kért, taxit hívott, és átment a Széna-piacra.

Talán nem egyenesen lenézésből adták neki ezt a rideg, darócnadrágos nőt, talán a jövő nagy reménysége volt, de a hegedűs túrhetetlenül érzélgősnek érezte a játékát. Felment a domboldalon. A rét eltűnt: minden be volt építve. A kis sétatér azonban, a lépcsőzetes park a templom alatt, váratlanul éppen olyan volt, mint a fényképeken, mint régen. Itt negyven éve semmi sem változott. Még egy padot is talált a felső szakaszon, ahol sokszor lerakták a holmijukat, s még a kavicsok, füvek, virágok is ugyanazok voltak talán. Jacobi mégsem tudott visszaemlékezni semmire, senkire. Hirtelen végképp idegennek érezte magát. Majdnem futva kezdett menekülni.

4

Nem ezért jött. Hajótörött atyját jött megtalálni a lakatlan szigeten. Azért jött, hogy szavatozzon a lady biztonságáért, bátor indián. Egy lányt kellett volna átvinnie a Cordillerák szakadécai közt. Azért jött, hogy kinyomozzon egy régi-régi rejtélyt. Átvette az aranyhegedűt a polgármestertől, tapsoltak, meghajolt, mosolya kellemes nagyvilágiságán átsugárzott bensőséges komolysága. Átesett a díszvacsorán is, a szédülése enyhébben jelentkezett, s a szállodai szobájában, sovány, magas, nyugtalan férfi, levetette a frakkját, letette az aranyhegedűjét, és fálnak fordult az ágyán. Másnap, szerencsére, a darócnadrágos nő lemondta a próbát.

Nem ezért jött. Nem ezért tanult meg járni, nem ezért tanult meg beszélni az emberek nyelvén. Kém volt ő közöttük. Idegen hatalom ügynöke. Jók voltak a papírai. Utazott az Amatijával ide-oda. De csak megbízásból; az angyaloknak kémkedett az emberi világban. S most mégis, már elég régóta, már nagyon régóta, baj volt vele. Az üresség, amit érzett, ha gyengeségi rohama elfogta, ő maga volt. Nem a betegsége tünete, hanem a játékaé. Nem vették észre, mert megtanult hegedülni az emberek nyelvén úgy, hogy ne lehessen észrevenni, hogy baj van vele. De nem ezért tanult meg hegedülni.

S mennél üresebbnek érezte a játékát, annál ingerültebb tiltakozás támadt benne, hogy a darócnadrágos lány ne töltse meg a maga érzelmeivel ezt a c-moll szonátát. Testi ellenszegülés fogta el. Majdnem öklendezett. A városi zenedében másnap, szerencsére, azzal fogadták, hogy a nő lemondta a próbát. Egy öreg zenedei tanár helyettesítette, szívésségből.

Szemüveges, hatvan-hatvanöt éves férfi volt, furcsán tartotta a fejét. Amikor egyszer hibázott, Jacobi lenézett rá egy félpillantással, elcsodálkozva, mert összehasonlíthatatlanul jobb zongorista volt a nőnél, s ahogy meglátta az öreg tarkóját, fiús nyakát, akaratlanul újra meg újra odatesett megint a hegedűje mögül. Vonzotta a tekintetét. Jólesett néznie öreg honfitársa nyakszirtjét. Ez volt az első ismerős dolog a városban.

Estella. A vaksötét égbolton, csillagként csakugyan, úgy gyulladt ki a lány neve, mint a szerelem. Estellának hívták! nem Flórának. Itt, a városi zenede folyosóin, kapujában leste mindig, hol bukkan fel gyerekhomloka, végtelenül gyengéd kis arca. Estella. Gyere már, Estella. Jacobi másba volt szerelmes. Tudta jól, hogy másba szerelmes. Nem Estellába. Ez barátság volt. Együtt mentek-jöttek, ahová csak lehetett, megvárta, cipelte a kislányt diákétkezdébe, haza, koncertre, és az arcát, gyerekarcát, gyerekhomlokát saját tulajdonának érezte.

Az öreg zongorista megint hibázott. Jacobi különös módon ettől egyszerre valódi kedvet kapott a játékhoz. Nemcsak a fiús tarkóját szerette, hanem a kétszeri melléütését is. Hónapok óta, talán évek óta nem érezte ilyen valódinak a zenét. Amikor befejezték a szonátát, az öreg mozdulatlanul ülve maradt a zongora előtt. Sóhajtott, felemelte a két kezét, leejtette tehetetlenül. Nem szólt semmit. Végre megmozdult, jobb kezével a hegedűs felé nyúlt, hogy megtapogassa. Jacobi csak most vette észre, hogy valami hiba van a szemével. Alig lát, vagy vak. Nem párás volt a szemüvege, hanem vastag szürke üvegből való. Jacobi két tenyerébe fogta a finom öreg kezét.

Megegyeztek. Az öreg zongorista vállalta a hangversenyt, különösebb ellenkezés nélkül. Jacobi karonfogva kísérté végig a folyosón, amire az öregnek nem volt szüksége, mert bámulatos biztonsággal járt, kivált itt, az ismerős épületben. De az utcán is tökéletesen tudta leplezni a vakságát. A botja sem volt fehér, hanem csak egy jó formájú sétapálca. Emlékszik-e erre a névre: Grynaeus Ottó, kérdezte tőle a hegedűs. Az öregúr megállt, láthatólag eltűnődött a néven, de nem felelt.

„Negyven éve” - mondta Jacobi. - „Csodagyerek volt. Itt is sokat játszott, a zenedében.”

„Mindenki csodagyerek volt” - mondta az öreg tanár. Én nem, gondolta Jacobi. Egyszer egy újságírónak elmondta, s attól fogva sokszor megismételte a történetet, hogy a barátja kedvéért kezdett hegedülni tanulni ötéves korában. Bár a valóságban talán később történt. Ottónak először a hallására figyeltek fel a szülei. Még nem érte fel a zongorát, amikor ütögetni kezdett szinte a feje fölött, a billentyűkön, s egyszer egy vendégük meghallotta, amint szokása szerint, két kézzel s egy-két hangot gyorsan utánaütve, leütötte a pontos akkordját egy kintről felhalatszó kurta zajnak. Autóduda, villamoscsikorgás, kiáltás vagy csengő, vízcsap, kutya, macska, bármiféle váratlan hangot hallott, odaszaladt a zongorához, leütötte összes felhangjaival együtt, s dolgavégezetten ment vissza játszani Jacobival a szőnyegen. Zeneiskolába kellett tehát járnia, amit ő nem nagyon bánt, de Jacobi sokszor egyedül maradt a legjobb délutáni órákban a zenede miatt, s ennél fogva végül, kérésére, őt is beírták. Tűrhető növendéknek bizonyult, a hallásával nem volt hiba. Ottóról azonban nemsokára kiderült, hogy olyan tehetség, amilyen nem minden száz évben születik.

Jacobi viszont unta a zongorát, és áttért a hegedűre. Ezzel csak az volt a baj, hogy vászonokban kellett hazahordania. Amikor már egyedül mehettek a zeneiskolába, és utána szabadon kóborolva, kerülővel térhettek haza, neki ott volt a nyakán a törékeny hangszer. Így is

felkalandozott azért sokszor Ottóval a domboldalra, hegedűstől, de hát kissé útban volt neki, terhére volt a kicsi hegedű.

Egyszer kicsúszott a kezéből. Egy kőkerítésen kellett átmászniuk, és leejtette a vászontokot. Ottó elkapta, semmi baj nem történt; a nyerge kiugrott, de a hegedű nem tört el. Hű, öregem! Az anyja iskoláját! Nagyszerűen mulattak akkor. A hasa is megfájdult, annyit nevettek aznap, görnyedezve, lóbálva a lábukat a kispadon, lefelé jövet a domboldali park lankás útjain, a kanyarok rövid lépcsőszakaszain.

Még egyszer átment az Újvilág utcába. A zsúfolt villamoson kapott egy ötletet egy kisfiútól. Jacobi gyakorlatlan utas volt, dülöngélt, tehetetlenül sodorták ide-oda. Valaki felállt, egy kisfiú furakodni kezdett az ablakülés felé, húzta maga után az anyját. „Üljünk le, mama!” A fiatalasszony lehajolt, halkan csitítgatta a gyereket. A megüresedett helyre leült egy kövér nő. A gyerek tovább zúgolódott, s amikor a következő állomáson megint felszabadult egy ülés az ablaknál, újra felerősödött vékonyka hangja. „Üljünk le, mama!” Az anyja röstelkedve igyekezett őt féken tartani. Pszt, csitt, fiacskám. Mások is fáradtak, öregebbek nálad. Miért kell éppen neked leülnöd? A gyerek elkeseredetten fakadt ki: „Én nem akarok mindig a popók közt állni!”

Nevetés támadt. Jacobi odanézett. A fiatalasszony, akit bántott, hogy feltűnést keltenek, pironkodva ölelte magához a kisfiút. Csakugyan, akkora volt, hogy éppen a tolongó, szorongó utasok ülepéig ért az arca. Most az anyja öléhez szorította a fejét, és haragosan, félig sírva, rázogatta. Jacobi leguggolt melléje egy pillanatra, a popók közé, s megsimogatta a haját. Keresgélt a zsebeiben, de csak aprópénzt talált meg egy hangfogót. A hangfogó érdekelte a fiút, de előbb sugdolózni kellett vele, hogy elfogadja. „Engem Péternek hívnak. Hát téged?” Hepete, pepehe - még ennyi sem hallatszott a feleletből, mert a gyerekek csak a puha szája mozdult kettőt, és befelé szívta a levegőt, miközben kimondott valamit, megilletődötten, de Jacobi értette, hogy mit kérdez. „Én hegedűs vagyok” - mondta, nagyon halkan. A kisfiú végül elfogadta a hangfogót, jólnevelten, s egy darabig így utaztak ülepmagasságban.

Ez szerencsés napja volt Jacobinak. Látott végre egy jólesően ismerős dolgot, az öreg zongorista tarkóját. Folytathatott végre egy teljesen értelmes beszélgetést. („Ha hegedűs vagy, akkor nem fogadom el a hangfogót, mert akkor kell neked” - mondta a kisfiú. - Igen, de nekem még sok van. - „Mennyi?” - Sok-sok. Meg sem tudom mondani, mennyi. - „Mégis, körülbelül?” - Jacobi tűnődött, mennyi? Három - mondta végül. - Vagy négy. „Az nem olyan sok.” - Hát nem olyan sok, de nézd, egyszerre úgyis csak egyet tudok feltenni a hegedűmre. - Ezt most a kisfiú gondolta át. „Az igaz” - mondta végül, meggyőzetve.) Aztán megtalálta Grynaeus Ottóék házat.

A kelmefestő kirakata előtt leguggolt, mint a villamosban. Hiába, nem ment vele semmire. Rézlámpák, számovár, Makart-csokor, ki tudja, micsoda. Ez nem volt Millner H. és Fiai, gyerekmagasságból nézve sem. Fent a dombon, a kis parkban, nem a padra ült le, hanem a pad mellé a földre. Megnézte közeli a kavicsokat. Odébb csúszott, a pázsit felé. Hangyát, bogarat keresett. Mutatóujjal beletúrt a nyirkos fűbe. Egy kavicsot kiválasztott, és zsebre vágta. Később, amikor visszafelé újra végigment az Újvilág utcán, szórakozottan dobálgatta a tenyerében a kavicsot, aztán szórakozottan elhajította. Némelyik kirakatkán mélyen lehajolt, mintha ki akarna betűzni valamit, árat vagy felírást. De észrevette, hogy a sűrűsödő forgalomban senki sem törődik vele, leguggolt hát megint a kapuknál, ülepmagasságban. Így találta meg a házat, ahol a barátja lakott. Az egyik kapuboltozat oldalában ráismert egy köre.

A kapubejáratot érdesre faragott szabályos nagy kockakövek borították. A széles Újvilág utca nyugati oldala és útteste már árnyékban volt, de itt, a keleti oldalán a házak homlokzatát megvilágította a lemenő márciusi nap. Volt, ahol az árnyék már kezdett felkúszni az első emeletekre, a magasabb szemközti épületek táján, de itt, Ottóék kapujában, éppen a fal tövéig érkezett. Tiszta volt ez az alkonyati napfény, de erőtlen. Szembesütött a kapuval, és ahogy súrolta az oldalkövek szemcséit - bágyadtan, erőtlenül -, mégis szinte fellángolt rajtuk, hosszú, fekete tűket, éles árnyékszálacskákat, soha nem látott hevedességű mintát rajzolt, felszikkasztatva, életre keltve a köveket. Mintha az érdességnek, durvaságnak rejtett, gyengéd, soha nem ismert valódi lelkét lobogtatná fel. A nyitott kapun át, a belső kapualj homályába is szokatlan világítást vetett most, átmenetileg, az alacsonyan járó nap. Hűvösödő esti levegő mozdult az utcán. Jacobi egy liftajtó csapódását hallotta. Emlékezett a lépcsőház alakjára, fekvésére is. De a köre ismert rá. Nem a szemcséire, árnyékmintáira, hanem a lényegére. A tartalmára, jelentésére; mindenesetre a zenéjére. C-mollban volt. Istenem, gondolta Jacobi. Térdének feszítette az alsókarját, hogy kiegyenesedjen.

Vörhenyes árnyalat játszott bele a napfénybe. Az utcazaj kitisztult, szétáradt; egy fiáker csattogott el, klopen-klopan; a kísérő városzúgás elúszott, túl a Széna-piacon, túl a folyón, a messzeségben; elúszott és visszacsengett a Hűsvétszigetek felől. A Hebridákról. Valahonnét a Dél keresztje alól. Istenem, gondolta Jacobi, jártam ezen a földön.

Állt ebben a kapuban egyszer estefelé, márciusban. Utazásra készülődtek, és eszébe jutott egy korábbi március, amikor a tenispályáról jöttek Ottóval. Vagy egy még előbbi március. Ment haza vacsorázni. Láta a várost törpenézetben, ülepmagasságból. A villamoson ő is elmerült néha a felnőttek erdejében, ő is nyüggösködött néha az anyjával. Hadirokkant akarok lenni, mondta egyszer. Nem a fenntartott ülőhely miatt. Az elhagyott idegen kert pedig, amelynek kőkerítésén keresztül kellett mászniuk, titokzatos, óriási őserdő volt. Sűrű, buja bokrok, elvadult, áthatolhatatlan növényzet. Nagyon féltek a kőfalon belül. De nyomozniuk kellett a rejtélyt, és szerettek félni, különben is. Jacobi kifelé jövet ejtette le egyszer vászontokos hegedűjét a fal tetejéről, mint egy fellegvár bástyafokáról, amikor Ottó elkapta. Hű, te! Öregem! A templomot elhagyva, kitört belőlük a nevetés. Gurultak lefelé az Újvilág utcába. Megálltak a kirakatoknál. Szivarok, képeslapok. Múltak, művétagok. Fűszeres, lépcsőház, gyerekszoba: s minden törpenézetben, fű- és szőnyegközelben.

Az utca páratlan oldala az ő világuk volt, az itteni gyerekekkel, boltokkal, domboldalra kapaszkodó kis mellékutcákkal. A páros oldal, a széles utca nyugati fele, más gyerekekkel, más üzletekkel, más keresztutcákkal, majdnem idegen volt, rejtélyes. Ismeretlen kapualjak. Ott lakott valahol egy különös házaspár, akik asztalt táncoltattak, szellemet idéztek, így hallotta Jacobi. És egy lány, a zöldsége kislánya, akiről azt mesélték, hogy egy szóra megmutatja magát, ha kéri, felemeli a szoknyáját. És egy süketnéma koldus, akitől féltek egy időben.

De Jacobi az Újvilág utca páratlan oldalán ment haza vacsorázni. Rugdosta a havat a Széna-piacon. Meg-megállt a kivilágított karácsonyi kirakatoknál. Szivarok, képeslapok. Múltak. Mozi. Vég selymek, occasio, nagy árleszállítás, ez unalmas volt. Gombok, százféle gomb, ezt ismerték mind. Katonaruhás koldus, harmonikával. Ilyen sok volt. Millner H. és Fiai - Szavatosággal Fest Tisztít. Újságárus állványa, ugyanezen a sarkon. Jacobi egy időben mindent elolvasott, amit talált. A kirajzszögezett újságok címszalagjait. A postaládán található minden betűt. Aztán a nagy fűszeresbolt, és hazaért.

A lépcsőn fél lábon ugrált felfelé. Ha magukra maradtak, azt játszották néha, hogy hadirokkantak. Felkötött karral, fél lábon, mankóval bicegtek. Vagy rázták magukat, kezüket, fejüket, mint az idegsokkosok. Vak embert mímelték, kicsavarták végtagjaikat. Nem csúfolódásból, inkább irigykedésből. Jacobi egyszer azt mondta a villamoson, hogy ő is invalidus akar lenni.

Érmek is fityegtek a kopott katonazubbonyokon. Az Újvilág utca végében, a túlsó oldalon, ült a járdán egy időben a süketnéma koldus, akiről kiderítették, hogy szélhámos. Veszedelmes csaló, valószínűleg kém. Katonazubbonyán tábla lógott, százszázalékos rokkant. Csak huhogott a járókelőkre: u-uu-u vagy huhu-höhö. Ha szóltak hozzá, rázta a fejét, süket. Kedves, fiatal, szemüveges feje volt. Jacobi összeszedte a bátorságát, és dobott egy krajcárt az ölébe. Félt, hogy a szokásos köszönő u-u-u-val huhog majd rá. De a süketnéma katona csak bólintott a gyereknek hangtalanul; úgyhogy attól fogva mindig vitt neki egy-egy krajcárt.

Ősz volt, tél jött, a hóban is ott ült. Tavaszodni kezdett, a katona ott volt délutánonként, lapos kis ládáján, a fal tövében. De Jacobiék akkor már nyomoztak utána. Először is, nyilvánvaló volt, hogy nem igazi koldus. Látszott az arcán, kezén, fülén, nyakán. Másodszor pedig, értette a beszédet. Vagyis csak tettette a süketnémát. Fiatal nő jött érte este. Ki lehet, mi lehet ez a katona? Kém, nagyúr? Kalóz, tábornok? Mesterlövész. Ezt látták a bojtján. Meglesték egyszer-kétszer alkonyat után. Hová megy a lánnyal karonfogva? A szellemidéző házaspár kapuján fognak befordulni. Nem, továbbmentek. Egyszer megijedt Jacobi. Messziről látta, hogy egy rendőr lép a katonához, elveszi az írásait, olvassa. Leleplezték. Menekülj, ember, gondolta izgatottan. Egy ökölcsapással leteríteni a rendőrt, és beugrani az arra száguldó gépkocsiba. De nem. A rendőr visszaadta az írásokat, tisztelgett, továbbment. Jó papírai vannak, gondolta Jacobi. Nagy nemzetközi kém.

Közeledett a húsvét. Délelőtt iskola volt, fent a Háromforrás utcában. Délután hegedűóra. Vendégségbe mentek a hídon túlra, anyjával. Ezer más dolga is volt: nem tudtak mindig nyomozni. Ottóval titkosírásban levelezett. Húsvétkor elutaznak mindig nagyanyjához, a hegyek közé, szülővárosába. De mégis, így, hogy kicsik voltak, fű- és aszfaltközelségben, nekik könnyebb volt gyanútlanul szemmel tartani a fiatal katonát. Jacobi egy este a hegedűtokjával, tíz lépéssel a barátja mögött haladva, mintha nem ismernék egymást, nyomon követte a két embert, a karcsú nőbe karoló süketnéma katonát, Végig a hosszú útjukon. A Széna-piacot is elhagyták, a nagykávéház mögött befordultak a szűk mellékutcába. Ottó lemaradt, az Új Papagáj-mulató portálján kőművesek, ácsok dolgoztak, ezt nézte. Jacobi ment tovább. A katona és a lány egy még szűkebb, szegényes keresztutcában eltűnt a szeme elől. Csak annyit látott, hogy két-három egyforma bérkaszárnya közül valamelyiknek a kapuján betértek, amikor futva a sarokra ért.

Az is akadályozta a nyomozást, hogy este nem mehettek el egyedül. Sokszor Jacobi figyelme is el-elterelődött másra; egyéb nyomozásokat sem tudott mindig befejezni, végigjárni emiatt: így a szellemidézőket teljesen feladták, a zöldséges kislánya keserű csalódás volt; elpirult, pofon verte Jacobit, és elszaladt, amikor a fiú emelgetni kezdte a szoknyáját: negyven évig gondolni sem volt hajlandó erre, mély, eltemetett seb volt, nemhogy folytatni tudta volna a dolgot. A kelmefestő sarkán egy este nagybetűs újságcímet olvasott. „Történelmi órák - Megkezdték a tárgyalásokat - Holnap dől el a világ sorsa.” A rikkancs már elment, üresen hagyott állványára volt kirajszögezve a hírlap. Úgy? gondolta Jacobi. Tehát holnap. Ezt tudnom kell majd. De másnap aztán, talán mert a domboldalon át mentek haza, kerülővel, talán mert más dolga volt, és nem ért rá megnézni az újságos állványát, vagy talán mert egyszerűen elfelejtette az egészet, mégsem tudta meg, hogy mi lett a világ sorsa. Az is lehet, hogy amúgy is egy múlt heti újság volt, amit látott.

Elejtették a süketnéma koldust is hamarosan. Egyszer még nekivágtak egy délelőtt (este nem tudtak menni), és megkeresték a házat, ahová Jacobi látta őket bemenni. Felgyalogoltak a legfelső emeletre, körüljárták a függőfolyosót. Az udvar kövén valaki fát vágott. Egy óriási teherautó-kerék volt a falnak támasztva. Konyhákba láttak, udvari szobákba. Valamelyikből zongoraszó hallatszott. Táncszámokat gyakorolt valaki, ami sem a házhoz, sem a délelőtti órához nem illett. Yes sir that's my baby... Hallgatták egy darabig, aztán megjelent egy asszony a mosókonyhánál, úgyhogy hazamentek csalódottság nélkül. Nem ez a ház volt mégsem, gondolták.

Húsvét után, amikor Jacobi visszaérkezett, eltűnt a helyéről az emberük. Örökre eltűnt. Elejtették a nyomozást. Ha nem láthatták, megszűnt létezni: tulajdonképpen csak az izgatta őket, ahogy a fiatal rokkant katona ott ült a járdán, furcsa, szép fejtartással, süketen és némán: csak ez vonzotta Jacobit, mint a delejpatkó. S idáig terjedt a megbízatása is, ha jól meggondolja. Ezt kémkedte az angyaloknak, ilyesmit: hogy van-e az emberek közt, aki például ilyen méltóságosan tartja a nyakát. Ilyen mozdulatlanul és ilyen szótlanul. A többi nem volt fontos. A fiatal katona nyakszirtjét és hallgatását megjegyezte Jacobi, megbízói számára, hogy aztán csináljanak majd vele, amit akarnak.

Egyszer még, jóval később, felismerni vélte valahol. Ősz volt, vagy talán már az utolsó tavasz, amit még gyerekként ebben a városban töltött. Elvitték vacsorázni a széna-piaci nagykávéházba. Unta a felnőttek vacsora utáni hosszú beszélgetését, borozgatását, és körútra indult azzal, hogy a mosdót keresi. Az éttermi traktusból falépcső vezetett le valahová. Jacobi a kávéházhoz tartozó Papagáj-mulató földszint alatt fekvő helyiségeibe tévedt. Itt még minden üres volt. A folyosó- vagy előcsarnokféle faburkolatán félmeztelen táncosnők fényképei voltak kifüggesztve. Még csak imitt-amott égtek a villanyok. Pincérek, bárnők civilben érkeztek, egy takarítónő rendezte bent az asztalokat. Az üres terem tompa, piros-bársony, várakozó fényekkel homálylott, túlsó végében egy háttal ülő férfi zongorázott. Szmokingot viselt. Halkan, magának játszott. Jacobi megállt az ajtóban, és hallgatta. Várta, hogy megforduljon. A tarkója ismerős volt, s az egyik szám, amit játszott, szintén. De a zongorista nem fordult hátra, pedig Jacobi sokáig ácsorgott a terem ajtajában; az érkező pincérek, konzumnők ügyet sem vetettek rá.

6

Siboney? tűnődött, ahogy guggolásából felegyenesedett. Ugyan, hol volt még a rumba. Hol Estella, és hol a régi lány, akit nem vett feleségül, meg az üres hajnali sugárút és az indóház üvegcsarnoka. Az A-dúrban van mind, ez meg c-moll. És teljesen más a néven nem nevezhető dallama is. Ez alma, ablak. Megy haza vacsorázni. Kint voltak a tenispályán. Liftajtó csapódik messziről. Könnyű esti szél indul. Vörösbe hajlik a nap fénye. Ez mind tiszta, tágas és elfogadható.

Istenem, gondolta, jártam ezen a földön. Láttam érdes követ horzsoló alkonyati napfényt. Mutattál nekem füvet, kavicsot, gyereket popók közt. És almát, ablakot. De mire ismertem rá ebben a kőben? Álltam egyszer ebben a kapuban márciusban, utazás előtt voltunk, és ráismertem egy előbbi márciusra: és most ráismertem erre a régebbi ráismerésre. Vagy valamire, aminek még a halmazállapotára, még a mivoltára sincs szó az emberi nyelvben. Érzés, állapot, éghajlat? Főnév, jelző, ige, határozószó? Talán, gondolta Jacobi, a teremtség egyetlen pillanata, a maga néven nevezhetőség előtti teljességében, egyszerűségében. Megelőzi a nyelvet, a hegedűszót, hogyan jelentsem hát az angyaloknak? Be kell érnem a pillanat megfogható

parányi részecskéivel. Például hogy kerül ide ez a fiatal rokkant katona? Akármilyen kicsiny összetevője, elemi alkatrésze mindannak, amire ráismert, fontossága lehet.

Csakugyan, noha nem a Siboney című rumba, hanem a „Yes, sir, that's my baby” kezdetű régebbi táncdal volt, ami rögtön kapcsolta Jacobinak a néma katona tarkóját, érezte világosan, érzékelte a gyomrában, tüdejében, szívében, sejtjeiben, hogy miről van szó. A megfoghatatlan pillanatnak ez már elérhető, közölhető paránya volt, a fiatal katona némasága, nem rezzenő nyakszirtje. De miféle zenével közölje a hallgatást? Milyen táncsal a mozdulatlanságot? Ki jön a segítségére? gondolta Jacobi Péter.

A halott barátja jött a segítségére, meg egy kiagyalt történet. Az egyik valóság volt, a másik mese, kinyomozott detektívregény. Nem ment be a házba. Amikor tizenkilenc éves korában visszakérült egy időre a városba, már csak Ottó nagynénje, Grynaeus konzul vénkisasszony húga és két régi cselédjük lakott itt. Ottó valahol külföldön járt, szülei már nem éltek. Jacobi egyszer-kétszer meglátogatta az idős hölgyet - szegről-végről rokonuk is volt - meg a dadát meg mindent, ami ittmaradt a lakásban. Ottóról azonban nem sokat tudott meg ettől a Matild nénjétől sem. Senkinek nem írt levelet soha. Különös fiú lett belőle. Elválásuk után néhány évvel Jacobi egyszer még találkozott vele, de erre nem szívesen gondolt. Sutának, merevnek látszott a barátja. Különcnek. Mi tagadás, egyszerűen butának. Viselkedését, véleményeit nehéz lett volna másképp felfogni. A barátját azonban mégsem foghatja fel az ember együgyű félnotásnak. És még mindig vonzó, kedves arca volt. Ha Ottó buta vagy nem normális, gondolta akkor Jacobi, hát én is az vagyok. Azóta nem lettem sem okosabb, sem talpraesettebb, sem bátrabb, valószínűbb indián, mint amilyenek voltunk Ottóval ketten. A nagynénjétől kapott egy címet, és írt egy levelet, majd egy lapot a barátjának. Egyikre sem érkezett válasz. Jacobi beletörődött hát, hogy megszakadt minden kapcsolatuk. Később hallotta valakitől a halála hírért. Azt is hallotta, hogy Grynaeus konzul annak idején öngyilkos lett a felesége halála után, s tönkre is ment a nagy válságban. De miből élt Ottó, ha nem maradt semmijük, miből élt a nagynéni, a dada, a szakácsnő, a régi lakás, amit változatlan rendben talált Jacobi harminc évvel ezelőtt, úgy emlékezett? Nem ment be a házba.

Egy hét múlva mégis bement a kapu alá. Két nappal voltak a hangverseny előtt. Az ügynök kétségbe volt esve. „Üres lesz a terem. Hallatlan balszerencse. Ki megy ilyenkor koncertre? Hogy éppen most kellett ennek jönnie.” - Minek? Mi történt? - „Hát az események.” Milyen események? - „Úristen! Nem olvas újságot, Maestro?”

Jacobi zavartan mentegetődzött. „De igen, szoktam.” Szokott, régebben. Akkor sem rendszeresen. Olvasta egyszer, hogy holnap dől el a világ sorsa, aztán a folytatását elmulasztotta megtudni. „Épp aznap estére tették az elnök rádióbeszédét is - mondta az ügynök. - Korábban kell kezdenünk valamivel, hogy idejében hazamehessenek az emberek.”

Nem volt üres a terem, de alaposan foghíjas. „Még sokan belógnak majd, fiatalok, az utolsó percben” - mondta az öreg vak zongorista. Jacobi most látta először frakkban, és nem tudott betelni a nézésével.

„Megtaláltam a barátomat” - mesélte.

„Persze” - bólintott az öreg.

„Tegnapelőtt, estefelé.”

Bement a kapu alá, tegnapelőtt estefelé. Megállt. Tett egypár lépést. Nem mert nézelődni. „Kit tetszik keresni?” Jacobi érezte, hogy gyanús a viselkedése. „Semmi, semmi” - mondta. Egy nő ért le a lépcsőn, az is megállt a házmester mellett. Valami magyarázatot kellene adnia. „Semmi” - mondta. - „Csak itt lakott valaha egy barátom.” - Kicsoda? - Mindegy - Jacobi legyintett. - Hogy hívták? Ha barátja az úrnak, talán tudja a nevét? - Grynaeus Ottó. - A nő csalódottan indult tovább, kifelé. A házmester is elkedvetlenedve bökött hátra a hüvelykujjával: „Első emelet, balra”.

Nem lehetett meghátrálni. A lakásban három-négy idegen család is lakott. Névjegyek egymás alatt. Jacobit valaki bevezette a régi gyerekszobába, vagyis inkább kinyitotta előtte az ajtót résnyire, betolta őt, aztán rácsukta az ajtót kívülről. Csak mutogatott, jelekkel magyarázott valamit Jacobinak, mert itt már nem értették volna úgysem egymás szavát a zajtól.

Már erős félhomály volt a szobában, de senki sem gyújtott villanyt. A bal oldali és jobb oldali nagy szárnyas ajtók el voltak torlaszolva bútorokkal. Bal felől piros mahagóni ruhásszekrénnel; szorosan a szekrény oldalához szorítva Grynaeus konzul íróasztala állt. A szekrényen túl beékelve a sarokba, egy bevetett rézagy. Az ágyon hárman ültek ölbe tett kézzel. Egy iparoskülső férfi, egy ijedt, idősebb asszony és egy fiatalabb nő, akinek jámbor, bájtalan arcáról még megközelítőleg sem lehetett leolvasni a korát. Bólintottak, bókoltak Jacobi felé, és mutatták, hogy üljön le. A karosszék, amire mutattak, elferdült Jacobi súlya alatt, megindult, hogy összerogyjon, de aztán egy ponton mégis megállapodott. A zongora betöltötte a szoba jó részét, s Jacobival szemben, az ablakhoz szorítva háttal, Grynaeus Ottó merev, kellemetlen billentéssel, majdnem bántó zajjal, Chopint játszott a vendégeinek. Nem nézett fel Jacobi belépésére.

Vagy ha felnézett, vak pillantással újra visszamerült a tekintete a billentyűkre. De azokat sem nézte. A válla látszott, ahogy görcsösen mozog, időnként felemelte a fejét, hátraszegte a nyakát. Az ablak keletre nézett, a kertekre. A világos keretben élesen kirajzolódott a zongorázó férfi magas, domború homloka, csontos, kiugró sasorra. Ahogy szállt le a nap, és sötétedett a szoba, egyre élesedett ez a sovány árnykép, egy kopaszodó aggastyán sziluettje a fényes üvegre rajzolva.

Sokáig, sokáig tartott ez a zongorázás. Zúgás a fejében bent, a nagy zaj kint: Jacobi nem tudta elhinni, hogy nem lidércnyomás ez az egész. Végre, nagy sokára, mindenki felállt, a vendégek tisztelettelően kihátráltak. „Elnézést, elnézést - mondták. - A tanár úr olyan szíves, ugye, szokott nekünk játszani, tetszik tudni.”

- Szoktam nekik játszani - mondta Grynaeus Ottó. Rázogatta a barátja kezét kuncogva; és kacsingatott rá, ami kárba vészett, már olyan sötét volt a szobában. Jacobi a villanykapcsolót kereste.

- Itt, itt. Majd én - mondta a másik. Befeszítette sovány ujjait a szekrény mögé, és felkattant a villany. Mégsem volt olyan öreg. És megvolt a meleg, vonzó mosolya. - Várj csak. Szólok a dadának. Ez ám a meglepetés. Becsületszavamra! - Sebbel-lobbal, vihogva kiszaladt.

A kopott, összezsúfolt öreg holmik között egyedül maradván, Jacobi tanácstalanul álldogált. Ismerte a bútorokat, képeket, mind. Nem akarta megnézni őket. A kis üvegszekrényt megnézte, aztán elment a kedve. Rájött, hogy már régen fáj a feje. Amikor leült az elferdülő karosszékbe, már akkor kezdődött. Vagy még előbb, a zajjal. Le kellene kuporodni a szőnyegre, gondolta, megnézni közelről a mintáit. Ehhez végképp nem volt se kedve, se ereje.

Grynaeus Ottó elszontyolodva érkezett vissza. Nincs itthon a dada. „Képzeld, öregem, a jó dada! Hetvenen felül van, de jön-megy, olyan egészséges, hál’ istennek, mint a makk!” Likőrt szedett elő, poros kis poharakat. „Hát most már csak ketten maradtunk, a dadával. A jó Viki szakácsné, képzeld, már tíz éve, hogy meghalt. A jó Matild néni még előbb. De a lakás megvan. Pedig nehéz idők jártak...” Jacobi rá akart gyújtani a saját cigarettájára, de a másik ezt semmi áron nem hagyta. „Várj csak, Péter, Várj csak.” Keresgélni kezdett különböző fiókokban, szekrényekben. Sokáig tartott.

- Hagyd a fenébe, Ottó. Gyere, ülj vissza. Nincs sok időm.

- Nem, nem. Meg kell annak lenni. Várj csak, várj csak.

Közben mesélt tovább. „Nehéz volt tartani a lakást, öregem. Ezt te nem érted. Aztán beteg is lettem egyszer. Hát megijedtünk. Rábeszéltem a dadát. Mert, ugye, ha meghalok, hát mi lesz vele? Kiteszik a lakásból. Nem vitás. Se nyugdíja, se semmi. Tudod, mit csináltam?” Mégis megtalálta a kis cigarettacsomagot, amit keresett, és diadalmasan mutatta Jacobinak.

- Kaptam, tudod. Külföldi. - Újra töltött a ragacsos likőrből, koccintottak. De a cigarettacsomagot nem tudta felbontani. Ügyetlen ujjakkal gyötörte, gyúrta, tépte a rossz végén a színes papírt. Jacobi el akarta venni a kezéből, de elhúzta, nem adta. Mesélt tovább. „Tudod, mit csináltam?” Boldogan kuncogott. „Házasságot kötöttünk. A jó dadával, képzeld. Most megvan a biztonsága. Övé marad a lakás, nyugdíj jár utánam. A városi tanonciskolában vagyok zenetanár. Nézd, hiszen úgysem váltunk volna el egymástól, nem igaz?” Cinkosan hunyorgott a barátjára. Bolonddá tették a nyugdíjpénztárt, megvan a biztonság. Ezt jól csinálták.

Ezt jól csinálták. A lakás ugyan, gondolta Jacobi, már csak a cselédszobából és ebből az eltorlaszolt gyerekszobából állt. A többiben úgy látszik, a jó Matild néni szobájában is, vadidegenek laktak. Újra a zsebébe nyúlt cigarettáért. De a barátja közben szétmarcangolta a külföldi csomagocskát, és elébe rakott három-négy elgörbült, félig összetört nyomorék cigarettát. Likőrt is tölteni akart újra.

- Te, nem sérült a kezed, Ottó?

- Nem. Dehogy. - Csodálkozva nézett Jacobira. - Miért? - Semmi. Csak hát ezt a cigarettát alaposan elintézted, öregem. Nézd.

Csakugyan. Óriásit nevetett. „Hát, sosem voltam dohányos, tudod.” Aztán ki tudja, honnét jutott az eszébe, elpanaszolta, hogy nem bírta a koncertezést. Még gyerek volt, amikor tönkrementek, árvaságra jutott. Külföldön, vidéken, egyre kisebb helyeken kellett hangverseznie. Inkább akármi mást. Még zongorahangoló is volt később, minden.

- De a koncertezést nem bírtam. Becsületszavamra. Te ezt nem érted, Péter. Napról napra, városról városra, ugyanazt csinálni... És még tanulnom kellett volna... Ej, ezt úgysem érted.

- Nem értem! Hát én hegedülök, te hólyag! - vágott közbe Jacobi dühösen. - Híres hegedűművész vagyok, ember!

A barátjának elakadt a szava. Rábámult Jacobira, összeráncolta a szemét. Aztán lassan, fokozatosan boldog, ragyogó mosolygás ült ki az arcára. „Üres lesz a terem” - futott át Jacobi fején. Fene bánja, gondolta. De sajnós, bánta. Baj, elég baj. Nemcsak pénzt jelentett neki a siker, és nemcsak művészi súlyt, rangot. Megszabta a szellemi, erkölcsi létét, stílusát s ezekkel együtt lelki testtartását. Szóval még a lelke világát is. Hozzászokott a hírnév szükségességéhez; ha fényképezték, nagyvilági s egyben elmélyült ábrázatot öltött, gépies gyakorlatl. És ez most külön fontos koncert volt, egyébként is. Grynaeus Ottó felállt, megölelte.

- Gratulálok, Péter - mondta lelkesen. - Híres nagy művész vagy! Öregem! Ez az! Kitűnő! - Szögletes, suta kézmozdulatokkal kísérte buzdító szavait. Lassan értette meg, miről van szó, de aztán teljesen őszinte volt az öröme. Töltött megint; erre koccintani kell, még ilyet, a jó Péter! Kuncogott, csóválta a fejét, kacsingatott Jacobira. Majd szórakozottá vált a pillantása.

Olyan őszinte volt a lelkes öröme, hogy Jacobi, akaratlanul is lefegyverezve, elkezdett valamit mondani egy tavalyelőtti hangversenyéről. Aztán, a mondat közepén, elharapta a szót. Nyilvánvaló volt, hogy a barátjának erőfeszítésbe került odafigyelni. Őszintén örült a dolognak, de rögtön elfelejtette. Később sem tért vissza rá. Mintha fel sem tételezné Jacobiról, hogy a kelleténél nagyobb fontosságot tulajdonít a hegedűművészetének.

Mindez nemcsak félszeg, hanem kínos, bántó is volt. Rossz álom, gondolta Jacobi. Mégis, amikor hirtelen egy kérdéssel fordult Grynaeushoz, csodálkozva vette észre, hogy a hangjában nyoma sincs megbántódásnak:

- Te, Ottó - kérdezte tőle. - Emlékszel arra a süketnéma koldusra, akinek jártunk a nyomában?

A másik rázta a fejét, nem.

- Voltunk egyszer a Széna-piac mögött, egy csúf bérházban.

A barátja rázogatta a fejét. De ahogy Jacobi tovább kérdezgette, sőt elmondta az egész elméletét, teljes figyelemmel hallgatta, erőfeszítés nélküli figyelemmel, még ha eleinte nem is emlékezett semmire. Láttá, hogy Jacobi komolyan beszél.

Végül rátukmálta barátjára a szétnyomorított cigarettáit.

- Kell a nyavalyának - mondta Jacobi.

Bedugta erőszakkal a hegedűs zsebébe, átkarolta a vállát, és boldogan vihogott. Kikísérte vendégét szertartásosan, s az előszobában lehalkította a hangját.

- Meg voltál lepve, ugye - suttozta -, hogy itt találsz, a lakásban? És minden megvan, minden a régi, mi?

El kell szánnom magam, gondolta Jacobi, hogy mégis abbahagyom teljesen a dohányzást. Kezdődött megint a szédülése.

- Pedig de nehéz időközön estünk át. Ezt te nem tudod, Péter - suttozta Grynaeus Ottó. - De minden megvan, minden a régi. Meg voltál lepve, mi, öreg?

- Meg - felelte Jacobi halkan. - Becsületszavamra.

Erősödött a nyomás a fejében. Az utcán egy pillanatra megtántorodott. Másnap fel sem kelt, csak késő délután. Járt egyet, tejet hozatott fel a szobájába, visszafeküdt. Hajnalban ébredt, mély álomból. Fél hat volt. Alig értette, mi történt vele. Leszakadt róla minden teher.

Semmit nem érzett. Lefoszlott róla, kézzelfoghatóan, minden nyomás, bénaság, rossz üresség. Tiszta, könnyű, jó üresség volt benne, mint az ablakban a tiszta, könnyű, beíratlan készülődő virradat.

Elég üres volt a terem. Nem gondolta azt, hogy fene bánja. Hogyne bánná, elég baj, tudta jól. De ezt sem gondolta. Majd még sokan beszökdösnek, persze jegy nélkül, fiatalok, mondta az öreg vak zongorista. Megtaláltam a barátomat, felelte Jacobi.

Az öreg bólintott, persze. Frakkban volt, ami olyan természetesen állt rajta, mintha végre levetette volna összes áruháját. Jacobi le nem tudta venni róla a szemét. Inas, barna nyaka a fehér gallérban végtelenül lágy volt és mégis sérthetetlen, elpusztíthatatlan - egy törékeny kisfiú és egy rettenetes férfiangyal nyaka.

- Derék indián. Szavatol a világ biztonságáért. A barátom.

- Persze.

Délelőtt egy újságcímbe olvasta Jacobi ezt a kérdést: „Ki szavatol a világ biztonságáért?” A dobogón is csak az öreg zongorista tarkóját nézte a hegedűje mögül. Tegnapelőtt elmondta Ottónak, hogy ráismert, akárcsak a kapukőre. A fejtartásra, a fiús nyakszirtjére. Ottó éberén figyelt, erre végig figyelt. Arra is odafigyelt, hogy Jacobi Péter világhírű hegedűművész, de szemmel látható erőfeszítéssel; őszintén megörült neki, aztán rögtön másra terelte a szót, nem is tért vissza rá többé. Mintha magától értetődőnek tartaná, hogy Jacobi sem tulajdonít a kelleténél nagyobb fontosságot ennek a dolognak. A hegedűs sem tért vissza rá többé. Jegyet sem kínált neki, meg sem említette, hogy hangversenye lesz.

Pedig ezen az estén most jól játszott. Hosszú, lelkes tapsokat kapott, mint mindig. Megegyeztek előre, hogy ottmaradnak a dobogón, kivárják a tapsot végig, hogy ne kelljen a vak embernek ki-be járkálnia. A befejező c-moll szonáta után az öreg ülve maradt sokáig, s mint az első próbájukon, csak tehetetlenül, sóhajtva emelte és ejtette vissza a két kezét. A taps nem szűnt, Jacobi végre felállította az öreget. De a vak zongorista, mielőtt meghajolt volna a közönségnek, finom, tétova kezével megsimogatta a hegedűs fejét. „Édes fiam” - mondta. Mintha egyedül volnának.

Mintha egy lakatlan szigeten lennének.

Tegnapelőtt elmondta Ottónak, amit kitalált. A fiatal szemüveges katona, aki egy időben ott ült délutánonként az Újvilág utca járdáján, nem volt süketnéma. Jól gyanították. Muzsikus volt. Mind a két szemére megvakult a háborúban. Fiatal felesége jött érte mindig. Délelőttönként jazzszámokat gyakorolt otthon, amíg állást nem kapott a mulatóban. A fej tartásáról is látni lehetett, hogy világtalan. Meddig volt a Papagáj-bár zongoristája? Ki tudja. Talán tanult tovább délelőttönként, már nem a táncszámokat. Talán elsőrendű pianista lett belőle. És zenei főiskolai tanár, öregségére. Ki tudja?

Ottó bólogatott. Az igaz. A rendőrnek is jó papírokat tudott mutatni. Százszázalékos hadirokkant. Becsületszavamra! Csakhogy vak volt, nem süketnéma. Inkognitóban koldult. Hallgatni volt kedve.

Az öreg zongorista se sokat beszélt eddig. Mindenfélét mondtak már Jacobinak: Káprázatos volt, maestro, mennyei, utolérhetetlen, nem lelek szavakat: Édes fiam, ezt nem mondták neki soha. Álltak a pódiumon elhagyatottan. Még néhányan tapsoltak, inkább csak az ajtóknál, kifelé tódult a közönség. Nem kértek ráadást.

Kezdték oltogatni a világitást.

Jacobi öreg honfitársához fordult hirtelen.

- Emlékszik erre a számra, tanár úr? - Játsszani kezdte: „Yes sir, that’s my baby.” Három-négy erőteljes vonórántással, több húron, Yes! - Sir! - That’s my! - Baby! - Az öreg gondolkozás nélkül visszaült a zongorához, és leütötte az első akkordokat.

Az a nyolc-tíz fiatal zenei főiskolás, lányok, fiúk, aki még ott lebzelt a kiürült teremben, az első pillanatban azt hitte, a művész csak hangolja a hegedűjét, de aztán álmélkodó megrökönyödéssel volt kénytelen tudomásul venni, hogy Jacobi Péter és az öreg vak zongoraművész, szinte fegyelmezett összetanultsággal, lendületes ütemben játszani kezdenek egy régi foxtrottot.

.oOo.